

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT PROGRAMI

AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI VE TARIM İŞLETMELERİ

MUHASEBE VERİ AĞI (FADN) SİSTEMİ'NE TÜRKİYE'NİN UYUMU

DOKTORA TEZİ

Serap OVALI

TEMMUZ-2009

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT PROGRAMI

AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI VE TARIM İŞLETMELERİ

MUHASEBE VERİ AĞI (FADN) SİSTEMİ'NE TÜRKİYE'NİN UYUMU

Serap OVALI

Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Doktor (İktisat)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 01.07.2009

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 03.08.2009

Tezin Danışmanı : Prof. Dr. Kenan ÇELİK

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ersan BOCUTOĞLU

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Gökhan KOÇER

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Osman KÜÇÜKAHMETOĞLU

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bayram GÜNGÖR

Enstitü Müdürü : Doç. Dr. Haydar AKYAZI

Temmuz-2009

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Avrupa Birliği (AB), tarım sektörünü Ortak Tarım Politikası (OTP) ile yönlendirmektedir. OTP, tarım sektöründe teknik gelişmenin sağlanması, üreticilerin gelirlerinin artırılması ve tarım ürünü piyasalarında istikrarın sağlanması amaçlarına yönelik olarak uygulanmaktadır. OTP'nin işleyişinde alınacak önlemlerin en doğru şekilde tespiti için de doğru ve sistemli tarımsal verilere ihtiyaç vardır. AB, bunu temin etmek ve uyguladığı OTP'nin performansını izlemek üzere Tarım İşletmeleri Muhasebe Veri Ağı (Farm Accountancy Data Network-FADN) sistemini oluşturmuştur. FADN ile tarımsal üreticilerin faaliyetleri, gelirleri ve performansları hakkında sistematik bilgiler elde edilerek çeşitli analizlerden geçirildikten sonra yayınlanmaktadır. Sistemden elde edilen sonuçlar, tarım sektörüne yönelik olarak alınacak kararlarda yol gösterici olmaktadır.

Nüfusunun oldukça önemli bir kısmı tarım sektöründe bulunan Türkiye'nin, AB'ye üyelik sürecinde en fazla sorun yaşayacağı alanın tarım sektörü olduğu kabul edilmektedir. Türkiye'nin AB'nin uyguladığı OTP ve FADN sistemine uyum göstermesi üyelik için bir zorunluluk olup bu alanlarda önemli düzenlemeler yapması gerekmektedir.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye ve AB'nin tarım sektörleri incelenerek, OTP ve FADN hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra OTP ve FADN sistemine uyum konusunda Türkiye tarafından yapılmış olan çalışmalar ve yapılması gereken düzenlemeler ortaya koyulmuştur.

Tez konusunun belirlenmesinde ve tezin hazırlanmasındaki değerli katkılarından dolayı tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Kenan ÇELİK'e teşekkür ederim.

Trabzon, Temmuz 2009

Serap OVALI

01. İçindekiler

	Sayfa Nr.
0. SUNUŞ	III
00. Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet	XII
03. Summary	XIII
04. Tablolar Listesi	XIV
05. Şekiller Listesi	XVI
06. Grafikler Listesi	XVII
07. Kısaltmalar Listesi	XVIII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARIM SEKTÖRÜ ve DÜNYA'DA TARIM	4-24
10. Tarım Sektörü ve Gelişimi	4
11. Tarım Sektörünün Önemi ve Karakteristik Özellikleri	5
12. Tarımın Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi	6
120. Üretim Katkısı	8
121. Döviz Katkısı	8
122. Üretim Faktörü Katkısı	8
123. Piyasa Katkısı	8
13. Dünya Tarımsal Göstergeleri	9
130. Tarımsal Nüfus	9
131. Tarımsal Alan	10
132. Tarımsal İstihdam	11
133. Tarımsal Üretim	13
134. Tarım Ürünleri Dış Ticareti	14

1340. İhracat	14
1341. İthalat	15
14. Dünyada Uygulanan Tarım Politikaları	16
140. Tarımsal Destekleme Politikalarının Etkileri	18
141. Dünya Ticaret Örgütü ve Tarım	19
1410. DTÖ Tarım Anlaşması	21
1411. DTÖ Tarım Anlaşmasının Kapsamı ve Amacı	21
1412. D TÖ Tarım Anlaşması'nın Getirdiği Yükümlülükler	23
14120. Pazara Giriş	23
14121. İhracat Sübvansiyonları	23
14122. İç Destekler	24

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜ	25-63
20. Tarımsal Ekonomik Göstergeler	25
200. Tarım Sektörü ve Nüfus	25
201. Tarım Sektörü ve GSMH	27
202. Tarım Sektörü ve Büyüme	28
203. Tarım Sektörü ve İstihdam	29
204. Tarım Sektöründe Arazi Kullanımı	32
205. Tarımsal İşletmelerin Yapısı	33
206. Tarımsal İşgücü Verimliliği	35
207. Tarımsal Üretim	36
2070. Bitkisel Üretim	36
20700. Tarla Ürünleri Üretimi	36
20701. Sebze ve Meyve Üretimi	40
20702. Örtüaltı Üretimi	41
2071. Hayvansal Üretim	43
208. Tarım Sektöründe Dış Ticaret	44
2080. Toplam Tarımsal Dış Ticaret	44
20800. İhracat.....	44
20801. İthalat.....	45

2081. AB İle Tarımsal Dış Ticaret	46
20810. İthalat.....	47
20811. İhracat	48
21. Tarım Sektörünün Kurumsal Yapısı	49
210. Üretici Örgütlenmesi	49
2100. Ekonomik ve Sosyal Amaçlı Örgütler	49
21000. Kooperatifler	50
21001. Birlikler	50
21002. Mesleki Örgütler	51
21003. Gönüllü Kuruluşlar	51
22. Türkiye’de Uygulanan Tarım Politikaları	51
220. Tarım Politikalarının Tarihsel Gelişimi	52
2200. Cumhuriyetin İlk Yılları İle Planlı Dönem Arası	53
2201. Planlı Dönem ve Sonrası	54
22010. Tarımsal Destekleme Politikaları	55
220100. Doğrudan Gelir Desteği	59
220101. Prim Desteği	60
220102. Hayvancılık Desteği	61
220103. Tarım Ürünleri Sigortası Desteği	61
220104. Düşük Faizli Kredi Desteği	61
220105. Fiyatlar ve Alım Yoluyla Destekleme	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA BİRLİĞİNDE ORTAK TARIM POLİTİKASI	64-99
30. AB’de Tarım Sektörü	64
300. Tarımsal Alan	64
301. Tarım İşletmelerinin Yapısı	65
302. Tarımsal İstihdam	67
303. Tarımsal Örgütlenme	68
304. Tarımsal Dış Ticaret	69
31. Ortak Tarım Politikası	70
310. Ortak Tarım Politikası’nın Oluşumu	70

311. Ortak Tarım Politikası'nın Amaçları	71
312. Ortak Tarım Politikası'nın İşleyiş Mekanizması	72
3120. Tek Pazar İlkesi	72
3121. Topluluk Tercihi İlkesi	72
3122. Ortak Mali Sorumluluk İlkesi	73
313. Ortak Tarım Politikası'nın Karar Alma Mekanizması	73
314. Ortak Tarım Politikası'nın Uygulama Araçları	74
3140. Arz Kontrolleri	74
3141. Piyasa Fiyat Destekleri	74
3142. Sınır Önlemleri	76
3143. Doğrudan Gelir Desteği	77
3144. Ortak Piyasa Düzenleri	77
315. Ortak Tarım Politikası'nın Finansmanı	78
316. Ortak Tarım Politikası'nın Ortaya Çıkardığı Olumsuz Etkiler ve Reform İhtiyacı	81
3160. Yüksek Fiyatlar, Teknolojik Gelişme ve Ürün Stoklarının Artışı .	82
3161. Bütçe Maliyetleri	82
3162. Uluslararası Ticaret Anlaşmaları	83
3163. Dünya Pazarlarında Olumsuz Etki	83
3164. Bölgelerarası Gelir Farklılıklarının Ortaya Çıkması ve Gelir Dağılımında Adaletsizlik	83
3165. Birliğin Genişlemesi	84
317. Ortak Tarım Politikası'nın Geçirdiği Değişim ve Reformlar	85
3170. İlk Reform Girişimi-1969 Mansholt Planı	85
3171. 1973 Genişleme Dönemi	86
3172. MacSharry Reformu	87
3173. GÜNDEM 2000	88
3174. 2003 Reformu	89
31740. Tek Ödeme Planı (Single Farm Payment).....	90
31741. Çapraz Uyum (Cross Compliance)	91
31742. Kırsal Kalkınma Politikası	92
31743. Modülasyon	93
31744. Finansal Disiplin Mekanizması	94

318. OTP'nin AB'ye Maliyeti	95
319. OTP'de Son Düzenlemeler	97
3190. OTP Sağlık Taraması	97
31900. Sağlık Taraması Çerçevesinde Öngörülen Düzenlemeler ...	98

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. AVRUPA BİRLİĞİ TARIM İŞLETMELERİ MUHASEBE VERİ AĞI (FADN)	100-132
40. FADN Sisteminin Oluşumu ve Hukuki Zemini	100
41. FADN Sisteminin Kapsamı	102
42. FADN Sisteminin Özellikleri	103
43. FADN Sisteminin Amaçları	104
44. FADN Sisteminin Organizasyon Yapısı	105
440. Avrupa Komisyonu	106
441. İrtibat Büroları	106
442. Bölgesel Bürolar (Komiteler)	107
443. Muhasebe Ofisleri	107
444. Tarımsal İşletmeler	107
45. FADN Sisteminin İşleyiş Mekanizması	108
450. Sisteme Katılacak Tarımsal İşletmelerin Belirlenmesi	108
451. FADN Sisteminde İşletmelerin Sınıflandırılması	109
4510. İşletmelerin Sınıflandırılmasında Kullanılan Kriterler	110
45100. İşletmenin Bulunduğu Coğrafi Bölgeye Göre Sınıflandırma	110
45101. İşletme Tipine Göre Sınıflandırma	113
451010. Standart Brüt Kar	113
45102. İşletmenin Ekonomik Büyüklüğüne Göre Sınıflandırma ..	115
452. FADN Sistemi Kapsamında Verilerin Toplanması	116
4520. Verilerin Toplanmasında Temel Prensipler	119
45200. Gönüllülük Prensipleri	119
45201. Gizlilik Prensipleri	120
453. Verilerin Değerlendirilmesi ve Kontrolü	120

4530. Tutarlılık Testleri	121
4531. Homojenlik Testleri	122
4532. Süreklilik Testleri	122
454. Verilerin Düzeltilmesi	123
455. FADN Standart Sonuçlarının Hesaplanması ve Yayınlanması	124
456. FADN Verilerinin Kullanımı	126
457. FADN Bilgilerinin Kullanıcıları	126
4570. Politika Yapıcılar	127
4571. Tarımsal İşletmeler ve Diğer Kullanıcılar	127
46. AB’de Bazı FADN Ülke Uygulamaları	127
460. İspanya’da FADN	128
461. İtalya’da FADN	129
462. Almanya’da FADN	130
463. Polonya’da FADN	130
464. Macaristan’da FADN	131

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRK TARIM SEKTÖRÜNÜN OTP VE FADN SİSTEMİNE UYUM

ÇALIŞMALARI	133-173
50. Ortak Tarım Politikası’na Uyum Çalışmaları	133
500. Türkiye AB Tarımsal İlişkilerinin Gelişimi	134
5000. 1963-Ankara Anlaşması Kapsamında İlişkiler	134
5001. Hazırlık ve Geçiş Dönemi	134
5002. Gümrük Birliği Anlaşması Kapsamındaki Gelişmeler	135
5003. Gümrük Birliği Sonrası İlişkilerin Gelişimi	137
50030. 1998 Cardiff Zirvesi “Türkiye İçin Avrupa Stratejisi” ve Tarım	137
501. Türk Tarımının OTP’ye Uyumu Kapsamında Yapılan Düzenlemeler ...	143
5010. Tarım Stratejisi (2006-2010)	143
5011. 5488 Sayılı Tarım Kanunu (2006)	144
5012. İyi Tarım Uygulamaları	146
5013. Organik Tarım	147

5014. Kırsal Kalkınma	147
5015. Sınır Kontrol Noktalarının Yapılandırılması	149
5016. Tarım Ürünlerinde Lisanslı Depoculuk Uygulaması	149
5017. Ortak Piyasa Düzenlemeleri	150
502. OTP'ye Uyum Sürecinde Türk Tarımının Önündeki Engeller	151
5020. Tarımsal Nüfus ve İstihdam Oranının Yüksekliği	151
5021. Tarımsal Arazilerin Çok Parçalı ve Küçük Olması	152
5022. Kurumsal Yapının Yetersizliği	152
5023. Tarımsal Örgütlenmenin Yetersizliği	153
5024. Uygulanan Tarım Politikalarından Kaynaklı Sorunlar	155
5025. Tarımsal Kayıtların Yetersizliği	155
5026. Tarımsal Pazarlama Faaliyetlerinin Yetersizliği ve Fiyatlardaki İstikrarsızlıklar	158
5027. Tarımsal Mevzuattan Kaynaklı Sorunlar	158
5028. Tarımsal Verimliliğin Düşüklüğü	159
5029. Teknik Bilgi Eksikliği ve Eğitim Sorunu	159
503. Ortak Tarım Politikası'na Uyumun Türk Tarımı Üzerine Etkileri	160
51. Türkiye'nin Tarımsal İşletme Muhasebe Veri Ağı (FADN) Sistemine Uyumuna Yönelik Çalışmalar	161
510. FADN Sisteminin Gerekliliği	161
511. Türkiye'de FADN Sisteminin Kurulmasına Yönelik Çalışmalar	162
512. FADN Çalışmalarının Gelişimi	162
5120. 1998 Yılında Yapılan Pilot Çalışma (Afyon-Hatay-İzmir)	162
5121. 1999 Yılında Yapılan Pilot Çalışma (Ege Bölgesinde)	163
5122. 2001 Yılında Yapılan Uygulama (Türkiye Genelinde)	163
5123. FADN İle İlgili Son Çalışmalar	164
513. Türkiye'de FADN Sisteminin Kurulmasına Yönelik Pilot Türk Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Kurulumu Projesi (ÇMVA)	164
5130. ÇMVA Projesinin Amacı	165
5131. Projenin Uygulandığı İllerin Seçimi	166
5132. ÇMVA Soru Formları	167
5133. Verilerin Değerlendirilmesi	169
5134. Türkiye'de ÇMVA Sisteminin Uygulanmasında Sınırlılıklar	169

51340. Kayıt Tutma Alışkanlığının Olmaması	169
51341. Tarımsal Üreticilerde AB'ye ve ÇMVA Sistemine Karşı Önyargı	170
5135. FADN Sisteminin Oluşturulması-Yasal Düzenleme “Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”	170
51350. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi Süreci	171
51351. Verilerin Gizliliği	172
51352. Gönüllülük ve Motivasyon	172
51353. Projenin Sonuçlanması	173
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	174-181
YARARLANILAN KAYNAKLAR	182
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

AB’de tarım sektörünün desteklenmesi ve yönlendirilmesi OTP kapsamında yürütülmektedir. OTP, AB bütçesinin yaklaşık yarısını oluşturan en önemli ortak politikadır. OTP’nin amaçları; tarım sektöründe teknik gelişmenin teşviki, üretim faktörlerinin verimliliğinin yükseltilmesi, çalışanların gelirlerinin arttırılması, ürün piyasalarına istikrar kazandırılması, ürün arzının güvence altına alınması ve ürünlerin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanmasıdır.

OTP’nin uygulanması sürecinde doğru ve etkili kararların alınabilmesi ve uygulanan politikaların etkilerinin analiz edilebilmesi için düzenli ve sağlıklı tarımsal verilere ihtiyaç duyulmaktadır. AB, bunu sağlamak amacıyla, FADN sistemini oluşturmuştur. FADN, üye ülkelerin tarım işletmeleri ile ilgili bilgilerini toplayan, işleyen ve çıktı olarak AB’ye sunan bir sistemdir. Elde edilen bilgiler, tarım sektörüne yönelik karar alma süreçlerinde politikacılara yardımcı olma ve yol gösterme niteliği taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, OTP’yi ve onun işleyişine katkıda bulunarak alınan kararların etkinliğini sağlayan FADN’ı analiz ederek Türkiye’nin OTP ve FADN ile uyum durumunu ortaya koymaktır.

Çalışmada öncelikle dünyada ve Türkiye’de tarım sektörü incelenmiş, ardından OTP ve FADN’ın işleyişi anlatılmıştır. Daha sonra Türkiye’nin OTP ve FADN sistemine uyumu için kaydedilen gelişmeler ve yapılması gerekenler analiz edilmiştir. AB’ye uyum kapsamında Türkiye’de başlayan çalışmalar hızlanarak devam etmelidir. Bu kapsamda tarımsal kurumların yeniden yapılanması, tarımsal örgütlenmenin geliştirilmesi, mevzuatın AB’ye uyumunun sağlanması gibi bir dizi düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye’de OTP’nin işleyişinin sağlanabilmesi için gerekli olan tarımsal bilgilerin en etkin şekilde değerlendirilmesi açısından FADN sisteminin oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

03. Summary

The issue of assisting and directing the agricultural sector in the EU is carried out under the scope of the CAP. CAP is the most significant policy of the EU consisting of approximately half of its budget. The objectives of the CAP are to encourage technical enhancement, improve the efficiency of production factors, increase the incomes of the workers, stabilize the product market, guarantee the sustainability of the product supply and deliver products to consumers at reasonable prices in the agricultural sector.

Regular and meaningful agricultural data is required in order to give correct and effective decisions and to analyze the impacts of the implemented policies during the implementation phase of the CAP. In order to provide this, EU established the FADN which is a system which collects and processes the information of the member states on agricultural enterprises and then submits to the EU as outputs. The collected information can help and guide the politicians in the decision making process for agricultural sector.

The aim of this study is to analyze CAP and the FADN which contributes to its functioning and ensures the effectiveness of the decisions taken and to present the status of Turkey's harmonization to CAP and FADN.

In this research, first the agricultural sector in Turkey and also worldwide was investigated. Then the functioning of CAP and FADN was explained. In the following section, the developments made for the harmonization of Turkey's efforts to CAP and FADN systems and the things to be made for the compatibility are analyzed. Within the scope of harmonization with the EU, the works that has started for the procedure in Turkey should be fastened. In this scope, it is necessary to make several arrangements such as restructuring the agricultural institutions, developing the agricultural organization, ensuring the harmonization of the legislation with the EU. In addition, in order to ensure the functioning of CAP in Turkey it is very important to establish the FADN system to evaluate the agricultural information in the most effective manner.

04. Tablolar Listesi

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	Sayfa Nr.
1	Dünya Tarımsal Nüfusu (1000 Kişi)	10
2	Dünya Tarımsal Alanı (1000 Hektar)	11
3	Dünya ve Bazı Ülkeler İçin İstihdamın Sektörel Payı	12
4	Seçilmiş Bazı Ülkelerin Tarım Ürünleri İhracatı	14
5	Seçilmiş Bazı Ülkelerin Tarım Ürünleri İthalatı	15
6	Dünyada Uygulanan Tarım Politikaları	17
7	Tarım Anlaşması'na Göre Ülkeler İçin İndirim Taahhütleri	22
8	Yıllar İtibariyle Türkiye Nüfusunun Kentsel ve Kırsal Nüfusa Göre Dağılımı	26
9	GSMH'nın Sektörlere Göre Dağılımı (Üretim Yöntemiyle TL)	27
10	Sektörler İtibariyle Büyüme Hızları (%)	28
11	İstihdamın Sektörel Dağılımı (Bin kişi) ve % Payları	29
12	Cinsiyete Göre Tarım Sektöründe İstihdamın Kırsal İstihdamdaki Payı	31
13	Türkiye'de Arazi Kullanımı-2001 Tarım Sayımları (Bin Dekar)	33
14	Faaliyet Alanlarına Göre İşletme Sayısı ve İşlenen Arazi	34
15	Tarım İşletmelerinin Büyüklükleri ve İşledikleri Arazi Miktarları ile % Payları	34
16	İşgücü Verimliliği (1987 Fiyatlarıyla, Bin TL)	36
17	Ekim Alanları İtibariyle Başlıca Tarla Ürünleri (Dekar)	37
18	Başlıca Tarla Ürünleri Üretimi-2000-2006 (Ton)	39
19	Yıllar İtibariyle Sebze Üretimi (Ton)	40
20	Yıllar İtibariyle Meyve Üretimi (Ton)	41
21	Niteliklerine Göre Örtüaltı Tarıma Ayrılan Alan (Dekar)	42
22	Örtü Altı Üretimi (Ton)	43
23	Seçilmiş Başlıca Hayvanların Üretimi (Baş)	44
24	Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon \$)	45
25	Tarım Ürünleri İthalatı (Milyon \$)	46

26	Türkiye'nin AB'den Tarım Ürünleri İthalatı (Milyon \$)	47
27	Türkiye'nin AB'den Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon \$)	48
28	Türkiye'de Faaliyet Gösteren Kooperatifler	50
29	Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Belirlenen Tarımsal Politika Amaçları ...	55
30	Yıllara Göre Tarıma Yapılan Destek Ödemeleri (Milyon TL)	58
31	Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	59
32	Ürünler İtibariyle Ödenen Prim Miktarları (TL/Ton)	60
33	AB Ülkelerinin Tarımsal Alanları (1000 Hektar)	65
34	AB Tarım İşletmeleri Sayısı ve Ortalama İşletme Büyüklükleri	66
35	AB'de İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı	67
36	Ülkelere Göre AB Tarım Ürünleri Dış Ticareti (Milyon €)	69
37	AB'nin EAGGF Harcamaları (Milyon €)	80
38	Modülasyon Oranı	93
39	AB'nin 2007-2013 Dönemi Mali Perspektifi (Milyar Euro)	96
40	Sağlık Taraması Çerçevesinde Önerilen Zorunlu Modülasyon Oranları	98
41	AB Ülkeleri İçin Örnek Büyüklükleri (Muhasebe Yılı 2005)	109
42	AB'de NUTS Düzeyleri Nüfus Aralıkları	110
43	AB ülkelerinde FADN Bölge Sayısı	111
44	Ekonomik Büyüklük Sınıfları	115
45	Avrupa Büyüklük Eşikleri-ESU (2007 Yılı)	116
46	Tarımsal İşletme Kayıt Tabloları	117
47	FADN Sistemi'nin Bilanço Yapısı	119
48	FADN Verilerinde Olası Hatalar ve Nedenleri	121
49	Standart Sonuçların Yayınlanmasında Uyulması Gereken Takvim	125
50	ÇMVA Bilgilerinin Kaydedildiği Tablolar	168

05. Şekiller Listesi

<u>Sekil Nr.</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Piyasa Fiyat Desteği	75
2	FADN'ın Organizasyon Yapısı (Veri Akışı)	106
3	AB'de FADN Bölgeleri	112
4	Standart Brüt Karın Hesaplanması	114
5	FADN Verilerinin İrtibat Büroları Tarafından Kalite Kontrol Süreci	122
6	Komisyon Tarafından Uygulanan Kalite Kontrol Süreci	124
7	Polonya'da FADN'ın Organizasyon Şeması	131
8	Türkiye'de ÇMVA Projesi Pilot İlleri	167

06. Grafikler Listesi

<u>Grafik Nr.</u>	<u>Grafiğin Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Dünya Tarımsal Nüfusunun Gelişimi	10
2	Dünyada İstihdamın Sektörler İtibariyle Dağılımı	11
3	Yıllar İtibariyle Nüfusun Kent ve Kırsal Alana Göre Dağılımı (%).....	26
4	Tarım Sektörü Büyüme Hızı	28
5	Sektörler İtibariyle İstihdamın Değişim Eğilimleri	29
6	Sektörlere Göre İstihdamın Dağılımı	30
7	İşletme Büyüklüklerine Göre İşletmelerin Payı (1991-2001 Karşılaştırma)...	35
8	Başlıca Tarla Ürünlerine Ayrılan Ekim Alanları (2000-2006)	38
9	2000-2006 Yılları Arasında Tarla Ürünlerinin Değişimi	40
10	2000-2006 Örtüaltı Üretiminde Sebze ve Meyve Üretimi (Ton)	43
11	Tarımsal Kredi Faiz Oranları	62
12	Piyasa Fiyat Desteğinden Yararlanma Oranı	76

07. Kısaltmalar Listesi

AB	: Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
COGECA	: AB Tarımsal Kooperatifler Genel Konfederasyonu (Agricultural Organisations and Cooperatives)
COPA	: AB Tarımsal Organizasyonlar Komitesi (Committee of Professional Agricultural Organizations in the European Community)
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
ÇMVA	: Çiftlik Muhasebe Veri Ağı
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EAGGF	: Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund)
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association)
ESU	: Avrupa Büyüklük Birimi (Europa Size Unit)
FADN	: Tarım İşletmeleri Muhasebe Veri Ağı (Farm Accountancy Data Network)
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
İTU	: İyi Tarım Uygulamaları
NUTS	: İstatistikî Bölge Sınıflandırması (Nomenclature of Territorial Units for Statistics)

- OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
(Organization for Economic Co-operation and Development)
- OTP : Ortak Tarım Politikası
- SBK : Standart Brüt Kar
- TKB : Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
- TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Tarım sektörü, bütün dünyada diğer sektörlere göre ayrı bir yere sahip olan ve devletler tarafından desteklenip koruma altına alınan bir sektördür. Tarım sektörünün üzerinde hassasiyetle durulması ve politika yapıcılarının gündeminde her zaman ön sıralarda bulunması, sektörün bazı özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu özellikler; hayatın devamı için beslenmenin zorunlu olması, tarım üretiminin önemli ölçüde doğa ve iklim koşullarına bağımlı olduğu için risk ve belirsizliğe diğer sektörlerden daha açık olması, sektörde ürün arzının esnek olmaması buna karşın ürün talebinde gelir esnekliğinin oldukça düşük olması şeklinde sıralanabilir.

Ülkelerin gelişme sürecinde tarım sektörünün Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payı oransal olarak azalmakla birlikte, sektör, üretim ve sanayiye kaynak sağlaması yönünden önemini korumaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın başlangıç aşamasında ulusal gelirin yarısını tarımsal üretim oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde tarım sektöründeki istihdamın payı giderek azalsa da gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde halen önemli bir istihdam kaynağı durumundadır.

AB'de tarım sektörü OTP ile yönlendirilmektedir. 1965 yılından itibaren uygulanmakta olan OTP, AB bütçesinin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Amaçları; tarım sektöründe teknik gelişmenin teşvik edilmesi ve üretim faktörlerinin verimliliğinin yükseltilmesi, bu sektörde çalışanların gelirlerinin artırılması, yaşam standartlarının yükseltilmesi, tarımsal ürün piyasalarına istikrar kazandırılması, tarımsal ürün arzının güvence altına alınması ve tarım ürünlerinin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanmasıdır. OTP kararlarının etkinliğinin izlenmesi ancak iyi işleyen ve güvenilir bir veri tabanı ile mümkün olabilmektedir. Bunu temin etmek amacıyla da AB, OTP'nin ilk yıllarında FADN'ın oluşturulması için çalışmalarda bulunmuştur. Birlik, 1965 yılında FADN'ın yasal düzenlemelerini yapmış ve böylece üye ülkelerin tarım işletmeleri ile ilgili verilerini toplayan, işleyen ve çıktı olarak Birliğe sunan bir sistem oluşturmuştur.

Türkiye, tam üyelik sürecinde AB'nin ortak politikalarına uyum sağlamak durumundadır. Uyum konusunda en fazla sorunun yaşanacağı sektör olarak da tarım sektörü gösterilmektedir. Bunun en önemli sebebi Türkiye'nin tarım sektörü ile AB tarımı arasında önemli yapı ve politika farklılıkları bulunmasıdır. Bu farklılıklar; Türkiye'de tarımsal nüfusun ve istihdamın fazla olması, tarım arazilerinin küçük ve dağınık olması, üretici örgütlenmesinin yetersiz olması, mevzuattan ve kurumsal yapıdan kaynaklanan sorunlar olarak sıralanabilir. En önemli farklılıklardan biri de tarımın kayıt altına alınmasındaki yetersizlik ve tarım sektöründe üretim, gelir ve maliyetler konusunda tarımsal üreticilerin kayıt tutma alışkanlıklarının olmamasıdır. Bu kapsamda Türkiye'de gerek OTP'ye gerekse de OTP'nin uygulanmasına yön veren FADN sistemine uyum konusunda çalışmalar başlamıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin tarım sektörünün yapısı incelenerek, OTP ve onun işleyişine katkıda bulunarak, alınan kararların etkinliğini sağlayan FADN analiz edilmiş ve Türkiye'nin OTP ve FADN ile uyum durumu analiz edilmiştir. Ayrıca AB ile uyum için OTP ve FADN kapsamında yapılan ve yapılması planlanan düzenlemeler ortaya konularak öneriler getirilmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde; genel olarak tarım sektörü ve dünyada tarım sektörünün durumu incelenmiştir. Bu kapsamda sektörün önemi ve karakteristik özellikleri ile tarımın ekonomik kalkınmadaki yeri ve önemi ortaya konulmuş ve dünyada uygulanan tarım politikaları ile ilgili genel bilgiler verilmiştir.

İkinci Bölümde; Türkiye'de tarım sektörünün mevcut durumunun analizi yapılmıştır. Bu amaçla öncelikle Türkiye'nin tarımsal nüfus, GSMH, büyüme, istihdam, verimlilik, üretim ve dış ticaret gibi tarımsal ekonomik göstergeleri, sektörün kurumsal yapısı ve dönemler itibariyle uygulanan tarımsal politikalar incelenmiştir.

Üçüncü Bölümde; AB'nin tarımsal yapısı ve OTP tanıtılmıştır. AB'de tarım sektörünün analizi amacıyla tarımsal alan, tarım işletmelerinin yapısı, istihdam, tarımsal örgütlenme ve tarımsal dış ticaret gibi göstergeler ortaya konulmuştur. Daha sonra OTP'nin oluşumu, amaçları, işleyiş mekanizması, uygulama araçları ve finansmanı hakkında bilgiler verilerek

politikanın uygulama sonuçları, ortaya çıkardığı olumsuz etkiler ve geçirdiği değişim süreci açıklanmıştır.

Dördüncü Bölümde; OTP kapsamında AB tarafından oluşturulan FADN hakkında detaylı bilgiler verilmiş bu bağlamda, sistemin oluşumu, kapsamı, amaçları, özellikleri, organizasyon yapısı, işleyiş mekanizması ve bazı AB ülkelerindeki uygulama örnekleri açıklanmıştır.

Beşinci Bölümde; Türkiye'nin OTP ve FADN'a uyum durumu ortaya koyulmuştur. Bu amaçla öncelikle OTP'ye uyum çalışmalarının ve AB ile tarımsal ilişkilerin tarihi gelişimi analiz edilmiş, uyum için günümüze kadar yapılan ve yapılması planlanan düzenlemeler ve uyum sürecinde Türkiye'nin önündeki engeller ortaya konulmuştur. Daha sonra FADN sistemine uyum için yapılan çalışmalar üzerinde durularak bu çalışmaların en kapsamlısı olan Pilot Türk Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Projesi hakkında bilgi verilmiştir.

Son olarak çalışmanın Sonuç ve Öneriler kısmında ise çalışma ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmış, OTP ve FADN sistemine uyumun Türkiye için önemi vurgulanmış, Türkiye tarafından yapılan ve yapılması planlanan düzenlemeler özetlenerek, Türkiye'nin önündeki engelleri aşabilmesi için öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARIM SEKTÖRÜ VE DÜNYADA TARIM

Tarım sektörünün beslenme ile doğrudan ilişkili olması, sektörün dünya ekonomisi açısından hayati önem taşımaya sebep olmaktadır. Aşağıda bütün dünya ülkelerinde özel önem verilen ve çeşitli politikalarla desteklenip koruma altına alınan tarım sektörünün tarihsel gelişimine kısaca değinilecektir.

10. Tarım Sektörü ve Gelişimi

İnsanoğlu, avcılık ve toplayıcılık dönemlerinde doğada hazır bulduğu yiyeceklerle yaşamını sürdürmeye çalışmıştır. Daha sonra toplumsal gelişmelerle birlikte tarımı keşfetmiş ve çeşitli ilkel araçlar geliştirerek toprağı işleyip tüketime hazır olarak bulamadığı bazı gıda maddelerini kendisi üretmeye başlamıştır. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte insan neslinin devamı ve zenginlik yaratmada en temel husus olarak ortaya çıkan tarım, bu önemini Merkantilizm dönemine kadar korumuştur. Merkantilizm döneminde özellikle ticari faaliyetler ön plana çıkmış ve bu dönemin ardından da Sanayi Devrimiyle birlikte ekonomik gelişmenin motor gücü olarak tarımın yerini sanayi almıştır.

Modern dünyada tarım sektörünün Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'daki ve tarımsal istihdamın da toplam istihdamdaki payı giderek azalmış ve bu da gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergesi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Böylece yüzyıllar boyunca, sahip olunan toprak miktarı ile ölçülen zenginlik, Sanayi Devrimi'nden sonra üretim kapasitesi ve fabrikalarla ölçülmeye başlanmıştır (ACAR, 2006, s.21). Sanayi Devrimi ile birlikte tarım ürünlerine dayalı endüstrilerin gelişmesi tarımsal mallara olan talepte de artışa sebep olmuştur.

11. Tarım Sektörünün Önemi ve Karakteristik Özellikleri

Tarım sektörünün dönemler itibariyle milli gelire katkısı giderek zayıflasa da sektör hiçbir zaman bir kenara bırakılarak kaderine terk edilmemiştir. Aksine dünyada özel olarak önem verilen, çeşitli politikalarla desteklenen ve dış rekabete karşı ısrarla korunan bir sektör olma özelliğini sürdürmüştür (KARLUK, 2002, s.189).

Tarım sektörünün üzerinde hassasiyetle durulması ve politika yapıcılarının gündeminde her zaman ön sıralarda bulunması, sektörün bazı karakteristik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu özelliklerin en önemlileri şu şekilde sıralanabilir;

a) Hayatın devamı için beslenme zorunludur ve bu da gıda maddelerini üreten tarım sektörünü en önemli sektör haline getirmektedir. Ülkelerin olağanüstü durumlarda hayatın devamı için yeterli tarımsal üretimi sağlanabilme istekleri tarıma özel önem vermelerinin en önemli gerekçelerinden biridir. Gıda temininde başka ülkelere bağımlılık, uluslararası ilişkilerin bozulması veya savaş vb. olumsuz durumlarda toplumlar için önemli ölçüde tehlike oluşturmaktadır. Bu ihtimallere karşı ülkeler, gıda açısından başka ülkelere bağımlı kalmayı istememektedirler.

b) Tarım üretimi, birinci derecede doğaya bağımlıdır. Tarımsal üretimin miktar ve kalitesi, toprak ve iklim koşullarından direkt olarak etkilenmektedir. Olumsuz iklim koşulları, üretimin yapılamamasına veya yapılsa bile kalitesinin düşmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla tarımsal üretimin bağlı olduğu bu değişkenlerin denetiminin çok zor hatta zaman zaman imkansız olması, sektörü risk ve belirsizliğe diğer sektörlerle oranla daha açık hale getirmektedir.

c) Tarım ürünlerinin arzı esnek değildir. Yılda bir defa hasat edilen ürünlerin arzını yıl içinde fiyat değişikliklerine bağlı olarak artırmak imkanı oldukça sınırlıdır. Hatta dayanıksız tarımsal ürünlerin arz esnekliği sifıra çok yakındır. Ayrıca, tarımsal üretimde doğa koşullarının egemen olması nedeniyle de arz esnek değildir. Tarımsal üretimin temel üretim faktörü olan toprağın sınırlı olması da, üretim miktarını zorunlu olarak sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, kullanılan diğer üretim faktörleri olan emek ve sermaye arttırılsa bile, üretim miktarı sınırlı bir ölçüde yükselmektedir. Arz esnekliği düşük olduğu

için bu ürünlerde talep artışı ve dolayısıyla da fiyat artışı olması durumunda arzın buna cevap vermesi için bir üretim döneminin geçmesi gerekmektedir. Böylece, fiyatlardaki değişmeye bir dönem sonra cevap veren arz değişmesi bir dönem sonraki fiyatları tekrar değiştirmektedir. Tarım ürünlerinin fiyatlarının dönemler itibariyle dalgalanmasını açıklayan bu teoriye “Örümcek Ağı Teoremi” denilmektedir (DİNLER, 2000, 214-221).

d) Tarım ürünleri talebinin gelir esnekliği düşüktür. Tarımsal ürünler daha çok beslenme gibi zorunlu gereksinimlerin karşılanmasına cevap verdiği için bu malların talebi esnek değildir. Zorunlu harcamalara ayrılan pay, gelir artışı veya azalışı ile doğru orantılı olarak artmaz veya azalmaz. Talep aşağı ve yukarı doğru değişmeyeceği için, arzın artması veya azalması fiyatları azaltır veya arttırır. Bu durum “King Kanunu” veya “Bolluk Paradoksu” olarak ifade edilmektedir. King Kanunu dolayısıyla tarım ürünleri üreticilerinin gelirleri, üretimin bol olduğu yıllarda normal ürün yıllarındaki düzeyin altına düşmektedir (DİNLER, 2000, s.221).

e) Tarım ve sanayi ürünleri arasındaki ticaret hadleri uzun dönemde tarım ürünleri aleyhine değişmektedir. Bu görüş Singer-Prebisch Tezi olarak adlandırılmaktadır (SEYİDOĞLU, 2003, s.638). Tarım ürünlerinin fiyatları düşme eğilimi gösterirken, üretim sürecinde kullanılan hammadde ve diğer endüstriyel makine ve teçhizatların fiyatları artar. Bu durumda tarım üreticisinin yaşam standardının, sanayi üreticileri düzeyinde kalabilmesi, ancak üretimdeki artışla ve verimlilikle sağlanabilmektedir (BAYRAÇ-YENİLMEZ, 2006, s.3).

12. Tarımın Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi

Ekonomik kalkınmada tarımın rolü, ülkenin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde tarım halen öncü sektör konumundadır. Ekonomik kalkınmayı başlatmak için gerekli altyapının hazırlanarak, ülkedeki bölgesel piyasaların ulusal piyasalara açılması gereklidir. Bu temel altyapıların oluşturulabilmesi için gerekli finansmanın sağlanacağı sektör ise nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan tarım sektörüdür (KARLUK, 2002, s.189). Tarım sektörü, bir ekonominin gelişebilmesi için en önemli bileşenlerden biridir.

Genellikle ekonomik kalkınma sürecinde tarım ile diğer sektörler arasındaki yapısal ilişkiler her ülkede ortak bir model izlemektedir. Tarımsal üretimin artmasına karşın tarımsal işgücü ve tarımın ekonomi içindeki payı giderek azalmaktadır. Ekonomide tarımın azalan payı politika yapıcılara sektörün nispeten önemsiz olduğu yönünde sinyaller vermektedir. Ancak bazı ekonomistler, tarımın ekonomideki payının sanayi ve hizmetler sektörüne oranla göreceli olarak azalmakla birlikte, değerinin mutlak olarak arttığını ve diğer sektörlerle karmaşık bağlantılar içerisinde gelişimini sürdürdüğünü tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra zamanla tarımın önemli piyasa bağlantıları ortaya çıkmıştır (STRINGER, 2001, p.7).

Bu piyasa bağlantıları şöyle sıralanabilir; (SARAÇOĞLU-BULUT, 2004, s.48).

- 1) Şehirleşmiş endüstriyel işgücü piyasasına işçi sağlamak,
- 2) Artan gelir ile birlikte artış gösteren nüfusa yiyecek üretmek,
- 3) Sanayi yatırımlarına tasarruf akışı sağlamak,
- 4) Endüstriyel ürünlerin piyasalarını genişletmek,
- 5) İthal sermaye malları satın alabilmek için ihracattan kazanç elde etmek,
- 6) İmalat sanayinde işlenmek üzere temel tarımsal girdiler üretmek.

Tarımın ekonomik gelişme süreci içinde önemli bir yere sahip olduğu açıktır. Her ne kadar ekonomilerin gelişmesini belirleyen temel unsur olarak sanayileşme görülse de tarım, sanayi kesimine gıda, sermaye birikimi ve emek sağlayan vazgeçilmez bir unsurdur. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde hem nüfusun hem de istihdamın oldukça önemli bir kısmı kırsal alanda yer almaktadır. Ekonomik kuramlarda tarım ve sanayi sektörlerinin önceliği konusundaki görüşler birbirinin karşıtı değil tamamlayıcıdır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin tarım veya sanayi sektöründen birini tercih etmeleri çok anlamlı olmamaktadır (GÜNER, 2005, s.36).

Tarımın ekonomik kalkınmaya katkıları üretim katkısı, piyasa katkısı ve üretim faktörleri katkısı olmak üzere temelde üç başlıkta ele alınabilir.

120. Üretim Katkısı

Gelişme sürecinde tarım sektörünün GSMH içindeki payı oransal olarak azalmaktadır. Ancak sektör, üretim ve sanayiye kaynak sağlaması yönünden önemini korumaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın başlangıç aşamasında ulusal gelirin yaklaşık yarısını tarımsal üretim oluşturmaktadır. Tarımın gelir içindeki payı ne kadar büyükse ve oransal gelişme hızı ne kadar yüksekse üretim katkısı da o kadar yüksektir.

121. Döviz Katkısı

Ekonomik gelişmenin başlangıcında tarımın en önemli katkılarından biri dış ticaret ve döviz getirisi yoluyla yaptığı katkıdır. Yatırım malları sanayini kuramayan ülkeler bunları ithal etmek zorundadır. İthalat için gerekli olan döviz de tarım ürünleri ihracatına bağlı olduğundan, tarım yatırımların dış finansmanını sağlamakta ve kalkınma için gerekli ithalata olanak sağlamaktadır (http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_tarim.html).

122. Üretim Faktörü Katkısı

Ekonomik kalkınmanın başlangıcında, bir ülkenin hem nüfusu hem de kaynaklarının önemli bir kısmı tarım kesiminde bulunur. Bu kaynakların bir kısmı tarımsal üretimi azaltmadan başka sektörlerde kullanılabilir. Özellikle sanayi sektörünün gelişmeye başlaması, tarımdan elde edilen tasarrufların bu sektörde yatırıma dönüştürülebilmesi ve niteliksiz kırsal işgücünün eğitilerek istihdam edilmesine bağlıdır. Dolayısıyla kalkınma girişimlerinin ilk aşamalarında tarımdan sağlanacak işgücü ve sermaye faktörleri sanayi sektörünün gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır (http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_tarim.html).

123. Piyasa Katkısı

Tarım sektörü hem kendi ürünlerine hem de sanayi sektöründe üretilen ürünlere talep oluşturarak da sanayinin gelişimine, dolayısıyla da ekonomik gelişmeye katkı sağlar. Tarımsal ürünler zorunlu tüketim malları olduğundan bunlara olan talep hem kırsal alanda

hem de kentsel alanda hiçbir zaman bitmemekte aksine nüfus artışına paralel olarak artmaktadır (http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_tarim.html).

Tarım dışı sektörlerle girdi sağlaması ve o sektörlerin ürünlerine talep yaratması tarımı vazgeçilmez kılan faktörlerden biridir. Tarım sektöründe üretilen çok sayıda ürün, gıda işleme sanayilerinin temel girdisini oluşturmaktadır. Yani birçok işlenmiş gıda alt sektörünün hammaddesi tarımdan sağlanmaktadır. Diğer taraftan da tarım ile uğraşan nüfus, sanayi ve hizmetler sektörlerinin alt kollarına beslenme, giyim ve barınma ihtiyaçlarının giderilmesi için talep yaratmaktadır. Yine tarım alet ve makinelerine, bunların üretim, tamir ve bakımıyla ilgili tarımsal sanayilerin talebi ziraat ve hayvancılık gibi birincil tarım sektörlerinden gelmektedir. Dolayısıyla canlı bir birincil tarım sektörü tarımsal sanayilerin de canlı olmasına katkı yapmaktadır (ACAR, 2006, s.24).

13. Dünya Tarımsal Göstergeleri

130. Tarımsal Nüfus

Dünya toplam nüfusu sürekli olarak artarken tarımsal nüfus da mutlak olarak artış göstermektedir. Ancak tarımsal nüfusun dünya nüfusu içindeki payı oransal olarak azalmaktadır. Tablo 1’de 1980-2004 yılları arasında toplam ve tarımsal nüfus değerlerindeki değişimler görülmektedir.

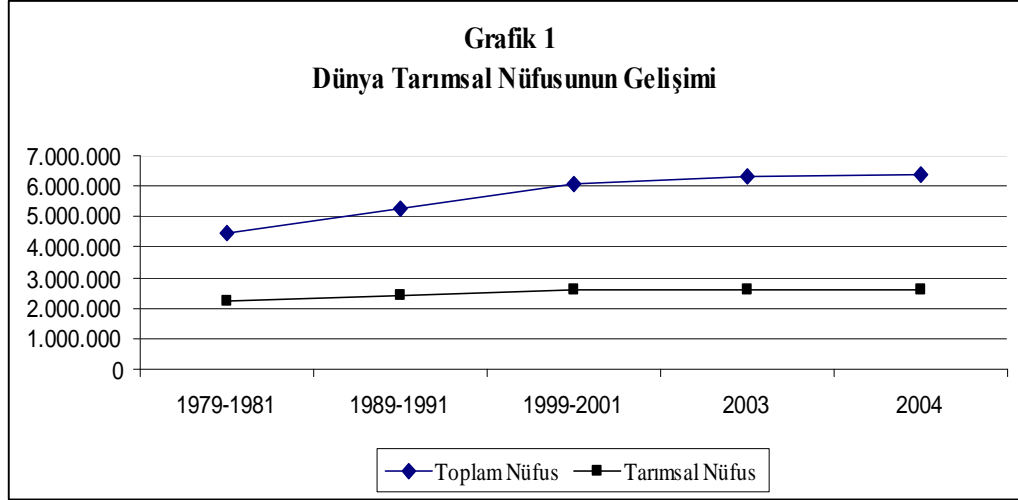
Dünya genelinde toplam nüfus 1979-1981 döneminde 4.435.172 bin iken 2004 yılı itibariyle 6.377.646 bine ulaşmıştır. Tarımsal nüfus da 1979-1981 döneminde 2.219.655 bin iken 2004 yılında çok fazla olmamakla birlikte artış göstermiş ve 2.600.301 bin’e ulaşmıştır. Toplam nüfus içinde tarımsal nüfusun payı incelendiğinde 1979-1981 döneminden 2004 yılına kadar bu payın sürekli azaldığı görülmektedir. 1979-1981 döneminde tarımsal nüfus, toplam dünya nüfusunun %50’sini oluştururken, bu pay 1989-1991 döneminde %46’ya, 1999-2001 döneminde %42’ye düşmüş ve 2003-2004 yıllarında %41 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo: 1
Dünya Tarımsal Nüfusu (1000 Kişi)

	1979-1981	1989-1991	Değişim	1999-2001	Değişim	2003	Değişim	2004	Değişim
Toplam Nüfus	4.435.172	5.263.049	0,18	6.070.378	0,15	6.301.463	0,04	6.377.646	0,01
Tarımsal Nüfus	2.219.655	2.442.413	0,10	2.573.143	0,05	2.594.704	0,01	2.600.301	0,002
Tarımsal Nüfusun Payı	0,50	0,46	-0,07	0,42	-0,08	0,41	-0,03	0,41	-0,01

Kaynak: FAO, 2007, p.143

Tarımsal nüfusun yüzde payında 1989-1991 döneminde 1979-1981 dönemine oranla %7, 1999-2001 döneminde 1989-1991 dönemine oranla %8, 2003 yılında 1999-2001 dönemine oranla %3, 2004 yılında da bir önceki yıla oranla %1 oranında azalma olduğu görülmektedir. Grafik 1’de 1980-2004 yılları arasında toplam ve tarımsal nüfustaki değişme eğilimi izlenmektedir.

131. Tarımsal Alan

Dünyanın toplam yüzölçümü 13.004.202 bin hektardır. 1980, 1990 ve 2000 yılları itibariyle dünyanın toplam ekilebilir alanı, daimi ekim alanı ile otlak ve mera alanı değerleri Tablo 2’de verilmiştir. Toplam ekilebilir alan 1980 yılında 1.345.898 bin hektar iken, 2000 yılında 1.397.656 bin hektara yükselmiştir. Daimi ekilen alan 1980 yılında 102.020 bin hektar iken 2000 yılında 135.821 bin hektara yükselmiştir. Otlak ve mera alanı

1980 yılında 3.244.404 bin hektar, 2000 yılında ise 3.442.078 bin hektardır (FAO, 2007, p.148).

Tablo: 2
Dünya Tarımsal Alanı (1000 Hektar)

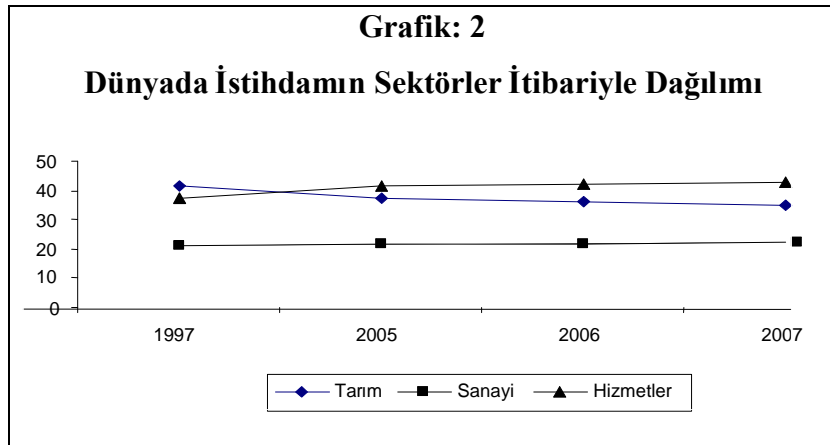
Yıllar	Toplam Yüzölçümü	Toplam Ekilebilir Alan	Daimi Ekim Alanı	Otlak ve Mera Alanı
1980	13.004.202	1.345.989	102.020	3.244.404
1990	13.004.202	1.395.973	119.883	3.368.403
2000	13.004.202	1.397.656	135.821	3.442.078

Kaynak: FAO, 2007, p.148

132. Tarımsal İstihdam

Tarım bütün zamanlarda ülkelerin ekonomileri için önemini sürekli korumuştur. Gelişmiş ülkelerde tarım sektöründeki istihdamın payı giderek azalsa da gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde halen önemli bir istihdam kaynağı durumundadır.

Gelişmekte olan ülkeler için tarımın payı yüksek olmasına karşılık verimliliği gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmıştır. Bu verimsizliğin sonucu olarak da sektördeki istihdamda farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün istihdamdaki payı tek haneli rakamlar ile ifade edilirken gelişmekte olan ülkelerde oldukça yüksek seviyelerde seyretmektedir. Dünyada 1990'lı yıllardan sonra sektörel yapıdaki değişimlerden istihdam yapısı da etkilenmiştir. Grafik 2'de de görüldüğü gibi teknolojik gelişme ile birlikte toplam istihdam içinde tarım ve imalat sanayinin payı gerilerken hizmet sektörünün payı artmaya başlamıştır.

Kaynak: ILO, 2008, p.42

Tablo: 3
Dünya ve Bazı Ülkeler İçin İstihdamın Sektörel Payı

	TARIM				SANAYİ				HİZMETLER			
	1997	2005	2006	2007	1997	2005	2006	2007	1997	2005	2006	2007
Dünya	41,4	37,1	36,0	34,9	21,1	21,4	21,9	22,4	37,5	41,5	42,1	42,7
Gelişmiş Ülkeler ve AB	6,1	4,2	4,2	3,9	28,3	25,0	24,7	24,5	65,6	70,8	71,2	71,5
Orta ve Güney Doğu Avrupa (AB Üyesi olmayan ülkeler) ve CIS	27,0	21,1	20,4	19,5	28,3	25,6	25,8	26,1	44,7	53,3	53,8	54,4
Doğu Asya	47,9	42,9	40,9	38,4	24,3	24,3	25,6	26,9	27,8	32,7	33,5	34,7
Güney Doğu Asya ve Pasifik Ülkeleri	48,8	45,5	45,2	43,9	17,1	18,2	18,5	19,0	34,1	36,3	36,3	37,0
Güney Asya	59,4	50,9	49,4	48,0	15,3	20,2	21,0	21,7	25,2	28,9	29,6	30,3
Latin Amerika ve Karayipler	23,5	19,6	19,7	19,1	20,7	21,7	21,8	22,0	55,8	58,7	58,5	58,9
Orta Asya	21,4	18,7	18,1	17,5	25,6	25,6	25,4	25,5	52,9	55,9	56,5	57,0

Kaynak: ILO, 2008, p.42

1997 den 2007 yılına kadar tarım, imalat ve hizmetler sektöründe çalışan istihdamın toplam istihdam içindeki paylarındaki gelişmeler Grafik 2’de görülmektedir. Grafikten istihdamın tarım sektöründen özellikle hizmet sektörüne kayması izlenmektedir.

Dünya ve ülkeler itibariyle sektörler göre istihdamın payları Tablo 3’de gösterilmiştir. 1997 yılında dünyada toplam istihdam içinde tarımın payı %41,4 iken, 2007 yılında %34,9’a düşmüş olup tarımdan ayrılan bu istihdam, büyük ölçüde hizmet sektörüne kayarak hizmet sektörünün payını %37,5’ten %42,7’ye yükseltmiştir. İstihdamın tarım sektörüne yönelmesi bütün dünya ülkeleri için geçerli olmuştur (ILO, 2008, p.42).

133. Tarımsal Üretim

Gelişmekte olan ülkelerin büyüyen ekonomileri dünya tarım üretimi ve dış ticaretinin temel kaynağını oluşturmaktadır. Gıda tüketimi ve beslenme alışkanlıkları da özellikle bu ülkelerdeki gelir artışına bağlıdır. Gelişmekte olan ülkelerin nüfus artış oranlarına bağlı olarak ithalat talepleri de gelişmiş ülkelerin iki katı civarlarında olmaktadır. Dünyada hayvansal ürünlerin dış ticareti ağırlıklı olarak gelişmiş ülkelerin talebine ve pazara giriş kolaylığına bağlıdır. Tarım ürünleri ihracatçısı olan belli başlı ülkeler, Arjantin, Avustralya, Kanada, AB ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’dir. Ayrıca Brezilya, Rusya, Ukrayna ve Kazakistan gibi ülkeler de tarım sektörüne önemli ölçüde yatırımlar yapmış dünya tarım ürünleri ihracatında önemli pay almaya başlamışlardır. Dünyada tarım ürünleri üretiminin artışı büyük ölçüde tarım ürünleri fiyatlarındaki artışlara ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak gerçekleşmektedir (WESTCOTT, 2008, p.67).

Dünya tarım piyasalarındaki büyüme giderek gelişmekte olan ülkelere doğru kaymaktadır. Üretim kapasitesi ve alt yapı yatırımları da başta işlenmemiş tarım ürünleri olmak üzere üretimin gelişmiş ülkelere doğru kaymasına neden olduğundan bu eğilimin daha da hızlanması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin tarım politikalarında yaptıkları reformlar da tarımsal üretime verilen desteğin niteliğini değiştirerek üretimin miktar ve yeri üzerinde etkiler yapmaktadır (OECD, 2006, p.1).

134. Tarım Ürünleri Dış Ticareti

Bu kısımda dünyada seçilmiş bazı ülkeler için tarım ürünleri ithalat ve ihracatında 1980 yılı ile 2006 yılları arasında gözlenen değişimler açıklanacaktır.

1340. İhracat

1980’li yıllardan itibaren dünyada tarım ürünleri ticaretinin toplam ticarettteki payı %10’un altına düşmüştür. Tarımsal ürün ticareti yapan ülkelerin sayısı da giderek azalma göstermiştir. 2006 yılı itibariyle 25 üyeli AB ve 15 tarım ihracatçısı ülke dünya tarım ihracatının %83’ünü oluşturmaktadır. Değer olarak bu ülkelerin tarım ürünleri ihracatı 2006 yılında 784.09 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Dünya tarım ticaretinin oldukça büyük bir kısmını gerçekleştiren söz konusu ülkelerin 1980, 1990, 2000 ve 2006 yıllarında dünya tarım ihracatındaki payları ve 2006 yılı tarım ihracatının değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo: 4
Seçilmiş Bazı Ülkelerin Tarım Ürünleri İhracatı

ÜLKELER	Dünya Ticaretindeki % Pay				DEĞER (Milyar\$)
	1980	1990	2000	2006	2006
Avrupa Birliği(25)	-	-	41,5	42,9	405.25
Birlik Dışı Avrupa Ülkeleri	-	-	10,1	10,1	95.31
ABD	17	14,3	12,9	9,8	92.66
Kanada	5	5,4	6,3	4,7	44.23
Brezilya	3,4	2,4	2,8	4,2	39.53
Çin	1,5	2,4	3	3,4	32.54
Avusturalya	3,3	2,9	3	2,3	22.18
Tayland	1,2	1,9	2,2	2,3	21.58
Arjantin	1,9	21,8	2,2	2,3	21.33
Endonezya	1,6	1	1,4	1,9	18.32
Rusya Federasyonu	-	-	1,4	1,8	17.06
Malezya	2	1,8	1,5	1,6	15.57
Meksika	0,8	0,8	1,6	1,6	14.69
Hindistan	1	0,8	1,2	1,5	14.41
Yeni Zelanda	1,3	1,4	1,4	1,4	13.24
Şili	0,4	0,7	1,2	1,2	11.49
TOPLAM	-	-	83,5	83	784.09

Kaynak: WTO, 2007, p.51

2000 yılında 25 AB üyesi ülkenin dünya toplam tarım ihracatındaki payı %41,5 iken 2006 yılında 405,25 milyar dolarlık ihracat ile bu pay %42,9'a yükselmiştir. 2006 yılında tarım ürünleri ihracatında ikinci sırayı AB dışında kalan Avrupa ülkeleri %10,1 ile almaktadır. Üçüncü sırada ise %9,8 ile ABD gelmektedir.

1341. İthalat

2006 yılı itibariyle 25 üyeli AB ve diğer 15 tarım ithalatçısı ülke dünya tarım ihracatının %79,8'ini oluşturmaktadır. Değer olarak bu ülkelerin tarım ürünleri ithalatı 2006 yılında 798,99 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünya tarım ticaretinin oldukça büyük bir kısmını gerçekleştiren bu ülkelerin 1980, 1990, 2000 ve 2006 yıllarında dünya tarım ithalatındaki payları ve 2006 yılı tarım ithalatının değerleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo: 5
Seçilmiş Bazı Ülkelerin Tarım Ürünleri İthalatı

ÜLKELER	Dünya Ticaretindeki % Pay				DEĞER
	1980	1990	2000	2006	(Milyar \$)
Avrupa Birliği(25)	-	-	42,3	43,3	433.66
Birlik Dışı Avrupa Ülkeleri	-	-	13,3	12,4	123.72
ABD	8,7	9,0	11,6	10,3	103.65
Japonya	9,6	11,5	10,4	6,6	65.62
Çin	2,1	1,8	3,3	5,2	51.65
Kanada	1,8	2,0	2,6	2,4	23.95
Rusya Federasyonu	-	-	1,6	2,3	23.38
Kore	1,5	2,2	2,2	1,9	18.58
Meksika	1,2	1,2	1,8	1,8	18.46
Hong Kong	1,2	1,9	2,0	1,2	11.90
Taipei Chinese	1,1	1,4	1,3	1,0	9.67
İsviçre	1,2	1,3	1,0	0,9	8.85
Birleşik Arap Emirlikleri	0,3	0,4	0,6	0,9	8.81
Suudi Arabistan	1,5	0,8	0,9	0,9	8.56
Malezya	0,5	0,5	0,8	0,8	8.50
Hindistan	0,5	0,4	0,7	0,8	7.84
TOPLAM	-	-	82,1	79,8	798.99

Kaynak: WTO, 2007, p.51

Tarım ithalatında birinci sırayı alan AB ülkelerinin dünya toplam tarım ithalatındaki payı 2000 yılında %42,3 iken, 2006 yılında 433.66 milyar \$'lık ithalat ile %43,3'e

yükselmiştir. 2006 yılında tarım ürünleri ithalatında ikinci sırayı %12,4 ile Birlik dışında kalan Avrupa ülkeleri almaktadır. Üçüncü sırayı ise %10,3 ile ABD almıştır.

14. Dünyada Uygulanan Tarım Politikaları

Tarım sektörünün yukarıda en önemlileri sayılan özellikleri dolayısıyla devletler, kapsamlı tarım politikaları oluşturmaya yönelmişlerdir. Tarım sektörünün hayati önem arz etmesi, ancak bunun yanında da üretimin doğal koşullara bağlı olmasından kaynaklanan arz katılığı, tüketimin daha çok beslenmeye yönelik olmasından kaynaklanan talep katılığı, tarım piyasalarında fiyatın ve üretici gelirlerinde istikrarın oluşumunu güçleştirmektedir. Fiyat ve gelir istikrarsızlığı, tarım kesimine yapılan müdahalelere temel oluşturmaktadır (AY-YAPAR, 2005, s.58).

Çeşitli piyasa koşullarının tarımsal gelir üzerinde neden olduğu olumsuz etkilerini azaltmak üzere değişik kamu müdahalelerini içeren tarım politikaları devreye girmektedir. Birçok ülkenin politika düzenlemeleri fiyatlarda istikrarın sağlanması yoluyla tarımsal gelirin istikrara kavuşturulması ve kabul edilebilir bir gelir seviyesinin sağlanması üzerine inşa edilmiştir. Dünyada ülkeler dengeli, adil, uygun, eşitlikçi ya da pariteye bağlı gelir tanımlarıyla gelir seviyesini belirlemenin yollarını aramışlardır. Burada genel kriter tarım dışı işçilerin gelirleri olmuştur (KIYMAZ, 2008, s.18).

20. yüzyıla kadar yapılan müdahalelerin temel amacı tüketicilerin korunması olmuştur. 20. yüzyılın başlarından itibaren ise üreticilerin korunmasına yönelik politikalar benimsenmiştir. Özellikle ABD ve Batı Avrupa'da Sanayi Devrimi ile birlikte giderek güçlenen sanayi kesiminin karşısında tarım kesiminin zayıf kalması, bu kesimin devlet tarafından korunması gerekliliğini doğurmuştur (GÖKDEMİR, 2004, s.4).

ABD ve AB dünyada tarımın en önde gelen aktörleridir. Bu ülkeler hem tarımsal üretimin yüksekliği, hem de dünya siyasetindeki ağırlıkları nedeniyle dünya tarım ticaretinde en önemli role sahiptirler. Böylece bu ülkeler, korumacı tarım politikaları uygulama ve çiftçilerine büyük meblağlarda gelir transferi sağlama bakımından diğer ülkeleri geride bırakmaktadırlar. Yine ABD ve AB, günümüze kadar yürütülen çok taraflı görüşmelerde belirleyici rol üstlenmişler ve çoğu zaman gelişmekte olan ülkeleri kendi

şartlarını kabule zorlamışlardır. Onların tercihleri doğrultusunda tarım sektörü Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün Uruguay Turu'na kadar ticaretin serbestleşmesi amacıyla yapılan görüşmelerin dışında kalmıştır (ACAR, 2006, s.25). Dünyada çeşitli ülke ve ülke grupları itibariyle tarım sektöründe uygulanan politikalar dört grupta toplanmış ve Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo: 6
Dünyada Uygulanan Tarım Politikaları

POLİTİKALAR	TEMSİLCİLERİ	TEMEL ARAÇLARI
Aşırı Müdahaleci Tarım Politikaları	AB, EFTA Ülkeleri, Japonya ve Kore	Fiyat Müdahaleleri Piyasada hedef fiyatı korumak, Doğrudan gelir desteği, Telafi edici ödemeler Dış Ticaret Kısıtlamaları ve Desteği Yüksek gümrük vergileri ile ithalatı sınırlamak, İhracat sübvansiyonu
Müdahaleci Tarım Politikaları	ABD, Kanada	Fiyat Müdahaleleri Belirli ve seçilmiş ürünler için piyasada hedef fiyatı korumak, Belirli ve seçilmiş ürünler için doğrudan gelir desteği Dış Ticaret Kısıtlamaları ve Desteği Belirli ve seçilmiş ürünler için ihracat sübvansiyonu, ithalat sınırlamaları
Asgari Müdahaleci Tarım Politikaları	Avustralya, Yeni Zelanda Arjantin, Brezilya Endonezya, Malezya	Piyasa Mekanizması Kurum ve Kuralları Fiyat, girdi ve dış ticaret müdahale ve sınırlamaları olağanüstü şartlar içindir.
Özgün Tarım Politikaları	Kendi Ekonomik ve Siyasi Şartlarına Göre Politika Belirleyen Ülkeler	Tarım politikalarının tüm araçları hedefsiz, karmaşık ve siyasi ağırlıklı kullanılmaktadır.

Kaynak: UZUNOĞLU ve diğerleri, 2000, s. 87

1960'lardan günümüze ABD, AB gibi gelişmiş ülke ve ülke grupları yoğun tarımsal desteklerle tarımsal yapılarını iyileştirmiş, verimlerini arttırmış, maliyetlerini düşürmüşlerdir. Bu ülkelerdeki sanayi ve hizmetler kesimlerinin hızlı gelişmesi sonucu kırsal alanlardan önemli düzeylerde işgücü göçü olmuş, buna bağlı olarak tarım alanında çalışanların oranı %5'lere kadar gerilemiş, tarım işletmeleri büyümüştür. Bütün bunların ve 1970'lerde kar oranlarının gelişmiş ekonomilerde gerilemesi sonucu, 1980'li yıllarda gelişmiş ülkelerin tarım ürünleri ihracatı ancak ihracat teşvikleri ile sürdürülebilir hale gelmiştir. Buna bir son vermek amacıyla bu yıllardan sonra gelişmiş ülkeler, DTÖ'den de yararlanarak gelişmekte olan ülkelerin tarım ithalatlarını artırmak için gümrüklerini açmak,

üretimde verilen destekleri azaltmak, tarımsal ürün işleyen veya tarıma girdi sağlayan kamu işletmelerini özelleştirmek yoluyla bu sorunlarına çözüm bulmaya çalışmışlardır (AĞAOĞLU ve diğerleri, 2005, s.8).

DTÖ'nün Tarım Anlaşması ve AB'nin OTP'si, tarım sektörüne ilişkin uluslararası politika oluşturulması konusundaki iki önemli yaklaşım olmakla birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde birbirlerinden oldukça farklı tarım politikaları uygulanmaya devam etmektedir. Bu ülkelerde uygulanan tarım politikalarında kullanılan araçlar ve sonuçları önemli farklılıklar arz etmekle beraber tarım politikalarının amaçları birbirleriyle önemli derecede yakınlaşma ve uyum göstermektedir. Bu çerçevede birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeyi bünyesinde barındıran Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development-OECD)'ne taraf olan üye ülkeler de tarım politikaları için şu amaçlar üzerinde mutabakat sağlamışlardır; (UZUNOĞLU ve diğerleri, 2000, s.86).

- Üreticilere adil ve yeterli bir yaşam seviyesinin sağlanması,
- Tarım kesiminde çalışanların gelirlerindeki istikrarsızlıkların önlenmesi,
- Ülke içindeki tarım ürünü fiyatlarında belirli bir istikrarın sağlanması,
- Kırsal kesimde yaşayanların belirli bir hayat standardına kavuşturulması,
- Bölgeler arasındaki dengesizliklerin asgari düzeylere çekilmesi,
- Aile işletmeciliğinin teşviki ve korunması,
- Çevresel sorunlar üzerinde duyarlılığın geliştirilmesi,
- Tüketiciler için güvenilir, düzenli ve yeterli bir ürün arzının garanti edilmesi,
- Tarımsal açıdan kendine yeterlilik derecesini mevcut şartlar çerçevesinde azami seviyeye çıkarmak ve tarımsal ürünlerde global rekabet gücü sağlayarak, uluslararası ticaretin sürekli ve istikrarlı hale getirilmesi.

140. Tarım Sektörünü Destekleme Politikalarının Etkileri

Dünyada uygulanan tarım politikalarının üretici, tüketici ve vergi mükellefleri üzerine etkileri, toplulaştırılmış olarak “üretici desteği tahmini”, “tüketici desteği tahmini” ve “toplam destek tahmini” kavramları ile ölçülmektedir. Bunlar aşağıda kısaca açıklanacaktır.

a) Üretici Destek Tahmini; Bir yılda tarım politikaları sonucu üreticilere yapılan parasal transferlerin bir göstergesidir. Bu transferler, sınır fiyatlarıyla iç fiyatlar arasındaki farktan oluşan, tüketiciden transferleri kapsadığı gibi bütçe harcamaları yoluyla vergi mükelleflerinden transferleri de kapsamaktadır. Bütçeden transferler, alan ve hayvan başına ödemeler gibi çeşitli kalemlerden oluşmaktadır. Üretici destek tahmini parasal değer ve toplam üretim değerinin yüzdesi olarak hesaplanır. Örneğin, üretici destek tahmini %30 ise, çiftçinin 100 TL'lik hasılatının yalnızca 70 TL'si sınır fiyatlarından değerlendirilmiş toplam satışlarından elde ediliyor demektir (ÇAKMAK-AKDER, 2005, s.70-71).

b) Tüketici Destek Tahmini; Uygulanan politikalar sonucunda belirli bir yılda tüketiciye yapılan toplam transfer miktarını gösterir. Eğer tüketiciye yapılan transfer negatif ise, bu tüketicinin bir tür vergilendirilmesi anlamına gelmektedir (GÜLTEKİN, 2005, s.69). Tüketici destek tahmini de parasal ve yüzde olarak hesaplanır. Örneğin tüketici destek tahmini %30 ise, tüketicilerin mal alırken ödediği her 100 TL'nin 30 TL'sinin tarım mallarının fiyatlarını desteklemek için vergi olduğu anlaşılmaktadır (ÇAKMAK-AKDER, 2005, s.71).

c) Toplam Destek Tahmini; Toplam destek tahmini vergi mükellefleri ve tüketicilerin yaptıkları transferler toplamından, ithalat gelirleri düşüldükten sonra bulunmaktadır.

141. Dünya Ticaret Örgütü ve Tarım

II. Dünya Savaşı sonunda bütün dünyada ticaretin serbestleştirilmesi ve bunun için de gümrük tarifelerinin indirilmesi ve miktar kısıtlamalarının tamamen kaldırılması amacıyla 1947 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade-GATT) imzalanmıştır. 1947 yılından 1986 yılına kadar GATT çerçevesinde yedi tur müzakere gerçekleştirilmiş ve bu müzakerelerde uluslararası ticaretin serbestleşmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak bu ilerleme yalnızca sanayi ürünleri için geçerli olmuş, tarım ürünleri ticaretinin serbestleşmesi yönünde ise çok sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir.

ABD tarafından zaman zaman tarımın da GATT kapsamında ele alınması önerisi getirilmiş ise de, tarım ticareti konusunda, spesifik birtakım ürünler hariç, genel bir politika oluşturulamamıştır. 1980'li yıllara kadar, GATT kapsamında tarım ürünlerine ayrıcalık tanınmış ve GATT'a taraf olan bütün ülkelerin tarım politikaları doğrultusunda tarımsal üretim ve ticarete sübvansiyonlar uygulamasına izin verilmiştir. Ancak 1980'li yıllardan sonra AB, ABD ve diğer tarım ihracatçısı ülkeler arasında baş gösteren çıkar çatışmalarının giderek artması sonucunda, tarım ürünlerinin de GATT kapsamında değerlendirilmesi ihtiyacı doğmuştur (GÖKDEMİR, 2004, s.21).

Dünya tarım piyasalarında sübvansiyonlar savaşına varan pazar mücadelesinin ve ticari karmaşanın yaşanmasına tarım piyasasının fiyat ve üretici gelirindeki istikrarsızlık özelliği ve bu nedenle tarım kesimine yapılan yoğun müdahaleler neden olmuştur. Bu faktör, 1980 sonrası GATT'ın tarım ürünlerinde de serbest ticaret politikalarına yönelmesine ortam hazırlamıştır (AY-YAPAR, 2005, s.58).

GATT çerçevesinde yapılan ve 1986-1994 yılları arasında sürdürülen Uruguay Turu sonunda hem GATT, DTÖ'ye dönüşmüş, hem de ilk kez dünya tarım ticaretinin düzenlenmesine ilişkin bir Tarım Anlaşması imzalanmıştır. Uruguay Turu, tarım ürünleri ticareti ve tarımsal destekler açısından bir dönüm noktası sayılabilir. Çünkü bu anlaşma ile ilk kez tarımsal ticaretin serbestleştirilmesi ve tarıma sağlanan desteklerin azaltılması öngörülmüştür. Böylece tarımsal ticarete piyasa merkezli bir amaca doğru kesin geçiş olmuş ve tarım ürünleri ticaretinin kuralları ihracatçı ve ithalatçı ülkeler için istikrar sağlayacak şekilde güçlendirilmiştir (AYDIN, 2004, s.19).

Uruguay Turu, büyük ölçüde ABD, AB ve Cairns Grubu ülkelerin çekişmeleri ve pazarlıklarına sahne olmuştur. Özellikle, zengin doğal kaynakları ve tarımsal üretime elverişli iklim özellikleri sayesinde tarımsal üretimi fazla olan ve tarımda daha az korumacı bir politika izleyen Cairns Grubu ülkeleri, tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesini ve gelirlerini artırmayı amaçlamışlar, "Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi'ne dayanarak serbest ticareti savunmuşlardır. ABD de bu görüşün savunucusu olmuştur. Tarım sektöründe, ülke içindeki ve sınırdaki korumaları yüksek olan AB ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association-EFTA) grubundaki ülkeler ve Japonya ise bu görüşe muhalefet etmişlerdir. Tura katılan 125 ülke, belli bir süre içinde tarım

sektörüne yönelik tarife dışı engellerin gümrük tarifelerine çevrilmesi, ihracata sağlanan sübvansiyonların azaltılması, desteklemelerin kaldırılması ve ithalatın artırılmasına ilişkin Marakeş Şartı çerçevesinde Tarım Anlaşması'nı imzalamıştır (AY-YAPAR, 2005, s.58-59).

1410. DTÖ Tarım Anlaşması

01.01.1995 tarihinde yürürlüğe giren DTÖ Tarım Anlaşması ile dünyada tarım ürünleri ticareti ilk kez kurallara bağlanmıştır. Tarım Anlaşması ile ülkeler aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmışlardır (WTO, Agriculture Agreement, Article 20);

1. İndirim taahhütlerinin uygulanmasında o tarihe kadar kazanılmış olan deneyim,
2. İndirim taahhütlerinin dünya tarım ticareti üzerindeki etkileri,
3. Ticari olmayan teşebbüsler, gelişmekte olan ülkelere özel ve tavizli uygulama, piyasa ekonomisine dayalı ve adil bir ticari sistem kurma amacıyla Tarım Anlaşması'nın önsözünde bahsedilen diğer amaç ve kaygılar,
4. Yukarıda bahsedilen uzun dönem hedeflerine ulaşabilmek için gerekli taahhütler.

1411. DTÖ Tarım Anlaşması'nın Kapsamı ve Amacı

Tarım ürünleri ticaretinde uzun dönemde adil ve serbest piyasa düzenine dayalı bir sistem oluşturmayı temel alan Tarım Anlaşması'nın kapsamında, Anlaşma'da tanımlanmış olan balıkçılık ürünleri hariç bütün tarım ürünleri yer almaktadır. Tarım Anlaşması'nın ana amacı "hakça ticaret sistemi" olarak tanımlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için üç temel eksen ile ilgili olarak başlangıç miktarları, değer ve/veya oranları ve indirim taahhütleri belirlenmiştir. Bu üç temel eksen; ciddi fiyat saptırıcı etkisi olan iç destekler, ülke piyasalarına ulaşımı engelleyen gümrük vergileri ve dünya piyasalarında haksız rekabete neden olan ihracat sübvansiyonlarıdır (ÇAKMAK-AKDER, 2005, s.98-99).

Tarım Anlaşması ile tarım dış ticaretinde tam bir serbestleşme sağlamaktan çok, serbest tarım ticaretini engelleyen korumacı politikaların belirlenmesi, kontrol altına alınması ve tarımsal alanda korumacılığın aşamalı olarak azaltılması hedeflenmektedir. Anlaşma ile

gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere farklı oran ve sürelerde taahhütte bulunabilme olanağı tanınmıştır (AY-YAPAR, 2005, s.59).

Anlaşma'da serbest ticareti ve rekabeti bozucu mali yardımların ve ithalat engellerinin, Anlaşma uygulamaya koyulduktan sonraki 6 yıl içinde azaltılması öngörülmüştür. Alınan kararlarda iç destekleme olarak verilen sübvansiyonlarda %15, tarım ürünleri ihracatına verilen sübvansiyonlar ve bütçe harcamalarında %36 oranında indirim yapılması öngörülmüştür (ÇELİK, 2008, s.156).

Az gelişmiş ülkeler için ise hiçbir indirim taahhüdü istenmeyeceği belirtilmiştir. Gelişmiş ülkelere tarım ürünü ithalatçısı olan bu az gelişmiş ülkeler için bir istisna öngörüldüğü gibi gelişmiş ülkelerin uygulamalarının, az gelişmiş ve gelişme yolundaki net gıda ithalatçısı ülkeler üzerinde ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerini gidermeye yönelik gerekli tedbirlerin alınması da öngörülmüştür. Bu tedbirler arasında, söz konusu ülkelerin gıda ithalatının finansmanı için Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) tarafından desteklenebilecekleri de bulunmaktadır (WTO, 2007, p.28).

Tablo: 7
Tarım Anlaşması'na Göre Ülkeler İçin İndirim Taahhütleri

	Gelişmiş Ülkeler 6 Yıl (1995-2000) %	Gelişmekte Olan Ülkeler 10 Yıl (1995-2004) %
Pazara Giriş (Tarifeler)		
Tüm tarımsal ürünlerde ortalama indirim	-36	-24
Her bir ürün başına asgari indirim	-15	-10
İç Destekler		
Toplam desteklerdeki indirim (Esas alınan dönem:1986-88)	-20	-13
İhracat Destekleri		
Sübvansiyon değerleri	-36	-24
Sübvansiyon verilen ürün miktarı (Esas alınan dönem:1986-90)	-21	-14

Kaynak: WTO, 2007, p.28

Tarım Anlaşması metninde gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere yönelik ayrıcalıklara yer verilmiştir. Buna göre gelişmiş ülkeler için 6 yıl olan indirim taahhütlerini yerine getirme döneminin (uygulama dönemi 1995-2000), gelişmekte olan ülkeler için 10

yıllık bir döneme (uygulama dönemi 1995-2004) kadar yayılabileceği garanti altına alınmıştır (ÖZKAYA ve diğerleri, 2003, s.3). Anlaşma'da öngörülen indirim taahhütleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için Tablo 7'de verilmiştir.

1412. DTÖ Tarım Anlaşması'nın Getirdiği Yükümlülükler

Tarım ürünleri ticaretinde uzun dönemde adil ve serbest piyasa düzenine dayalı bir sistem oluşturmayı temel alan Tarım Anlaşması, pazara giriş, iç destekler ve ihracat sübvansiyonları olmak üzere başlıca üç konuda düzenleme getirmektedir. Bunlar aşağıda kısaca özetlenecektir.

14120. Pazara Giriş

Tarım Anlaşması'na göre, bütün ülkeler tarım ürünlerinde uygulanan ithalat yasakları, ithalat kotaları gibi ithalat üzerine konulan her türlü kısıtlamaları tarifeye dönüştürmek zorundadırlar. Tarife dışı tedbirlerin, tarifeye dönüştürülmesi uygulamasına "tarifikasyon" denilmektedir. Tarım Anlaşması çerçevesinde tüm üye ülkeler, tarım ürünlerini DTÖ'ye konsolide etmişlerdir. Buna göre tarife indirimleri konsolide oranlar üzerinden yapılmakta olup, gelişmiş ülkeler 6 yıllık bir takvimle her ürün için en az %36 oranında, gelişme yolundaki ülkeler ise %24 oranında indirim uygulayacaklar ve indirim takvimini 10 yıla kadar uzatabileceklerdir (GLIPO, 2003, p.2).

14121. İhracat Sübvansiyonları

AB ülkelerinin de içinde bulunduğu talep fazlası üretim yapan ülkeler, ürünlerini yüksek ihracat sübvansiyonları uygulayarak dünya pazarlarına sürmüşlerdir. Dolayısıyla, dünya fiyatları olması gerekenden daha düşük düzeyde kalmıştır. Bunu önlemek amacıyla ihracat sübvansiyonlarının yasaklanması gündeme gelmiştir.

Bu süreçte Tarım Anlaşması'nda yer alan bir diğer konu da ihracat sübvansiyonlarına getirilen kısıtlamalar olmuştur. Anlaşma'ya göre, ihracat sübvansiyonları sadece üye ülkelerin anlaşmaya vardıkları özellikle hububat, şeker ve süt ürünleri gibi belirli tarım ürünlerine verilebilmektedir. Ayrıca verilen sübvansiyon harcamalarına ve sübvansiyon

verilen ürünlerin miktarlarına da kısıtlamalar getirilmiştir. 1995 yılından başlayarak gelişmiş ülkeler ihracat sübvansiyon değerini 6 yıl içerisinde %36, gelişmekte olan ülkeler ise 10 yıl içerisinde %24 oranında düşürme konusunda anlaşmışlardır. Benzer şekilde ülkeler, ihracat sübvansiyonu verilen ürün miktarını 6 yıl içerisinde %21, gelişmekte olan ülkeler ise 10 yıl içerisinde %14 oranında düşürmeyi taahhüt etmişlerdir. Az gelişmiş ülkeler için ise herhangi bir indirim söz konusu değildir. Gelişmekte olan ülkeler 6 yıllık uygulama dönemi içerisinde, belirli koşullar altında pazarlama ve ulaşım maliyetlerini düşürmek amacıyla ihracat sübvansiyonlarından yararlanmışlardır (WTO, 2007, p.29).

14122. İç Destekler

Tarım Anlaşması ile iç destekler uygulamasında tarım üreticilerinin yararına olarak önemli değişiklikler yapılmıştır. Asıl hedef iç destekleri kontrol altına alıp azaltmaktır. Anlaşmada iç destekler, esas olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Bunlar, Yeşil Kutu (Green Box), Amber Kutu (Amber Box) ve Mavi Kutu (Blue Box) destekleri olarak adlandırılmıştır. Yeşil Kutu Desteği, ticaret üzerinde olumsuz etkisi olmayan ya da çok az olan iç desteklerdir. Devlet tarafından verilen ve fiyat desteği dışında kalan tarımsal araştırmaya ve eğitim desteği gibi destekler Yeşil Kutu Desteği kapsamında değerlendirilmektedir. Amber Kutu Desteği ise ticareti bozucu etkileri olan iç desteklerdir. Devletin tarımsal ürünler için bir alım fiyatı belirlemesi Amber Kutu Desteği olarak nitelendirilmektedir. Üçüncü olarak da üretimi sınırlandırma kapsamında yapılan doğrudan ödemelerin belirli bir tarımsal alan veya belirli sayıda hayvan için yapılması durumu da Mavi Kutu Destekleri kapsamına girmektedir (www.actionaid.org.uk/content_document.asp?doc_id=423).

Ayrıca Anlaşma'nın 6. Maddesi'nin 4. Fıkrasında yer alan asgari destek "de minimis" hükümlerine göre, belirli iç destekler kısıtlamaların dışında tutulmuştur. Buna göre bir ülkenin "de minimis" imkanından yararlanabilmesi için verilen iç desteğin o malın üretim değerinin gelişmekte olan ülkelere %10'unu, gelişmiş ülkelere ise %5'ini geçmemesi gerekmektedir (WTO Trade Agreement, Article 6).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜ

Türkiye'de tarım sektörü ekonomide sahip olduğu önemli payı muhafaza etmektedir. Milli gelirin oluşumunda tarımın nispi payı geriliyor olmasına rağmen, sanayi sektörüne sağladığı girdi ve hizmet sektörü için yarattığı olanaklar dikkate alındığında tarım sektörü, dolaylı olarak milli gelire önemli bir katma değer sağlamaktadır. Aynı durum dış ticaret için de söz konusudur. Türkiye'de tarımın yapısına ilişkin bilgiler, genel tarım sayımları kapsamında yapılan tarımsal işletmeleri (hanehalkı) anketleri ve tarımsal işletmelerde ücret yapısı anketleri ile derlenmektedir. Türkiye'nin tarımsal yapısını ortaya koyan çalışmalar genel tarım sayımları kapsamında yapılmıştır. Bu amaçla 7 genel tarım sayımı uygulanmış olup sonuncusu 2001 yılında yapılmıştır.

20. Tarımsal Ekonomik Göstergeler

Bu bölümde Türkiye'de tarım sektörünün yapısı ve önemi hakkında fikir edinilmesini sağlayacak çeşitli büyüklükler üzerinde durulacaktır. Bunların başlıcaları tarımsal nüfus, tarımsal istihdam, GSMH içinde tarımın payı, işletme yapısı ve büyüklükleri, tarımsal üretim ve tarım ürünleri dış ticareti olarak sıralanabilir. Ayrıca Türkiye'den tarımın kurumsal yapısı ve geçmişten günümüze tarım sektöründe uygulanan politikalar da bu bölümde açıklanacaktır.

200. Tarım Sektörü ve Nüfus

Türkiye'nin nüfus yapısına bakıldığında, toplam nüfus içinde kırsal nüfusun oranının yıllar itibariyle büyük bir hızla azaldığı, kent nüfusunun payının ise arttığı görülmektedir. Tablo 8'de yıllara göre Türkiye nüfusunun kent ve kırsal olarak dağılımı verilmiştir.

Tablo: 8
Yıllar İtibariyle Türkiye Nüfusunun Kent ve Kırsal Nüfusa Göre Dağılımı

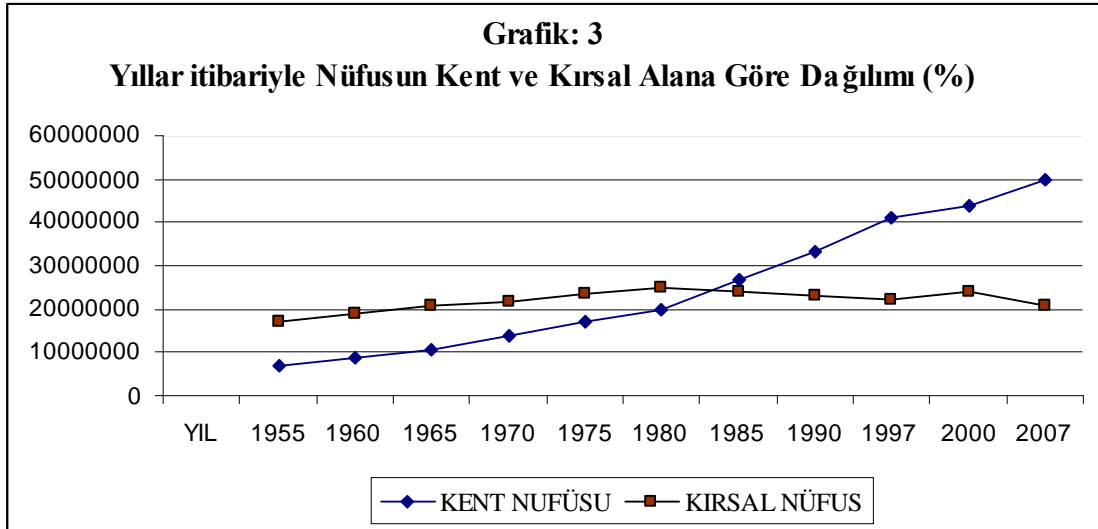
YIL	TOPLAM	KENT NUFÜSÜ ¹	% Payı	KIRSAL NÜFUS ²	% Payı
1955	24.064.763	6.927.343	28,79	17.137.420	71,21
1960	27.754.820	8.859.731	31,92	18.895.089	68,08
1965	31.391.421	10.805.817	34,42	20.585.604	65,58
1970	35.605.176	13.691.101	38,45	21.914.075	61,55
1975	40.347.719	16.869.068	41,81	23.478.651	58,19
1980	44.736.957	19.645.007	43,91	25.091.950	56,09
1985	50.664.458	26.865.757	53,03	23.798.701	46,97
1990	56.473.035	33.326.351	59,01	23.146.684	40,99
1997	62.865.574	40.882.357	65,03	21.983.217	34,97
2000	67.803.927	44.006.274	64,90	23.797.653	35,10
2007	70.586.256	49.747.859	70,48	20.838.397	29,52

Kaynak: TÜİK, 2008b, s.25-26

¹ İl ve ilçe merkezlerinde ikamet eden nüfus.

² Bucak ve köylerde ikamet eden nüfus.

1955 yılında nüfusun %71,21'ini oluşturan kırsal nüfus, önemli ölçüde azalmış ve yerini kent nüfusuna bırakmıştır. 1980 yılında %56,09 olarak tespit edilen kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı, 1990 yılında %40,99, 1997 yılında %34,97, 2000 yılında %35,10 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılı itibariyle, toplam 70.586.256 olan ülke nüfusunun %70,48'i şehirlerde, %29,52'si de köylerde yaşamaktadır. 2007 yılında kent nüfusu 49.747.859, kırsal nüfus ise 20.838.397 kişidir. 1955-2007 tarihleri arasında kentsel ve kırsal nüfus yoğunluğunun gelişim seyri, Tablo 8'deki veriler yardımıyla hazırlanan Grafik 3'te gösterilmiştir.

201. Tarım Sektörü ve GSMH

Türkiye’de yıllar itibariyle tarımsal GSMH sürekli olarak artmakta, buna rağmen tarımın GSMH içindeki payı giderek azalmaktadır. 1990 yılından 2006 yılına kadar GSMH’nın sektörler itibariyle dağılımı Tablo 9’da gösterilmiştir. Buradan tarımsal GSMH’daki değişimin seyri izlenebilir. 1990 yılında 13.746.287 TL olan tarımsal GSMH, 2000 yılında 15.641.800 TL’ye yükselmiş, 2006 yılında da 17.109.108 TL olarak gerçekleşmiştir. Ancak sanayi ve hizmetler sektöründeki GSMH artışı çok daha fazladır.

Tablo: 9
GSMH’nın Sektörlere Göre Dağılımı (Üretim Yöntemiyle TL)

Yıllar	GSMH	Tarım	% Payı	Sanayi	% Payı	Hizmetler Ve Diğer Sek.	% Payı
1990	84.591.717	13.746.287	16,25	21.872.603	25,86	48.972.828	57,89
1995	99.028.241	14.230.305	14,37	27.475.756	27,75	57.322.180	57,88
2000	119.144.472	15.641.800	13,13	33.170.615	27,84	70.332.057	59,03
2001	107.783.063	14.710.538	13,65	30.721.579	28,50	62.350.947	57,85
2002	116.337.624	15.808.470	13,59	33.502.214	28,80	67.026.940	57,61
2003	123.164.990	15.422.217	12,52	36.100.528	29,31	71.642.245	58,17
2004	135.308.023	15.733.558	11,63	39.488.536	29,18	80.085.929	59,19
2005	145.650.603	16.625.493	11,41	42.107.627	28,91	86.917.483	59,68
2006	154.342.719	17.109.108	11,09	45.289.495	29,34	91.944.116	59,57

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar Veri Tabanı, (<http://www.tuik.gov.tr/ulusalhesapapp/ulusalhesap.zul?tur=1>)

Sanayi sektöründe 1990 yılında 21.872.603 TL olan GSMH, 2006 yılında iki kattan fazla artmış ve 45.289.495 TL’ye yükselmiştir. Yine hizmetler sektöründe de iki kata yakın bir artış görülmekte olup 1990 yılında 48.972.828 TL olan GSMH, 2006 yılında 91.944.116 TL olarak gerçekleşmiştir.

Tarımın GSMH’den aldığı payın gelişimi ise şöyledir; 1990 yılında %16,25, 1995 yılında %14,37, 2000-2002 yıllarında %13 civarlarında, 2003 yılında %12,52 ve 2006 yılında %11,09 olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektörünün payında 1990-2006 yılları arasında yaklaşık %5’lik azalma olmuş ve bu pay sanayi ve hizmetler sektörlerine kaymıştır.

202. Tarım Sektörü ve Büyüme

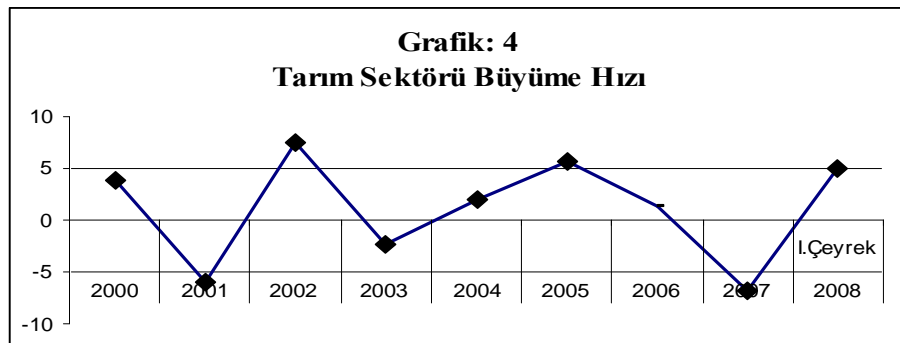
2000 ile 2008 yılları arasında tarım sektörü büyüme hızları incelendiğinde 2000, 2002, 2004 ve 2005 ve 2006 yıllarında büyüyen tarım sektörünün diğer yıllarda küçüldüğü görülmektedir. Sektörler itibariyle büyüme hızları Tablo 10'da gösterilmiştir. Buradan tarım sektörünün diğer sektörlerin büyüme hızıyla bir karşılaştırması da yapılabilmekte olup diğer sektörlerin 2001 yılı hariç bütün yıllarda büyüdüğü gözlenmektedir. En yüksek büyüme hızı 2002 yılında %7,5 olarak gerçekleşmiştir. Sektördeki en yüksek küçülme oranı ise -%6 ile 2001 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo: 10
Sektörler İtibariyle Büyüme Hızları (%)

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 I.Çeyrek
Tarım	3,8	-6	7,5	-2,4	2	5,6	1,4	-6,8	5,0
Sanayi	6	-7,5	9,4	7,8	9,4	6,5	8,3	5,5	7,2
Hizmetler ve diğer.	8,9	-7,7	7,2	6,7	10,2	8,2	7,2	5,8	6,4
GSMH	6,3	-9,5	7,8	5,9	9,9	7,6	6,9	4,5	6,6

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar Veri Tabanı (<http://www.tuik.gov.tr/ulusalhesapapp/ulusalhesap.zul?tur=1>)
DPT, 2008b, s.1

2001 yılında sanayi ve hizmetler sektöründe olduğu gibi tarım sektöründe de gerçekleşen önemli ölçüdeki düşüş, 2001 yılı ekonomik krizinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. 2003 yılında diğer sektörlerde büyüme devam ederken Irak Savaşı'nın olumsuz etkisi tarım sektöründe de kendisini oldukça fazla hissettirmiş ve sektörde küçülme yaşanmıştır. 2007 yılında kuraklık ve olumsuz hava şartlarının etkisiyle tarım sektöründe üretim önemli ölçüde daralmış 2008 yılının ilk çeyreğinde ise bir toparlanma göstermiştir. Tarım sektörünün büyüme hızının gelişim seyri Tablo 10'daki veriler yardımıyla hazırlanan Grafik 4'te gösterilmiştir.

203. Tarım Sektörü ve İstihdam

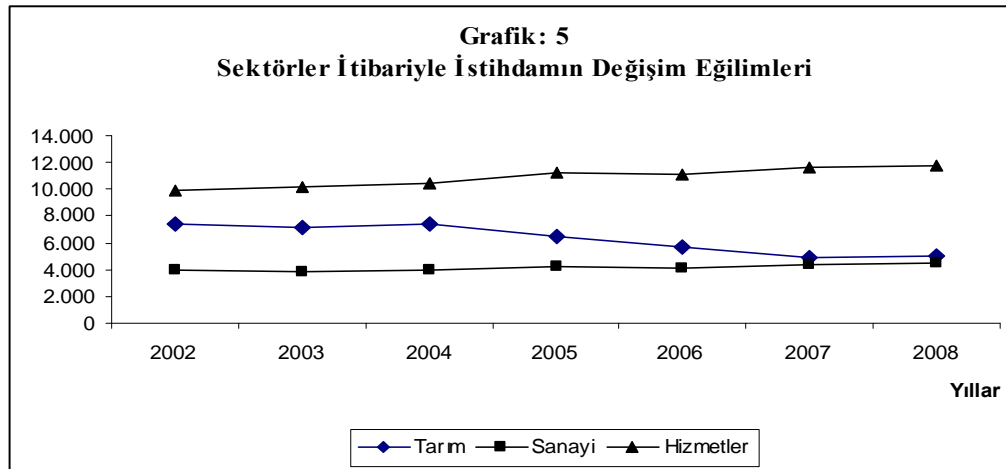
Tarımsal istihdam tarımsal üretimde kullanılan işgücünü ifade etmektedir. Türkiye’de toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı yıllar itibariyle azalmıştır. 2002-2008 yıllarına ait istihdamın sektörlere göre dağılımı Tablo 11’de verilmiştir. Buradan tarım sektöründeki istihdamın diğer sektörlerle kaydığı gözlenmektedir.

Tablo: 11
İstihdamın Sektörel Dağılımı (Bin kişi) ve % Payları

YIL	Toplam	Tarım	% Pay	Sanayi	% Pay	Hizmetler	% Pay
2002	21.354	7.458	34,9	3.954	18,5	9.942	46,6
2003	21.147	7.165	33,9	3.846	18,2	10.136	48
2004	21.791	7.400	34,0	3.988	18,3	10.403	47,7
2005	22.046	6.493	29,5	4.281	19,4	11.272	51,1
2006	20.955	5.713	27,3	4.136	19,7	11.107	53
2007	20.739	4.867	23,5	4.314	20,8	11.558	55,7
2008	21.193	5.016	23,7	4.441	21,0	11.736	55,4

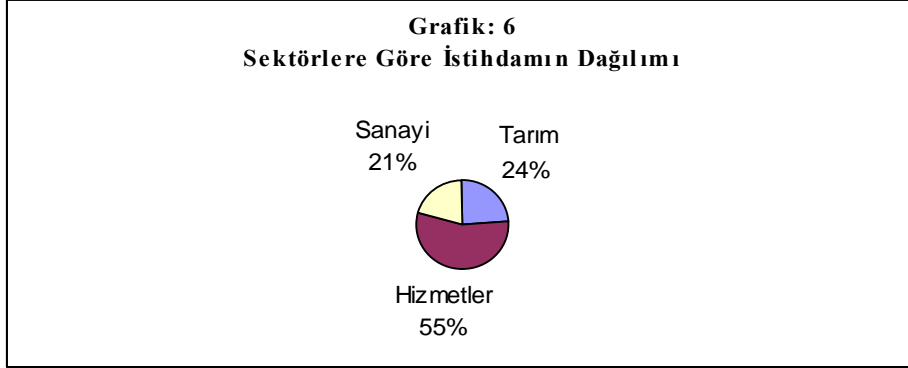
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2009, s.73

İstihdamın oldukça büyük bir kesimi hizmet sektöründe olup, onu da sırasıyla tarım ve sanayi sektörleri takip etmektedir. İstihdamda tarımın payı 1990’da %47 iken 2002 yılında 7.458 bin kişi ile istihdamın %34,9’una, 2008 yılında da 5.016 kişi ile %23,7’sine düşmüştür. Tarım sektöründeki bu azalma, sanayi ve hizmetler sektörlerinde artış olarak kendini göstermiştir.

Tablo 11'deki veriler yardımıyla tarım, sanayi ve hizmet sektörlerindeki istihdamın değişme eğilimi Grafik 5'te verilmiştir. Grafikten tarım sektöründen ayrılan istihdamın sanayi sektöründen çok hizmetler sektörüne kaydığı anlaşılmaktadır.

2008 yılı için istihdamın tarım, sanayi ve hizmet alanlarına göre dağılımı Grafik 6'da verilmiştir.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2009, s.73

Kırsal alanda ve tarım sektöründe cinsiyete göre istihdam verileri Tablo 12'de gösterilmektedir. Buna göre kırsal sektörde istihdam edilen nüfus 1990 yılında 10 milyon 967 bin iken, 1995 yılında 11 milyon 314 bin kişiye yükselmiş ve bundan sonraki yıllar itibariyle önemli ölçüde azalma göstermiştir. 2000 yılında 10 milyon 477 bin olan toplam kırsal nüfus 2005 yılında 9 milyon 480 bin, 2006 yılında 9 milyon 250 bin ve 2007 yılında 9 milyon 969 bine düşmüştür.

Kırsal nüfusun cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde yıllar itibariyle erkek nüfusun istihdamdaki payının artarak kadın nüfusun payının azaldığı görülmektedir. 1990 yılında kırsal istihdamın %55,8'ini oluşturan erkek nüfusun payı 1995 yılında %61,64, 2000 yılında %64,39, 2005 yılında %66,51, 2007 yılında ise %64,50 olarak gerçekleşmiştir. Kadın nüfusun payı ise 1990 yılında %41,66 iken, 2007 yılında %35,50'ye gerilemiştir.

Tablo: 12
Cinsiyete Göre Tarım Sektöründe İstihdamın Kırsal İstihdamdaki Payı

YIL	Kırsal İstihdam (Bin Kişi)					Tarım Sektöründe İstihdam (Bin Kişi)					Tarımın Kırsal İstihdam İçindeki Payı %		
	TOPLAM	ERKEK	% Pay	KADIN	% Pay	TOPLAM	ERKEK	% Pay	KADIN	% Pay	TOPLAM	ERKEK	KADIN
1990	10.967	6.398	58,34	4.569	41,66	8.324	4.061	48,79	4.263	51,21	75,90	63,47	93,30
1995	11.314	6.974	61,64	4.340	38,36	8.753	4.648	53,10	4.105	46,90	77,36	66,65	94,59
2000	10.477	6.746	64,39	3.731	35,61	7.350	4.022	54,72	3.328	45,28	70,15	59,62	89,20
2005	9.480	6.305	66,51	3.175	33,49	5.821	3.158	54,25	2.663	45,75	61,40	50,09	83,87
2006	9.250	6.152	66,51	3.098	33,49	5.466	2.909	53,22	2.557	46,78	59,09	47,29	82,54
2007	9.969	6.430	64,50	3.539	35,50	6.079	3.062	50,37	3.017	49,63	60,98	47,62	85,25

Kaynak: TÜİK, 2008b, s.183

Tarım sektöründe istihdam verileri incelendiğinde tarım sektöründe istihdam hacminin 1990 yılından 2006 yılına kadar önemli ölçüde azaldığı, 2007 yılında ise bir artış olduğu görülmektedir. 1990 yılında 8 milyon 324 bin kişi olan tarımsal istihdam, 1995 yılında 8 milyon 753 bin, 2000 yılında 7 milyon 350 bin, 2005 yılında 5 milyon 821 bin, 2006 yılında 5 milyon 466 bin, 2007 yılında da 6 milyon 79 bin kişi olmuştur.

Tarım sektöründe istihdamın cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, erkek nüfusun tarımsal istihdam içindeki payı 1990 yılında %48,79 iken, 1995’de %53,10, 2000’de %54,72, 2005’de %54,25, 2006’da %53,22, 2007’de de %50,37 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılından itibaren tarım sektöründe erkek istihdam oranının giderek azaldığı görülmektedir.

Genel olarak tarım sektörünün kırsal istihdam içinde payı 1990 yılında %75,90 iken, 1995’de %77,36, 2000’de %70,15, 2005’de %61,40, 2006’da %59,9, 2007 yılında ise %60,98 olarak gerçekleşmiştir. Kırsal kesimde istihdam edilen 6 milyon 398 bin erkekten 4 milyon 061 bini yani %63,47’si tarım sektöründe istihdam edilmiştir. Aynı yıl kadınlarda ise bu oran %93,30’dur. 2007 yılında kırsal kesimde istihdam edilen erkeklerin tarımda istihdam edilme oranı %47,62’ye, kadınlarda ise %85,25’e düşmüştür.

204. Tarım Sektöründe Arazi Kullanımı

Türkiye’de özel mülkiyete dayalı küçük aile işletmelerinin hakim olduğu bir tarımsal yapı mevcuttur. Toplam işletme sayısı 3.076.650’dir. Ortalama arazi büyüklüğü 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre 61 dekadır. Medeni Kanun’da yapılan değişiklik ile birlikte işletmelerin ortalama arazi genişliğinin artması beklenmektedir. Tarım işletmelerinin parçalı ve küçük yapıda olması, tarımsal yatırımları ve buna bağlı olarak yeni teknolojilerin kullanımını kısıtlayarak arazilerin verimli bir şekilde kullanımını engellemekte ve beklenen üretimin gerçekleştirilebilmesini önlemektedir (DPT, 2007, s.3)

Türkiye’de 2001 yılında yapılan son Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre arazi kullanımına ait bilgiler Tablo 13’de verilmiştir. Buna göre 2001 yılı itibariyle toplam 668.820 bin dekar arazinin %27,5’i işlenen, %72,5’i ise işlenmeyen arazidir.

Tablo: 13
Türkiye’de Arazi Kullanımı-2001 Tarım Sayımları (Bin Dekar)

	2001	
	Arazi	% Pay
Toplam Arazi	668.820	100
İşlenmeyen arazi	484.712	72,5
-Nadas	37.460	5,60
-Tarıma elverişli olup kullanılmayan arazi	19.443	2,91
-Daimi çayır ve otlak arazisi	146.167	21,85
-Koruluk ve orman arazisi	184.846	27,64
-Tarıma elverişsiz arazi	96.796	14,47
İşlenen arazi	184.108	27,5
-Tarla	152.376	22,78
-Sebzelik ve çiçek bitkileri	5.867	0,88
-Meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler	25.865	3,87

Kaynak: TÜİK, 2008a, s.185.

Tarla olarak işlenen arazinin payı %22,78’dir. Sebze ve çiçek bitkilerine ayrılan pay %0,88 meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler için ayrılan pay ise, %3,87 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’de işlenmeyen arazi kapsamındaki nadasa ayrılan arazi toplam arazinin %5,60’sı, daimi çayır ve otlak arazisinin payı da %21,85’idir. Koruluk ve orman arazisinin kapladığı alanın payı %27,64 olarak gerçekleşmiş olup toplam arazinin %14,47’si de tarıma elverişsiz arazi durumundadır.

Arazi kullanım şekli, bölgelerin coğrafi yapılarına göre önemli ölçüde farklılıklar arz etmektedir. Örneğin, 2001 yılında Türkiye genelinde tarla arazisi toplam arazinin %22,72’sini oluşturmakta iken, bu oran %30,16 ile Marmara bölgesinde en yüksek, %13,79 ile Karadeniz Bölgesinde ise en düşük sevededir. Mülk arazi oranı ise %81,74’dür (DPT, 2007a, s.4).

205. Tarımsal İşletmelerin Yapısı

2001 Tarım Sayımı verileriyle Türkiye’de toplam tarımsal işletme sayısı 3.076.650’dir. Bu işletmeler toplam 184.348.223 dekar araziyi işlemektedir. Türkiye’de tarım

işletmelerinin büyük çoğunluğunun küçük işletme özelliğinde olmasının yanında, bir diğer özelliği de çok parçalı oluşudur.

Bu işletmeler bitkisel üretim yapan, hayvansal üretim yapan ve her iki faaliyeti de gerçekleştiren işletmeler olarak sınıflandırılmış ve tarımsal faaliyet alanlarına göre dağılımları Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo: 14
Faaliyet Alanlarına Göre İşletme Sayısı ve İşlenen Arazi

Tarımsal İşletme Tipleri	İşletme Sayısı	% Pay	İşlenen Arazi (Dekar)	% Pay
- Yalnız Bitkisel Üretim Yapan	929.582	30,2	50.477.939	27,4
- Yalnız Hayvancılık Yapan	72.629	2,4	432.014	0,2
- Hem Bitkisel Hem de Hayvansal Üretim Yapan	2.074.439	67,4	133.438.277	72,4
TOPLAM	3.076.650	100	184.348.232	100

Kaynak: TÜİK, 2008a, s.185.

Bu işletmelerin %30,2’si yalnız bitkisel üretim yapmakta olup, işledikleri alan, toplam işlenen alanın %27,4’ünü oluşturmaktadır. Yalnız hayvansal üretim yapan %2,4’lük kısım toplam alanın %0,2’sinde ve hem bitkisel hem de hayvansal üretim yapan %67,4’lük kısım da toplam işlenen alanın %72,4’lük kısmında faaliyet göstermektedir.

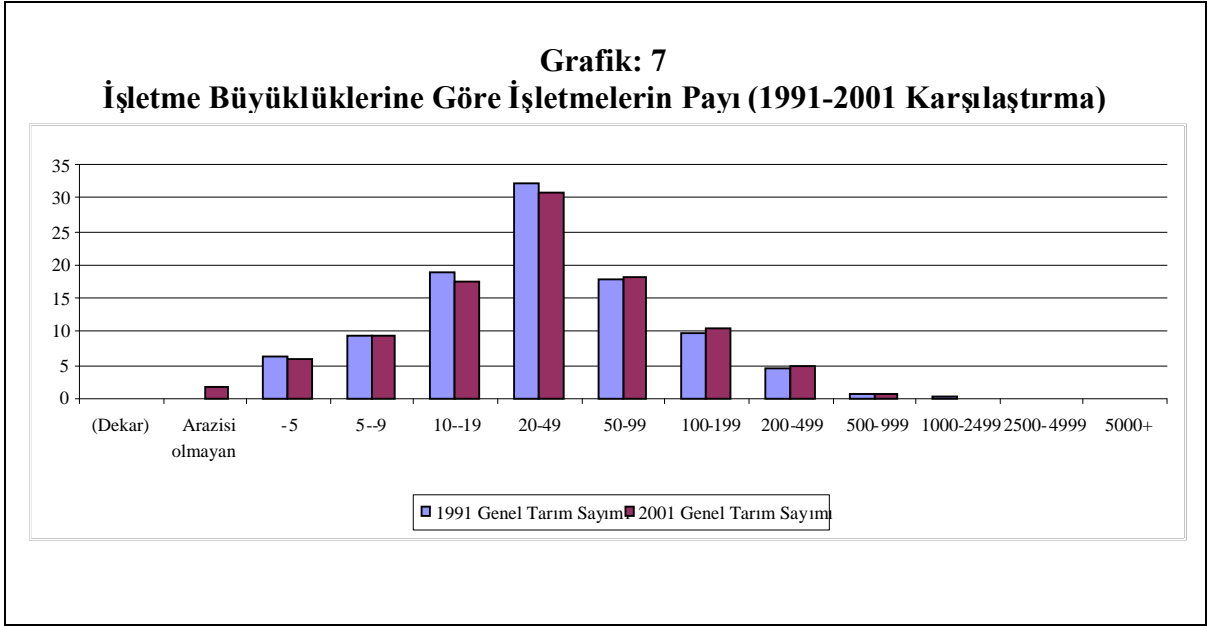
Tablo: 15
Tarım İşletmelerinin Büyüklükleri ve İşledikleri Arazi Miktarları ile % Payları

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	1991 Tarım Sayımı				2001 Tarım Sayımı			
	İşletme Sayısı	% Payı	İşlenen Arazi (dekar)	% Payı	İşletme Sayısı	% Payı	İşlenen Arazi (dekar)	% Payı
TOPLAM	3.966.822	100	234.510.993	100	3.076.650	100	184.348.232	100
Arazisi olmayan	-	-	-	-	54.523	1,77	-	-
-5	251.686	6,34	667.059	0,28	178.006	5,79	481.987	0,26
5-9	381.287	9,61	2.511.091	1,07	290.461	9,44	1.952.471	1,06
10-19	752.156	18,96	10.042.501	4,28	539.816	17,55	7.378.022	4,00
20-49	1.274.609	32,13	38.668.961	16,49	950.840	30,91	29.531.619	16,02
50-99	713.149	17,98	46.750.693	19,94	560.049	18,20	38.127.032	20,68
100-199	383.323	9,66	49.216.633	20,99	327.363	10,64	43.884.397	23,81
200-499	173.774	4,38	46.487.432	19,82	153.685	5,00	42.075.498	22,82
500-999	24.201	0,61	14.982.493	6,39	17.429	0,57	11.218.554	6,09
1000-2499	10.266	0,26	13.856.621	5,91	4.199	0,14	5.476.930	2,97
2500-4999	1.930	0,05	6.538.082	2,79	222	0,00	695.541	0,38
5000+	441	0,01	4.789.427	2,04	57	0,00	3.526.175	1,91

Kaynak: TÜİK 2008b, s.186-187

1991 yılı ile 2001 sayım sonuçlarına göre işletmelerin büyüklüklerine göre payları ve bu payların değişim eğilimleri Tablo 15’de görülmektedir. Her iki sayım sonucunda da toplam işletmeler içinde en fazla payı 20 dekardan büyük, 49 dekardan küçük işletmeler almıştır. Bu büyüklükteki işletmeler 1991 yılında toplam işletmelerin %32,13’ünü oluştururken, 2001 yılında bu oran %30,91’e düşmüştür.

İşletmelerin büyüklüklerine göre dağılımları 1991 ve 2001 Tarım Sayımları sonuçlarına göre karşılaştırmalı olarak Grafik 7’de görülmektedir.

İşletme büyüklüğü 5 dekardan küçük olan işletmeler 1991’de toplamın %6,34’ünü oluştururken, 2001 yılında bu oran %5,79’a düşmüştür. 1991 yılı sayımlarına göre 50 dekardan küçük işletmelerin oranı %67,4 iken, 2001 yılında bu oran %63,69’a düşmüştür.

206. Tarımsal İşgücü Verimliliği

Tablo 16’da, 1995-2006 yılları arasında genel işgücü ve tarımsal işgücü verimlilik değerleri verilmiştir. Buna göre tarım sektöründe işgücü verimliliğinin bütün yıllarda genel ortalamanın oldukça altında seyrettiği görülmektedir. 1995 yılında, genel verimlilik

değerinin yaklaşık üçte biri oranında gerçekleşen tarımsal işgücü verimliliği, 2006 yılı itibariyle genel verimlilik değerinin yaklaşık dörtte biri oranındadır.

Tablo: 16
İşgücü Verimliliği (1987 Fiyatlarıyla, Bin TL)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tarım	1,61	1,65	1,69	1,79	1,74	2,05	1,84	2,14	2,17	2,14	2,58	2,83
Genel	4,75	4,94	5,31	5,33	5,19	5,50	5,11	5,55	5,93	6,27	6,66	6,97

Kaynak: DPT, 2008c, s.7

207. Tarımsal Üretim

2070. Bitkisel Üretim

Türkiye tarımsal üretiminde bitkisel üretim özellikle 1950’li yıllardan itibaren önemli ölçüde artış göstermiştir. Bu artış, girdi ve teknoloji kullanımının yanı sıra işlenen alan artışından da kaynaklanmıştır. Bitkisel üretim artışının temel öğeleri olarak, 1950’lerden itibaren tarımsal mekanizasyonun artmasıyla mera alanlarının bozularak tarlaya dönüştürülmesi, ormanların tahribiyle tarıma müsait olmayan alanların ekilmeye başlanması gösterilebilir. Ayrıca, özellikle 1960’lı yıllardan itibaren göller ve sulak alanlar kurutularak yeni tarım arazileri açılmıştır (DPT, 2007a, s.4).

20700. Tarla Ürünleri Üretimi

Türkiye’de başlıca tarla ürünlerinin ekim alanları incelendiğinde ilk sırayı çok büyük bir farkla tahıllar almaktadır. Tablo 17’de 2000-2006 yılları itibariyle başlıca tarla ürünlerinin ekim alanları verilmiştir. Genel olarak bakıldığında tahıllar, baklagiller, endüstriyel bitkiler ve yumru bitkilerin ekim alanları 2000 yılından 2006 yılına kadar düşme göstermiştir. Yalnızca yağlı tohumlar için ayrılan ekim alanında bir artış görülmüştür.

2000 yılında 139.626.380 dekar olan tahıl alanı 2006 yılında 130.415.623 dekara düşmüştür. Ekim alanında ikinci sırayı baklagiller almaktadır. 2000 yılında 15.387.570 dekar olan baklagiller ekim alanı 2006 yılında 12.514.064 dekara düşmüştür.

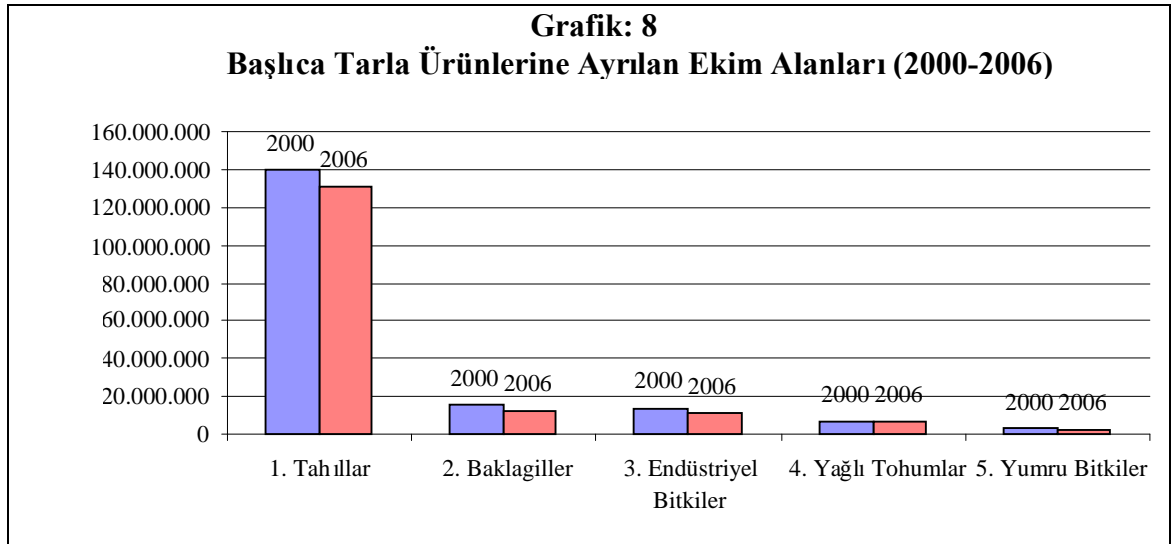
Tablo: 17
Ekim Alanları İtibariyle Başlıca Tarla Ürünleri (Dekar)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Tahıllar	139.626.380	139.073.550	137.856.500	134.136.000	138.325.850	138.932.410	130.415.623
Buğday	94.000.000	93.500.000	93.000.000	91.000.000	93.000.000	92.500.000	84.900.000
Arpa	36.290.000	36.400.000	36.000.000	34.000.000	36.000.000	36.500.000	36.498.000
Çavdar	1.470.000	1.405.000	1.500.000	1.400.000	1.430.000	1.300.000	1.312.456
Yulaf	1.536.000	1.500.000	1.550.000	1.300.000	1.290.000	1.330.000	1.001.117
Kaplıca	85.000	60.000	77.000	76.000	61.000	50.000	42.890
Mısır	5.550.000	5.500.000	5.000.000	5.600.000	5.450.000	6.000.000	5.360.000
Darı	30.000	35.000	36.500	40.000	39.000	36.000	35.980
Pirinç	580.000	590.000	600.000	650.000	700.000	850.000	991.000
Kuşyemi	1.730	1.550	3.000	5.000	3.350	750	350
Mahlut	83.650	82.000	90.000	65.000	51.000	44.800	31.830
2. Baklagiller	15.387.570	15.570.750	15.953.500	15.136.500	13.263.500	12.771.000	12.514.064
Bakla	200.000	190.000	180.000	170.000	151.000	124.000	105.389
Bezelye	13.300	12.500	14.500	11.500	13.500	14.000	15.658
Nohut	6.360.000	6.450.000	6.600.000	6.300.000	6.060.000	5.578.000	5.243.672
Fasülye	1.760.000	1.750.000	1.800.000	1.620.000	1.550.000	1.412.000	1.290.515
Börülce	30.000	29.000	29.500	30.000	29.000	30.000	29.254
Mercimek	4.720.000	4.700.000	4.920.000	4.420.000	4.390.000	4.399.000	4.241.700
Fiğ	2.253.000	2.400.000	2.342.270	2.500.000	1.000.000	1.000.000	1.345.262
Burçak	35.500	29.000	28.500	30.000	16.500	20.000	84.155
Buy	7.000	4.250	15.000	20.000	8.500	8.000	7.430
Mürdümük	8.870	6.000	23.730	35.000	45.000	186.000	151.029
3. Endüstriyel Bitkiler	13.879.190	13.468.390	14.260.060	12.984.560	12.383.670	11.492.730	11.520.590
Tütün	2.365.690	1.957.700	1.910.000	1.830.430	1.927.100	1.853.420	1.461.669
Şeker Pancarı	4.100.230	3.587.630	3.724.680	3.153.030	3.153.440	3.358.120	3.256.995
Keten lifi	3.200	2.900	2.500	2.500	2.200	1.760	1.460
Kenevir lifi	8.830	7.000	6.600	6.500	3.750	650	645
Haşhaş (kapsül)	275.550	458.360	507.410	994.310	303.430	253.350	420.238
Pamuk	6.541.770	6.846.650	7.210.770	6.373.290	6.400.450	5.468.800	5.907.000
Anason	360.000	210.000	220.000	215.000	175.300	165.000	126.542
Kırmızı biber	80.940	90.000	70.000	100.000	71.600	78.000	66.960
Kimyon	135.300	300.000	600.000	300.000	285.400	258.000	211.540
Acı Bakla	4.500	6.000	6.100	7.000	6.100	6.100	6.011
Şerbetçi Otu	3.180	2.150	2.000	2.500	2.400	2.530	2.677
Kekik	-	--	-	-	52.500	47.000	58.853
4. Yağlı Tohumlar	6.363.120	6.043.250	6.570.900	6.470.500	6.348.650	6.437.730	6.657.682
Susam	509.000	500.000	480.000	440.000	430.000	424.500	399.393
Ayçiçeği	5.420.000	5.100.000	5.500.000	5.450.000	5.500.000	5.660.000	5.854.000
Yer Fıstığı	283.000	270.000	330.000	280.000	260.000	258.500	226.900
Soya	150.000	175.000	255.000	270.000	140.000	86.000	119.186
Aspir	300	350	400	2.500	1.650	1.730	4.305
Kolza	820	2.900	5.500	28.000	17.000	7.000	53.898
5. Yumru Bitkiler	3.194.500	3.136.500	3.003.000	2.919.000	2.721.400	2.460.800	2.363.347
Soğan	1.000.000	995.000	900.000	820.000	788.000	772.800	654.664
Sarımsak	113.500	110.000	90.000	115.000	109.500	110.000	83.160
Patates	2.050.000	2.000.000	1.980.000	1.950.000	1.790.000	1.543.000	1.593.480
Hayvan Pancarı	31.000	31.500	33.000	340.000	33.900	35.000	32.038

Kaynak: TÜİK, 2008b, s.188-227

Endüstriyel bitkilere ayrılan ekim alanı, 2000 yılında 13.879.190 dekar'dan 2006 yılında 11.520.590 dekara düşmüştür. Yağlı tohumlar ekim alanı, 2001 yılında 6.363.120 dekar, 2006 yılında 6.657.682 dekar'dır. Yumru bitkilerde de ekim alanı 3.194.500 dekar iken 2006 yılında 2.363.347 dekara düşmüştür.

2006 yılı için tarla ürünlerinin ekim alanları açısından payları açısından incelendiğinde tahılların payı %80 olup, ikinci sırayı %8 ile baklagiller, üçüncü sırayı %7 ile endüstriyel bitkiler, dördüncü sırayı %4 ile yağlı tohumlar ve beşinci sırayı %1 ile yumru bitkiler almaktadır. Ekim alanlarının bu ürünler itibariyle 2000-2006 yılları arasındaki değişimi Grafik 8'de gösterilmiştir.

Tarla ürünleri üretimi Tablo 18'de verilmiştir. 2006 yılında tahıllar, yağlı tohumlar ve baklagiller üretiminde artış görülmüş, buna karşılık endüstriyel bitkiler ve yumru bitkiler üretimi azalmıştır. Tahıl üretimi, 2000 yılında 32.108.694 ton iken 2006 yılında artış göstermiş ve 34.364.586 ton olarak gerçekleşmiştir. Baklagiller üretimi, 2000 yılında 1.313.007 ton iken yıllar itibariyle artış göstererek 2006 yılında 1.606.100 tona yükselmiştir.

Endüstriyel bitkilerin üretimi 2000 yılında 19.963.403 ton iken yıllar itibariyle dalgalanma göstermiş ve 2006 yılında 15.630.533 ton olarak gerçekleşmiştir. Yağlı tohumlar üretimi 2000 yılında 2.253.448 ton iken 2006 yılında 2.789.149 tona yükselmiştir. Yumru bitkiler üretimi ise 2000 yılında 7.791.000 ton iken yıllar itibariyle azalarak 2006 yılında 6.390.272 tona düşmüştür.

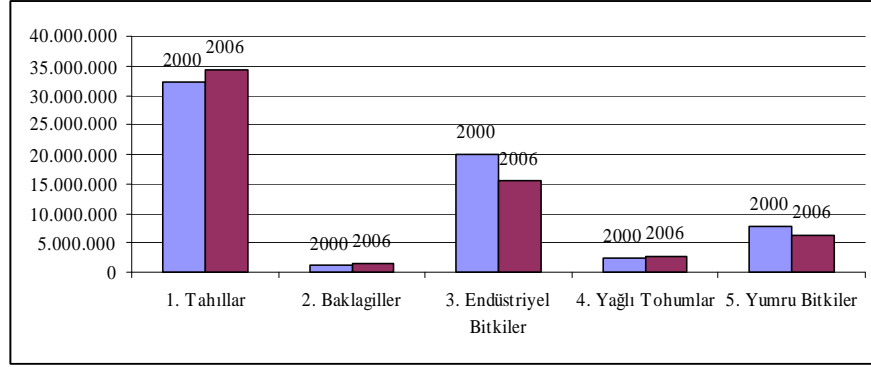
Tablo: 18
Başlıca Tarla Ürünleri Üretimi-2000-2006 (Ton)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Tahıllar	32.108.694	29.426.560	30.686.650	30.658.000	33.957.910	36.231.600	34.364.586
Buğday	21.000.000	19.000.000	19.500.000	19.000.000	21.000.000	21.500.000	20.010.000
Arpa	8.000.000	7.500.000	8.300.000	8.100.000	9.000.000	9.500.000	9.551.000
Çavdar	260.000	220.000	255.000	240.000	270.000	270.000	271.000
Yulaf	314.000	265.000	290.000	270.000	275.000	270.000	208.787
Kaplıca	8.600	7.000	8.000	8.200	8.500	7.400	6.341
Mısır	2.300.000	2.200.000	2.100.000	2.800.000	3.000.000	4.200.000	3.811.000
Darı	5.300	6.700	7.200	7.000	7.000	7.200	6.955
Pirinç	210.000	216.000	216.000	223.200	294.000	360.000	417.600
Kuşyemi	234	210	450	600	560	100	61
Mahlut	10.560	11.650	10.000	9.000	7.500	6.700	3.971
2. Baklagiller	1.313.007	1.450.800	1.640.100	1.558.050	1.583.800	1.565.360	1.606.100
Bakla	37.000	35.000	32.000	33.000	30.000	28.000	21.316
Bezelye	3.100	2.700	4.000	3.500	3.500	3.600	4.373
Nohut	548.000	535.000	650.000	600.000	620.000	600.000	551.746
Fasülye	230.000	225.000	250.000	250.000	250.000	210.000	195.970
Börülce	2.600.	2.000	2.200	2.400	2.300	2.500	2.937
Mercimek	353.000	520.000	565.000	540.000	540.000	570.000	622.624
Fiğ	134.000	127.000	129.124	121.000	130.000	132.000	175.522
Burçak	3.600	3.000	3.000	2.300	2.500	2.300	14.863
Buy	670	400	1.900	2.100	1.000	760	632
Mürdümük	1.037	700	2.876	3.750	4.500	16.200	16.117
3.Endüstriyel Bitkiler	19.963.403	13.757.375	17.776.872	13.776.957	14.668.527	16.269.628	15.630.533
Tütün	200.280	144.786	152.856	112.158	133.913	135.247	98.137
Şeker Pancarı	18.821.033	12.632.522	16.523.166	12.622.934	13.517.241	15.181.247	14.452.162
Keten lifi	7	17	50	55	55	6	8
Kenevir lifi	1.244	1.000	900	800	600	55	60
Haşhaş	11.564	21.436	17.530	47.619	16.190	12.403	27.443
Pamuk	879.940	914.404	988.120	919.531	935.928	863.700	976.540
Anason	20.000	11.000	13.000	12.300	11.000	9.500	8.479
Kırmızı biber	21.340	20.000	30.000	40.000	30.000	45.000	45.861
Kimyon	6.900	11.000	50.000	20.000	15.000	14.300	11.998
Acı Bakla	355	500	500	660	500	490	482
Şerbetçi Otu	740	710	750	900	1.100	1.280	1.384
Kekik					7.000	6.400	7.979
4. Yağlı Tohumlar	2.253.448	2.171.314	2.514.827	2.387.925	2.501.419	2.421.338	2.789.149
Susam	23.800	23.000	22.000	22.000	23.000	26.000	26.545
Ayçiçeği	800.000	650.000	850.000	800.000	900.000	975.000	1.118.000
Yer Fıstığı	78.000	72.000	90.000	85.000	80.000	85.000	77.454
Soya	44.500	50.000	75.000	85.000	50.000	29.000	47.3000
Aspir	18	25	25	170	150	215	395
Kolza	187	650	1.500	6.500	4.500	1.200	12.615
5. Yumru Bitkiler	7.791.000	7.383.000	7.485.000	7.308.000	7.084.000	6.407.000	6.390.272
Soğan	2.200.000	2.150.000	2.050.000	1.750.000	2.040.000	2.070.000	1.765.396
Sarımsak	81.000	83.000	75.000	98.000	84.000	82.000	68.800
Patates	5.370.000	5.000.000	5.200.000	5.300.000	4.800.000	4.090.000	4.397.305
Hayvan Pancarı	140.000	150.000	160.000	160.000	160.000	165.000	158.771

Kaynak: TÜİK, 2008b, s.188-227

Tarla ürünleri ekim alanlarında ilk sırayı tahıllar almaktadır. Tahılları sırasıyla baklagiller, endüstriyel bitkiler, yağlı tohumlar ve yumru bitkiler takip etmektedir. 2000-2006 yılları itibariyle üretimdeki artışlar Grafik 9’da gösterilmiştir.

Grafik: 9
2000-2006 Yılları Arasında Tarla Ürünlerinin Değişimi

20701. Sebze ve Meyve Üretimi

Yıllar itibariyle sebze üretim miktarları Tablo 19’da verilmiştir. 2007 yılında sebze ürünleri üretim miktarı çok önemli bir değişme görülmemiş ve yaklaşık 25,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo: 19
Yıllar İtibariyle Sebze Üretimi (Ton)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Yaprağı Yenen Sebzeler	1.670.650	1.670.050	1.683.950	1.696.600	1.686.100	1.749.950	1.771.754
Meyvesi Yenen Sebzeler	19.283.500	18.880.000	20.596.000	20.678.500	19.747.000	20.753.000	20.393.552
Baklagil Sebzeler	660.000	648.000	686.000	709.000	756.000	793.500	774.030
Soğansu Yumru ve Kök Sebzeler	653.450	644.700	642.700	826.580	841.560	787.367	799.421
Diğer Sebzeler	90.012	88.012	90.017	108.017	131.512	142.512	174.119
Yaş Çay Yaprağı Üretimi	758.038	824.946	791.00	869.000	1.105.000	1.192.004	1.121.206
TOPLAM	23.115.650	22.755.705	24.489.667	24.887.697	24.267.172	25.418.333	25.034.082

Kaynak: TÜİK, 2008b, s.188-227

Sebze ürünleri alt gruplarına göre incelendiğinde 2007 yılında bir önceki yıla göre yumru ve kök sebzeler %8,2 oranında artmış, meyvesi yenen sebzeler %1,7 oranında ve hiçbir sınıfta olmayan diğer sebzeler %3,8 oranında azalmıştır.

Meyve üretimi değerleri Tablo 20’de verilmiştir. Zeytin üretimi yıllar itibariyle önemli ölçüde artış göstermiştir. Diğer ürünlerde ise fazla bir değişiklik görülmemiştir.

Tablo: 20
Yıllar İtibariyle Meyve Üretimi (Ton)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Yumuşak Çekirdekliiler	46.739	46.842	47.264	49.146	49.588	50.354	50.045
Sert Kabuklular	317.330	319.870	324.365	339.635	361.040	359.325	375.338
Taş Çekirdekliiler	45.406	46.274	47.115	48.533	49.505	50.959	52.153
Üzüm ve Üzümsü Meyveler	14.749	15.056	15.427	15.196	16.178	15.975	16.332
Zeytin	97.770	99.000	101.600	102.750	107.100	113.180	129.265
Turunçgiller	26.333	26.706	27.021	28.376	28.432	28.349	29.037
TOPLAM	548.327	553.748	562.792	583.636	611.843	618.225	652.170

Kaynak: TÜİK, 2008b, s.188-227

20702. Örtüaltı Üretim

Dış iklim faktörlerinin etkisini kaldırarak, gerekli özel çevre koşullarının yaratılması ile alçak ve yüksek sistemler içinde yapılan sebze, meyve ve süs bitkileri yetiştiriciliğine genel anlamda örtüaltı yetiştiriciliği denmektedir (YILMAZ, 2008, s.19). Bu sistemler içinde cam ya da plastikle örtülü yüksek yapılar, sera olarak adlandırılmaktadır.

Birim alandan yüksek verim alınmasını sağlayarak küçük alanların marjinal şekilde değerlendirilmesine olanak veren örtü altı yetiştiriciliği, aynı zamanda yıl içerisinde düzenli bir işgücü kullanımı sağlaması nedeniyle de Türkiye’deki önemli tarımsal faaliyetlerden birisi haline gelmiştir (MİRAN, 2006, s.26).

Örtü altı üretimde plastik sera, cam sera, alçak tünel ve yüksek tünel olmak üzere dört farklı sistem bulunmaktadır. Türkiye’de plastik seralarda yapılan üretim, bu sistemin daha ucuz, kullanışlı ve modern olduğu için daha hızlı bir artış göstermektedir. Ayrıca Türkiye’de aile işletmelerinden ticari işletmelere doğru bir yönelme olması nedeniyle de ticari seralar genellikle plastik sera olmaktadır (YILMAZ, 2008, s.19).

Türkiye’de örtüaltı yetiştiriciliği 1940’lı yıllarda Antalya’da kurulan seralar ile başlamıştır. Seracılığın gelişimi 1960’lı yıllara kadar yavaş olmuş ancak 1960’lı yıllardan itibaren plastiğin örtü malzemesi olarak kullanılmaya başlanması ile hızlı bir gelişme dönemine girilmiştir. Sera alanlarındaki en hızlı artış 1975-1985 yılları arasında gerçekleşmiştir (MİRAN, 2006, s. 26-27).

2000-2006 yılları arasında Türkiye’de örtüaltı üretim için ayrılan alanlar Tablo 21’de verilmiştir. 2000 yılında örtüaltı yetiştiriciliği için ayrılan toplam alan 422.130 dekar iken 2002 yılında 536.030 dekara yükselmiş ve 2006 yılı itibariyle 497.412 dekar olmuştur. Cam sera alanı 2000 yılında 56.558 dekar iken 2006 yılında 68.403 dekar olmuştur. Plastik Sera için ayrılan alan 2000 yılında 148.242 dekar iken 2006 yılında 181.919 dekara yükselmiştir. Yüksek tünel alanı 44.885’den 98.550 dekara ulaşmış, alçak tünel alanı ise 172.445 dekardan 148.540 dekara düşmüştür. 2007 yılı itibariyle toplam örtüaltı alanı 493.106 dekar olarak gerçekleşmiş ve bunun 75.793 dekarı cam sera için, 195.047 dekarı plastik sera için, 64.307 dekarı yüksek tünel için ve 157.959 dekarı da alçak tünel için ayrılmıştır (TÜİK, 2008a, s.178).

Tablo: 21
Niteliklerine Göre Örtüaltı Tarıma Ayrılan Alan (Dekar)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
TOPLAM	422.130	431.387	536.030	483.244	477.739	469.340	497.412	493.106
Cam Sera	56.558	60.151	64.199	70.111	71.695	67.227	68.403	75.793
Plastik Sera	148.242	149.780	180.385	166.605	169.257	171.043	181.919	195.047
Yüksek Tünel	44.885	50.221	60.954	61.088	66.242	66.916	98.550	64.307
Alçak Tünel	172.445	171.235	230.492	185.440	170.545	164.154	148.540	157.959

Kaynak: TÜİK, 2004, s.168
TÜİK, 2008a, s.178

Türkiye seracılığında, tek ürün ve çift ürün yetiştiriciliği olmak üzere iki tip yetiştiricilik yapılmaktadır. Tek ürün yetiştiriciliği genellikle cam seralarda yapılarak yılda tek ürün alınırken, çift ürün yetiştiriciliği de plastik seralarda yapılarak ilk ürün sonbahar yetiştiriciliğinde, ikinci ürünse ilkbahar yetiştiriciliğinde alınmaktadır. Son zamanlarda teknolojik gelişmeler, ilerleyen yetiştirme teknikleri, tohumculuktaki gelişmelerle birlikte yeni çeşitlerin de devreye girmesiyle üretim deseni zenginliği artmıştır. Dar bir zaman kalıbı içine sığdırılan tohum ekimi ve fide dikimi daha geniş bir zaman dilimine

yayılmıştır. Böylelikle seralarda yılın on ayında ürün hasat etme olanakları ortaya çıkmıştır (MİRAN, 2006, s. 26-27).

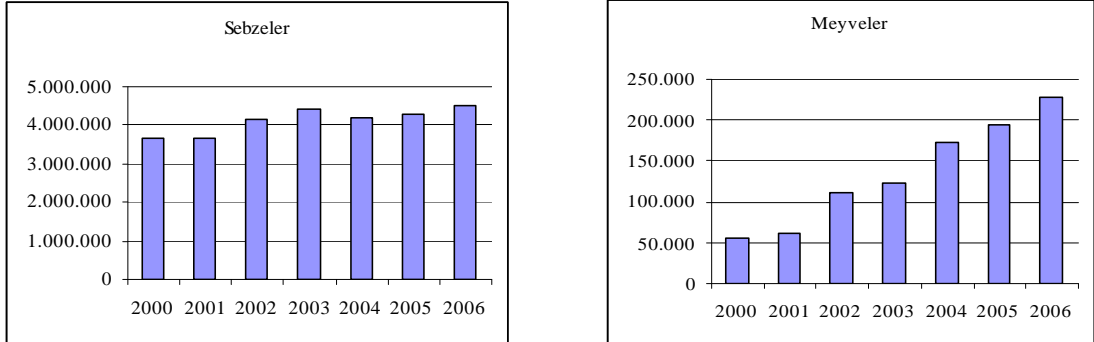
Tablo: 22
Örtü Altı Üretimi (Ton)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
TOPLAM	3.732.085	3.725.298	4.271.264	4.527.627	4.354.230	4.465.343	4.716.862	5.067.406
Sebzeler	3.677.054	3.663.318	4.160.421	4.404.084	4.181.465	4.271.525	4.489.160	4.832.226
Meyveler	55.031	61.978	110.843	123.543	172.765	193.818	227.702	235.180

Kaynak: TÜİK, 2008a, s.178

Türkiye yaş meyve ve sebze üretiminde örtüaltı yetiştiriciliğinin önemli bir payı bulunmaktadır. Bu ürünler kış dönemi ihracatının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. 2006 yılı için toplam örtüaltı üretim içinde sebze üretiminin payı %95, meyve üretiminin payı ise %5 civarındadır. Ancak meyve üretimi büyük bir hızla artmaktadır. Tablo 22'deki veriler yardımıyla yıllar itibariyle sebze ve meyve üretimindeki değişimler Grafik 10'da gösterilmiştir.

Grafik:10
2000-2006 Örtüaltı Üretiminde Sebze ve Meyve Üretimi (Ton)

2071. Hayvansal Üretim

Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye'de hayvansal üretim toplam tarımsal üretiminin %25'lerini oluşturmaktadır. Tablo 23'de 1991-2006 yılları itibariyle seçilmiş bazı hayvanların üretim miktarları verilmiştir.

Sığır üretiminde 1995 yılında bir yükselme gözlenmiş fakat bunun dışında fazla bir dalgalanma olmamıştır. Diğer büyükbaş ve küçükbaş hayvanların üretimler ise yıllar itibariyle önemli ölçüde azalma göstermiştir.

Tablo: 23
Seçilmiş Başlıca Hayvanların Üretimi (Baş)

YILLAR	SIĞIR	MANDA	KOYUN	KEÇİ	AT	EŞEK	KATIR	DEVE	DOMUZ
2000	4.884.000	4.217.000	28.492.000	6.828.000	271.000	489.000	99.000	1.000	3.000
2001	4.758.000	4.074.000	26.972.000	6.676.000	271.000	462.000	97.000	930	2.700
2002	4.478.626	3.586.163	25.173706	6.519.332	248.992	417.214	94.924	887	3.595
2003	4.398.246	3.562.706	25.431.539	6.516.088	227.399	397.540	92.012	808	7.090
2004	4.498.990	3.564.863	25.201.155	6.379.900	212.414	367.739	83.867	865	4.399
2005	4.642.963	3.633.485	25.304.325	6.284.498	207.808	341.377	81.678	811	1.934
2006	4.794.713	3.405.349	26.616.912	6.433.744	204.352	329.475	75.018	1.004	1.362

Kaynak: TÜİK, 2008b, s.188-227

208. Tarım Sektöründe Dış Ticaret

Tarım Sektöründe dünya ile toplam dış ticaret ve AB ile yapılan dış ticaret aşağıda ayrı ayrı açıklanmıştır.

2080. Toplam Tarımsal Dış Ticaret

Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaret hacmi son 10 yılda %50'den fazla artarak 2006 yılında yaklaşık 16 milyar \$'a ulaşmıştır. Ancak bu artışa rağmen, sanayi başta olmak üzere diğer malların dış ticaretindeki artışın daha hızlı olmasına bağlı olarak tarım ürünleri dış ticaretinin toplam dış ticaret içindeki oransal payı giderek azalmıştır.

20800. İhracat

2000-2007 yılları tarım ürünlerinin ihracat değerleri, toplam ihracat içindeki payları, tarım ihracatı içinde gıda maddelerinin ve tarımsal hammaddelerin payları Tablo 24'te verilmiştir.

2000 yılında tarım ürünleri ihracatının değeri 3.855 milyon \$ iken, 2006 yılında 8.574 milyon \$'a yükselmiştir. Ancak tarım ürünleri ihracatının toplam ihracattaki payı 2000

yılında %14'den, 2006 yılında %10 seviyesine düşmüştür. Yıllar itibariyle tarım ihracatı içinde tarımsal hammaddelerin ve gıda maddelerinin paylarında çok önemli bir değişme olmamıştır. 2006 yılında tarım ürünleri ihracatının %91,8'ini gıda maddeleri ihracatı oluşturmaktadır. Aynı yıl tarımsal hammaddelerin payı da %8,2'dir. Gıda maddeleri ihracatı 2000 yılında 3.543 milyon \$ iken 2006 yılında 7.714 milyon \$ seviyesine yükselmiştir. Tarımsal hammaddelerin değeri de 2000 yılında 313 milyon iken, 2006 yılında 700 milyon \$'dır.

Tablo: 24
Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon \$)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
I) Gıda Maddeleri	3.543	3.997	3.668	4.735	5.891	7.714	7.874	7.000
a) Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	2.891	3.316	3.118	3.944	5.044	6.512	6.543	6.054
b) İçkiler tütün ve mamulleri	529	471	426	489	591	736	815	638
c) Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	100	180	98	255	205	405	437	232
d) Yağlı tohumlar ve meyveler	23	29	27	48	51	60	79	76
II) Tarımsal Hammaddeler	313	352	384	522	610	595	700	611
III) Diğer	416	435	530	718	1.119	1.247	1.449	1.491
TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATI TOPLAMI	3.855	4.349	4.052	5.257	6.501	8.309	8.574	7.611
TOPLAM İHRACAT	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167	73.476	85.535	86.155
İHRACATTA TARIMIN PAYI	%14	%14	%11	%11	%10	%11	%10	8,8
Gıda Maddeleri İhracatının Tarım Ürünleri İhracatı İçindeki Payı	%91,9	%91,9	%90,5	%90,0	%90,6	%92,8	%91,8	%92
Tarımsal Hammaddeler İhracatının Tarım Ürünleri İhracatı İçindeki Payı	%8,1	%8,0	%9,4	%9,9	%9,4	%7,2	%8,2	%8,0

Kaynak: TÜİK, 2008a, s.254

20801. İthalat

2000-2007 yılına ait tarım ürünlerinin ithalat değerleri, toplam ithalat içindeki payları, tarım ithalatı içinde gıda maddelerinin ve tarımsal hammaddelerin payları Tablo 25'de verilmiştir.

2000 yılında tarım ürünleri ithalatının değeri 4.156 milyon \$ iken 2006 yılında 7.997 milyon \$'a yükselmiştir. Ancak tarım ürünleri ithalatının toplam ithalattaki payı 2000 yılında %8'den, 2006 yılında %6 seviyesine düşmüştür. Yıllar itibariyle tarımsal ithalatta gıda maddelerinin payı azalırken tarımsal hammaddelerin payı artış göstermiştir.

2006 yılında tarım ürünleri ithalatının %51,3'ünü gıda maddeleri ithalatı oluştururken 2006 yılında bu pay azalmış ve %47,8 olarak gerçekleşmiştir. Tarımsal hammaddelerin

payı da 2000 yılında %'48,6 iken 2006 yılında %52,1'e yükselmiştir. Gıda maddeleri ithalatı 2000 yılında 2.133 milyon \$ iken, 2006 yılında 3.486 milyon \$ seviyesinde gerçekleşmiştir. Tarımsal hammaddelerin değeri de 2000 yılında 2.023 milyon \$ iken, 2006 yılında 3.798 milyon \$'dır.

Tablo: 25**Tarım Ürünleri İthalatı (Milyon \$)**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
I-Gıda Maddeleri	2.133	1.487	1.912	2.791	3.090	3.284	3.486	4.100
a) Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	1.159	736	1.055	1.604	1.818	1.616	1.730	2.455
b) İçkiler tütün ve mamulleri	365	296	218	250	270	299	296	297
c) Hayvansal ve bitkisel yağlar ve	375	321	415	512	532	745	933	651
d) Yağlı tohumlar ve meyveler	233	134	223	425	470	625	528	697
II) Tarımsal hammaddeler	2.023	1.593	2.083	2.474	2.969	3.196	3.798	3.897
III) Diğer	302	254	341	504	664	814	1.013	970
Tarım Ürünleri İthalatı	4.156	3.079	3.995	5.265	6.059	6.480	7.284	7.997
Toplam İthalat	54.503	41.399	51.554	69.340	97.540	116.774	139.576	137.036
İTHALATTA TARIMIN PAYI	%8	%7	%8	%8	%6	%6	%6	%5
Gıda Maddeleri İthalatının Tarım Ürünleri İthalatı İçindeki Payı	%51,3	%48,2	%47,8	%53	%50,9	%50,6	%47,8	%51,2
Tarımsal Hammaddeler İthalatının Tarım Ürünleri İthalatı İçindeki Payı	%48,6	%51,7	%52,1	%46,9	%49	%49,3	%52,1	%48,7

Kaynak: TÜİK, 2008a, s.254

Türkiye 2001 yılında net tarım ürünleri ihracatçısı iken bu konumunu 2002 ve 2003 yıllarında kaybetmiştir. Ancak 2004 yılından itibaren tekrar net ihracatçı durumuna geçmiş ve 2005 ve 2006 yıllarında da net tarım ürünleri ihracatçısı konumunu artırarak sürdürmüştür.

2081. AB ile Tarımsal Dış Ticaret

Türkiye'nin AB'den ithalatı büyük ölçüde işlenmiş tarım ürünleri ile yağlı tohumlar ve süt tozu gibi daha ileri düzeyde işlenmek üzere ihtiyaç duyulan hammadde niteliğindeki ürünlerden oluşmaktadır. İhracat ise ağırlıklı olarak fındık, taze ve işlenmiş sebze ve meyveler gibi bitkisel ürünlerden oluşmaktadır (DTM, 2007, s.374).

Tarım sektörü, 1996 yılında tamamlanan Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'ne tabi bir sektör değildir. Tarım sektöründe AB ile dış ticaret 1963 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşması'ndan bu yana tercihli ticaret rejimine göre düzenlenmiştir. Bu tercihli rejim, AB'nin alım gücü yüksek pazarına giren Türk ihracatının artmasında önemli bir rol oynamıştır.

20810. İthalat

Türkiye'nin AB'den tarım ürünleri ithalatının %26,5'i vergi muafiyeti, %0,5'i vergi indirimi kapsamındadır. Tarım ürünleri ithalatının %73'lük kısmı ise tavizsiz olarak gerçekleşmektedir (DTM, 2007, s.374).

Tablo: 26
Türkiye'nin AB'den Tarım Ürünleri İthalatı (Milyon \$)

Yıl	Temel Tarım Ürünleri			İşlenmiş Tarım Ürünleri			Toplam Tarım Ürünleri		
	Değer	AB'den Toplam Tarım İth. Payı %	Değişme %	Değer	AB'den Toplam Tarım İth. Payı %	Değişme %	Değer	AB'den Toplam İthalattaki Payı %	Değişme %
1996	559	90,7	-	57	9,3	-	616	2,4	-
1997	357	83,4	-36,1	71	16,6	24,6	428	1,8	-28
1998	313	77,7	-12,3	90	22,3	26,8	403	1,9	-7,6
1999	310	74,3	-1	107	25,7	18,9	417	1,6	2,1
2000	274	70,6	-11,6	114	29,4	6,5	388	2,1	-5,3
2001	156	60	-43,1	104	40	-8,8	260	1,1	-35,8
2002	238	64	52,6	134	36	28,8	372	1,2	43,6
2003	338	69	42	152	31	13,4	490	1	33,5
2004	332	59,3	-1,8	228	40,7	50	560	1,2	13,6
2005	385	58,6	16	272	41,4	19,3	657	1,2	16,3
2006	360	51,7	-6,5	336	48,3	23,5	696	1,3	6

Kaynak: http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/EuromedEntegrasyonDb/sectorl_ab.xls

AB'den yapılan toplam tarım ürünleri ithalatı Tablo 26'da verilmiştir. Buna göre tarım ürünleri ithalatı 1996 yılında 616 milyon \$ iken 2006 yılında 696 milyon \$'dır. AB'den toplam ithalatta tarım ürünlerinin payı 1996 yılında %2,4 iken yıllar itibariyle azalmış ve 2006 yılında %1,3 olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında Türkiye'nin AB'den yaptığı tarım ürünleri ithalatının %90,7'si temel tarım ürünleri, %9,3'ü ise işlenmiş tarım ürünü olmuştur. Yıllar itibariyle AB'den yapılan tarım ürünü ithalatında temel tarım ürünlerinin

payı giderek azalmış ve 2006 yılında %51,7'e düşmüştür. İşlenmiş tarım ürünlerinin payı ise artmış ve 2006 yılında %48,3 olarak gerçekleşmiştir.

20811. İhracat

Türkiye'nin AB'ye tarım ürünleri ihracatının %67,6'sı vergi muafiyeti, %30'u vergi indirimi kapsamındadır. Tarım ürünleri ihracatının %2,4'lük kısmı ise tavizsiz olarak gerçekleşmektedir (DTM, 2007, s.374).

Tablo: 27
Türkiye'nin AB'ye Tarım Ürünleri İhracatı (Milyon \$)

Yıl	Temel Tarım Ürünleri			İşlenmiş Tarım Ürünleri			Toplam		
	Değer	AB'ye Tarım İhracatındaki Payı %	Değişme %	Değer	AB'ye Tarım İhracatındaki Payı %	Değişme %	Değer	Tarımın AB'ye Toplam İhracattaki Payı %	Değişme %
1996	900	97,3	-	25	2,7	-	925	8,2	-
1997	924	96,8	2,7	30	3,2	20,0	954	7,8	3,1
1998	942	96,7	1,9	32	3,3	6,7	974	7,3	2,1
1999	920	96,5	-2,3	33	3,5	3,1	953	7,1	-2,2
2000	766	95,5	-16,7	36	4,5	9,1	802	5,4	-15,8
2001	861	95,9	12,4	37	4,1	2,8	898	5,2	12,0
2002	896	94,4	4,1	53	5,6	43,2	949	4,2	5,7
2003	1.088	94,2	21,4	67	5,8	26,4	1.155	3,7	21,7
2004	1.446	93,2	32,9	105	6,8	56,7	1.551	4,4	34,3
2005	1.790	94,0	23,8	113	6,0	7,6	1.903	4,7	22,7
2006	1.589	93,1	-11,2	117	7,9	3,5	1.706	4,2	-10,4

Kaynak: http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/EuromedEntegrasyonDb/sektorl_ab.xls

AB'ye yapılan toplam tarım ürünleri ihracatı Tablo 27'de verilmiştir. Buna göre, 1996 yılında 925 milyon \$ iken 2006 yılında 1.706 milyon \$'dır. AB'ye toplam ihracatta tarım ürünlerinin payı 1996 yılında %8,2 iken yıllar itibariyle azalmış ve 2006 yılında %4,2 olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında Türkiye'nin AB'ye yaptığı tarım ürünleri ihracatının %97,3'ü temel tarım ürünleri, % 2,7'si ise işlenmiş tarım ürünleri olmuştur. Yıllar itibariyle AB'ye yapılan tarım ürünü ihracatında temel tarım ürünlerinin payı giderek

azalmış ve 2006 yılında %93,1'e düşmüştür. İşlenmiş tarım ürünlerinin payı ise artmış ve 2006 yılında %7,9 olarak gerçekleşmiştir.

21. Tarım Sektörünün Kurumsal Yapısı

Türkiye'de tarım sektörü daima farklı kurum ve kuruluşların ilgi ve görev alanında olmuştur. Mevcut kurum ve kuruluşlar, kamu çiftçi ve meslek örgütlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kamu kuruluşları, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Hazine, Dış Ticaret ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlıkları, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve Ziraat Bankası'dır. Bu kuruluşlar kanunla kendilerine verilen görevleri değişik organizasyon yapılarında yerine getirmektedirler (BAYANER, 2006, s.121).

Türkiye'de faaliyet gösteren tarımsal üretici örgütleri ise, ekonomik ve sosyal amaçlı örgütler, meslek örgütleri ve gönüllü kuruluşlar olmak üzere üç kategoride incelenebilir.

210. Üretici Örgütlenmesi

Türk tarımında işletme sayısının fazlalığı, işletme büyüklüklerinin yetersizliği, üreticilerin yeterli gelir ve sermaye birikimlerinin olmaması gibi nedenlerle üretimde yeterli teknoloji ve girdinin kullanılamaması sektörde örgütlenme ve dayanışmayı ön plana çıkarmaktadır. Tarımsal üreticiler, ekonomik, sosyal, mesleki ve tarımsal konulardaki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değişik isimler altında organizasyonlar oluşturmaktadırlar. Bu organizasyonlar incelendiğinde çiftçi katılımının daha ziyade kooperatiflerde ve ziraat odalarında yoğunlaştığı görülmektedir (ERSOY, 2006, s.18).

2100. Ekonomik ve Sosyal Amaçlı Örgütler

Ekonomik ve sosyal amaçlı örgütler kapsamında tarımsal amaçlı kooperatifler ve birlikler (hizmet, ıslah ve ihtisas birlikleri) bulunmaktadır.

21000. Kooperatifler

Türkiye’de tarımsal kooperatifçiliğin temelleri oldukça eskilere dayanmakla birlikte yeteri kadar yaygın ve etkin olamamıştır. Tarım kooperatifleri şu alanlarda hizmetler vermektedir; Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri, Pancar Ekicileri Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri (TKB, 2007a, s.5).

Tablo: 28
Türkiye’de Faaliyet Gösteren Kooperatifler

	Kooperatif Sayısı	Kooperatife Üye Sayısı	Birlik Sayısı	Birliğe Üye Kooperatif Sayısı
Tarım Satış Kooperatifleri	330	678.928	17	330
Tarım Kredi Kooperatifleri	1.926	1.284.737	16	1.926
Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri	7.403	790.265	82	3.844
Eski Çok Amaçlı Kooperatifler	-	-	15	1.415
Tarım	-	-	10	328
Hayvancılık	-	-	32	1.167
Ormancılık	-	-	18	882
Çay	-	-	7	52
Sulama Kooperatifleri	2.410	285.214	11	644
Su Ürünleri Kooperatifleri	517	28.141	13	178
Pancar Ekicileri Kooperatifleri	31	1.587.486	1	31

Kaynak: DPT, 2008c, s.41

21001. Birlikler

Türkiye’de tarımsal üretici birlikleri kapsamında, Hizmet Birlikleri (Sulama Birlikleri ve Köylere Hizmet Götürme Birlikleri), Islah Amaçlı Birlikler (Damızlık Sığır Yetiştiricileri ve Arıcılık Birlikleri) ve İhtisas Birlikleri (Ürün ve Ürün Grubundaki Üretici Birlikleri) faaliyette bulunmaktadır (TKB, 2007a, s.5). 2007 yılı itibariyle Türkiye’de 73’ü Damızlık Sığır Yetiştirici Birliği, 56’sı Damızlık Koyun-Keçi Yetiştirici Birliği, 76’sı Damızlık Kanatlı Hayvan Yetiştirici Birliği olmak üzere toplam 497 adet Üretici Birliği faaliyet göstermekte olup, bu birliklerin ortak sayısı 31.638’dir. Toplam 497 Üretici Birliğinin 256’sı hayvansal üretim, 241’i ise bitkisel üretim kapsamında faaliyet göstermektedir (<http://www.tedgem.gov.tr/takooperatif.htm>).

21002. Mesleki Örgütler

Meslek örgütleri, ziraat odaları, Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve çiftçi derneklerinden oluşmaktadır. Ayrıca tarımsal üreticileri içinde bulundurmamaklar beraber ziraat mühendisleri, gıda, veteriner hekimleri, orman mühendisleri gibi çok sayıda meslek odası ve örgütlerde bu kapsamda faaliyet göstermektedir. 2007 yılı itibariyle Türkiye’de 703 Ziraat Odası faaliyet göstermekte ve bunlara kayıtlı 4.500.000 ortak bulunmaktadır (<http://www.tedgem.gov.tr/takooperatif.htm>).

21003. Gönüllü Kuruluşlar

Tarım sektöründeki gönüllü kuruluşlar, vakıflardan ve kırsal alanda çiftçiler tarafından gönüllü olarak kurulan derneklerden oluşmaktadır. Bu kapsamda faaliyet gösteren dernekler, belirli işletme büyüklüğüne sahip çiftçilerin mesleki menfaatlerini korumak amacıyla kurdukları dernekler ve hemen hemen tüm köylerde altyapı ve sosyal ihtiyaçları karşılamak üzere kurulan yaşatma, koruma ve güzelleştirme derneklerden oluşmaktadır (ERSOY, 2006, s.18).

22. Türkiye’de Uygulanan Tarım Politikaları

Türkiye’de tarım sektörü, 1990’lı yılların sonuna kadar yapısal önlemleri içermeyen, kısa vadeli ve fiyat ağırlıklı destekleme politikası araçları ile yönlendirilmeye çalışılmıştır. Desteklemenin kapsamı ve fiyat düzeyleri, iç ve dış talepteki gelişmelerle yeterince ilişkilendirilmeyerek zaman zaman ekonomik, çoğunlukla da politik kaygılarla belirlenmiştir. Bazı ürünlerin üretimleri, pazar istekleri gözetilmeden teşvik edilmiştir (ABAY ve diğ., 2005, s.1).

Türkiye’de 1923 yılından günümüze tarımsal politika amaçlarında önemli değişiklikler yaşandığı görülmektedir. 1923-1950 döneminde tarımsal politikalara damgasını vuran kendi kendine yeterli olma amacı, 1950’lerde yerini makineleşme yoluyla daha fazla üretip dış pazarlara ihraç etme hedefine bırakmıştır. 1960’lardan 1980 yılına kadar girilen ithal ikamesi yöntemiyle sanayileşme politikalarının gereği olarak tarımsal üretim ve verimlilik artışı tarım politikalarının ilk amacı olmuştur. 1980-2000 yılları döneminde değişen

ekonomi anlayışıyla birlikte tarımda da serbestleşmeye doğru geçiş yaşanmış, tarımsal üretimde özellikle girdi kullanımına dönük kamu desteği azaltılmıştır. 2000 yılı sonrasında ekonomik istikrar politikaları çerçevesinde finansal kaygılarla tarım politikalarında yapısal sorun ve tarımın kendine özgün koşullarından uzak bir düzlemde yeniden yapılandırmaya gidilmiştir (KIYMAZ, 2008, s.45).

Günümüze kadar, AB ve diğer ülkelerde olduğu gibi yasa gücünde belirlenmiş bir tarım politikası çerçevesi uygulanamamıştır. Yıllar içinde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yönetilmiş olan Türk tarımı için uygulanan politikalar bir tarım kanunu ile desteklenmediği için daha ziyade o dönemdeki ihtiyaçları karşılamak amacıyla gerçekleştirilmiş uygulamalardır. 2006 yılında kabul edilen 5488 sayılı Tarım Kanunu ile Türkiye, ilk defa tarım politikalarının ne olduğunu belirten ve çerçevesini çizen bir kanuna kavuşmuştur. Bu Kanun ile temel olarak, tarım politikalarının konuları ve amaçları, tarımsal destekleme politikalarının ilke ve öncelikleri, desteklemelerin hangi programlar ile yapılacağı belirlenmiş; üreticilerin üretim planlaması yapabilmelerini sağlayacak ve bunun için kısa dönem tercihlerinden çok fazla etkilenmeyen istikrarlı bir ortamın oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak, tarımsal destekler yeniden yapılandırılmakta olup, DGD ödemeleri de üretime ilişkin politika araçları ile birlikte ele alınmaktadır (DPT, 2007, s.145).

Bu kanuna kadar tarım politikalarının resmi olarak dile getirildiği en önemli belge ise beş yıllık kalkınma planları ve programlarıdır.

220. Tarım Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de tarım sektörü, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren etkili bir şekilde desteklenmiş ve müdahalede temel amaçlar; gıda güvencesinin sağlanmasına yönelik üretimin ve verimliliğin artırılması, tarımsal gelirlerin yükseltilmesi ve istikrarının sağlanması ile tarımsal ürünlerin rekabet gücünün artırılması olmuştur (KIYMAZ, 2008, s.46).

Türkiye’de tarım politikalarının gelişim seyrini iki dönem şeklinde ele alarak incelemek mümkündür. Bu çerçevede tarım politikaları, Cumhuriyetin ilk yıllarında

uygulanan politikalar ve Planlı dönemde uygulanan politikalar olarak ayrıma tabi tutulabilir.

2200. Cumhuriyetin İlk Yılları İle Planlı Dönem Arası

Cumhuriyet döneminin tarımla ilgili ilk önemli politikaları, 1925 yılında Aşar vergisinin kaldırılması ve 1926 yılında Medeni Kanunun kabulü ile çiftçilere toprak mülkiyeti hakkının resmen verilmesi¹ olmuştur (MİRAN, 2006, s.46).

1929 yılına gelindiğinde, ortaya çıkan ekonomik buhran, bütün dünya ülkelerini olduğu gibi Türkiye'yi de olumsuz etkilemiş ve bunalımın özellikle tarımsal ürün fiyatlarında çöküşe yol açması nedeniyle bu dönemde korumacı politikalar uygulanmaya başlamıştır. Bu politikalar, özellikle taban fiyat ve destekleme alımları ile girdi sübvansiyonları ve ucuz kredi desteklemeleri şeklinde olmuştur. Bu dönemde, sayıları yıllara göre değişmekle birlikte, birçok ürüne “pazar fiyatı desteği” verilmiştir. Pazar fiyatı desteği her zaman politika tartışmalarının merkezinde olmuş ve diğer araçlara göre desteklemede daha önemli bir yer edinmiştir (YALÇINKAYA-YALÇINKAYA-ÇILBANT, 2006, s.103).

1933 yılından itibaren, tarımsal üretimi teşvik etmek amacıyla ilk defa traktör, tohum, gübre gibi girdiler kullanılmaya başlanmış ve Ziraat Bankası'nın çiftçiye verdiği kredi miktarı arttırılmıştır. Ayrıca yine bu dönemde üretilen tarımsal ürünlere pazar desteği sağlamak amacıyla destekleme alımları yapılmaya başlanmış ve bunun için de 1938 yılında “Toprak Mahsulleri Ofisi” kurulmuştur (YENİ-DÖLEKOĞLU, 2003, s.9).

1940'lı yıllarda, tüm dünya ülkelerinde karşı karşıya kalınan savaş şartlarının etkisiyle tarımsal ürün fiyatlarının sürekli yükselmeye başlaması ile birlikte diğer ülkeler gibi Türkiye de tarım ürünlerinin fiyatlarını düşürmeye çalışmış ve bu kapsam da ilk taban fiyat uygulaması 1947 yılında tütünde başlamıştır.

¹ Bu politikalar başlangıçta çiftçiler için yararlı politikalar olarak kabul edilmiştir. Fakat son yıllarda Medeni Kanunun, miras yoluyla arazilerin parçalanmasına ve dolayısıyla küçük ve ekonomik olmayan işletmelerin ortaya çıkmasına neden olması sebebiyle mahsurları ortaya çıkmıştır.

1950'li yıllarda, Türkiye'de yaşanan yüksek enflasyon dolayısıyla dünya fiyatlarının ülke fiyatlarının altına düşmesi nedeniyle tarım ürünleri ihracatında teşvik uygulamaları başlamıştır. Ayrıca yüksek enflasyondan tüketicileri korumak amacıyla hayvansal ürünler, pirinç, ekme ve yağ gibi tarımsal ürün ve mamullerin fiyatlarına müdahale edilmiştir (MİRAN, 2006, s.46). Bu dönemde kurulan tarımsal Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), hem tarım sektörüne girdi temin etmiş hem de hayvansal ürünlerin değerlendirilmelerine katkıda bulunmuşlardır.

2201. Planlı Dönem ve Sonrası

Bu dönemde sulama yatırımları başta olmak üzere, traktör, kimyevi gübre, tohum, ilaç gibi tarımsal girdi kullanımını hızla artmıştır. 1960 yılına kadar yeni alanlar üretime kazandırılarak 1960'tan sonra ise buna ilaveten, yüksek verimli çeşitlerin ve bitki yetiştirme tekniklerinin araştırma kuruluşlarınca geliştirilmesi, biyolojik, kimyasal (tohumluk gübre, ilaç) ve mekanik teknolojilerin (traktör, tarım aletleri) kullanımının yaygınlaşması ile tüm tarımsal ürünlerde üretim ve verim artışı gerçekleştirilmiştir (YENİ-DÖLEKOĞLU, 2003, s.10).

Türk tarımı için farklı plan dönemlerinde çok çeşitli ve yıllar itibariyle kendi arasında çelişen oldukça karmaşık hedefler belirlenmiştir. 2000 yılına kadar uygulanan planlar incelendiğinde, dönemler arası istikrar içeren ve Türk tarımının yapısal sorunlarıyla uyumluluk gösteren bir politika tercihi gözlenmemektedir. Örneğin enflasyonun önlenmesi, 7. Kalkınma Planı dışındaki tüm planlarda yer almakta, buna karşın gıda güvenliği bakımından öncelikli tercihler arasında yer alması gereken kendi kendine yeterlilik hedefi yalnızca 2. ve 7. Kalkınma Planlarında yer almaktadır. Ayrıca 3. Plandan itibaren bir tarafta dünya fiyatlarının dikkate alınması hedeflenirken, diğer tarafta görece fiyat yapısının değişmemesi gibi birbiriyle tutarlı olmayan politika hedeflerinin belirlendiği görülmektedir. Aynı şekilde tarım politikaları doğrultusunda kullanılan araçlar da oldukça çeşitli, karmaşık ve düzensizdir. Bitkisel ürünlerde, geçmişte ithalat kısıtlamaları günümüzde, yüksek tarifelerle birlikte uygulanan fiyat destekleme politikaları, hayvancılıkta ise daha çok sınır önlemleri gözlenmektedir. Tüketicileri korumak için fiyat kontrolü ve ihracat vergileri kullanılmıştır (KASNAKOĞLU-AKDER-ÇAKMAK, 1999, s.52).

Tablo: 29
Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Belirlenen Tarımsal Politika Amaçları

Amaçlar	1. Plan 1963-67	2. Plan 1968-72	3. Plan 1973-79	4. Plan 1980-84	5. Plan 1985-89	6. Plan 1990-94	7. Plan 1996-2000
Girdi Verimliliği	+	+	+	+	+	+	+
Fiyat İstikrarı	+	+	+		+	+	
Gelir İstikrarı				+		+	+
İhracat Artışı		+				+	+
Kalite Artışı			+		+	+	
Kendine Yeterlilik		+					+
Enflasyonun Önlenmesi	+	+	+	+	+	+	
Bütçe Tasarufu				+	+	+	+
Görelî Fiyatları Koruma	+	+	+				
Desteklenen Ürün Say. Azaltma			+			+	+
Taban Fiyatların Erken Açıklanması			+	+	+	+	
Üretimi Kısma			+				+
Küçük Üreticilere Destek				+			
Dünya Fiy. Hedefleme			+	+	+	+	+
Yayım Hiz. Geliştirme			+	+		+	
Tarım İstatistikleri Geliştirme					+	+	+
Zamanında Destek Ödemesi					+	+	
Kooperatiflerin Desteklenmesi	+						+
Pazarlama Hiz. Geliştirilmesi	+						+
Üretici-Destek Kurumu İlişisini Gel.				+			

Kaynak: KASNAKOĞLU-AKDER-ÇAKMAK, 1999, s.51

Türkiye’de tarım politikalarında ve tarım sektörüne bakış açısında esas değişimin 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Programı ile başlamış olduğu kabul edilmektedir. Türkiye ekonomisi ve tarım politikaları açısından serbest pazar ekonomisine geçiş kararları dönüm noktası olmuş, tarım sektörüne yönelik uygulanan politikalarda da önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde, Türkiye’de tarım sektörü, daha çok yapısal önlemleri içermeyen, kısa vadeli politik konjunktüre endeksli fiyat ağırlıklı destekleme politikası araçları ile yönlendirilmeye çalışmıştır. Bu genel çerçevenin tarıma yansımaları; destekleme kapsamının daraltılması, tarımsal ürün fiyatlarının baskılanması ve iç ticaret hadlerinin keskin bir şekilde tarımın aleyhine dönmesi ile kendisini göstermiştir (YILMAZ, 2008, s.3).

22010. Tarımsal Destekleme Politikaları

Türkiye’de devletin tarım sektörüne yönelik destekleme politikaları uzun yıllar “taban fiyat” belirlenerek destekleme alımlarında bulunulması üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha sonra girdi destekleri, düşük faizli kredi, teşvik primi ödemeleri, hayvancılığı geliştirme teşvikleri ile ürün bazında uygulanan belirli ürünlerde ekim alanlarını sınırlandırarak

alternatif ürünlere geçişin teşvik edilmesine yönelik tazminat ödemeleri ve destekleme primleri gibi uygulamalarla tarım sektörünün desteklenmesi yoluna gidilmiştir (KESBİÇ-BALDEMİR-DOĞAN, 2005, s.6).

Tarımsal desteklerin amacı, 2006 yılında yürürlüğe giren Tarım Kanununda, tarım sektörünün öncelikli problemlerini çözümüne katkıda bulunmak, uygulanan politikaların etkinliğini arttırmak ve tarım sektörünü bu politikalara uyumunu kolaylaştırmak olarak tanımlanmıştır. Tarımsal destekleme politikaları, ekonomik ve sosyal etkinlik ve verimlilik koşullarını sağlayacak programlarla uygulanmakta ve ödemeler bütçe imkanları çerçevesinde ve programların niteliğine bağlı olarak gerekli denetim ve kontrollerin tamamlanmasından sonra yapılmaktadır (Tarım Kanunu, m.18). Tarımsal destekleme programlarının finansmanı, bütçe kaynaklarından ve dış kaynaklardan sağlanmakta olup bütçeden ayrılacak kaynak, GSMH'nin yüzde birinden az olamamaktadır (Tarım Kanunu, md. 21). Tarım politikalarının tespit edilmesi, planlanması ve koordinasyonu ile ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak uygulanmasında tarım ve Köy İşleri Bakanlığı yetkilidir (Tarım Kanunu, md. 7).

18.04.2006 tarihinde kabul edilen ve 25.04.2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Tarım Kanunu'nda tarımsal destekleme araçları tanımlanmış ve kapsamları belirtilmiştir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır;

Doğrudan Gelir Desteği: Üreticilere, tarımsal üretim amacıyla işledikleri araziler için birim ödeme miktarı üzerinden, doğrudan ödeme yapılmasıdır.

Fark Ödemesi: Öncelikle arz açığı olan ürünleri kapsayacak şekilde üreticilere üretim maliyetleri ile iç ve dış fiyatlar dikkate alınarak fark ödemesi desteği verilmesidir.

Telafi Edici Ödemeler: Üreticilerin arz fazlası olan ürünlerin üretiminden vazgeçerek alternatif ürünlere yönelmelerinin teşvik edilmesi ve üreticilere arazilerinde alternatif ürün yetiştirmelerinden dolayı karşılaşılabilecekleri gelir kayıplarını önlemek üzere telafi edici ödeme yapılmasıdır.

Hayvancılık Destekleri: Hayvancılık faaliyetlerinde ırk ıslahı, kaba yem üretiminin artırılması, verimliliğin artırılması, işletmelerin ihtisaslaşması, işletmelerde hijyen şartlarının sağlanması, hayvan sağlığı ve ıslahı, hayvan kimlik sisteminin teşviki, hayvansal ürünlerin işlenmesi, pazarlanması, ve bunların takibi ile su ürünlerinin desteklenmesi amacıyla verilen destekleri kapsamaktadır.

Tarım Sigortası Ödemeleri: Üreticilerin, üretim materyallerini ve ürünlerini sigorta ettirmelerini teşvik etmek üzere, sigorta prim bedellerinin bir kısmının devlet tarafından karşılanmasıdır.

Kırsal Kalkınma Destekleri: Kırsal gelirlerin artırılması ve çeşitlendirilmesi, kırsal altyapı ve toplulaştırma, tarla içi geliştirme hizmetleri ve sosyal yapının güçlendirilmesi ile doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi amacıyla kırsal toplum kesimlerinin birlikte veya ferdi olarak yürütecekleri yatırım projelerinin maliyetinin bir kısmının devlet tarafından karşılanmasıdır.

Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı Destekleri: Erozyon ve olumsuz çevresel etkilere maruz kalan tarım arazilerinde, işlemeli tarım yapan üreticilerin, arazilerini doğal bitki örtüleri, çayır, mera, organik tarım ve ağaçlandırma için kullanmalarını teşvik etmek üzere, kendilerine belirli bir süreyi kapsayacak şekilde, çevre ağaçlı tarım arazilerini koruma programı destekleri sağlanmasıdır.

Diğer Destekleme Ödemeleri: Araştırma, geliştirme ve tarımsal yayım desteği, pazarlama teşvikleri, özel depolama yardımları, kalite desteği, piyasa düzenlemeleri desteği, organik üretim desteği, imha desteği, ürün işleme desteği, gerektiğinde bazı girdi destekleri ile tarım havzaları destekleri ve benzer konularda destekleme araçlarının kullanılmasıdır (Tarım Kanunu, md.19).

Yukarıda başlıca araçları sayılan tarımsal destek yapısı incelendiğinde Türkiye’de, toplam tarımsal desteklerin GSYİH içerisindeki payı 1986-88 döneminde %3,6 iken, 1997-99 döneminde %6,4’e yükseldiği görülmektedir. Bu tarihten sonra ise bu oran azalmış ve 2002 yılında %4,1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de tarımsal desteklerin dikkat çekici yönü, daha çok bitkisel üretime yönelik olmalarıdır (ÖREN-BAHADIR, 2005, s.2). Tarım

sektörüne devlet tarafından yapılan transferlerin destekleme araçlarına göre dağılımı Tablo. 30'da verilmiştir.

Tablo: 30
Yıllara Göre Tarıma Yapılan Destek Ödemeleri (Milyon TL)

Destek Türleri	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2007 % Pay
DGD ve Alan Bazlı Destekleme Ödemeleri**	0	0	0	1.877	2.530	2.480	2.352	2.653	2.465	44,2
Prim Ödemeleri	98	195	336	200	269	294	622	1.085	1.270	22,8
Hububat Primi Ödemeleri	0	0	0	0	0	0	205	120	435	7,8
Çay Prim ve Budama Desteği	0	0	26	40	39	70	113	142	144	2,6
Hayvancılık Ödemeleri	1	11	49	75	126	209	345	661	711	12,7
Tarım Reformu Uygulama Projesi	0	0	0	84	51	31	29	14	36	0,6
Tarım Ürünleri Sigortası	0	0	0	0	0	0	0	2	50	0,9
Kırsal Kalkınma Amaçlı Destekler	0	0	0	0	0	0	0	0	90	1,6
Gübre Girdi Desteği	122	120	121	0	0	0	0	0	0	0
Diğer***	0	0	0	0	0	0	41	70	375	6,7
Toplam	221	326	532	2.276	3.015	3.084	3.707	4.747	5.576	100

Kaynak: DPT, 2008c, s.33.

*tahmin

**alan bazlı mazot ve gübre desteklemesi dahildir.

***2007 yılında 300 milyon TL kuraklık desteği vardır.

2004 yılı sonunda kabul edilen “Tarım Stratejisi Belgesi (2006-2010)” ve 2006 yılında yürürlüğe giren “Tarım Kanunu” kapsamında, tarımsal desteklerin yeniden yapılandırılma süreci devam etmektedir. Bu doğrultuda, DGD ödemelerinin üretime ilişkin politika araçları ile birlikte ele alınması yaklaşımı sürdürülmektedir. Bu çerçevede, DGD ödemelerinin destekleme bütçesindeki payının kademeli olarak %45 seviyesine çekilmesi öngörülmekte olup, 2006 yılında %56 seviyelerinde gerçekleşmiş olan bu oranın, 2007 yılında %44 düzeyine inmesi beklenmektedir. Bunun yanında, Strateji Belgesinde %13 seviyelerinde gerçekleşmesi amaçlanan fark ödemelerinin destekleme bütçesi içerisindeki payı 2006 yılında %27 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu payın 2007 yılında %32’ye ulaşması hedeflenmiştir (DPT, 2007d, s.154).

220100. Doğrudan Gelir Desteği

Doğrudan gelir desteği kavramı, Türkiye’de ilk defa 1990’lı yılların ikinci yarısında VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında ve Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) çerçevesinde IMF’ye 1999 ve 2000 yıllarında verilen niyet mektubunda yer almıştır. Böylece zamanla etkinliğini yitiren bir kısım tarım politikalarının yerine, tarımsal reform kapsamında ele alınacak daha etkin, hedef kitlesi belli, rekabete dönük, adil, çiftçilerin gelirlerini yükseltmeye yönelik, çevreci yaklaşımları ön plana alan bir tarım politikası benimsenmesi kararlaştırılmıştır. Bu süreçte bazı destekleme araçları tasfiye edilerek doğrudan gelir desteği uygulanmaya başlamıştır (TEAE, 2008, s.18). Sistem, 2000 yılında ilk olarak pilot olarak 4 ilde uygulanmaya başlanmış olup daha sonraki yıllarda ülke geneline yayılarak devam etmektedir (TKB, 2004, s.8). Doğrudan gelir ödemeleri, ÇKS’ye kayıtlı olan, tarımsal faaliyette bulunan ve 500 dekar ve daha küçük arazi sahibi üreticilere ödenmektedir (TEAE, 2008, s.18).

Tablo: 31
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Dekar Başına DGD (TL)	10	13,5	16	16	10	10
Toplam Ödenen DGD (Milyon TL)	84	1.877	1.942	2.120	1.675	2.653

Kaynak: TEAE, 2008, s.18

16.02.2007 tarihli DGD Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ kapsamında ÇKS’ye dahil olup, DGD ödemesinden faydalanacak olan çiftçilere; dekar başına 7 TL doğrudan gelir desteği ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, bu çiftçilere toprak analizi yaptırdıkları arazileri için dekar başına 1 TL, organik tarım yapılan arazileri için ise dekar başına 5 TL ilave doğrudan gelir desteği ödemesi yapılması öngörülmüştür (T.C. Resmi Gazete, 16.04.2008/26849).

222101. Prim Desteği

En önemli destekleme aracı olan DGD'yi prim destekleri takip etmektedir. Prim sistemi, tarım sektöründe temel olarak talep baskısının bulunduğu ürünlerde devletin, üretim birimi başına bir ödemeyi taahhüt etmesi suretiyle gerçekleştirilen bir destekleme yöntemidir. Türkiye'de prim desteği uygulamaları ürün arzını artırabilme beklentisiyle uygulamaya koyulmuştur (ŞAHİNÖZ-ÇAĞATAY-TEOMAN, 2007, s.3).

Prim uygulaması ilk defa 1993 yılı ürünü kütlü pamukta başlatılmıştır. 1998 yılında yeniden uygulanmaya başlayan sistemde 1998 yılı ürünü kütlü pamuk, zeytinyağı ve yağ ipek kozası yer almıştır. Destekleme politikalarında değişiklik ve yeniden yapılanma sonucu 2001 yılından itibaren yalnızca ülkenin bitkisel ham yağ açığı göz önünde bulundurularak yağlı bitkilere ve kütlü pamuğa prim ödemesi yapılmaya başlanmıştır. 2004 yılında ilk kez sertifikalı tohum kullanımını teşvik amacıyla soya ve pamukta kullanılan tohumun sertifikalı olup olmadığına göre prim miktarları ayrı ayrı belirlenmeye başlamıştır. 2004 yılında dane mısıra, 2005 yılında da hububata prim verilmeye başlanmıştır. Prim ödemelerinde en yüksek payı kütlü pamuk ve yağlık ayçiçeği almaktadır (TEAE, 2008, s.19). 2000-2007 yılları arasında ürünler itibariyle ödenen prim miktarları Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo: 32
Ürünler İtibariyle Ödenen Prim Miktarları (TL/Ton)

ÜRÜNLER	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Pamuk					228	320	348	-
Pamuk ¹	131	70	85	90	190	267	290	-
Ayçiçeği	72,75	75	85	110	135	175	200	-
Soya	-	-	-	-	168	240	264	-
Soya Fasülyesi ¹	119	90	100	115	140	200	220	-
Kanola	270	90	120	130	200	220	220	-
Zeytinyağı	176	150	175	200	250	100	110	-
Dane mısır	-	-	-	-	25	50	67	-
Buğday	-	-	-	-	-	30	35	45
Arpa	-	-	-	-	-	20	25	35
Yulaf	-	-	-	-	-	20	25	35
Çavdar	-	-	-	-	-	20	25	35
Çeltik	-	-	-	-	-	20	60	90
Aspir	-	-	-	-	-	-	220	-

Kaynak: TEAE, 2008, s.19

¹Sertifikalı tohum kullanıldığında

220102. Hayvancılık Desteği

Tarımsal destekleme verileri incelendiğinde hayvancılık sektörüne desteklerin payını bitkisel üretim sektörüne yapılan desteklerden daha az pay aldığı görülmektedir. Ayrıca hayvancılık sektörüne verilen destekler süreklilik arz etmemektedir. Hayvancılık sektörüne sağlanan desteklerde son yıllarda önemli artışlar meydana gelmiş olmakla birlikte toplam destekler içindeki payı önemli ölçüde azalmaktadır. Bu desteklerin çok önemli bir kısmı büyük baş hayvancılığa tahsis edilmiştir (DPT, 2007b, s.31).

2007 yılı için hayvancılık sektörüne verilen destek tarıma verilen toplam desteğin %12,7'sini oluşturmaktadır.

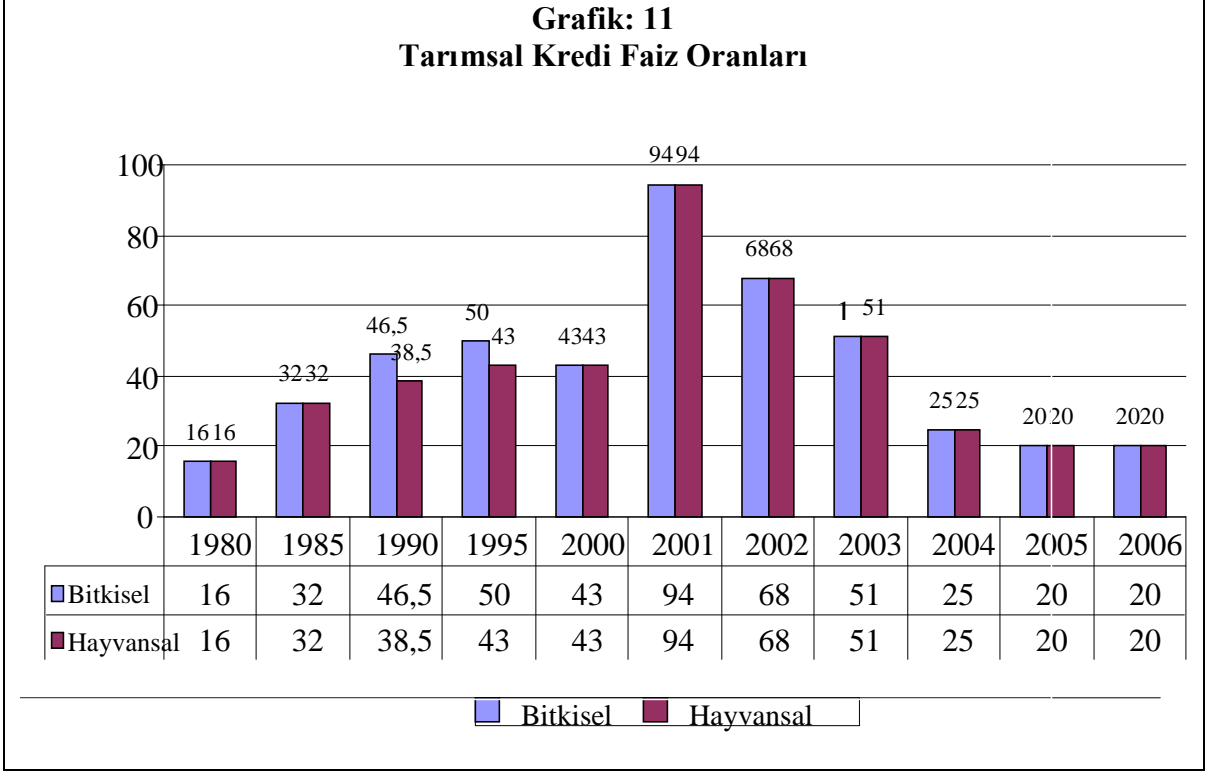
220103. Tarım Ürünleri Sigortası Desteği

Tarım sektörünü tehdit eden risklerin teminat altına alınabilmesi amacıyla, 14.06.2005 tarihli 5363 sayılı "Tarım Sigortaları Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanun kapsamındaki risklerle ilgili olarak yapılacak sigorta sözleşmelerinde standardın sağlanması, riskin en iyi koşullarda transferi için uygun ortam oluşturulması, oluşacak hasarlarda tazminatın tek merkezden ödenmesi, tarım sigortalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla yönelik olarak bir tarım sigortası havuzu oluşturulmuştur. 2006 yılında alınan karar ile, bitkisel ürünler ve seralar için, ülke genelinde dolu ana sigortası teminatına ilave olarak yangın, heyelan, fırtına, hortum ek teminatları da Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı çiftçilerin arazi ve ürün bilgileri dikkate alınarak verilmektedir. 2006 yılı itibariyle devlet tarafından sigorta priminin %50'si oranında prim desteği verilmiştir (GÜNGÖR, 2006, s.46).

220104. Düşük Faizli Kredi Desteği

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar tarım sektörüne yönelik kredi uygulamasında, başta T.C. Ziraat Bankası olmak üzere, çeşitli finans kuruluşları görev almıştır. Banka'nın doğrudan açtığı krediler dışında, Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla da kredi kullanılmış, ayrıca Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri kredileri, ihtiyaç sahibi çiftçilere yönelik tohumluk kredileri ve zirai donatım kredileri gibi çeşitli uygulamalar da yapılmıştır (GÜRBÜZ, 2005, s. 59).

T.C. Ziraat Bankası'nın bitkisel ve hayvansal üretim yapan çiftçilere kullandığı kredilerin faiz oranlarında 1980-2006 yılları arasında görülen değişim Grafik 11'de gösterilmiştir.

Kaynak: TKB, 2007c, <http://sgb.tarim.gov.tr/>

1995 yılı ile 1995 yılları arasında bitkisel ve hayvansal üretim için verilen kredi faizi oranlarında hayvansal üretim lehine bir farklılık olduğu görülmektedir. 2000 yılından itibaren bu farklılık ortadan kaldırılarak hayvansal veya bitkisel üretim için kullanılan kredi faizleri tekrar eşitlenmiştir. 1990 yılından 2003 yılına kadar dalgalanmalar yaşayan tarımsal kredi faiz oranları, 2001 yılında en yüksek seviyeye (%94) yükselmiş 2002 yılından itibaren tekrar düşme eğilimine girmiştir. 2004 yılından itibaren ise %20 gibi düşük bir oranda faizler sabitlenmiştir.

220105. Fiyatlar ve Alım Yoluyla Destekleme

Türkiye'de tarımsal politika aracı olarak en yaygın kullanılan ve politika tartışmalarının merkezinde yer alan araç fiyat desteğidir. Fiyat desteği ilk olarak 1932 yılında buğday ile başlamış olup 1960'lara kadar tahıl, haşhaş, tütün ve şekerpancarı ile sınırlı kalmıştır.

Yıllar itibariyle destek fiyatı verilen ürün sayısında artış ve azalışlar olmuş 1992 yılında ise en fazla ürünü (26 ürün) kapsamına almıştır (AKDER-ÇAKMAK, 2005, s.53).

5 Nisan 1994 kararlarında destekleme alımlarının kapsamı ile hububat, şekerpancarı, haşhaş ve tütün ile sınırlandırılmıştır. Bu tarihten itibaren ise 2002 yılına kadar destekleme kapsamında bir değişiklik olmamıştır. Daha sonra sınırlı miktarlarda hububat alımları sürdürülmüştür. Böylece destekleme alımları ile tarım piyasalarının etkilenmesi ve tarımsal üretimin teşvik edilmesi uygulamasına son verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TARIM VE ORTAK TARIM POLİTİKASI

Bu bölümde öncelikle AB tarım sektörü genel hatlarıyla değerlendirilecek ve daha sonra OTP ve geçirdiği değişim süreci ayrıntılı olarak incelenecektir.

30. AB'de Tarım Sektörü

Bu kısımda AB'nin tarımsal yapısı incelenecektir. Bu kapsamda AB ülkelerinde tarım; tarımsal alan, tarım işletmelerinin sayısı ve büyüklüğü ile tarımsal istihdam, tarımsal örgütlenme ve tarım ürünleri dış ticaret gibi göstergeler açısından ele alınacaktır.

300. Tarımsal Alan

AB ülkelerinin yüzölçümleri, tarımsal alanları ve payları ile ekilebilir arazileri ile ilgili veriler Tablo 33'te görülmektedir. AB'nin toplam yüzölçümü 404.630.000 hektar'dır. Toplam tarımsal alanı 164.051.000 hektar olup bu alan Birliğin toplam yüzölçümünün %40,54'ünü oluşturmaktadır. Toplam tarımsal alanın ise 97.065.000 hektarını ekilebilir arazi oluşturmaktadır.

Ülkeler bazında değerlendirildiğinde tarımsal alanı 29.632.000 hektar olan Fransa, Birlik içinde en büyük tarımsal alana sahip olan ülkedir. Fransa'yı 25.690.000 hektar ile İspanya takip etmektedir.

Ülkelere, tarımsal alanın payı açısından bakıldığında toplam yüzölçümünde en yüksek oranda tarımsal alana sahip olan ülke İngiltere'dir. İngiltere'nin toplam yüzölçümü içinde tarımsal alanın payı %69,60'dır. İngiltere'yi %65,44 ile Macaristan ve %63,96 ile Danimarka takip etmektedir. Toplam yüzölçümü içinde tarımsal alan bakımından en az

paya sahip olan ülkeler ise %7,44 ile Finlandiya, %7,80 ile İsveç ve %18,16 ile Estonya'dır.

Tablo: 33
AB Ülkelerinin Tarımsal Alanları (1000 Hektar)

ÜLKELER	Yüzölçümü	Tarımsal Alan	Tarımsal Alanın Payı %	Ekilebilir Alan
EU-27	404.630	164.051	40,54	97.065
Belçika	3.028	1.386	45,77	844
Çek	7.727	3.606	46,67	2.703
Danimarka	4.240	2.712	63,96	2.481
Almanya	34.895	17.035	48,82	11.903
Estonya	4.239	770	18,16	517
Yunanistan	13.065	3.805	29,12	2.670
İspanya	49.950	25.690	51,43	12.608
Fransa	64.343	29.632	46,05	18.305
İrlanda	6.889	4.307	62,52	1.205
İtalya	29.412	14.710	50,01	7.744
Güney Kıbrıs	589	136	23,09	87
Letonya	6.229	1.734	27,84	1.092
Litvanya	6.268	2.837	45,26	1.877
Lüksemburg	256	129	50,39	60
Macaristan	8.961	5.864	65,44	4.502
Malta	32	10	31,25	9
Hollanda	3.378	1.924	56,96	1.099
Avusturya	8.275	3.263	39,43	1.379
Polonya	30.430	15.906	52,27	12.085
Portekiz	9.147	3.722	40,69	1.418
Slovenya	2.014	509	25,27	176
Slovakya	4.810	1.941	40,35	1.357
Finlandiya	30.460	2.267	7,44	2.234
İsveç	41.034	3.201	7,80	2.687
İngiltere	24.082	16.761	69,60	5.484
Bulgaristan	10.877	5.331	49,01	3.297
Romanya	22.899	14.264	62,29	9.017

Kaynak: EUROSTAT, 2007, p.290

301. Tarım İşletmelerinin Yapısı

2007 yılı itibariyle AB tarım sektöründe faaliyet gösteren toplam işletme sayısı 15.021.030 ve ortalama işletme büyüklüğü 11.5 hektardır (Tablo 34). 10 ülkeyi kapsayan genişleme öncesi AB-15'in işletme sayısı 6.238.590, ortalama işletme büyüklüğü 20.2 hektar iken 10 yeni ülkenin katılımıyla işletme sayısı 9.870.590'a ortalama işletme

büyüklüğü de 15.8 hektara düşmüş, Bulgaristan ve Romanya'nın da katılımı sonrası ise işletme sayısı 15.021.0302'e yükselmiş ortalama işletme büyüklüğü ise daha da azalarak 11.5 hektar olmuştur.

Tablo: 34
AB Tarım İşletmeleri Sayısı ve Ortalama İşletme Büyüklükleri

ÜLKELER	İşletme Sayısı	Ortalama İşletme Büyüklüğü(Ha)	ÜLKELER	İşletme Sayısı	Ortalama İşletme Büyüklüğü(Ha)
Almanya	412.300	41.2	İsveç	67.890	46.1
Avusturya	173.770	18.7	İtalya	1.963.82	6.7
Belçika	54.940	25.4	Letonya	126.610	11.8
Bulgaristan	665.550	4.4	Litvanya	272.110	9.2
Çek Cumhuriyeti	45.770	79.4	Lüksemburg	2.450	52.3
Danimarka	48.610	54.7	Macaristan	773.380	5.6
Estonya	36.860	21.6	Malta	10.990	1
Finlandiya	74.950	29.9	Polonya	2.172.21	6.6
Fransa	614.000	45.3	Portekiz	359.280	10.4
Güney Kıbrıs	45.200	3.5	Romanya	4.484.89	3.1
Hollanda	85.500	23.5	Slovakya	71.740	29.8
İngiltere	280.630	57.4	Slovenya	77.150	6.3
İrlanda	135.250	32.3	Yunanistan	824.460	4.8
İspanya	1.140.730	22.1			
AB-15	6.238.590	20.2			
AB-25	9.870.590	15.8			
AB-27	15.021.030	11.5			

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/rurdev2007/RD_Report_2007.pdf

AB'de tarım işletmesi sayısı açısından ilk üç sırayı 4.484.890 işletme ile Romanya, 2.172.210 işletme ile Polonya ve 1.963.820 işletme ile İtalya almakta iken bu ülkelerin ortalama işletme büyüklüğünün oldukça düşük olduğu görülmektedir. Tarımsal işletme sayısı en düşük olan üye ülkeler ise 2.450 işletme ile Lüksemburg, 10.990 işletme ile Malta ve 36.860 işletme ile Estonya'dır.

Ortalama işletme büyüklüğü açısından ilk üç sırada 79.4 hektar ile Çek Cumhuriyeti, 57.4 hektar ile İngiltere ve 54.7 hektar ile Danimarka bulunmaktadır. Ortalama işletme büyüklüğü en düşük olan ülkeler ise 1 hektar ile Malta, 3.5 hektar ile Güney Kıbrıs ve 4.8 hektar ile Yunanistan'dır.

302. Tarımsal İstihdam

AB, tarımsal istihdam yapısı açısından yıllar itibariyle önemli değişimler göstermiştir. Bu değişimlerde etkili olan faktörler; tarımsal üretim sürecinde kaydedilen teknolojik gelişme, makroekonomik çevre, tarımsal işletme yapısındaki değişimler, çiftçilerin sosyo-ekonomik özellikleri ve uygulanan tarımsal destekleme politikaları olarak sıralanabilir (BAUM vd., 2006, p.4).

Tablo: 35
AB’de İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı

ÜLKELER	SEKTÖRLER			ÜLKELER	SEKTÖRLER		
	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)		Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
Almanya	2,2	29,8	68	İsveç	2,3	21,6	76,1
Avusturya	5,7	27,3	67	İtalya	4	30,2	65,8
Belçika	1,9	24,4	73,7	Letonya	9,9	28,5	61,6
Bulgaristan	7,5	35,5	57	Litvanya	10,4	37	58,9
Çek	3,6	40,2	56,2	Lüksemburg	1,8	16,9	81,3
Danimarka	3	23,2	73,8	Macaristan	4,6	32,7	62,8
Estonya	4,7	35,2	60,1	Malta	1,8	26,2	72
Finlandiya	4,5	25,7	69,7	Polonya	14,7	30,7	54,6
Fransa	3,4	23,3	73,3	Portekiz	11,6	30,5	57,9
Güney Kıbrıs	3,6	12,7	79,8	Romanya	29,5	31,4	39,1
Hollanda	3,1	20	76,9	Slovakya	4,2	39,5	56,4
İngiltere	1,4	22,1	76,5	Slovenya	9,9	35,2	54,9
İrlanda	5,6	27,2	67,2	Yunanistan	11,5	22,5	66
İspanya	4,5	29,3	66,2	AB-27	6,2	28,1	65,7

Kaynak: EUROSTAT, 2007, p.417

AB ülkelerinde istihdamın sektörlere göre dağılımı Tablo 35’de verilmiştir. AB genelinde tarım sektörünün toplam istihdamdan aldığı pay oldukça düşük düzeydedir. AB’nin genel istihdam yapısına bakıldığında toplam istihdamın %6,2’si tarım sektöründe, %28,1’i sanayi sektöründe, %65,7’si de hizmetler sektöründe çalıştığı görülmektedir. Tarım sektöründe istihdam oranı en yüksek olan ülkeler, %29,5 ile Romanya, %14,7 ile Polonya, %11,6 ile Portekiz ve %11,5 ile Yunanistan’dır. Tarımsal istihdamın en düşük olduğu ülkeler ise %1,4 ile İngiltere, %1,8 ile Lüksemburg ve Malta, %1,9 ile Belçika’dır.

303. Tarımsal Örgütlenme

AB'ye üye ülkelerin her birinin ulusal tarımsal örgütlenme yapısı bulunmaktadır. Bu nedenle ortak bir örgütlenme modeli mevcut değildir. Ancak üye ülkelerin mevcut kooperatif üst örgütlerinin katılımı ile yapılanmış olan ve AB bünyesindeki kooperatiflerin üst birliği olarak faaliyet gösteren organizasyonlar oluşturulmuştur (YERCAN, 2007, s.24).

AB düzeyindeki ilk üretici birliği, 1958 Stresa Konferansı'nda, aynı zamanda ilk oluşturulan ortak piyasa düzeni olan tahıllar konusunda kurulmuştur. Bu çerçevede, AB'yi oluşturan ve OTP'yi kabul eden 6 kurucu ülkenin 13 tarımsal üretici örgütüne üye çiftçi temsilcileri 6 Eylül 1958'de Avrupa Birliği Tarımsal Mesleki Organizasyonlar Komitesini (Committee of Professional Agricultural Organizations the European Communities-COPA) kurmuştur. 1959 yılında tarım kooperatifleri, Avrupa Birliği Tarım Kooperatifleri Genel Komitesini (General Committee of Agricultural Cooperation in the European Communities-COGECA) oluşturmuşlardır. Daha sonra da COPA ve COGECA birleştirilerek Avrupa Birliği Tarım Kooperatifleri Konfederasyonunu (COGECA) kurulmuş ve COGECA'nın amaçları şu şekilde açıklanmıştır (SAÇLI, 2007, s.25);

-Tarımsal kooperatiflerin yasal, ekonomik, finansal, sosyal ve diğer alanlarda çalışmalarını yürütmek,

-Ortak sorunlara çözümler bulmak,

-OTP'nin gelişimiyle ilgili her konuda inceleme ve işbirliği yapmaktır.

COGECA, kendi özel konularını, lobi faaliyetleri ile Avrupa Komisyonunda, Bakanlar Konseyinde, Avrupa Parlamentosunda, Ekonomik ve Sosyal Komitede ve Bölgesel Komitede sunarak tartışılmasını sağlamaktadır. Ayrıca kooperatifler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmakta, kooperatiflerle ilgili istatistikleri tutmakta, kooperatifçilikle ilgili çalışmalar yapmakta ve sempozyumlar düzenlemektedir (YERCAN, 2007, s.24). COGECA'nın ayrıca, Avrupa tarım, balıkçılık, ormancılık ve tarımsal gıda kooperatiflerinin çıkarlarını temsil etmek ve bu kooperatiflerin rollerini geliştirmek gibi amaçları da bulunmaktadır(<http://www.copa-cogeca.be/Main.aspx?page=CogecaHistory&lang=en>).

AB’de tarımsal örgütlenme kapsamında Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi ve Tarım İşçileri Sendikası da faaliyet göstermektedir. Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi, bünyesinde 22 ulusal organizasyonu barındıran ve yaklaşık 1 milyon genç çiftçiyi temsil eden bir üst örgüttür. Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi, Avrupa’da kırsal alanda ve tarımın geliştirilmesinde etkili olmak, genç çiftçilerin koşullarını iyileştirerek aralarındaki iletişimi sağlamak, yine genç çiftçilerin eğitimini sağlayarak tarımın rolü konusunda toplumu bilgilendirmek gibi birçok faaliyeti yürütmektedir. Tarım İşçileri Sendikası, AB düzeyinde tarım işçilerinin sorunlarını çözmeyi hedeflemektedir (YERCAN, 2007, s.25).

304. Tarımsal Dış Ticaret

Tarıma yapılan harcamalar oldukça yüksek seviyelerde olmasına rağmen AB başta işlenmemiş tarım ürünleri olmak üzere birçok ürünün net ithalatçısı durumundadır. AB’nin 2007 yılında 77.429 milyon € olan toplam tarım ürünü ithalatının 64.706 milyon €’sünü işlenmemiş tarım ürünleri oluşturmaktadır. İşlenmemiş tarım ürünü ihracatının değeri ise 39.198 milyon €’dur. Bu ürünlerde 25 milyon €’luk bir ithalat fazlası mevcuttur. İşlenmiş tarım ürünlerinde ise 20,7 milyar €’luk net ihracat fazlası mevcuttur (http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_129093.pdf).

Tablo: 36
Ülkelere Göre AB Tarım Ürünleri Dış Ticareti (Milyon €)

Ülkeler	İthalat				İhracat				
	1995	Pay	2007	Pay	Ülkeler	1995	Pay	2007	Pay
Brezilya	4.522	%9	12.152	%16	ABD	5.425	%12	14.114	%19
ABD	7.942	%16	7.072	%9	Rusya	3.562	%8	7.682	%10
Arjantin	2.682	%5	6.038	%8	İsviçre	2.897	%6	4.972	%7
Çin	1.306	%3	3.433	%4	Japonya	3.032	%7	4.006	%5
Türkiye	1.560	%3	3.126	%4	Norveç	946	%2	2.431	%3
İsviçre	1.233	%2	2.787	%4	Kanada	841	%2	2.131	%3
Yeni	1.353	%3	2.170	%3	Suudi	1.113	%2	1.913	%3
Endonezya	1.159	%2	1.971	%3	Türkiye	848	%2	1.745	%2
Güney	818	%2	1.956	%3	Çin	679	%2	1.642	%2
Avustralya	1.385	%3	1.783	%2	Diğer	25.201	%56	34.485	%46
Diğer	25.90	%52	34.943	%45					
Toplam	49.86	%100	77.429	%100	Toplam	44.805	%100	75.122	%100

Kaynak: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_129093.pdf

Tablo 36’da görüldüğü gibi AB’nin tarımsal ürün ithalatında ilk sırayı 1995 yılında ABD almakta iken 2007 yılına gelindiğinde yerini Brezilya almıştır. İhracatta ise ABD yine ilk sırayı korumuştur. AB’nin Türkiye’ye tarımsal ürün ithalatı 2007 yılında %4 olarak gerçekleşmiştir. Tarımsal ürün ithalatında Türkiye %2’lik bir paya sahiptir.

31. Ortak Tarım Politikası

Bu kısımda OTP’nin oluşumu, amaçları, işleyiş mekanizması, karar alma süreci, uygulama araçları, finansmanı ve geçirdiği reform süreci ve Birliğe maliyeti hakkında bilgiler verilecektir.

310. Ortak Tarım Politikası’nın Oluşumu

AB’nin OTP’yi oluşturmasında etkili olan başlıca nedenler şu şekilde sıralanabilir (ÇELİK, 2008, 235-236);

- a) İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa’da ortaya çıkan gıda yetersizliği karşısında gıda arzının güvence altına alınması;
- b) Topluluğun kurulduğu yıllarda aktif nüfusun önemli bölümünü oluşturan tarım sektörü çalışanlarının gelir düzeyinin fiyat dalgalanmaları karşısında korunması;
- c) Ulusal tarım politikaları ve piyasa mekanizmaları arasındaki büyük farklılıkların giderilmesi;
- d) Güçlü bir sanayi sektörüne sahip olan Almanya ile toplam nüfusunun yaklaşık dörtte biri tarım sektöründe çalışan Fransa arasındaki çıkar ayrılığının çözümlenmesi gerekliliği.

Söz konusu faktörlerin bir araya gelmesi neticesinde Avrupa’da tarım sektörü için ortak bir politika belirlenmesi kararlaştırılmış, böylece 1957 yılında imzalanarak 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren ve Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kuran Roma Antlaşması ile OTP’nin temeli oluşturulmuştur. OTP, yasal dayanağını Roma Antlaşması’nın tarım ile ilgili hükümleri içeren 38-45. maddelerinden almaktadır (http://www.unizar.es/euroconstitucion/library/historic%20documents/Rome/TRAITES_1957_CEE.pdf). Anlaşmanın;

38. Maddesinde, tarım ürünlerinin tarifi yapılarak tarım ürünlerinde ortak pazarın kurulabilmesi için OTP'nin oluşturulması öngörülmüştür.

39. Maddesinde, OTP'nin amaçları belirlenmiştir.

40. Maddesinde, OTP'nin geçiş dönemi sonuna kadar aşamalı olarak gerçekleştirilmesi ve ayrıca 39. Maddede belirtilmiş olan amaçlara ulaşabilmek için ortak piyasa organizasyonunun oluşturulması ve bu faaliyetleri karşılayabilecek bir fonun kurulması öngörülmüştür.

41. Maddesinde, mesleki eğitim ve araştırmaların geliştirilmesi konuları ele alınmıştır.

42. Maddesinde, rekabete ilişkin kuralların tarım alanında uygulanabilmesi için gerekli ilişkileri düzenlenmektedir.

43. Maddesinde, OTP'nin ana hatlarını belirlemek üzere bir konferansın toplanmasını öngörülmektedir.

44. Maddesinde geçiş dönemi sürecinde fiyat tespitinde uyulması gerekli ölçütler belirlenmektedir.

45. Maddesinde ise 40. Maddede oluşturulması öngörülen organizasyonun oluşturulması sürecine kadar üye ülkelerin yapacağı ticari anlaşmalarda uyacağı esaslar ve yetkiler açıklanmaktadır.

311. Ortak Tarım Politikası'nın Amaçları

Roma Antlaşması'nın 39. Maddesinde OTP'nin amaçları şu şekilde sıralanmıştır (HALDERMAN-NELSON, 2005, p.17);

1. Teknik gelişmenin teşvik edilmesi, tarımsal üretimin rasyonelleştirilmesi ve üretim faktörlerinin, özellikle de işgücünün optimal kullanımının sağlanarak tarımda verimliliğin yükseltilmesi,

2. Birlik içinde tarım sektöründe çalışanların gelirlerinin arttırılması ve bu yolla da tarımsal nüfusun yaşam standardının yükseltilmesi,

3. Tarımsal ürün piyasalarına istikrar kazandırılması,

4. Düzenli bir tarımsal ürün arzının güvence altına alınması,

5. Tarım ürünlerinin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanması.

312. Ortak Tarım Politikası'nın İşleyiş Mekanizması

OTP'nin işleyiş mekanizması, tek pazar ilkesi, topluluk tercihi ilkesi ve ortak mali sorumluluk ilkesi olmak üzere üç temel ilkeye dayandırılmıştır.

3120. Tek Pazar İlkesi

Bu ilke ile AB içinde tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak üzere, bu ürünler üzerindeki her türlü vergi ve kota gibi kısıtlamaların ve sübvansiyonlar gibi uygulamaların kaldırılarak tek bir pazarın oluşturulması öngörülmektedir. Tek Pazar İlkesinin hayata geçirilebilmesi için, üye ülkelerin uygulayacakları politikaların ve mekanizmaların aynı olması ve Birlik tarafından tek bir çatı altında idare edilmesi gerekmektedir. Bu da ancak üye ülkelerde ortak fiyat ve rekabet kuralları, istikrarlı bir döviz kuru ve dış pazarlara karşı ortak bir koruma ile mümkün olabilmektedir.

Tek Pazar İlkesi ile malların üye ülkeler arasında serbest dolaşımı sağlanmış, ancak topluluk içinde tek fiyat uygulaması gerçekleştirilememiştir. Bunun nedenlerinden en önemlileri; ortak fiyat oluşumlarının piyasa mekanizmaları yerine idari kararlarla belirlenmesi ve özellikle 1970'li yıllarda dünya para piyasalarında yaşanan döviz kuru dalgalanmalarıdır. 1999 yılından itibaren Euro'ya geçiş ile birlikte döviz kurlarındaki dalgalanmalar sona ererek, tarım ürünleri tek pazarının oluşmasına katkı sağlamıştır (CANDAN, 2003, s.5).

3121. Topluluk Tercihi İlkesi

Bu ilke, Birlik ürünlerine öncelik verilmesini diğer bir ifade ile, Birliğin tarımsal ürün ihtiyacını öncelikle kendi üretimiyle karşılamasını ancak üretimin yetersiz kalması durumunda ithalata başvurmasını ifade etmektedir. Böylece Birlik dışından düşük fiyatla gelen ürünlerden ve dünyadaki tarım ürünlerinde gerçekleşen fiyat dalgalanmalarından korunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla Birliğin tarım ürünlerinin ithalata karşı korunması ve ihracatının da sübvansiyon edilmesi gerekmektedir (ATAKAN, 1998, s. 14).

Topluluk üreticilerinin ucuz dış rekabete karşı korunması için, iki temel koruma mekanizması oluşturulmuş olup bunlardan ilki, günümüzde yerini Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ile gümrük tarifelerine bırakmış olan prelevman adlı değişken vergidir. Bu vergi, ithal tarım ürünlerinden alınarak bu ürünlerin fiyatının Birlik fiyatına yükseltilmesini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. İkinci temel koruma aracı ise, ihracat iadesi uygulamasıdır. Topluluk ürünlerinin, fiyatların daha düşük olduğu dış pazarlara ihraç edilebilmesi için kullanılan bu araç, Topluluk ürünlerine rekabet gücü kazandırmayı hedeflemekte ve daha çok iç tüketimin yetersiz olduğu ya da önemli miktarda üretim fazlası bulunan ürünler için kullanılmaktadır (<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=10&prnId=17&hnd=1&docId=327&ord=16&fop=0>).

3122. Ortak Mali Sorumluluk İlkesi

Ortak Mali Sorumluluk ilkesi ile Tek Pazar ve Topluluk Tercihi ilkeleri çerçevesinde uygulanacak ortak politikanın, ortak bir bütçeden ve bütün üye ülkelerin katılımı ile karşılanması amaçlanmaktadır. Bu ilke, OTP'ye ilişkin tüm harcamaların Birlik üyeleri tarafından ortaklaşa üstlenilmesini ifade etmektedir. Buna göre üye ülkeler, OTP'nin işleyişi ile ilgili önlemlerin gerektirdiği mali yükü, kendilerini doğrudan ilgilendirmese bile paylaşmak zorundadır (AYSU, 2006, s.33).

Ortak Mali Sorumluluk ilkesi, çift yönlü işlemekte ve bir yandan OTP'ye ilişkin harcamalar Birlik üyeleri tarafından ortaklaşa üstlenilirken, diğer yandan OTP çerçevesinde alınan vergilerden sağlanan gelirler, Birliğin ortak geliri olarak kabul edilmektedir. Mali sorumluluğun ortak paylaşılmasını sağlamak amacıyla, Nisan 1962'de AB bütçesinde Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund-EAGGF) oluşturulmuş ve Ortak Piyasa Düzeni'ne geçilmiştir (<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=10&prnId=17&hnd=1&docId=327&ord=16&fop=0>).

313. Ortak Tarım Politikası'nın Karar Alma Mekanizması

Birlik, OTP'nin karar alma sürecinde üye devletler üzerinde oldukça fazla yetki sahibi olup, OTP'nin fiyat ve pazar mekanizmalarının belirlenmesi tümüyle Birliğin

yetkisindedir. Karar alma sürecinde Komisyon, yasa taslaklarını hazırlamanın yanı sıra, piyasaların denetlenmesi ve gerektiğinde değişiklik yapılmasından sorumludur. Komisyon, hazırladığı yasa tasarılarını Konsey'e iletmekte ve Konsey de bu yasa tasarıları üzerinde karar almadan önce Parlamento'ya danışmaktadır. OTP'ye ilişkin zorunlu harcamaların miktar ve içeriğinin belirlenmesinde son söz Konsey'e aittir (ALTUNDAĞ, 2008, s.25).

314. Ortak Tarım Politikası'nın Uygulama Araçları

OTP'nin başlıca uygulama araçları, arz kontrolleri, piyasa fiyat destekleri, sınırlarda alınan önlemler ve doğrudan gelir desteğidir. Bunlar aşağıda açıklanmıştır.

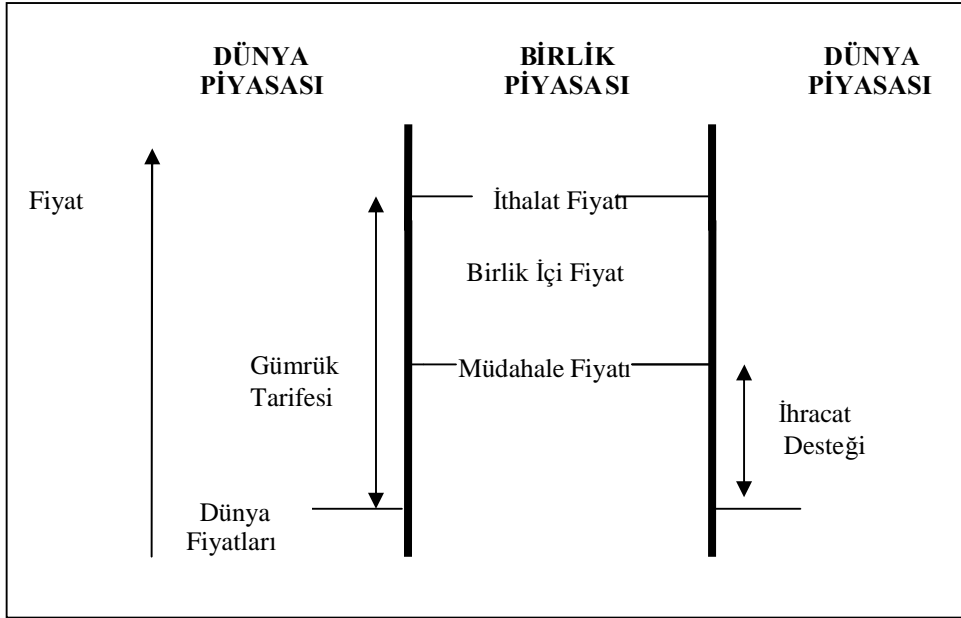
3140. Arz Kontrolleri

Arz kontrolleri, fiyat desteği uygulaması sonucu Birlik bütçesine yüklenen yüksek maliyet, önemli ölçüde üretim artışları ve stoklar nedeniyle üretimi sınırlandırmak üzere, bedeli ödenerek bir miktar tarım ürününün üretiminden vazgeçilmesi uygulamasıdır. Bu uygulama Birlik bütçesine önemli ölçüde maliyet yüklemektedir. Ancak bu sayede stokların ortadan kaldırılması, ürün fazlasının depolanma maliyetlerinin ve ihracat desteklerinin azaltılması hedeflenmiştir. Arz kontrolleri, özellikle üretim fazlasının en çok olduğu tahıllar, yağ bitkileri ve protein bitkilerinde etkin olarak uygulanmıştır. Ayrıca Birlik içinde üretilen süt ve süt ürünleri ile şeker üretimine özellikle 1980'li yıllardan sonra konulan kotalar da arz kontrolleri araçları arasında sayılabilmektedir (<http://www.ers.usda.gov/Briefing/EuropeanUnion/PolicyCommon.htm>).

3141. Piyasa Fiyat Destekleri

OTP kapsamında, tarım sektörüne yapılan en önemli destek piyasa fiyat desteğidir. Piyasa fiyat desteği politikasının üç temel bileşeni bulunmaktadır. Bunlar, Birlik içinde fiyatların yüksek tutulması ve Birlik dışından gelen düşük fiyatlı ürünlerin engellenmesi amacıyla gümrük tarifeleri ve ithalat kotaları gibi miktar kısıtlamalarıdır. OTP kapsamında uygulanan ve ticareti saptırıcı etkisi oldukça fazla olan bu politikalar Birlik üreticilerini dünya fiyatları şartlarında yapamayacakları kadar fazla üretim yapmaları için cesaretlendirmektedir (DEFRA, 2005, p.57).

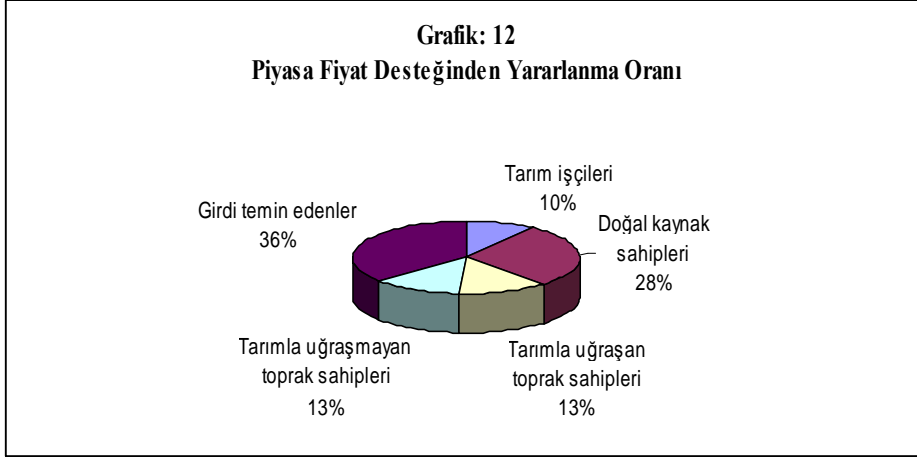
Piyasa fiyat destekleri politikasının en yaygın iki uygulama alanı, müdahale fiyatı uygulaması ve Birlik dışı ülkelere gelen ürünlere yüksek gümrük tarifesi uygulamasıdır. Müdahale fiyatı, üretim fazlası olması durumunda fiyatların önemli derecede düşmesini ve böylece Birlik içi üreticilerin zarar görmesini engellemek amacıyla uygulanan bir politikadır. Belirli ürünlerin en düşük fiyatı (müdahale fiyatı) önceden Birlik tarafından belirlenerek ürün fazlası olması durumunda fiyatlar bu fiyatın altına düştüğünde ürün fazlalıkları müdahale fiyatından alınmaktadır (BOZ, 2003, s.220). Birlik dışı ülkelere yüksek gümrük tarifesi uygulaması da yine birlik içi üreticilerin düşük fiyatlar dolayısıyla zarar görmesini engellemek amacıyla uygulanmaktadır. Bu yolla, diğer ülkelerin, üreticilerine ihracat desteği gibi yollarla avantaj sağlamaları ve böylece de Birliğe bu ülkelerin ürünlerinin oldukça düşük fiyatlarla girebilmesi durumlarına karşılık olarak Birliğin yapacağı ithalata yüksek tarifeler uygulanmaktadır. Böylece de dünya fiyatlarının yükselmesi sağlanarak, Birlik tarafından belirlenen fiyatların altına düşmesi engellenmiştir (DEFRA, 2005, p.57). Piyasa fiyat desteği mekanizması Şekil 1. de görülmektedir.

Şekil: 1
Piyasa Fiyat Desteği

Kaynak: DEFRA, 2005, p.58

OECD tarafından 2003 yılında yapılmış olan bir çalışma sonucu piyasa fiyatı desteği uygulamasından hangi kesimlerin hangi oranlarda yararlandıkları belirlenmiştir. Bu oranlar Grafik 12’de görülmektedir.

Kaynak: DEFRA, 2005, p.22

Piyasa fiyatı desteği uygulamasından en çok kazançlı çıkan kesim %36’lık oranla tarımsal faaliyet için makine, gübre ve ilaç gibi girdileri temin edenlerdir. İkinci sırada pay alanlar ise %28 ile doğal kaynak sahipleri yani arazi sahipleri olmaktadır. Üretim yapan çiftçilerin payının ise %13 olduğu görülmektedir. Yine %13’lük bir pay, arazi sahibi olup tarımla uğraşmayan kişilere ve %10’luk bir pay da tarım sektöründe çalışan işçilere aktarılmaktadır.

3142. Sınır Önlemleri

OTP, Birliğin Tercihli Ticaret Anlaşmaları yaptığı ülkelerden gelen ürünlere ithalat kotası ve minimum ithalat fiyatı gibi uygulamalarla Birlik içindeki birçok ürünün fiyatını dünya fiyatlarının üzerinde belirlemektedir. Bunun yanında ithalata uyguladığı tarifeler yoluyla da ithal edilen ürünlerin fiyatlarının Birlik fiyatlarından düşük olmasını engellemektedir. Ayrıca yüksek fiyatla üretilen Birlik ürünlerine verdiği ihracat desteği ile de dünya piyasalarında rekabet edebilme imkanı sağlamaktadır (<http://www.ers.usda.gov/Briefing/EuropeanUnion/PolicyCommon.htm>).

3143. Doğrudan Gelir Desteği

OTP kapsamında fiyat desteğinin yanı sıra doğrudan gelir desteği de uygulanmaktadır. Doğrudan gelir desteği, tarım üreticilerinin gelir düzeyini arttırmak amacıyla kamu kaynaklarından yapılan transfer ödemeler şeklinde uygulanmakta olan bir politikadır. Bu politika, iki şekilde uygulama alanı bulmaktadır. Bunlar üretimden bağımsız olarak doğrudan gelir ödemeleri ve üretimle belirli bir derece ilişkili olan doğrudan gelir ödemeleri uygulamalarıdır. Doğrudan gelir desteğinin başlıca yararları, fiyat desteğinden yararlanmak amacıyla üreticilerin aşırı üretim yapmasını engellemek, gelir desteğinin çiftçilerin istedikleri alanlarda kullanılmasını sağlamak, üreticinin piyasa koşullarına göre hangi ürünlerin üretileceğine karar vermesini sağlamaktır. Ayrıca küçük çiftçilere de doğrudan gelir desteği sağlanarak kırsal alanda sosyal dengenin sağlanmasına olanak tanınmaktadır (BOZ, 2003, s.222).

3144. Ortak Piyasa Düzenleri

Ortak piyasa düzenlemeleri, tarım ürünlerinin üreticiden tüketiciye aktarılması sürecinin OTP ilkeleri çerçevesinde yönlendirilerek düzenlenmesidir. Bu düzenlemeler, OTP'nin hedeflerine ulaşmasını, tarımsal verimliliğin artırılmasını ve tarım üreticilerinin gelirinde istikrar sağlanmasını amaçlamaktadır (DELA YEN, 2007, p.3).

Bu düzenlemeler bütün ürünler için ayrı ayrı üretim ve pazarlama koşulları dikkate alınarak yapılmaktadır. Çok sayıda piyasa düzeni oluşturulmasındaki neden, bütün tarım ürünlerinin aynı üretim ve pazarlama şartlarına tabi olmamasıdır.

AB, ortak piyasa düzenleri, kendi kendine yeterliliği, Birlik dışı ürünler ile rekabet gücü, üreticilerin geliri, ürün fazlalıklarını azaltma, ürünü işleyen sanayi dalının desteklenip desteklenmemesi, tüketimin desteklenmesi, dünya fiyatlarına karşı Birlik fiyatlarını belirleme gibi konulardaki düzenlemeleri kapsamaktadır. Sistem iç piyasada müdahale, dış rekabete karşı korunma ve ürünlere sağlanan doğrudan destek mekanizmaları ile uygulanmaktadır (AYSU, 2006, s.48).

Bunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır (CANDAN, 2003, s.7);

a) İç piyasada müdahale: Ortak piyasa düzeninde yer alan ürünlerin yaklaşık %70'i bu kategoride yer almaktadır. Ürün türüne göre farklılık gösteren bu sistemde, ürün fiyatlarının belirli bir seviyenin altına inmesi Topluluğun müdahale kurumları tarafından yapılan müdahale alımları ile engellenmektedir. Düşük fiyatlı yabancı ürünlere karşı ise ithalat vergisi ya da ihracat iadesi uygulanmaktadır.

b) Dış rekabete karşı koruma düzenlemeleri: Ortak piyasa düzeninde yer alan ürünlerin yaklaşık %20'si bu kategoride yer almaktadır. Düşük fiyatlı yabancı ürünlere karşı gümrük vergileri ve fiyatların belirli bir düzeyin altına düşmesi durumunda da ek vergiler tahsil edilmektedir.

c) Ürünlere doğrudan destek sağlayan düzenlemeler: Bu düzenlemeler, DTÖ tarafından belirlenen hükümlere göre dış koruma mekanizması uygulanması mümkün olmayan ürünleri kapsamaktadır. Ayrıca, toplam tarımsal üretimin %1'ini oluşturan ancak üretimi uzmanlık gerektiren ve bazı bölgelerin tek geçim kaynağını oluşturan ürünler için üreticilere yapılan yardımlar da bu başlık altında değerlendirilmektedir.

Ortak piyasa düzenlemeleri ilk olarak 1962 yılında hububat sektörü için tahsis edilmiş olup günümüzde 21 ürün ve ürün grubu ile AB tarımsal ürünlerinin yaklaşık %90'ını kapsamaktadır. Ortak piyasa düzenlemeleri kapsamındaki ürün ve ürün grupları şunlardır; tahıllar, pirinç, şeker, sığır eti, domuz eti, şarap, taze sebze-meyveler, koyun ve keçi eti, süt ve süt ürünleri, kurutulmuş hayvan yemi, zeytinyağı ve zeytin, kümes hayvanları eti, tütün, işlenmiş meyve-sebzeler, yumurta, muz, tohumluklar, çiçek ve süs bitkileri, keten ve kenevir, şerbetçiotu (DELAYEN, 2007, p.3).

315. Ortak Tarım Politikası'nın Finansmanı

AB bütçesi harcamalarında en büyük pay tarım kesimine ayrılmaktadır. İlk kurulduğu yıllarda %94'lere kadar çıkan bu pay günümüzde nispeten azalmasına rağmen hala oldukça yüksek seviyelerdedir. 2008 yılı itibarıyla toplam AB bütçesinin 40,9 milyar €'su tarımsal harcamalar ve doğrudan yardımlar için, 12,9 milyar €'su ise kırsal kalkınma için

ayrılmıştır. Bu pay toplam AB bütçesinin yaklaşık %42'sini teşkil etmektedir. Tarıma yapılan harcamalar yıllar itibariyle giderek azalmakla birlikte halen önemli bir paya sahiptir.

OTP'nin finansmanı, Roma Antlaşması ile temelleri atılmış olan Avrupa EAGGF tarafından karşılanmaktadır. EAGGF, AB'nin OTP uygulamalarının desteklenmesinde temel finansman kaynağı olup birlik bütçesinin önemli bir kısmına karşılık gelmektedir.

EAGGF için ayrılan bütçe, zaman içerisinde Birlik bütçesinden pay almaya başlayan ortak politikaların artması ve OTP'nin yeniden yapılandırılmasına yönelik reform çalışmalarının da etkisiyle azalma göstermiştir.

Bu Fon, OTP'nin temel prensiplerinden olan ortak mali sorumluluk ilkesi gereğince 1962 yılında tesis edilmiş olup AB bütçesinden büyük pay almaktadır. Fon'un üç temel kaynağı bulunmaktadır. Bu kaynaklardan ilki Fon'un geleneksel kaynağı olan tarım ürünleri ithalatından alınan resim ve harçlar ile tüm gümrük vergileridir. İkincisi, üye ülkelerin tahsil ettiği katma değer vergilerinin belirli bir oranıdır. Üçüncü kaynak ise üye ülkelerin GSMH'lerinin belirli bir oranıdır (DTM, 2007, s.140).

EAGGF, OTP'nin amaçlarını gerçekleştirmek için bir finansman kaynağı oluşturmak amacıyla oluşturulmuştur. 4 Nisan 1962 tarihinde kurulan EAGGF, 5 Nisan 1964 yılında Garanti Bölümü ve Yönverme Bölümü olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Fon'un Garanti Bölümü, tarımsal piyasanın işleyişi, fiyat desteklerine eşlik eden ve kalkınmada öncelikli yöreler dışındaki kırsal kalkınma önlemleri ile bazı veterinerlik ve tarımsal yayım harcamalarına kaynak sağlamaktadır. Diğer bir deyişle Fon, tarımsal düzenleme harcamalarının tamamını finanse etmektedir.

Garanti Bölümü, EAGGF'nin en önemli kısmını oluşturmakta ve topluluk bütçe kalemlerinde zorunlu giderler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda finanse edilen alanlar şöyle sıralanabilir (http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999/l_160/l_16019990626en01030112.pdf);

- Birlik dışı ülkelere tarım ürünleri ihracatında yapılan geri ödemeler,

- Tarım piyasalarına istikrar kazandırmak amacıyla yapılan müdahaleler,
- AB'nin spesifik hayvan sağlığının denetlenmesi tedbirlerine, hayvan hastalıklarının ortadan kaldırılması, izlenmesi ve bitki sağlığı tedbirlerine mali katkısı,
- OTP'ye ilişkin bilgi sağlama tedbirleri.

Garanti Bölümü, OTP'nin ilk dönemlerinde özellikle müdahale alımları, üretici yardımları, destekleme giderleri, depolama giderleri ve ihracat sübvansiyonları gibi araçlar yoluyla sağlanan fiyat desteğinin finansmanında kullanılmıştır (BAŞ, 2004, s.6-7). 1992 yılında gerçekleştirilen MacSherry Reformlarından sonra ise fiyat desteği sağlamaya ilişkin önlemlerin payı azaltılarak bunun yerine tarım üreticilerine yapılan doğrudan ödemelerin payı arttırılmıştır (CANDAN, 2004, s.14).

Garanti Bölümü harcamaları içerisinde en fazla payı alan ürünler; süt ve süt ürünleri, tahıl, pirinç, meyve, sebze, şarap, tütün, et, zeytin, şeker ve yağlı tohumlardır.

EAGGF'nin Yönverme Bölümü ise Garanti Bölümü ile karşılaştırıldığında oldukça küçük bir paya sahiptir. 1964 yılında işlerlik kazanan Yönverme Bölümü, Garanti Bölümünde kapsanmayan kırsal kalkınma önlemleri ve diğer bölgesel politikalarla ilişkili olarak kullanılmaktadır. Yönverme Bölümü, kırsal kalkınma tedbirleri ile tarım sektöründe alınan yapısal politika önlemlerinin finansmanını sağlamakta olup tarım mekanizmalarının iyileştirilmesi için yapılacak yatırım, altyapı ve eğitim gibi alanlarda geliştirilecek projeleri kapsamaktadır.

Tablo: 37
AB'nin EAGGF Harcamaları (Milyon €)

Yıllar	1970	1975	1985	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EAGGF	3.266	4.405	20.414	27.430	41.828	43.474	44.732	46.706	46.355	51.290	53.044
Garanti Bölümü	3.208	4.328	19.728	25.605	40.437	42.131	43.178	44.414	43.612	48.347	49.838
Yönlendirme Bölümü	58	77	686	1.825	1.391	1.343	1.554	2.290	2.743	2.943	3.206
AB Toplam Harcamaları	3.516	6.101	28.833	45.608	82.224	82.527	87.819	91.722	102.398	106.544	108.734
EAGGF'nin Toplam Harcamalar İçindeki Payı (%)	92,8	72,2	70,8	60,1	50,8	52,6	50,9	50,9	45,2	48,1	48,7

OTP'nin finansmanında kullanılan diğer araçlar, bölgelerarası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak amacıyla oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (FEDER), AB kapsamındaki mesleki eğitim, istihdam ve insan kaynaklarının geliştirilmesi hedefleriyle oluşturulan Avrupa Sosyal Fonu ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetleri bütünleştirmeye yönelik oluşturulan LEADER Programı'dır (CANDAN, 2004, s.14).

316. Ortak Tarım Politikası'nın Ortaya Çıkardığı Olumsuz Etkiler ve Reform İhtiyacı

OTP uygulanmaya başlanmasından itibaren tarımsal üretimi ve verimliliği artırmak, piyasada istikrarı sağlamak, tarım üreticilerini korumak ve düzenli ürün arzını güvence altına almak gibi öncelikli hedeflerine ulaşmakta başarı göstermiş ancak zamanla uygulanan politikaların olumsuz etkileri de ortaya çıkmıştır. OTP, tarımsal sorunların büyük çoğunluğunu çözmekle birlikte bir süre sonra destekleyici politikalar zamanla stokların oluşmasına neden olmuştur.

Büyük ölçüde pazar ve fiyat politikası yoluyla sağlanan gelir artışları, daha çok büyük işletme sahipleri lehine olmuştur. OTP'nin temel amaçlarından bir sapma olarak, tarımsal gelir dağılımında büyük ve küçük işletmeler arasındaki gelir farklılıkları artmıştır. OTP, tarım sektöründe istihdam edilenlerin gelirlerinde belli bir artış yaratmakla birlikte, bu artış vergi mükellefleri ve tüketicilerden kaynak transferi yapılarak gerçekleştirilmektedir. Birlik kaynaklarının daha verimli sektörler yerine tarımda kullanılması, refah kaybına neden olmuştur (ERTUĞRUL, 2002, s.295).

İhracatçıların dünya fiyatlarından ürün satışları ile maliyet fiyatları arasındaki fark özel ihracat primleriyle desteklenmektedir. Bu durum, birlik bütçesinde çok önemli bir yer tutan tarım sektörünün finansmanı konusunda zaman zaman üyeler arasında çıkar çatışmalarına neden olmaktadır. AB'de ürün fazlalıklarına engel olmak için üretim kotaları belirlenmekte, bağlar ve meyve bahçelerinin sökülmesi teşvik edilmekte, belli bir miktarın üzerindeki ürünler için fiyat garantisi verilmemekte, depolama maliyetlerinin bir kısmına üreticilerin de katılması sağlanmaktadır.

Birliğin tarım ürünleri ihracatına sağlanan destekler, tarım ürünü ihracatçısı ülkeler tarafından, Birliğin dünya tarım ürünleri ihracatından daha büyük bir pay almak için yaptığı bir destekleme politikası olarak görülmektedir. Bu durum Birlik açısından, bir ticaret politikası olmaktan çok, çiftçilerin gelirini artırmaya yönelik politikanın bir yansıması olarak tanımlanmaktadır (<http://www.turkiyevrupavakfi.org/haber139.asp>).

Ayrıca, Birliğe yeni üyelerin de dahil olmasıyla Birlik bütçesine önemli bir maliyet yüklenmiş ve yeni üye ülkelerin tarımsal uygulamalarının OTP'ye uyum sorunu, OTP'de reformları kaçınılmaz kılmıştır. OTP'de reform arayışlarını körükleyen başlıca sebepler aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir.

3160. Yüksek Fiyatlar, Teknolojik Gelişme ve Ürün Stoklarının Artışı

Yüksek olarak belirlenen fiyatlar, tarımsal üreticileri üretimin artırılması amacıyla yeni yatırımlara ve modern üretim tekniklerinin kullanılmasını teşvik etmiştir. Ayrıca yine bu fiyatlar Birlik talebinin sınırlı kalarak arz karşısında yetersiz olmasına ve ürün stoklarının hızlı bir şekilde artmasına neden olmuştur. Bu dönemlerde üretim miktarının aşırı şekilde artması piyasa dengesizliğine ve ihracat sübvansiyonları da yüksek bütçe maliyetlerine sebep olmuş bu da OTP de acilen reform gereksinimi tartışmalarını güçlendirmiştir (USDA, 1999, p.7).

Ürün stoklarındaki aşırı artışlar depolama maliyetlerinin de artmasıyla ve depolanan ürünlerin değerinde bir süre sonra ortaya çıkan düşme sebebiyle de ekonomik kayıplara neden olmuştur.

3161. Bütçe Maliyetleri

Tarımsal kesime yapılan yüksek fiyat destekleri, arz düzenlemeleri, ithalat tarifeleri, ihracat destekleri, üretimin fazlalıklarının depolanması gibi birçok masraf bütçeyi zorlamış bu yüzden reform yapılması gereği düşünülmüştür. Toplum çiftçisinin gelir seviyesinin korunması amacıyla yapılan desteklemeler gün geçtikçe artmış ve bütçe üzerine daha fazla yük getirmeye başlamıştır. Piyasa desteği ve doğrudan yardımlar 1997 yılında yaklaşık 41 milyar ECU ile Birlik bütçesinin yaklaşık yarısına karşılık

gelmekteydi. Gündem 2000 ise OTP harcamalarının 2006 yılına kadar 41,7 milyar € olarak belirlenmesini öngörmüş ve böylece Birlik bütçesi içinde OTP harcamalarının artışına bir son vermiştir (USDA, 1999, p.7).

3162. Uluslararası Ticaret Anlaşmaları

Dünya piyasasında başta ABD olmak üzere OTP'den olumsuz etkilenen ülkeler, dünya tarım ürünleri ticaretinde, fiyatlardaki düşüş ve talepte ortaya çıkan yetersizliğin, büyük ölçüde OTP'den kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Bu ülkeler gerek ikili ilişkiler gerek GATT yoluyla, koruyucu ve destekleyici politikalardan vazgeçmesi için, Birliğe sürekli olarak baskı yapmışlardır. Uruguay Turu'yla birlikte yurt içi destekler, ihracat yardımları ve pazara giriş konularında diğer ülkelerle birlikte AB'nin taahhütleri de belirlenmiş olup, bu taahhütlerin 1995 yılından itibaren 6 yıl içerisinde yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır (KIYMAZ, 2000, s.12). Böylece Uruguay Turu'nda tarım sektöründe ticareti saptırıcı etkilere neden olan uygulamaların kaldırılması konusunda anlaşmaya varılmıştır.

3163. Dünya Pazarlarında Olumsuz Etki

Üretimin artmasıyla birlikte oluşan stokların düşük fiyatlar ile dış pazarlara açılmasının dünyada özellikle de tarım ihracatçısı olan ülkelerde neden olduğu olumsuzluklar ve tarım talebindeki genel düşüşler, tarım piyasalarında dengesizliklere yol açmıştır. Fiyatlar önemli ölçüde düşmüş ve bunun sonucu olarak da ihracatçı ülkeler üretimlerini kısmışlardır. Aşırı destekleme sonucu oluşan üretim fazlalıkları ihracat desteğiyle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla AB'nin kendi tarım ürünlerini ve üreticilerini korumak amacıyla uyguladığı OTP, diğer ülkelerin özellikle de tarım ürünü ihracatçısı ülkelerin ihracatlarını olumsuz etkilemiş ve bu da reformu gerektiren önemli nedenlerden birisi olmuştur.

3164. Bölgelerarası Gelir Farklılıklarının Ortaya Çıkması ve Gelir Dağılımında Adaletsizlik

OTP çerçevesinde ürünlere göre farklı düzeyde desteklemeler sağlanması farklı ürün yetiştiricileri ve bölgeler arasında gelir farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. OTP'nin üye

lkeler veya Birliğin çeşitli bölgeleri arasında adil olmayan gelir aktarımına sebep olması, OTP'nin temel amaçlarıyla uyuşmamaktadır. Birlik yesi bazı lkeler, OTP'ye katkıları ile OTP'den sağladıkları yarar konusunda ye ülkeler arasında farklılıklar bulunduğunu ne sürmektedir. Otuz yıllık uygulama döneminde büyük işletmeler küçük işletmelere göre; süt-et ve tahıl üretiminde uzmanlaşan Kuzey Avrupalı iftiler ise meyve-sebze-şarap üreten Güney Avrupalı iftilere göre OTP'den daha çok mali yardım görmüşlerdir (CANDAN, 2003, s.15).

3165. Birliğin Genişlemesi

OTP reformunun bir diğer önemli sebebi AB'nin genişlemesidir. Yeni yelerin katılımıyla OTP'de reform şart olmamakla birlikte genişlemenin mantıksal bir sonucudur. (<http://www.euractiv.com/en/cap/dutch-view-future-reform-common-agriculturalpolicy/article-117070>). 1 Mayıs 2004 tarihinde on yeni ülkenin katılımıyla gerçekleşen genişleme AB açısından büyük önem taşımaktadır. Bu genişleme ile birlikte genişleyen pazar hacmi, Avrupa tarımı ve beraberinde OTP için yeni fırsatlar anlamına gelmektedir. Yeni ye ülkelerin çiftçileri bu ortak pazara, daha istikrarlı fiyatlarla ve artan olanaklarla katılmışlardır. OTP, bu çiftçilere doğrudan gelir desteği ve kırsal kalkınma için fon sağlamaktadır. Öte yandan, genişleme süreci OTP'nin ve Avrupa tarımının geleceği için önemli birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Yeni lkelerin OTP'ye dahil edilmesi ve GATT ticaret anlaşmalarına uyumlarının büyük bir maliyet getireceği ve bunun OTP'nin sürdürülebilirliğini tehlikeye attığı iddia edilmektedir. Komisyon, bu olasılığa karşılık, ilk olarak OTP'nin gözden geçirilmesi gerektiğine karar vermiştir.

Genişlemenin AB bütçesi üzerindeki etkisi ele alındığında, bu sürecin 2007-2013 OTP bütçesi için de en önemli baskıyı oluşturduğunu söylemek mümkündür. OTP'den pay almaya hak kazanan çiftçilerin sayısı ciddi bir şekilde artmıştır. Genişleme, AB tarımsal üretim hacmini daha da artırmıştır. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, genişlemenin AB bütçesine yükü 16 milyar Euro'yu bulmuştur. Yeni ye ülkelerin tarım ve kırsal kalkınmalarına büyük miktarda fonlar aktarılmıştır. Bütçeden yeni ülkelere ayrılan fonların %30'u tarım, %40'ı ise kırsal kalkınma alanları içindir. Genişleme süreci, bütçe kısıtlamalarının yanı sıra OTP'nin geleceği için başka birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir. Yeni yelerin büyük kısmında tarımın ağırlığının eski

üyelerdekine nazaran daha yüksek olduğu, ekonomik reformların ilk etkileri sona erdiğinde, bu problemlerin daha da artacağı öne sürülmektedir.

Özetle, 2004 ve 2007 genişlemeleri salt AB çiftçilerinin sayısını değil, ihtiyaçlarını da değiştirmiştir. Yeni üyelerin birliğe girişi ile birlikte, önceki 15 üyede olmayan birtakım tarımsal sorunlar ve ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır (TUNÇSİPER-SÜREKÇİ-KAN, 2008, s.6).

317. OTP'nin Geçirdiği Değişim ve Reformlar

OTP, kuruluşundan itibaren Birliğin tarımsal sorunlarının büyük çoğunluğunu çözmüş, amaçlarını büyük ölçüde gerçekleştirmiş ancak bir süre sonra yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Tarımsal destekleme politikaları ile giderek daha fazla üretim yapılmış, dolayısıyla da stoklar oluşmuştur. Ayrıca desteklemeler, Birliğe yeni üyelerin de katılımıyla bütçeye önemli bir maliyet yüklemiştir. OTP, birçok tarım ürünü üreticisi ülkenin Birliğe ihracatını azaltmıştır. Böylece, Birlik içi ve Birlik dışı baskılarla OTP yıllar içinde önemli değişimler göstermiş ve reformlar kaçınılmaz olmuştur. İlk defa 1968 yılında başlayan reform girişimleri, temel amaçlarından ve temel politika araçlarından köklü sapmalar gözlenmeden günümüze kadar devam etmiştir. OTP'de yapılan reform girişimleri ve sonuçları aşağıda açıklanmıştır.

3170. İlk Reform Girişimi - 1968 Mansholt Planı

OTP'de ilk ciddi reform girişimi 1968 yılında ortaya atılan Mansholt Planı'dır. Dönemin AB Komisyonu'nun OTP'den sorumlu başkan yardımcısı olan Mansholt, Planı'nda OTP ile ilgili asıl sorunun arzın talebi aşması olduğu yönündeki görüşlerini belirtmiştir. Buna göre tarımsal nüfusun büyük oranda artması ile fiyat ve pazar politikasının küçük ve verimsiz işletmelerin artmasına imkan sağlaması, tarım piyasalarında arz-talep dengesinin bozulmasına sebep olmuştur. Dengenin yeniden sağlanabilmesi için acil yapısal önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerden en önemlileri; 5 milyon hektar arazinin boş bırakılması, 5 milyon çiftçinin üretimden çekilmesi ve küçük işletmelerin yerini büyük işletmelere bırakması olarak sıralanmıştır.

Mansholt Planı oldukça köklü çözüm önerileri getirmekle birlikte birçok kesim bu reformlara hazırlıklı olmadığı için büyük bir muhalefetle karşılaşmış ve uygulamaya konulamamıştır. Ancak Mansholt Planı'nda bulunan yapısal önlemler, arazilerin boş bırakılması ve erken emeklilik gibi uygulamalar yıllar sonra tekrar gündeme gelmiş ve Bu reform girişimi OTP'de daha sonra gerçekleştirilen reformlara zemin hazırlamıştır. Tarımda oldukça köklü düzenlemeleri öngören Plan, sadece bir girişim olarak kalmış olmakla birlikte diğer reformlara temel oluşturmuştur (BOEL, 2008, p.3).

3171. 1973 Genişleme Dönemi

1973 yılında Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın katılımıyla AB'nin genişlemesi, üretim artışının önüne geçilmesi ve bütçede tarımsal harcamaların payının azaltılması yönündeki arayışları gündeme getirmiştir. Bu kapsamda gerçekleştirilen 2 önemli reform vardır. Bunlardan biri *ortak sorumluluk vergisi*, diğeri de *garanti eşiği* sistemidir. Ortak sorumluluk vergisi uygulaması, 1970'li yıllarda özellikle süt ürünleri sektöründe yaşanan üretim fazlasının oluşturduğu mali yükün üretici ile paylaşılması düşüncesi ile uygulanmaya başlanmış ve 1992 yılına kadar devam etmiştir. Garanti eşiği sistemi ise, üretim fazlası olan tarım ürünlerinin üretim hacmi, tahmini tüketim miktarı ve ihracat potansiyeli gibi unsurlar göz önüne alınarak maksimum üretim sınırlarının saptanması uygulamasıdır. Belirtilen sınırların aşılması durumunda hedef fiyat veya müdahale fiyatının artış oranları sınırlandırılmış ya da fazla ürünlerin stoklanması ve satış masraflarına üretim vergisi yoluyla katılmaları sağlanmıştır. Ancak garanti eşiklerinin gerekenden yüksek tutulması ve eşiğin aşıldığı durumlarda ise destek fiyatlarının sınırlı miktarda ürün için kısıtlanması nedeniyle garanti eşiği uygulaması beklenen sonucu vermemiştir (BAŞ, 2004, s.10).

1980'li yıllara gelindiğinde OTP için kriz yılları başlamış olmaktadır. Sübvansiyonlarla desteklenen ve tüketilemeyen ürün fazlaları oluşmuş üretimle paralel olarak bütçe maliyetleri de artmıştır. Bu gelişmeler Birlik dışı ülkelerin dış ticaretine de önemli ölçüde zarar vermiş ve uluslararası platformda tartışma ve çekişmelere yol açmıştır. Bu bağlamda 1983'te hazırlanan reform planı 1985'te ileriye dönük bir perspektif olarak sunulmuştur (ÇAKMAK-AKDER, 2005, s.10). 1985 yılında tarım politikalarında değişiklik öngören Yeşil Kitap hazırlanmış ve OTP'nin yeniden

yapılandırılması çerçevesinde çeşitli düzenlemeler öngörülmüştür. Bu düzenlemeler büyük ölçüde üretimin ve tarımsal harcamaların kısılmasına yöneliktir. Bunun yanında ürün kalitesinin iyileştirilmesi, kırsal kalkınma ve çevrenin korunması ve geliştirilmesi konularına verilen önem de giderek artmıştır (ERTUĞRUL, 2002, s. 295).

3172. MacSharry Reformu

1992 yılı MacSharry Reformu'na kadar AB'de OTP uygulamasının bir sonucu olarak kabul edilen yüksek müdahale fiyatları, dünya fiyatlarının oldukça üzerinde seyretmiş ve bu durum, üretimin fazla olması ve stokların artmasına neden olmuştur. İzlenen yüksek fiyat politikaları ve üretim miktarına bağlı olarak yapılan ödemeler üretici gelirlerinin yüksek olmasına yol açmış ve özellikle buğday, arpa, tahıl, sığır eti, tereyağı, süt ve şarap gibi ürünlerde aşırı stoklar oluşmasına neden olmuştur. Yüksek fiyatlar nedeniyle bu ürünlerin ihracatı olumsuz yönde etkilenmiş; Birlik bütçesine ağır bir mali yük getirerek kaynakların israfına yol açmıştır (KELCH-NORMILE, 2004, p.2).

OTP uzun yıllar boyunca köklü bir değişime direnç göstermiş ve 1984 yılında uygulanmaya başlayan süt kotaları politikası dışında kayda değer bir reform yapılmamıştır. Bu tarihten sonra da önemli değişiklikler yapılmamış ancak bazı eklemeler yapılmıştır. OTP'de ilk köklü reform uygulaması 1992 yılında uygulanan MacSharry Reformu olmuştur. Bu reformların temelinde tahıl ürünleri fiyatlarında 3 yıl içinde aşamalı olarak %30'luk indirim ve et ve süt ürünlerinin fiyatlarında indirim yapılması bulunmaktadır. Ayrıca, MacSharry Reformu kapsamındaki yapılan diğer düzenleme, bitkisel üretimde hektar başına, hayvancılıkta ise hayvan başına doğrudan ödemelere başlanmasıdır (JOSLING, BABINARD, 1999, p.2). MacSharry Reformları müdahale fiyatlarının sığır etinde %15, tahıllarda ise %30 civarında düşmesine sebep olmuştur. Fiyatlardaki bu düşmeye karşılık çiftçilere telafi edici ödemeler yapılmıştır (KELCH-NORMILE, 2004, p.2).

MacSharry Reformu OTP'nin oluşumundan itibaren ilk radikal kararların alındığı reform olarak kabul edilmektedir. Reform paketi kapsamında temel tarım ürün gruplarına verilen destekleme fiyatlarında üç yıllık zamana yayılan indirimler ile süt üretim kotalarında ilave indirimler öngörülmüştür. Çiftçilere ödenecek telafi yardımları hektar

başına hesaplanmış, böylece de fiziki üretim miktarından bağımsız olarak üreticiye doğrudan gelir yardımı şekline dönüştürülmüştür. Ekilebilir arazilerin bir bölümü nadasa bırakılarak nadas yardımı başlatılmıştır. Verilen doğrudan gelir yardımları ile stokların oluşumunun önlenmesi ve arz-talep dengesizliğinin asgari seviyeye indirilmesi amaçlanmıştır (<http://www.dtm.gov.tr/ab/AB%20Sayfasi/ortktar.htm>).

MacSharry Reformları ile OTP'nin yapısında yapılan değişiklikler, ABD ile AB arasındaki uyuşmazlıklar nedeniyle tıkanan Uruguay Turu müzakerelerinin tekrar başlamasını da sağlamıştır.

3173. GÜNDEM 2000

Gündem 2000, AB Komisyonu tarafından 15 Temmuz 1997 tarihinde kabul edilen ve Macsharry Reformu'nun devamı niteliğindeki politikaları içeren belgedir. Gündem 2000 Reformunun oluşturulmasına zemin hazırlayan faktörlerin başında, tarıma yönelik harcamaların Birlik bütçesinin önemli kısmını oluşturmaya devam etmesi gelmektedir. Ayrıca, tarım ve çevre ilişkilerinin artan önemi, ürün güvenilirliği ve tüketici hakları, DTÖ dokuzuncu tur görüşmelerine yönelik hazırlıklar, AB üreticilerinin rekabet gücünün artırılması ve genişleme hazırlıkları ile ilgili kaygılar da reforma zemin hazırlamıştır.

Bu kapsamda 1985 yılında yayımlanan ve tarım politikalarında değişikliği öngören Yeşil Kitap esas alınarak, OTP'nin yeniden yapılandırılması çerçevesinde çeşitli düzenlemeler öngörülmüştür. Bu düzenlemeler büyük ölçüde üretimin ve tarımsal harcamaların kısılmasına yöneliktir. Ayrıca, ürün kalitesinin iyileştirilmesi, kırsal kalkınma ve çevrenin korunması ve geliştirilmesi konularına da artan bir önem verilmektedir (ERTUĞRUL, 2002, s.295).

Gündem 2000 ile öngörülen yeniden yapılanma çerçevesinde, Topluluk tarafından, tarım ürünlerinin müdahale fiyatları düşürülerek fiyatların serbest piyasada oluşması hedeflenmiştir. Bunun yanında telafi edici ödemelerle (doğrudan yardımlarla) çiftçi gelirlerini belirli ölçüde korumayı amaçlamıştır. Ayrıca reforma tabi tutulması öngörülmüş olan tahıl ürünleri, sığır eti ve süt ve süt ürünlerinde ortak piyasa düzenlerinin değiştirilmesi için çalışmalar başlatılmış ve kırsal kalkınmaya öncelik verecek

düzenlemeler hazırlanmıştır. Destekleme indirimlerinin Birlik fiyatlarını dünya fiyatlarına yaklaştırması hedeflenmiştir.

Azaltılan destekleme fiyatlarını telafi etmek için, ton başına EURO olarak belirlenen doğrudan alan ödemeleri uygulaması getirilmiştir. Bu ödemelerden yararlanabilmek için üreticilerin arazilerinin %10'unu üretimden çekmesi şartı getirilmiştir. Yıllık üretimleri 12 tondan az olan küçük üreticiler bu koşuldan muaf tutulmuştur (AYSU, 2006, s.69).

Gündem 2000 ile AB'ye 10 yeni üyenin katılımı öncesinde desteklerin kapsamı sınırlandırılmış ve bunun yanında da 2006 yılına kadar OTP harcamaları büyük ölçüde sabitlenmiştir. OTP toplam harcamaları 2002 yılından itibaren azalmaya başlamış ve toplamda kırsal kalkınma harcamalarının payı nispeten önemli ölçüde artmıştır. (http://ec.europa.eu/agriculture/publi/review99/08_09_en.pdf).

3174. 2003 Reformu

2003 Reformu ile OTP'ye önemli ve köklü değişiklikler getirilmiş ve tarım sektörü üreticilerine verilen sübvansiyonların temeli tamamen değiştirmiştir. Böylece OTP, hem üreticiye piyasada talep edilen malları üretme özgürlüğü veren hem de tüketicileri ve vergi ödeyen kesimi koruyucu niteliğe sahip bir şekle dönüşmüştür. Reformun temel özelliklerinden biri de OTP'nin yönetimini basitleştirme çabalarına yer vermesidir. 2003 Reformunun temel amacı, çiftçilerin faaliyetlerinde sübvansiyonlardan azami ölçüde faydalanma amacını gözetlemeleri yerine iç ve dış piyasalarda en fazla talep gören malları üretmek üzerine yoğunlaştırmalarını sağlamaktır. Böylece de tarım işletmelerinde birçok sübvansiyon uygulamasının yerini tek ödeme planı uygulaması almıştır. Reform Anlaşmasının imzalanmasının ardından birçok yönetmelik ve tüzük acil olarak uygulamadan kaldırılmış ve yerine yeni düzenlemeler getirilmiş ve diğerleri de radikal bir şekilde değiştirilerek daha basit hale getirilmiştir.

Haziran 2003'te onaylanan reformlar temelde dört konu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir (KELCH ve NORMILE, 2004, p.3);

- 1) Mali disiplin kanalıyla piyasa desteği ve bütçe harcamalarını kontrol altına almak,

- 2) Çok taraflı tarım müzakereleri için hazırlıklar,
- 3) Doğu Avrupa'ya doğru genişlemenin sonucu olarak ortaya çıkan ve desteklemeden kaynaklanan bütçe sorunları,
- 4) Tarım politikasında tüketiciler ve çevre ile ilgili sorunlar.

2003 Reformunun en büyük başarısı çiftçilere verilen ürün temelli destekten doğrudan ödeme sistemine geçilmiş olmasıdır. 2003 Reformu ile değişen OTP'nın temel bileşenleri; Tek Ödeme Planı, Çapraz Uyum, Kırsal Kalkınma Politikası, Modülasyon ve Finansal Disiplin Mekanizmasıdır.

31740. Tek Ödeme Planı (Single Farm Payment)

Tek Ödeme Planı, üretimden bağımsız (decoupled) bir ödeme sisteminin uygulanması, yalnızca üye ülke üretimlerinin olumsuz etkilenmesi halinde sınırlı alanlarda üretimle kısmen ilişkili doğrudan ödemelere (coupled) devam edilebilmesidir. Ancak temel prensip, tamamen üretimden bağımsız ödeme sisteminin uygulamaya konulmasıdır (AHNER, 2004, p.3). Bu sistem şu esaslar üzerine kurulmuştur;

- Çiftçilerin piyasada talep edilen malları üretebilmelerine olanak vermek,
- Çevreyi korumacı ve sürdürülebilir üretimi geliştirmek,
- OTP uygulamalarını çiftçiler ve yöneticiler açısından daha sade ve basit hale getirmek,
- DTÖ tarım müzakereleri karşısında AB'nin pozisyonunu güçlendirmek.

2003 OTP Reformu, çiftçilere yapılan ve tarımda üretim ile destek arasındaki bağı kopartan yeni bir ödeme sistemini getirmiştir. Tek ödeme planı, büyük ölçüde doğrudan ödemenin de yerine geçmiştir. Üye ülkelere tek ödeme planını uygulamada esneklik tanınmaktadır. Üreticiler üretiminden vazgeçmek istemedikleri bazı ürünlerde ürün ile ilişkili ödemelerden yararlanmaya devam edebileceklerdir (http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/pay_en.pdf#search=%22single%20payment%20system%20CAP%202).

Tek Ödeme Planının 2005 yılında başlaması ve üye ülkelerin geçiş dönemi talep etmeleri halinde, bu sürecin en geç 2007 yılında tamamlanması öngörülmüştür. Bu uygulama üye ülkelerde OTP'nin uygulanmasını kolaylaştırarak, üretim ile destek arasındaki bağı tamamen koparmaktadır. Bu Reformlar ile birlikte, AB'de yerleşik çiftçilere üretimden bağımsız olarak tek bir ödeme sistemi oluşturularak, ödeme koşullarının, gıda güvenliği, hayvan refahı ve çevre korunması gibi faktörlere bağlanması kararlaştırılmıştır (<http://www.foreigntrade.gov.tr/AB/abtarim/Ab%20reform.htm>). Tek ödeme sisteminin uygulanmasında üye ülkelere sunulan bazı uygulama seçenekleri şunlardır (KELCH-NORMILE, 2004, p.3);

1. Üye ülkeler çiftçilerinin üretimden vazgeçmesi riskini en aza indirmek için bitkisel üretim alanlarında üretime bağlı olarak hektar başına verilen desteklerin %25'ine kadar olan kısmını vermeye devam edebileceklerdir. Ayrıca makarnalık buğdaya verilen ilave desteklerin %40'ı üretime bağlı olarak ödenebilecektir.

2. Sığırcılıkta ise sütü sağılan sığırlara verilen primin %100'ünü, kesilen hayvanlara verilen primin %40'nı üreticilere vermeyi, ya da kesilen hayvanlara verilen primlerin %100'nü, alternatif olarak erkek sığırlara verilen özel primlerin %75'ni vermeyi sürdürebileceklerdir.

3. Verimliliği düşük olan alanlarda koyun ve keçi prim ödemelerinin %50'si üretime bağlı kalabilecektir.

4. Süt ürünlerine verilen ödemelerin tek ödeme planı kapsamında 2008'den sonra uygulanması kararlaştırılmıştır.

31741. Çapraz Uyum (Cross Compliance)

Uygulanması öngörülen Tek Ödeme Planı, iyi tarım ve çevre koşulları yanında, gıda güvenliği, bitki ve hayvan sağlığı ve hayvan refahı standartlarına uyulması koşullarını getirmektedir (http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/crocom_en.pdf#search=%22Cross%20Compliance%22). Bu yükümlülükler uyulmaması durumunda üreticilere yapılan doğrudan ödemelerde kesintiye gidilecektir. Çapraz uyum politikası, üreticilerin

çevresel problemlerden kaçınmak yerine daha iyi bir tarım ve daha iyi çevre koşullarında üretim yapmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir (AHNER, 2004, p.3).

Çapraz uyumun iki hedefi bulunmaktadır; İlki sürdürülebilir tarımın gelişmesine katkıda bulunmaktır. Bu da ancak çiftçilerin çapraz uyum ile ilgili kurallara uymaları ile sağlanabilmektedir. İkinci hedefi ise OTP'yi toplumun beklentilerine daha uyumlu hale getirmektir. Bu uygulama ile tarımsal ödemelerin, artık belirlenen temel kurallara uymayan çiftçilere aktarılması engellenmiş olmaktadır (http://ec.europa.eu/agriculture/public/newsletter/2007/01/01_en.pdf).

Reforme edilmiş OTP'de, çapraz uyum önlemleri büyük önem taşımaktadır. İlk uygulandığında, üye ülkelerde çiftçiler için bir gönüllülük uygulaması mevcut iken ve yalnızca çevre standartları için söz konusu iken artık zorunlu olarak uygulanmaktadır. Doğrudan ödemelerden yararlanan tüm üreticiler, çapraz uyum önlemlerine uymak zorundadırlar. Çapraz uyum sistemi dahilinde çiftçilerin aldıkları ödenek çevre, insan ve hayvan sağlığı, hayvan refahı gibi alanlarda uymaları gereken bir dizi standarda uyup uymadıklarına göre belirlenmektedir (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1981&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=tr>).

Çevre, gıda güvenliği, hayvan sağlığı ve refahı konularında Avrupa standartlarına ilişkin 18 tüzük, bir "öncelik listesi" olarak kabul edilmiş olup; bu standartlara uymayan üreticiler, doğrudan ödemelerinin indirilmesi yaptırımına tabi tutulmaktadır.

31742. Kırsal Kalkınma Politikası

2003 Reformunun en temel hedefi olarak gelişmiş bir kırsal kalkınma politikası temin etmektir. Bunun da ancak modülasyon ile desteklerin doğrudan ödemelerden çekilip, kırsal kalkınmaya doğru aktarılması neticesinde ve kırsal destekler için alınacak yeni önlemler ile başarılabilmesi mümkündür. Bu önlemler şu unsurları kapsamaktadır (AHNER, 2004, p.4);

1) AB üreticilerine çevre, kamu sağlığı, hayvan ve bitki sağlığı, hayvan refahı ve iş güvenliği gibi alanlardaki standartları konusunda bilgi sahibi olması ve uyum sağlamaları için destek verilmesi,

2) Çiftçilerin tarım danışma hizmetlerinin maliyetlerinin karşılanmasında destek verilmesi,

3) Belirtilen standartlara uygun üretim yapan çiftçilere veya bu standartlarla ilgili eğitim veren ve teşvik eden üretici gruplarına destek verilmesi,

4) Hayvan refahını geliştirmeyi taahhüt eden çiftçilere ödeme yapılması.

Özetle, AB kaynaklı daha fazla finansman olanaklarıyla güçlendirilmiş bir kırsal kalkınma politikası; yeni önlemlerle çevre, kalite, hayvan refahının teşviki ve AB üretim standartlarına üreticilerin geçişini kolaylaştıracak yardımları kapsamaktadır.

31743. Modülasyon

Modülasyon, yeni kırsal kalkınma politikalarının finansmanı için büyük üreticilere yapılacak olan doğrudan ödemelerde indirimle gidilmesini ifade etmektedir. Böylece Modülasyon ile kırsal kalkınmaya aktarılan kaynaklar arttırılmış olmaktadır. Ayrıca Modülasyon, OTP'nin çiftçiler üzerinde neden olduğu gelir dağılımında adaletsizlik etkisini azaltmak için de bir çözüm bir yolu olarak görülmektedir. 2002 yılından itibaren zorunlu modülasyon uygulanması getirilmiştir. Yine Temmuz 2002 ve Ocak 2003 Reform önerileri ile yılda 5000 Euro'dan fazla ödemede bulunan çiftliklere daha az ödeme yapılmasıyla ilgili hükümler getirilmiştir. Büyük çiftlikler için doğrudan ödemelerde indirimlerin aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. %5'lik modülasyon oranı ile yılda 1.2 milyar € tasarruf sağlanabilmektedir (http://ec.europa.eu/agriculture/cap_reform/infosheets/modul_en.pdf).

Tablo:38
Modülasyon Oranı

Bütçe Yılı (%)	2005	2006	2007	2008-2013
Yılda 5000 Euro'nun Altında Doğrudan Ödeme Yapılan Çiftlikler	% 0	% 0	% 0	% 0
Yılda 5000 Euro'nun Üzerinde Ödeme Yapılan Büyük Çiftlikler	% 3	% 4	% 5	% 5

Kaynak: EU Commission, 2003, p.5

Modülasyon çerçevesinde, büyük üreticilere verilen doğrudan ödemelerin 2005 yılında %3, 2006 yılında %4 ve 2007 yılı ve devamında %5 azaltılması kararlaştırılmıştır. 5000 Euro'ya kadar olan ödemelerde ise, herhangi bir indirim söz konusu olmamaktadır (Tablo 39).

31744. Finansal Disiplin Mekanizması

OTP harcamaları AB bütçesi içerisinde 2 alt başlıkta gösterilmektedir. Birinci alt başlıktaki harcamalar piyasa destekleri ve doğrudan ödemeleri kapsarken, ikinci alt başlıkta kırsal kalkınma ile ilgili harcamalar yer almaktadır. OTP harcamalarının 2002 Ekim ayında yapılan Konsey toplantısında AB liderleri tarafından, 2013 yılına kadar belirlenen sıkı bütçe limitleri içinde tutabilmek amacıyla bir "finansal disiplin" mekanizması üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Buna göre ekonomik tahminlerin, piyasa ve gelir desteğine yönelik yapılan harcamaların, belirlenen tavanlara ilişkin güvenlik marjı olarak belirlenen 300 milyon Euro eşiğini geçmesi ihtimalini göstermesi durumunda, doğrudan yardımların azaltılması öngörülmektedir. Konsey bu konudaki gerekli düzenlemeleri, her yıl Komisyon tarafından yapılacak teklifleri dikkate alarak, gerçekleştirecektir (AHNER, 2004, p.5).

Bu düzenlemelerin hemen yürürlüğe sokulmaması, 2007 yılından itibaren uygulanmaya başlaması kararlaştırılmıştır. Komisyon, Bakanlar Konseyi tarafından belirlenen rakamları, 2007'de Romanya ve Bulgaristan'ın tam üyeliğini de göz önüne alacak şekilde düzenlemiştir. 2007-2013 yıllarını kapsayacak yeni bütçe perspektifi uyarınca piyasa destekleri ve doğrudan ödemelere ilişkin harcamalar, 2003 yılında 45,5 milyar €'dan 2013'te 50,5 milyar €'ya yükseltilmesi öngörülmüştür. Böylelikle nominal olarak %11'lik bir artış gerçekleşirken reel anlamda bu tutarların 2004 sabit fiyatları ve yıllık %2'lik tahmini enflasyon oranı esas alındığında, üye ülke sayısının 27'ye yükselecek olmasına rağmen, %3 azalarak 2006 yılında 43,7 milyar €, 2013 yılında ise 42,3 milyar € olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Kırsal kalkınma politikalarının uygulanması ve yönetiminin basitleştirilmesi çalışmaları kapsamında Komisyon, kırsal kalkınmaya ilişkin EAGGF'nin Garanti Bölümü kaynakları ile Yönlendirme Bölümü kaynakları bünyesinde toplayacak tek bir "Kırsal Kalkınma Fonu" teklifinde bulunmuştur. Yine Komisyonun teklifleri doğrultusunda kırsal kalkınmaya ayrılan kaynağın 2006 ve 2013 yılları arasında reel anlamda %25'lik bir artışla 2013 yılında 13,2 milyar €'yu

bulması beklenmektedir. Bu artışın arkasında yatan ana neden genişleme sürecidir (BAŞ, 2004, 34-35).

318. OTP'nin AB'ye Maliyeti

Yıllar boyunca OTP harcamaları AB bütçesinin en temel bileşenini oluşturmaktadır. Halen bütçenin yaklaşık yarısını oluşturması nedeniyle üye ülkeler arasında ve Birlik ile birlik dışındaki diğer ülkeler arasındaki anlaşmazlıklara da zemin oluşturmuştur. OTP harcamalarının hızlı bir şekilde artması zaman zaman Birliğin finansal istikrarını tehlikeye sokmaktadır. Kasım 2002 de Brüksel'de 2007-2013 yılları arasında OTP harcamalarının seviyesine ilişkin anlaşmaya varılmıştır. OTP, Birliğe önemli ekonomik ve mali maliyetler yüklemektedir.

Bazı kesimlerin tahminlerine göre (2000-2013) mali perspektifte OTP, Birlik ekonomisinde 100 Milyar Euro gelir kaybına neden olacaktır. Bu kaybın yaklaşık yarısı yüksek fiyatlar yoluyla tüketicilere diğer yarısı da vergi mükelleflerine yansımaktadır. Buna göre OTP'nin dört kişilik bir aileye ortalama yaklaşık 950 €'luk bir maliyeti olmaktadır. 25 AB üyesi ülkede tarım sektörünün GSMH içindeki payının yaklaşık %2'lerde olmasına rağmen OTP'nin Birlik ekonomisinde ve İngiltere ekonomisinde hissedilir derecede etkisi görülmektedir. Ticareti sapırtıcı etkilerin artışı, yüksek tarım ürünleri fiyatları ve doğrudan ödemelerden kaynaklanmaktadır (DEFRA, 2005, p. 20).

2007-2013 dönemi için oluşturulan yeni mali perspektif çerçevesinde harcama kalemlerinde değişiklikler yapılmıştır. Buna göre sistemi daha esnek bir hale getirmesi ve kaynakların daha etkin kullanımına katkıda bulunması amacıyla harcama kategorilerinin sayısı beşe indirilmiştir. Bu kategoriler;

1. Sürdürülebilir Kalkınma,
2. Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Yönetimi,
3. Vatandaşlık, Özgürlük, Güvenlik ve Adalet,
4. Küresel Bir Birlik Olarak Avrupa Birliği,
5. İdari Harcamalardır.

Tablo: 39
AB 2007-2013 Dönemi Mali Perspektifi (Milyar Euro)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Toplam
1.Sürdürülebilir Kalkanma	51,090	52,148	53,330	54,001	54,945	56,384	57,841	379,739
1a. Büyüme ve İstihdam İçin Rekabet Edebilirlik	8,250	8,860	9,510	10,200	10,950	11,750	12,600	72,120
1b. Büyüme ve İstihdam İçin Uyum	42,840	43,288	43,820	43,801	43,995	44,634	45,241	307,619
2.Doğal Kaynakların Korunması ve Yönetimi	54,972	54,308	53,652	53,021	52,386	51,761	51,145	371,244
- Yukarıdaki Başlık İçinde Tarım-Piyasa Destek Önlemleri ve Doğrudan Yardımlar	43,120	42,697	42,279	41,864	41,453	42,047	40,645	293,105
3.Vatandaşlık, Özgürlük, Güvenlik ve Adalet	1,120	1,210	1,310	1,430	1,570	1,720	1,910	10,270
4.Küresel Ortak Olarak AB	6,280	6,550	6,830	7,120	7,420	7,740	8,070	50,010
5.İdari Harcamalar	6,720	6,900	7,050	7,180	7,320	7,450	7,680	50,300
Telafi Ödeneği	0,419	0,191	0,190					0,800
Toplam Taahhüt Ödenekleri	120,601	121,307	122,362	122,752	123,641	125,055	126,646	862,363
Toplam Harcama Ödenekleri (b) (c)	116,650	119,535	111,830	118,080	115,595	119,070	118,620	819,380

Kaynak: http://ec.europa.eu/budget/pdf/agenda2000/allocrep_en2003.pdf

2007-2013 arası toplam harcama yaklaşık olarak 820 milyar € olarak öngörülmüştür. Bu oranın yaklaşık %45'i AB ekonomisini daha rekabetçi yapan ve daha hızlı büyüyen bir ekonomi yapmak için harcanırken, neredeyse aynı oranda bir bütçe de Doğal Kaynakların Korunması ve Yönetimi başlığı altında ele alınan tarım sektörü için ayrılmış bulunmaktadır.

2003 yılında, üye ülkelerin KDV ve GSMH'larına bağlı bütçe katkı paylarının toplamı 73 milyar € olup geri kalan kısım AB'nin kendi kaynakları olan gümrük ve tarım vergileri, 2002 yılından artan meblağlar ve diğer gelirler (vergi katkıları ve cezalar) ile karşılanmıştır. 2003 yılında üye ülkelere toplam ortalama olarak AB bütçesine sağladıkları katkıdan daha fazla miktar geri ödenmiştir. AB bütçesine, üye ülkelerden, ortalama olarak GSMH'nin %0.77'si oranında gelir sağlanırken, bu ülkelere bütçeden GSMH'nin %0.83'ü oranında ödeme yapılmıştır (<http://www.tobb.org.tr/abm/raporlaryayinlar/abbutcesi.pdf#search=%22AB%20b%20C3%BCt%20C3%A7esi%20C3%BClkelerin%20katk%20C4%B1lar%20C4%B1%22>)

319. OTP’de Son Düzenlemeler

AB’de tarım sektörünün kriz dönemlerinden mümkün olduğunca sağlam çıkması, piyasa mekanizmasına dayalı bir sisteme geçilmesinin ve çiftçiler, hayvanlar ile çevrenin etkili bir şekilde korunmasının sağlanması amacıyla yapılan muhtelif reformların sonuncusu 20 Kasım 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan “OTP Reformunun Sağlık Taraması Hazırlık Bildirisi” ile başlatılmıştır.

3190. OTP Sağlık Taraması

Sağlık Taraması çerçevesinde, uygulanmakta olan bütün yasal tedbirler tek tek gözden geçirilmiş, OTP’nin yetersiz kaldığı alanlar, giderilmesi gereken eksiklikler ortaya koyulmuştur. Bu değerlendirme sonrasında hazırlanan yeni düzenleme önerileri, Avrupa Komisyonu tarafından 20 Mayıs 2008 tarihinde Avrupa Parlamentosu’na sunulmuştur.

Öngörülen düzenlemeler kapsamlı bir iletişim stratejisi çerçevesinde 27 üye devletin hepsine aynı zamanda tanıtılmıştır. AB kurumlarına göre, sağlık taramasının kapsamlı bir reform olmaktan ziyade OTP’yi modernleştirme ve daha verimli kılma çabasıdır. Geçmiş reformlardan esinlenerek uygulanmakta olan kuralları bir adım daha ileriye götüren bu yeni düzenlemelerin OTP’yi yeniden yaratmasa bile, AB içerisinde sürdürülen tarımsal faaliyetlerin yürütülme şeklini değiştireceği, kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Nitekim 2009 yılından itibaren uygulanmaya başlanması söz konusu olan bu düzenlemeler, kırsal kalkınma politikalarından tercih edilmesi gereken piyasa araçlarına, destek mekanizmalarından doğrudan yardımlara kadar OTP’nin tüm araçlarını gözden geçirmektedir (BATUR, 2008, s.74). OTP sağlık taraması temelde şu üç konu üzerinde odaklanmıştır (JONES, 2008, p.1);

- 1) Tek ödeme planının daha esnek ve etkili hale getirilmesi ve basitleştirilmesi,
- 2) Pazar destekleri araçlarının tesis edilmesi,
- 3) İklim değişikliği, biyoenerji, su kıtlığı ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi yeni tehditlere ve ortaya çıkabilecek fırsatlara adaptasyonun sağlanması.

31900. Sağlık Taraması Çerçevesinde Öngörülen Düzenlemeler

Doğrudan destekler kapsamında 2010 yılından itibaren üretimden kısmen bağımsız olan desteklerin sayısının mümkün olduğunca azaltılması ve sağılan inek, koyun ve keçi primleri hariç bütün destekler tek ödeme planı kapsamında ele alınması öngörülmüştür. Ayrıca ekim dışı bırakma uygulaması için verilen destekler de tamamen kaldırılacak ve doğrudan destekler için asgari miktarlar belirlenecektir. Üye devletlere asgari 1 hektarlık alan için ödeme yapma yükümlülüğü getirilirken, yeni üyeler veya Güney Kıbrıs ve Malta gibi küçük işletmelere sahip ülkelere 2013 yılına kadar bir istisna tanınacaktır.

Çapraz uyum açısından, çiftçilerin destek ödemelerinden istifade edebilmeleri için uymaları gereken çevre, hayvan sağlığı ve refahı, gıda güvenliği ve kalitesine ilişkin standartlar çerçevesinde gereksiz yükümlülükler ortadan kaldırılarak yeni standartlar dikkate alınacaktır. Üretim fazlasını kontrol altına almak amacıyla 1980'li yıllarda uygulaması başlayan süt kotaları kademeli olarak yıllık %1 artış ile 2015 yılına kadar yürürlükten kaldırılacaktır (BATUR, 2008, s. 78-79).

Ayrıca 2003 Reformunda gündeme gelmemiş olan iklim değişikliği, su kaynaklarının korunması, biyolojik çeşitlilik gibi konuların ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda 2020 yılına kadar sera gazı emisyonlarının salınımının 1990 yılına oranla %20 oranında azalması sağlanarak bu tarihe kadar biyolojik çeşitliliğin kaybolması sorunu da ortadan kalkmış olacaktır.

Tablo: 40
Sağlık Taraması Çerçevesinde Önerilen Zorunlu Modülasyon Oranları

	→+ %2	→+ %2	→+ %2	
Doğrudan Ödeme Eşikleri (€)	2009	2010	2011	2012
1-5000	0	0	0	0
5000- 99.999	%5+%2	%5+%4	%5+%6	%5+%8
100.000-199.999	%5+%5	%5+%7	%5+%9	%5+%11
200.000-299.999	%5+%8	%5+%10	%5+%12	%5+%14
300.000 üstü	%5+%11	%5+%13	%5+%15	%5+%17

Kaynak: BATUR, 2008, s.79

Zorunlu modülasyon yükümlülüklerinin de arttırılması öngörülmüştür. 2003 Reformunda zorunlu olarak benimsenmiş olan modülasyon mekanizmasında, 5000 €'ya

kadar olan doğrudan ödemelerde istisna tutulmuş 5000 € üzerindeki doğrudan ödemelerde ise 2007 yılı ve sonrası için %5 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca 2008 yılında yapılan düzenlemelerde de modülasyon oranının 2007 yılından itibaren her yıl %2 oranında artırılacağı ve 2010 yılında %12'ye ulaşacağı öngörülmüştür. Bu düzenlemelerin yeni üye devletlerde 2012 yılından itibaren uygulanacağı, Bulgaristan ile Romanya'nın da özel koşulları nedeniyle muaf tutulacağı kararlaştırılmıştır (BATUR, 2008, s. 78-79).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. AVRUPA BİRLİĞİ TARIM İŞLETMELERİ MUHASEBE VERİ AĞI (FADN)

FADN, üye ülkelerin tarım işletmeleri ile ilgili verileri toplayan, çeşitli analizlerden geçirerek çıktı olarak sunan bir bilgi sistemidir. Sistem, 15 Haziran 1965 tarihinde oluşturulmuştur. FADN, AB ülkeleri tarafından yıllık olarak tarımsal işletme örneklerine uygulanan anket sonuçlarını değerlendirmektedir. FADN'dan elde edilen bilgiler, AB ülkelerinde ve Birlik düzeyinde tarım sektörü ile ilgili her türlü kararın alınmasına yardımcı olmakta ve yol göstermektedir.

40. FADN Sisteminin Oluşumu ve Hukuki Zemini

OTP'nin hedeflerine büyük ölçüde ulaşılmasına rağmen, zamanla olumsuz bazı etkilerinin ortaya çıkması, Birliğin yeni arayışlara girmesine neden olmuştur. Bu kapsamda mali destek verilecek çiftlik ve bölgelerin belirlenmesinde bölgeler ile ilgili verilerin incelenmesi ve kararların bu çerçevede alınması gereği ortaya çıkmıştır.

OTP çerçevesinde uygulanacak politikaların ve alınacak önlemlerin doğru şekilde tespiti için elde edilecek verilerin düzenli ve sürdürülebilir olması son derecede önemlidir. Tarım işletmelerinde kayıtların düzenli olarak tutulması, bu işletmelerin yönetimini iyileştirerek performanslarını arttırmaktadır. Ayrıca, tarımsal kredi kuruluşları, hükümetler ve politika uygulayıcılar da daha fazla ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duymaktadır (SLOF-ARGILES, 1998, p.1).

AB üyesi ülkeler kendi tarımsal yapılarına uygun veri sistemlerine sahip olmakla birlikte, Birliğin OTP'nin yönlendirilmesi ve üye ülkelerin işletmelerinin karşılaştırılması için standart verilerin oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla bir tarım işletmeleri muhasebe veri ağı'nın oluşturulması gündeme gelmiştir (KESKİN, 2003, s.1).

AB tarafından OTP'nin performansının izlenmesi isteği de üye ülkelerin tarım sektöründeki durum hakkında bilgi edinme ihtiyacına yol açmıştır. Daha önceleri Avrupa İstatistik Ajansı (European Statistical Office-EUROSTAT) tarafından tedarik edilen ve farklı tiplerdeki tarım işletmeleri ile ilgili makro ekonomik düzeyde ifade edilen verilerde detaylı olarak yer almayan mikro düzeydeki bu işletmelerin gelirleri ve performansları hakkında doğru ve güvenilir bilgi ihtiyacı vardır. Bu amaçla oluşturulan FADN sistemi kurulduğu yıllarda, tarım işletmeleri veya ortaklar tarafından kullanılan araç olmaktan ziyade, politikacılar için istatistiksel bilginin tamamlayıcısı olarak algılanmıştır (SLOF-ARGILES, 2001, 365).

FADN sisteminin yasal dayanağını 79/65 Sayılı Konsey Tüzüğü oluşturmaktadır. Tüzük dört bölümden oluşmaktadır (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31965R0079:EN:HTML>);

Birinci bölümde FADN'ın kuruluş amaçlarına değinilmiş ve ortak tarım politikasının etkin bir şekilde uygulanması için tarım verilerinin FADN kapsamında elde edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu verilerin tarım işletmelerinin yıllık gelirlerinin tespit edilmesini sağlayarak, Birliğin tarımsal yapısına ve tarımsal pazarlama sistemine yön vermek açısından son derece önemli olduğu ve bu bilgilerin Komisyon tarafından toplanarak her yılın sonunda Konsey'e iletileceği belirtilmiştir.

İkinci bölümde, tarımsal işletmelerin gelirlerinin hesaplanması üzerinde durulmuştur. Ayrıca sistemin uygulanmasında ilk 3 yıl boyunca verilerin toplanacağı tarımsal işletme sayısının 10.000 olacağı ve tarımsal alan büyüklüğü 5 hektar üzerinde olan işletmelerin sisteme dahil edileceği vurgulanmıştır. Ayrıca ilk 3 yıl sona ermeden Komisyon'un tavsiyesi halinde Konsey'e işletme sayısı ve tarımsal alan büyüklüğü konularında düzenleme yapabilme yetkisi verilmiştir.

Bu bölümde sistemde yer alacak olan tarımsal işletmelerin taşınmaları gereken şartlar belirtilmiştir. Buna göre; tarımsal işletmeler arazi, işgücü sayısı ve işgücü tipi bakımından istenilen kriterlere uymalıdır. Bunun yanında tarımsal işletme sahipleri, muhasebe kayıtlarını Komisyon'un istediği formatta tutmak için yeterli kapasitede ve bunun için

gönüllü olmalıdır. Tarımsal işletmelerin üretim koşulları, konumu ve piyasa ile olan bağlantısı da göz önünde bulundurulmalıdır.

İkinci bölümde ayrıca FADN sisteminin organizasyon yapısının nasıl olacağı da açıklanmıştır. Buna göre bu tüzüğün yürürlüğe girmesini izleyen 3 ay içinde her üye ülke kendi Bölgesel Komitesini oluşturmak zorundadır. Üye ülkelerin Bölgesel Komiteleri; idari otoriteler, tarımsal işletmeler, tarımsal muhasebe büroları, tarım ekonomisi ile ilgili birimler, tarımsal eğitim ve danışmanlık birimleri, tarımsal istatistik ve kredi kurumları gibi birimlerden oluşmaktadır. Bölgesel Komitenin başkanının bu birimlerden oluşan Komite tarafından atanması da karara bağlanmıştır.

Konsey Tüzüğü'nde Bölgesel Komite'nin başlıca görevleri; tarımsal işletmeleri kendi içinde gruplandırmak, her bir grup içindeki tarımsal işletme sayısını tespit etmek ve tespit ettiği tarımsal işletmeleri listelemek olarak belirtilmiştir. Bölgesel Komite hazırladığı dokümanları yine Tüzük çerçevesinde oluşturulan Muhasebe Ofislerine ve Sorumlu Kuruluşa göndermektedir. Her bir üye ülke 2 ay içerisinde ulusal düzeyde bir İrtibat Bürosu oluşturmak zorundadır. Bu İrtibat Büroları topladıkları verileri Bölgesel Komite ve Muhasebe Ofislerine ulaştırmakla yükümlüdür.

Üçüncü bölümde tarımsal işletmelerin muhasebe verilerinin toplanması ile ilgili düzenlemeler yer almıştır.

Dördüncü bölümde ise Genel Hükümler yer almakta olup, FADN verilerinin vergilendirme amacıyla kullanılmayacağı, tarımsal işletmelerin bilgilerinin gizli tutulacağı aksi durumda bu gizliliği ihlal edenlerin cezalandırılacağı belirtilmiştir (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31965R0079:EN:HTML>);

41. FADN Sisteminin Kapsamı

FADN sistemi, AB ülkelerindeki, ölçekleri itibariyle ticari sayılabilecek tarımsal işletmeleri kapsamaktadır. Tarımsal işletme, yasal durumu ne olursa olsun (tek hane halkı ya da birden fazla hane halkı ortaklığı, şirket, vb.) kendi mülkü, ortaklık, yarıcılık veya kiralama yoluyla işlediği arazide, kendi adına bitkisel üretim yapan, küçükbaş veya

büyükbaş hayvan besleyen veya hem bitkisel üretim hem de hayvancılık yapan tek yönetim altındaki ekonomik birimdir (<http://sgb.tarim.gov.tr/>). Bir tarımsal işletmenin ticari olarak adlandırılabilmesi için ise; faaliyetini gerçekleştirebilmesi için yeterince büyük olması, yeterli gelirin sağlanabilmesi ve belirli bir ekonomik büyüklüğün üstünde olması gerekmektedir.

FADN, tarımsal işletmelerde yapılan tüm tarımsal faaliyetleri dikkate almakta olup ayrıca, turizm ve ormancılık gibi tarımsal olmayan çiftlik faaliyetlerine ilişkin veriler de toplanmaktadır (<http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2083/16#benefits>).

42. FADN Sisteminin Özellikleri

FADN sisteminin başlıca özellikleri şunlardır (SLOF-ARGILES, 1998, p.3-4);

- a) FADN, AB kapsamındaki tarımsal işletmelerin gelirleri ve performansları ile ilgili muhasebe verilerinin toplanmasını hedeflemektedir.
- b) FADN kapsamında elde edilen veriler mikro düzeyde ve rastgele olarak seçilen tarımsal işletmelerden elde edilen verilerdir.
- c) FADN kapsamına alınan işletmeler ticari nitelikteki tarımsal işletmelerdir. Ticari işletmelerin sahip olması gerekli minimum ekonomik büyüklük belirlenmiştir.
- d) FADN kapsamında rastgele seçilen örnek işletmeler coğrafi bölgelerine, işletme büyüklüğüne ve tiplerine göre tabakalandırılmıştır.
- e) FADN sisteminde, ülkelerde faaliyet gösteren muhasebe ofislerinin oluşturduğu bir şebeke vardır. Bu muhasebe ofislerinin faaliyet sınırları ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Bazı ülkelerde mevcut ticari muhasebe ofisleri vergilendirme ve destek amaçlı faaliyet gösterirken bazı ülkelerde veriler araştırma enstitüleri, üniversiteler ve tarımsal ticari birlikler gibi kurumlar tarafından yalnızca FADN için elde edilmektedir. Elde edilen bu veriler muhasebe ofislerine ve ulusal irtibat bürolarına iletilmektedir. İrtibat Büroları bu verileri, doğruluğunun denetlenmesi ve çeşitli testlere tabi tutulması amacıyla Komisyon'a iletmekte ve veri tabanında muhafaza etmektedir.
- f) FADN sistemine dahil olan tarımsal işletmelerde gönüllülük esas alınmaktadır.

- g) FADN verileri gizli tutulmaktadır. Hiçbir şekilde ifşa edilemez veya vergilendirme amaçlı kullanılamaz. İşletmelerden bireysel olarak elde edilen veriler açıklanmaz, ancak toplu olarak sonuçlar ilan edilebilir.
- h) FADN verileri, anketler, faturalar gibi çeşitli kaynaklardan da elde edilmektedir.

FADN sisteminde aşağıdaki konularla ilgili veriler toplanmaktadır;

- A. İşletme ile ilgili genel bilgiler
- B. Faaliyetin türü
- C. İşgücü
- D. Canlı hayvan sayısı ve değeri
- E. Canlı hayvan alım ve satımı
- F. Maliyetler
- G. Binalar, arsalar, makineler ve işletme sermayesi
- H. Borçlar
- İ. Katma değer vergisi
- J. Yardımlar ve sübvansiyonlar
- K. Üretim (bitkisel ve hayvansal üretim, canlı hayvanlar hariç)
- L. Kotalar
- M. Bitkisel ürünler ve hayvanlar için yapılan doğrudan ödemeler

43. FADN Sisteminin Amaçları

FADN'ın ilk hedefi AB'de tarımın mevcut durumu hakkında detaylı veri sağlamak ve bir rapor halinde sunmak olarak belirlenmiştir. Hazırlanan bu yıllık rapor, AB Komisyonu tarafından tarım ürünlerinin fiyatlarının belirlenmesi için AB Parlamentosuna ve Konsey'e sunulmaktadır. FADN'ın temel fonksiyonları, tarım işletmelerinde yıllık gelirlerin belirlenmesi ve bu işletmelerin faaliyet analizinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli muhasebe verilerini toplamaktır (<http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2083/5637>).

Oluşumundan günümüze kadar bazı değişiklik ve düzenlemelerle uygulaması devam eden FADN'ın kaynağını, topluluktaki belli bir büyüklüğü aşan ve örneklemeye göre seçilmiş işletmelerden toplanan mikro ekonomik veriler oluşturmaktadır. Seçilen örnek

işletmelere ait veriler, muhasebe kayıtlarından alınmaktadır. FADN sistemi, üye ülkeleri kendi içinde bölgelere ayırarak, bu bölgelerdeki çiftliklerin işletme türü ve ekonomik büyüklüğü ile ilgili verileri toplamakta ve çok boyutlu analizler yapmaktadır. Bu çok boyutlu analizler aracılığıyla, sektör ile ilgili daha doğru kararlar alınması sağlanabilmektedir. Doğru kararlar da ancak doğru veriler ile alınmaktadır. Bunun için tarımın kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu nedenle, FADN sisteminin temel amaçlarından biri de tarımın kayıt altına alınmasıdır (KESKİN, 2003, s.1).

FADN, AB'deki tarım işletmelerinin tarımsal faaliyetlerini dikkate alarak, yıllık gelirlerinin, giderlerinin, ekonomik ve mali durumlarının, kısaca bütün tarımsal hareketliliğinin izlenmesinde en önemli araç olup aşağıda belirtilen olanakları sağlamaktadır (NAZLI, 2008, s.4);

- Tarım işletmelerine ait doğru ve geçerli bilgilerin toplanarak tarım işletmelerinin yıllık gelirlerinin izlenmesi,
- OTP'nin hedeflerinin belirlenmesi,
- OTP'nin sonuçlarının değerlendirilmesi,
- Tarımsal ürün pazarları hakkında bilgi edinilmesi,
- Tarımsal işletmelere ait teknik ve mali bilgilerin değerlendirilmesi,
- Tarımsal destekleme mekanizmasının şekillenmesi.

FADN, ayrıca aday ülkelerin tarım konusunda müzakere sürecine hazırlanmalarında da etkili bir araçtır.

44. FADN Sisteminin Organizasyon Yapısı

FADN'ın organizasyon yapısı, tarım işletmeleri, yerel muhasebe ofisleri, bölgesel bürolar, irtibat büroları ve Birlik düzeyinde Komisyondan oluşmaktadır. Yerel düzeyde tarımsal işletmelerden toplanan veriler Komisyona sunulmaktadır. FADN organizasyon yapısı ve veri akışı Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil: 2
FADN'in Organizasyon Yapısı (Veri Akışı)

440. Avrupa Komisyonu

Komisyon, İrtibat bürolarından kendisine ulaştırılan doğru ve güvenilir tarımsal veriler ile ilgili FADN Standart Sonuçlarını hesaplayarak yayınlamaktadır.

Ayrıca Komisyon, FADN Sistemine katılımın İrtibat Bürolarına bir masraf yüklediğini kabul etmekte ve genellikle alınan başarılı olarak tamamlanmış her bir işletme kaydı için bir ödeme yapmaktadır (REHBER-TİPİ-AKSÜYEK, 2002a, s.7).

441. İrtibat Büroları

Veri toplama işlemi her ülkedeki İrtibat bürolarının sorumluluğu altındadır. İrtibat büroları ya doğrudan kendileri ya da tayin ettikleri heyetler tarafından verilerin toplanmasını sağlarlar (REHBER-TİPİ-AKSÜYEK, 2002a, s.7). İrtibat Bürolarının Sistemdeki görevleri, FADN'in oluşturulduğu Konsey düzenlemesinde şu şekilde sıralanmıştır (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31965R0079:EN:HTML>);

- a) Seçim planlarının hazırlanarak Komisyon'a aktarılması,
- b) Sisteme katılacak işletmelerin belirlenmesi,
- c) Muhasebe ofisleri tarafından toplanan bilgilerin sınıflandırılması,
- d) Toplanan bilgilerin bazı testlerden geçirilmesi,
- e) Toplanan bilgiler ile ilgili Komisyon, ilgili kişi ve kuruluşların sorularının yanıtlanması.

442. Bölgesel Bürolar (Komiteler)

Bölgesel büroların sistemdeki görevleri; kendi bölgelerinde yer alan tarım işletmelerini sınıflandırmak, değişik işletme sınıfları arasında dağılım yapmak ve seçim planlarını onaylamaktır..

443. Muhasebe Ofisleri

Yerel muhasebe ofisleri, sisteme katılmaları için seçilen tarım işletmeleri ile ilgili verileri toplayarak bölgesel bürolara aktaran birimlerdir. Uygulamada özel şirketler veya bireysel muhasebeciler yerel muhasebe ofisi olarak çalışabilmektedir.

444. Tarımsal İşletmeler

Gerekli veriler işletme sahibi ya da alan görevlisi tarafından tutulan envanterden, nakit defterinden, hesap defterinden, defter-i kebirden veya günlüklerden alınmaktadır. Bazı üye ülkelerde ise irtibat büroları tarafından periyodik olarak doldurulmak üzere özel kayıt defterleri tasarlanmıştır.

Ancak sistemin uygulanmasında bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunların en önemlileri verilere ya hiç ulaşamaması veya doğru ve zamanında ulaşamamasıdır. Verilere ulaşamamasının nedenleri, gönüllük prensibi, tarımın kayıt altına alınmaması ve sistem içerisindeki aktörlerin gerekli eğitim düzeyinde olmamasıdır.

45. FADN Sisteminin İşleyiş Mekanizması

FADN sisteminin işleyiş aşamaları, sisteme katılacak tarımsal işletmelerin belirlenmesi, bu işletmelerin sınıflandırılması, verilerin toplanması, toplanan verilerin değerlendirilmesi ve çeşitli testlerden geçirilerek kontrol edilmesi, en sonunda da Komisyon'a sunulmasıdır.

450. Sisteme Katılacak Tarımsal İşletmelerin Belirlenmesi

FADN'a katılacak tarımsal işletmelerin seçiminde öncelikle ticari işletme olması ve belirli bir büyüklüğü aşmış olması şartı aranmaktadır. Bu kriterlere uygun tarımsal işletmeler arasından rastgele seçim yöntemiyle örnek işletmeler seçilerek FADN sistemine dahil edilmektedir. Belirli bir büyüklüğü aşmak kriteri 1 hektardan büyük olmayı veya 1 hektardan az olsa bile ürününün büyük bir kısmını piyasaya arz etmeyi ifade etmektedir. AB ülkeleri için rastgele seçilen ve sisteme dahil edilen işletmelerin sayısı (örnek büyüklüğü) ve bu örnek işletmelerin temsil ettiği işletme sayıları Tablo 41'de verilmiştir

Tarımsal işletmelerin seçilmesinde işletmenin hesaplarına ulaşılabilirlik ve FADN sistemine katılımda gönüllülük esastır. Tarımsal işletmeler genellikle muhasebe kayıtları tutmamakta veya bu konuda yeterli bilgiye sahip olmamaktadır. Bu durumdaki tarımsal işletmelere sisteme katılmalarının ardından irtibat büroları yardımcı olmaktadır. FADN ile birlikte tarımsal işletmelerde muhasebe kaydı tutma oranının giderek arttığı görülmektedir. Sistem için seçilmiş olan bazı işletmelerin katılımı kabul etmemesi de bir diğer sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda da aynı gözlem alanında olan başka tarımsal işletme sisteme dahil edilmektedir. Sonuçta sisteme katılacak örnek bir tarımsal işletme, gözlem alanından rastgele olarak seçilen ve yukarıdaki koşullara uyan bir işletme olmalıdır (http://ec.europa.eu/agriculture/rca/methodology2_en.cfm).

Tablo: 41
AB Ülkeleri İçin Örnek Büyüklükleri (Muhasebe Yılı 2005)

Ülke	Örnek İşletme Sayısı	Temsil Edilen İşletme Sayısı	Örnek İşletmenin Ortalama Ağırlığı
Belçika	1209	33850	28
Çek Cumhuriyeti	1304	14300	11
Danimarka	1900	36514	19
Almanya	7046	225796	32
Estonya	494	6652	13
İrlanda	1193	114340	96
Yunanistan	4125	506971	123
İspanya	9024	675612	75
Fransa	7352	351722	48
İtalya	14538	706378	49
Güney Kıbrıs	476	28940	61
Letonya	902	19059	21
Litvanya	1053	52441	50
Lüksemburg	444	1730	4
Macaristan	1940	83489	43
Malta	311	1355	4
Hollanda	1450	62750	43
Avusturya	1944	73410	38
Polonya	11898	757402	64
Portekiz	2054	126263	61
Slovenya	659	38940	59
Slovakya	610	3680	6
Finlandiya	886	43460	49
İsveç	933	28620	31
İngiltere	2936	96680	33

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology2_en.cfm

Uygulamada planlanan örnek büyüklüğüne ulaşamaması durumları da ortaya çıkabilmektedir. Bunun sebepleri de şöyle sıralanabilir; (<http://sgb.tarim.gov.tr/>)

- Herhangi bir alanda yeterli bilgiye sahip ve gönüllü çiftçinin bulunamayabilmesi,
- Muhasebe yılı bitmeden çiftçinin çiftçiliği bırakması,
- Toplanan verilerin tam olarak doğru olmaması veya doğrulanamaması

451. FADN Sisteminde İşletmelerin Sınıflandırılması

FADN sisteminin gözlem alanı içerisindeki tarımsal işletmeler arasında işletme büyüklüğü veya faaliyet türü konularında farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıkları

azaltarak FADN'ın etkin bir şekilde işleyişini sağlamak üzere tarımsal işletmeler çeşitli kriterlere göre sınıflandırılmaktadır.

4510. İşletmelerin Sınıflandırılmasında Kullanılan Kriterler

FADN sistemi içerisinde tarım işletmelerinin sınıflandırması 3 kriter kullanılarak aşağıdaki şekillerde yapılmaktadır;

- İşletmenin bulunduğu coğrafi bölgeye göre sınıflandırma,
- İşletmenin tipine göre sınıflandırma,
- İşletmenin ekonomik büyüklüğüne göre sınıflandırma.

45100. İşletmenin Bulunduğu Coğrafi Bölgeye Göre Sınıflandırma

FADN sisteminde AB ülkeleri İstatistik Bölge Sınıflandırması (NUTS-Nomenclature of Territorial Units for Statistics)'na göre bölgelere ayrılmıştır. AB'de NUTS'un kullanım alanları şunlardır; (HASANOĞLU-ALİYEV, 2006, s.84).

- Topluluk bölgesel istatistiklerinin toplanması, geliştirilmesi ve uyumlaştırılması,
- Bölgelerin sosyal ve ekonomik analizlerinin gerçekleştirilmesi,
- Topluluğun bölgesel politikasının çerçevesinin oluşturulması.

NUTS sistemi her bir AB ülkesini önce NUTS 1 bölgelerine, her bir NUTS 1 bölgesini NUTS 2 bölgesine ve her bir NUTS 2 bölgesini de NUTS 3 bölgesine ayırmaktadır. Bu bölgelerin tespit edilmesinde nüfus aralıkları tespit edilmiştir. Belirlenen nüfus aralıkları Tablo 42'de verilmiştir.

Tablo: 42
AB'de NUTS Düzeyleri Nüfus Aralıkları

DÜZEY	En az	En Fazla
NUTS 1	3.000.000	7.000.000
NUTS 2	800.000	3.000.000
NUTS 3	150.000	800.000

Kaynak: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nuts/basicnuts_regions_en.html

Birliğin bölgesel politikasının oluşturulmasında ve Avrupa Komisyonu'nun Konsey'e sunduğu raporlarda bölgeler arası gelişmişlik düzeyleri saptanırken kullanılan göstergeler ve istatistiki değerler NUTS esaslıdır. AB, NUTS'a göre toplam 141 FADN bölgesine ayrılmıştır. Her ülkede farklı sayıda FADN bölgesi mevcuttur. Danimarka, Hollanda, İrlanda, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya gibi ülkelerde 1 adet FADN bölgesi varken, Almanya'da 16, İtalya'da 21 ve Fransa'da 22 FADN bölgesi bulunmaktadır.

Tablo: 43
AB ülkelerinde FADN Bölge Sayısı

Ülke	Bölge
Belçika	4
Çek Cumhuriyeti	1
Danimarka	1
Almanya	16
Estonya	1
İrlanda	1
Yunanistan	4
İspanya	17
Fransa	22
İtalya	21
Güney Kıbrıs	1
Letonya	1
Litvanya	1
Lüksemburg	1
Macaristan	7
Malta	1
Hollanda	1
Avusturya	1
Polonya	4
Portekiz	6
Slovenya	1
Slovakya	1
Finlandiya	4
İsveç	3
İngiltere	6
Romanya	8
Bulgaristan	6
Toplam	

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rca/pdf/site_en.pdf

Şekil: 3
AB'de FADN Bölgeleri

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/regioncodes_en.cfm?CodeCountry=EUR

45101. İşletme Tipine Göre Sınıflandırma

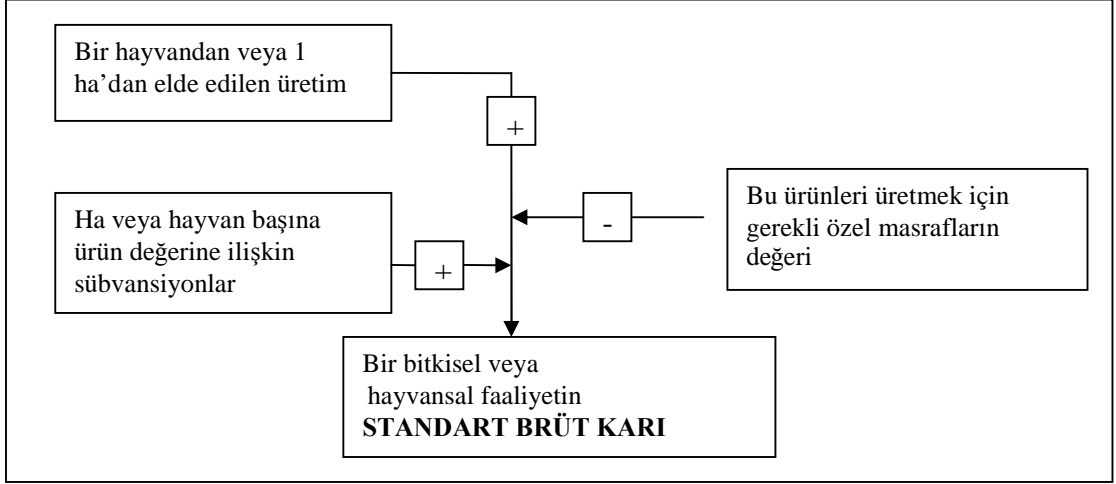
Tarımsal işletmelerin sınıflandırılmasında yani işletme tipinin belirlenmesinde Standart Brüt Kar (SBK) baz alınmaktadır. Bir tarım işletmesinin işletme tipi, yapılan farklı üretim faaliyetlerinin işletmenin toplam SBK'ya yaptığı nispi katkıya göre bulunmaktadır. Örneğin bir işletmenin ihtisaslaşmış tahıl işletmesi olarak adlandırılabilmesi için işletmenin toplam SBK'nın en az 2/3 'ünü tahılın oluşturması gerekmektedir (KESKİN, 2003, s.).

SBK'a dayanarak yapılan işletme sınıflandırması şu amaçlara yöneliktir;

- 1) Tarım işletmelerinin sınıflandırılması,
- 2) İşletme tiplerinin ve işletmelerin ekonomik büyüklüğünün belirlenmesi,
- 3) Tarımsal işletme gruplarının karşılaştırılması,
- 4) Üye ülkelerin işletmelerinin karşılaştırılması,
- 5) Bölgelerin karşılaştırılması,
- 6) Zamanla ortaya çıkan değişikliklerin karşılaştırılması ve AB'deki tarımsal işletmelerin durumlarının ortaya konulması.

451010. Standart Brüt Kar

SBK, her bir tarımsal karakteristik için ortalama brüt karı göstermektedir. SBK, işletme tiplerinin ve ekonomik işletme büyüklüğünün belirlenmesi için kullanılmakta ve ekonomik işletme büyüklüğü Avrupa Büyüklük Birimi (ESU-Europa Size Unit) ile ifade edilmektedir (http://ec.europa.eu/agriculture/rca/methodology2_en.cfm#tuafooraamoc). SBK bir hayvandan veya bir hektardan elde edilen üretim değerinden bu üretim değerini gerçekleştirmek için yapılan masrafların çıkartılması yolu ile hesaplanmaktadır.

Şekil: 4

Standart Brüt Karın Hesaplanması

Kaynak: REHBER-TİPİ-AKSÜYEK, 2002a, s.10

SBK, dalgalanmalar nedeniyle oluşacak sapmaları ortadan kaldırmak için 3 yıllık ortalamalardan hesaplanmakta ve 2 yılda bir hesaplamalar güncellenmektedir. İşletmelerin tiplerine göre sınıflandırma dört aşamada yapılmaktadır. Bunlar; genel sınıflandırma, temel sınıflandırma, özel sınıflandırma ve özel işletmelerin alt sınıflandırılması aşamalarıdır. Genel işletme sınıflamasına göre işletmeler 9 tipe ayrılmıştır (http://ec.europa.eu/agriculture/rca/reference_en.cfm#bview). Bunlar;

1. İhtisaslaşmış tarla bitkileri yetiştiren işletmeler,
2. İhtisaslaşmış bahçe bitkileri yetiştiren işletmeler,
3. İhtisaslaşmış meyve yetiştiren işletmeler,
4. Mera hayvancılığı yapan işletmeler,
5. İhtisaslaşmış hayvancılık işletmeleri,
6. Karışık bitkisel üretim işletmeleri,
7. Karışık hayvan yetiştiren işletmeler,
8. Hem hayvansal hem de bitkisel üretimin yapıldığı işletmeler,
9. Sınıflandırılmayan işletmeler.

45102. İşletmenin Ekonomik Büyüklüğüne Göre Sınıflandırma

Bir tarımsal işletmenin hesaplanan SBK değerleri ile arazi büyüklükleri ve hayvan varlıklarının çarpılmasıyla elde edilen toplam değer, bu işletmenin ekonomik büyüklüğünü vermektedir. AB, tarımsal işletmelerin ekonomik büyüklük yönünden sınıflandırılmasında ESU'yu kullanılmaktadır.

ESU'ye göre işletmenin ekonomik büyüklüğünün belirlenebilmesi için;

- 1- Tarımsal işletmede mevcut üretim dalları tespit edilmekte,
- 2- Her bir üretim dalının kapsamı belirlenmekte(hektar veya hayvan sayısı),
- 3- İşletmenin standart brüt karını belirleyebilmek için her bir üretim faaliyeti miktarının uygun standart brüt karla çarpılmakta,
- 4- Her bir üretim faaliyeti için hesaplanan brüt karların toplanması sonucu işletmenin toplam standart brüt karı bulunmakta,
- 5- İşletmenin toplam brüt karının ESU'ya bölünmesi ile işletmenin ekonomik büyüklüğü belirlenmektedir.

FADN sisteminde ESU'ye göre işletme ekonomik büyüklükleri altı ana grupta toplanmaktadır. Bu gruplar Tablo 44'te gösterilmiştir.

Tablo: 44
Ekonomik Büyüklük Sınıfları

Gruplar	Büyüklük (ESU)
Çok küçük	< 4 ESU
Küçük	4 - < 8 ESU
Ortalamanın altında	8 - < 16 ESU
Ortalamanın üstünde	16 - < 40 ESU
Büyük	40 - < 100 ESU
Çok büyük	≥ 100 ESU

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rca/reference_en.cfm#bview

AB'deki farklı tarımsal işletme yapıları nedeni ile her üye ülke farklı eşik değerlere sahiptir.

Tablo: 45
Avrupa Büyüklük Eşikleri-ESU (2007 Yılı)

Ülkeler	Eşik Değeri
Belçika	16
Bulgaristan	1
Çek Cumhuriyeti	4
Danimarka	8
Almanya	16
İrlanda	2
Estonya	2
Yunanistan	2
İspanya	2
Fransa	8
İtalya	4
Güney Kıbrıs	2
Litvanya	2
Letonya	2
Lüksemburg	8
Macaristan	2
Malta	8
Hollanda	16
Avusturya	8
Polonya	2
Portekiz	2
Romanya	1
Slovenya	2
Slovakya	8
Finlandiya	8
İsveç	8
İngiltere	16

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm

2007 yılı itibariyle Komisyon tarafından uygulanan eşik değerleri Tablo 45'te gösterilmiştir. Belçika, Almanya, Hollanda ve İngiltere'de eşik değer 16 ESU iken, en düşük değere sahip olan ülkeler olan Bulgaristan ve Romanya'da 1 ESU'dur. AB için ortalama eşik değeri 6 ESU'dur.

452. FADN Sistemi Kapsamında Verilerin Toplanması

FADN sistemindeki her bir tarımsal işletme için toplanan veriler yaklaşık 1.000 değişkeni kapsamaktadır. Bu veriler fiziki ve yapısal veriler ile ekonomik veriler olarak temelde iki gruba ayrılmaktadır. Fiziki ve yapısal veriler tarımsal işletmenin konumu, ekim

alanları, hayvan sayısı, işgücü gibi verilerdir. Ekonomik veriler ise, üretilen ürünlerin değeri, stoklar, alış ve satışlar, üretim maliyetleri, demirbaşlar, borçlardır. Ayrıca OTP politikalarının uygulanması ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere üretim kotaları ve sübvansiyonlar da bu grupta yer almaktadır (VAROL, 2003, s.26).

Tablo: 46
Tarımsal İşletme Kayıt Tabloları

Tablo A	Genel Bilgiler İşletmenin tanımlanması ve sınıflandırılması
Tablo B	Kullanılan tarımsal alanın mülkiyet türü (kendisine ait, kiralık veya yarıcılık)
Tablo C	İşgücü İşgücünün tamamı (sürekli ücret ödenen ve ödenmeyen, mevsimlik veya günlük çalışan)
Tablo D	Çiftlik hayvanlarının sayısı ve değeri Atlar, büyükbaş hayvanlar, koyun ve keçiler, kanathılar vb. hayvanların, muhasebe yılının başlangıcındaki sayıları ve değerleri ile muhasebe yılının sonundaki sayıları ve değerleri
Tablo E	Çiftlik hayvanlarının satış ve alışları Hayvan kategorilerine göre alış ve satışların miktarları ve işletmede tüketilen ya da aynı olarak kullanılan hayvanların değeri
Tablo F	Giderler Yalnızca çiftlikle ilgili muhasebe yılında yapılan giderler (özel işletme giderleri hariç). Muhasebe yılında yapılmasına rağmen o yıldaki üretimle ilgili olamayan giderler Tablo G'deki işletme sermayesi içerisinde yer almaktadır
Tablo G	Sermaye Tarımsal arazi, çiftlik binaları ve hakları, sürekli üretimi yapılan ürün, makine ve ekipman, işletme sermayesi (stoklar, diğer)
Tablo H	Borçlar Uzun ve orta vadeli krediler (1 yıldan fazla süreli), kısa vadeli krediler ve alacaklar
Tablo I	KDV sistemi Çiftlikten elde edilen parasal değerlere KDV dahil edilmez.
Tablo J	Nakdi yardım ve Sübvansiyonlar Kamu fonundan sağlanan tüm yardım ve sübvansiyonlar (Tablo G'deki yatırımlar hariç) kaydedilmektedir, Sübvansiyonun kodu ve miktarı kaydedilmektedir. Alan, üretim, ya da hayvancılıkla ilgili kaydedilen yardım ve sübvansiyonlar devam etmekte olan muhasebe yılına ait olmalıdır
Tablo K	Tarımsal üretim Bitkisel ürünler, süt, yumurta vb hayvansal ürünler (çiftlik hayvanları hariç), Ormancılık
Tablo L	Kota ve diğer haklar Süt kotası, Süt veren inek primi, Doğum yapmış koyun primi, Şeker pancarı, Tütün, Patates nişastası, Amonyak, Organik gübre, diğerleri
Tablo M	Doğrudan yapılan ödemeler Sığır eti ve ekilebilir ürünler için doğrudan yapılan ödemeler
Tablo N	Çiftlik hayvanları alım ve satımlarının ayrıntıları Hayvancılık kategorisi, Satın alınan hayvanların sayısı, alımların değeri, satılan hayvanların sayısı ve satışların değeri

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm,

Ülkeler tarafından AB'ye aktarılan bütün bilgiler farklı tablolar içerisinde düzenlenmekte olup üye devletler verileri nasıl toplayacaklarını kendileri

belirleyebilmektedir. Ancak bu bilgilerin daha sonra FADN formatına dönüştürülmesi gerekmektedir. Bütün ülkeler tarafından doldurulması gerekli olan bu tablolar Tablo 46'da gösterilmiştir.

Veriler üye ülkelerdeki irtibat büroları tarafından AB ülkelerindeki yaklaşık 80.000 işletmeden toplanmaktadır. Bu işletmeler 2007 yılı itibariyle AB'de faaliyet gösteren yaklaşık 6.400.000 tarımsal işletmeyi ve toplanan veriler de AB toplam tarımsal alanının ve tarımsal üretimin yaklaşık %90'ını temsil etmektedir (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/concept_en.cfm).

FADN verilerini toplama sorumluluğu direkt olarak Komisyon'da değil, ulusal düzeyde tarımsal araştırma enstitüleri ile birlikte irtibat bürolarındadır. Bu kuruluşlar örnek işletmeleri ziyaret ederek veri toplamak için kendi personelini görevlendirmekte veya bunu muhasebecilere, üniversitelere, çiftçi kooperatiflerine veya diğer organizasyonlara sözleşme ile yaptırmaktadırlar. FADN işletme kayıtları 12 aylık bir periyodu kapsamakta olup üye ülkelerin muhasebe dönemleri farklı tarihlerde başlayabilmektedir (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm).

Verilerin toplanmasında veri toplama sistemi ülkeden ülkeye değişiklikler göstermektedir; (REHBER-TİPİ-AKSÜYEK, 2002b, s.8). Örneğin;

- Almanya, Belçika, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Hollanda ve Portekiz'de veri toplama sorumluluğu kamu kurumlarının üzerindedir.
- Danimarka, İspanya, Avusturya, İsveç ve Finlandiya'da, veriler özel organizasyonlar (üretici birlikleri, tarımsal muhasebeciler vb) tarafından elde edilmektedir.
- Fransa ve Lüksemburg'da veri toplama görevi kısmen kamu kuruluşları kısmen de özel organizasyonlar tarafından gerçekleştirilmektedir.
- İngiltere'de veriler üniversiteler tarafından toplanmaktadır.

Veriler genellikle işletme sahipleri veya muhasebe ofisleri tarafından kaydedilen envanter defterlerinden, kasa defterlerinden, defter-i kebir ve yevmiye defterlerinden elde

edilmektedir. Bazı ülkelerde ise İrtibat Büroları işletme sahiplerin verileri periyodik olarak girebilmelerini temin etmek üzere özel kayıt defterleri tasarlamışlardır (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm?Version=12697). FADN sistemine ait bilanço kalemleri Tablo 48’de gösterilmiştir.

Tablo: 47

FADN Sistemi’nin Bilanço Yapısı

TOPLAM VARLIKLAR	TOPLAM KAYNAKLAR
Toplam Sabit Varlıklar	Uzun ve Orta Vadeli Krediler
Arazi, Daimi Ekim Alanları Binalar Makineler Damızlık Hayvan Stokları	
Toplam Dönen Varlıklar	Kısa Vadeli Krediler
Tarımsal Ürün Stoku Diğer İşletme Sermayeleri	

Kaynak: CSAJBOK, 2009, p.647.

4520. Verilerin Toplanmasında Temel Prensipler

Verilerin toplanmasında ve sunulmasında 2 temel prensip vardır. Bunlar, gönüllülük ve gizlilik prensipleridir.

45200. Gönüllülük Prensipleri

Gönüllülük prensibine göre hiçbir tarımsal işletme sahibi, sisteme katılması için zorlanamaz. Birçok ülkede Komisyon tarafından başarıyla tamamlanarak Komisyon’a iletilen her bir Çiftlik Beyannamesi için bir geri ödeme yapılmakta olup bu da çiftçiler için gönüllü olarak sisteme dahil olma oranını arttırmaktadır (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/concept_en.cfm).

45201. Gizlilik Prensibi

FADN'ın oluşturulmasına ilişkin yasal düzenlemelerde tarımsal işletmelerden alınan bütün verilerin gizli tutulması şartı getirilmiştir. Özel tarım işletmeleri düzeyindeki veriler Komisyon'un Genel Tarım Direktörlüğü dışında yayımlanamamakta, yayınlanan veriler de yalnızca işletme grupları ve üye ülkelerdeki işletmeler için hesaplanan toplu sonuçlar olabilmektedir. Gizlilik prensibine göre elde edilen bilgilerin vergi otoritesine karşı gizli tutulması ve çıktılar incelendiğinde bireysel tarım işletmeleri ile ilgili verilere ulaşılamaması gerekmektedir (SLOF-ARGILES, 1998, p.4). Veriler toplandıktan sonra elde edilen bilgilere dayanarak vergilendirme yapılması veya işletme bilgilerinin FADN sistemi dışında kullanılması söz konusu olmamakta ve aksi halde cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.

Örneğin FADN sistemi verileri, “Trabzon’da fındık yetiştiriciliği yapan belirli büyüklükteki X tarım işletmesine ait veriler” şeklinde değil ancak “Trabzon ilinde fındık yetiştiriciliği yapan belirli büyüklükteki tarım işletmelerine ait veriler” şeklinde toplu düzeyde yayımlanabilmektedir.

453. Verilerin Değerlendirilmesi ve Kontrolü

FADN verileri öncelikle ulusal düzeyde irtibat büroları tarafından daha sonra da Komisyon tarafından kontrol edilmektedir. Kontrol edilen veriler, Komisyon’a sunulduğunda 700’den fazla teste tabi tutulmaktadır. Bu testler sonucu hatalı olduğu düşünülen veriler ile ilgili gerekli açıklamaların yapılması istenmektedir. Anlamlı bir açıklaması olmayan yanlış veriler ya düzeltilmekte ya da sistemden çıkarılmaktadır. Toplanan ve testlere tabi tutulan veriler, FADN formatındaki hesap planına kaydedilmektedir. Daha sonraki aşamada veriler, standart tablolar aracılığıyla Birliğe sunulmaktadır. Sistem çıktılarını karşılaştırmak amacıyla çeşitli tablo formatları belirlenmiştir. Her yıl Komisyon tarafından bu tablolar ile ilgili standart sonuçlar sunulmaktadır.

FADV verilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini belirlemek üzere uygulanan testlerin en önemlileri bireysel olarak tarımsal işletmeler düzeyinde yapılan “tutarlılık” ve

“homojenlik” testleri ile verilerin birleştirilmesi ile toplu düzeyde yapılan “süreklilik” testleridir.

4530. Tutarlılık Testleri

Tutarlılık testleri bireysel olarak tarımsal işletme düzeyinde verilerin hatalı olanlarının belirlenerek ayıklanmasına olanak sağlayan yüzlerce testi kapsamaktadır. Tarımsal işletmelerden toplanan verilerde ortaya çıkan hatalar ve bunların olası sebepleri Tablo 48’de gösterilmiştir.

Tablo: 48

FADN Verilerinde Olası Hatalar ve Nedenleri

Hatanın Türü	Hatanın Olası Nedeni
1. Kodlama hataları	Operatör hatası
2. Hesaplama hataları	Ulusal düzeydeki bilgilerin FADN Formatına dönüştürülmesi sırasında yapılan programlama hata
3. Veri toplama hataları	Bilgileri toplayan ve kaydeden personelin(muhasebe ofisleri, anketörler veya irtibat büroları çalışanları)
4. Beklenmeyen veriler	yaptığı yanlışlıklardan kaynaklanan hata

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rca/collect_en.cfm

4. hata tipi olan beklenmeyen değerler, tarımsal işletmeler için irtibat bürolarının daha önceki dönemlerde alınan verilere dayalı olarak belirlediği minimum ve maksimum değer aralıkları dışında elde edilen verileri kapsamaktadır. Böyle bir durum olması halinde irtibat büroları bu farkın nedenini araştırmaktadır. Tutarlılık testleri, tekrar değerlendirilen verilerde hatanın nedeni açıklanabilir ise düzeltme yapma imkanı sağlar. Ancak hatanın kaynağı açıklanamaz ise bu bilgi hatalı olarak kabul edilerek FADN sistemi dışına alınmaktadır.

Şekil: 5

FADN Verilerinin İrtibat Büroları Tarafından Kalite Kontrol Süreci

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rca/annex001_en.cfm

4531. Homojenlik Testleri

Homojenlik testleri özel analizler için uygun alt örnekleri oluşturmaya yardımcı olur. Homojenlik testinin amacı, AB'nin belirlediği tipolojilerine göre belirlenen işletme türü dışında yapılan ek faaliyetleri ortaya koymaktır. Ek faaliyetler yapan işletmelerin bir veya daha fazla değişkeninin değeri, işletmenin dahil olduğu kategorinin ortalama değerinden önemli derecede farklı çıkabilecektir. Bunun tespiti homojenlik testi ile yapılmaktadır. Homojenlik testleri ile ortaya koyulan ek faaliyetlerin diğer standart testlerde ortaya koyulamaması, bilgi toplama ve kodlamada ortaya çıkan hatalardan kaynaklanmaktadır. Bu hataların önüne geçebilmek için, çalışanların iyi bir eğitimden geçirilmesi gerekmektedir (REHBER-TİPİ-AKSÜYEK, 2002a, s.32).

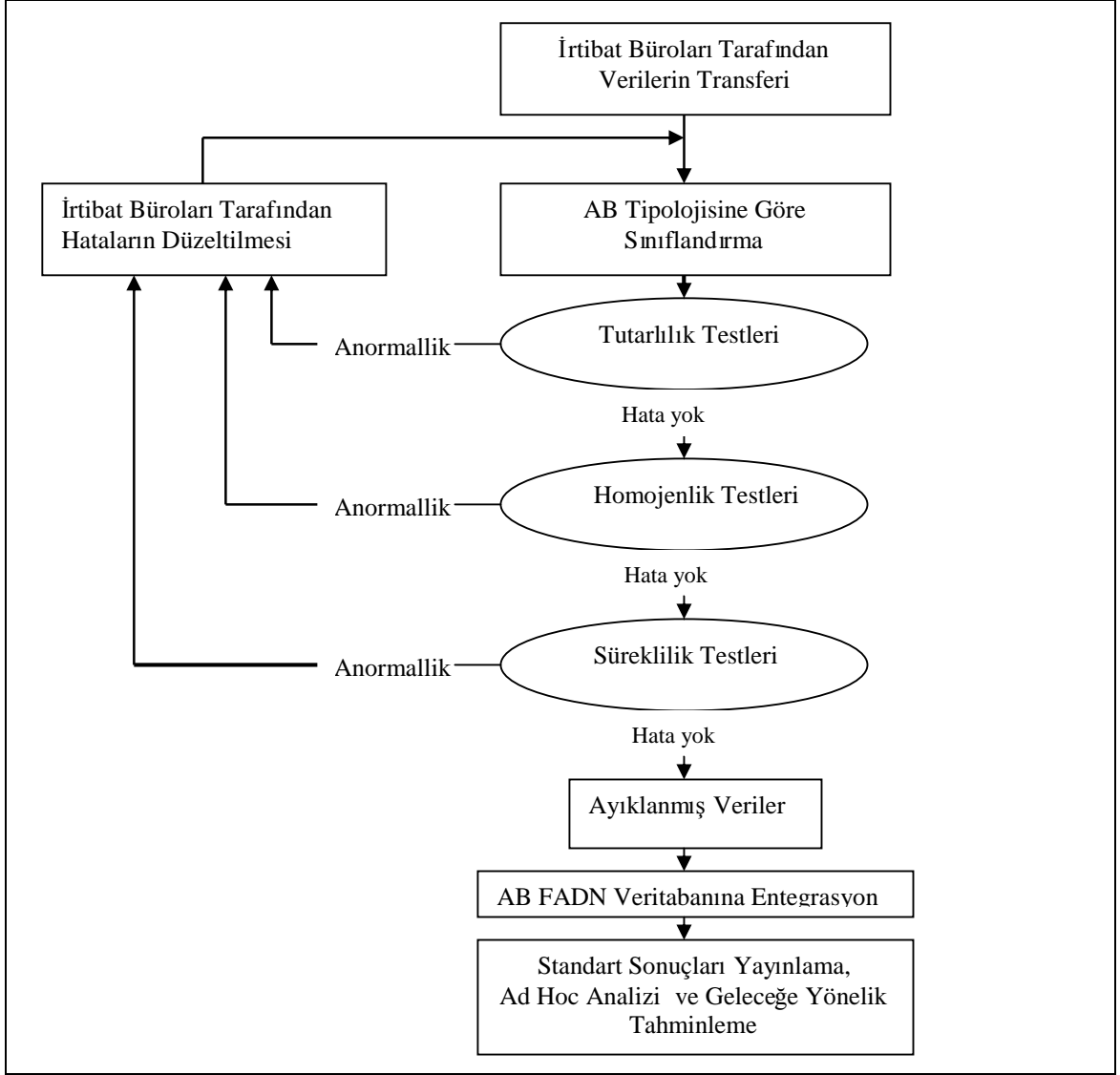
4532. Süreklilik Testleri

Tutarlılık ve homojenlik testleri tarımsal işletmeler düzeyinde verilerin analiz edilmesini sağlamaktadır. Süreklilik testleri ise daha sonra toplu düzeyde yapılan testleri kapsamaktadır. İlk aşamada işletmelerden toplanan veriler coğrafi bölge, ülke, ekonomik büyüklük ve işletme tipi düzeyinde birleştirilerek ortalama bir ağırlık tespit edilmektedir. Daha sonra da süreklilik testleri yapılmaktadır. Bu testler ile standart değişkenler setinin

beklenen ortalama değerleri ile hesaplanan ortalama değerleri karşılaştırılmaktadır. Burada beklenen durum; gözlenen ortalama değerlerin önceki dönemlerde belirlenen trendler yönünde olmasıdır. Örneğin işletme arazilerinin ortalama alanı son üç yıl içerisinde artmış ise, bütün şartların aynı olması durumunda işletme arazisinin aynı oranda artış göstereceği tahmin edilmektedir. Bunun tespit edilebilmesi için işletme arazisinin tahmin edilen değeri ile gözlenen değeri karşılaştırılır. Süreklilik testleri bu karşılaştırmayı ifade etmektedir. Eğer gözlenen yani gerçekleşen değer tahmin edilen değeri önemli ölçüde aşarsa kullanılan bilgisayar programı sapma oranını göstererek uyarı vermektedir. Bu durumda veriler, bu anormalliğin mantıklı bir açıklaması olup olmadığını belirlemek için incelenmekte ve mantıklı bir açıklaması olamaması halinde tarımsal işletmeler düzeyinde tekrar düzeltilmektedir (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm).

454. Verilerin Düzeltilmesi

Düzeltilmesi gerekli işletme kayıtları İrtibat Büroları tarafından incelenerek muhasebe ofislerine veya bölgesel düzeydeki diğer kurumlara geri gönderilebilir. Eğer ülkelerin örnek büyüklüğü ihtiyaçtan fazla ise böyle durumlarda hatalı işletme kayıtları, sisteme alınan farklı işletmelerin doğru kayıtları ile değiştirilebilir. Zira, İrtibat Büroları açısından işletme kaydının sisteme alınacak farklı bir işletmenin kayıtları ile değiştirilmesi, hatalı kayıtların düzeltilmesine oranla daha az zahmetli olmaktadır (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/diffusion_en.cfm).

Şekil: 6

Komisyon Tarafından Uygulanan Kalite Kontrol Süreci

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/annex001_en.cfm

455. FADN Standart Sonuçlarının Hesaplanması ve Yayınlanması

FADN sisteminde Standart Sonuçlar, sistemdeki tarımsal işletmelerin kayıtlarından hesaplanan ve Komisyon tarafından periyodik olarak üretilen ve yayınlanan bir dizi istatistiktir. Bu istatistiklere ulusal veri tabanından erişilebilmektedir. Bu istatistiki sonuçlar, AB kapsamındaki farklı gruplardaki tarımsal işletmelerin ekonomik durumlarına ait detaylı ve önemli bilgileri içermektedir (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/diffusion_en.cfm).

Standart Sonuçların bilgi sunduğu konu başlıkları şunlardır;

1. Örnek işletme ve gözlem alanına giren bütün işletmeler
2. Tarımsal işletmelerin yapısı ve karlılığı,
3. Üretim,
4. Maliyetler,
5. Sübvansiyonlar,
6. Sübvansiyon ve vergilerin dengesi,
7. Tarımsal işletme başına gelir,
8. Tarımsal işletmelerde tam zamanlı çalışan kişi başına gelir,
9. İşletme bilançosu,
10. Finansal göstergeler

Veriler bir kez hatasız olarak kabul edildikten sonra Komisyon, FADN Standart Sonuçlarını yayınlamak için gerekli analizleri ve tahminleri yapabilmektedir. Standart Sonuçların üretilmesi için gerekli prosedürlerin gerçekleştirilmesi, muhasebe yılının tamamlanmasından sonra 15 aydan fazla zaman almamalıdır. Ancak, bazı ülkelerdeki irtibat büroları bu zamanlamaya uymakta sorunlar yaşamaktadır (REHBER-TİPİ-AKSÜYEK, 2002a, s.35). Ülkelerde bir muhasebe yılının bitmesinin ardından FADN Kesin Standart Sonuçlarının Komisyon tarafından yayınlanmasına kadar geçen süreler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo: 49
Standart Sonuçların Yayınlanmasında Uyulması Gereken Takvim
(Örnek:2008/2009 Muhasebe Yılı)

30 Haziran 2008	En son üye ülkenin muhasebe yılının bitmesi
	İrtibat Bürolarının ulusal düzeydeki veri hatalarının düzeltilmesi için 9 aylık süre
31 Mart 2009	Bütün İrtibat Bürolarının verileri Komisyona iletilmesi
	İrtibat Büroları ve Komisyonun verileri kontrol ederek Geçici Standart Sonuçları üretmesi için 1 aylık süre
30 Nisan 2009	Komisyon'un AB FADN Komitesine Geçici Standart Sonuçları Sunması
	İrtibat Bürolarının geçici Standart Sonuçları kontrol etmesi için 2 aylık süre
30 Haziran 2009	İrtibat Bürolarının Komisyona yorumlarını göndermesi
	İrtibat Büroları ve Komisyonun son düzeltmeleri yapması ve Kesin Standart Sonuçları üretmesi için 3 aylık süre
30 Eylül 2009	Komisyonun Kesin Standart Sonuçları kullanıcıların hizmetine sunması
	BÜTÜN AŞAMALARIN GERÇEKLEŞTİRİLEBİLMESİ İÇİN GEREKLİ TOPLAM SÜRE: 15 AY

Kaynak: http://ec.europa.eu/agriculture/rca/collect_en.cfm

Komisyon, FADN’ın Standart Sonuçlarının üretilmesinin yanında özel değerlendirme çalışmaları da yapmaktadır. Bu çalışmalar, çeşitli ünite, bölüm, Komisyon direktörlükleri ve AB enstitüleri tarafından talep edilen çalışmalardır. AD Hoc olarak adlandırılan bu değerlendirme ve analizler tarımsal pazarların işletiminden, tarımsal yapıdan ve politikalar düzenlemekten sorumlu üniteler tarafından üstlenilmektedir. AD Hoc çalışma talepleri zamanla artış göstermiştir. “Gündem 2000” Reformu kapsamında Ad Hoc analizlerine dayalı çalışmalar aktif olarak kullanılmıştır (REHBER-TİPİ-AKSÜYEK, 2002a, s.38).

456. FADN Verilerinin Kullanımı

FADN verileri esas olarak AB’nin tarım sektörüne yönelik bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır. Ancak esas ilgi odağı sektörün üretim yönü değil çiftçilerin finansal durumu ve gelirlerinin belirlenmesi yönüdür. Bu veriler aynı zamanda 1992 yılında gerçekleştirilen OTP reformunun hazırlanmasında yararlanılan analizlere de önemli ölçüde katkılar sağlamıştır. Bu reform ile birlikte FADN verilerinin kullanımına da yeni bir yön verilmiş ve yeni konular ortaya çıkmıştır. FADN verilerinin kullanımının artmasına neden olan ve OTP reformuyla ortaya çıkan konular şöyle sıralanmaktadır (REHBER-TİPİ-AKSÜYEK, 2002a, s. 4);

- 1) Farklı işletme tipleri ve farklı bölgelerde işletme gelirlerine sübvansiyonların ve yeni fiyat sistemlerinin etkileri,
- 2) İşletmelerin reform ile birlikte yeni şartlara ayak uydurabilme ve özellikle maliyet yapılarını düzenleyebilme kapasitesi,
- 3) Farklı işletme tiplerinde, işletmelerin yapısı ve finansal durumlarında reform uygulamalarının etkileri,
- 4) Reform uygulamalarının çiftlik faaliyetlerine, ölçeğe, tarımsal üretimin yoğunluğuna ve sonuç olarak çevre üzerine etkileri.

457. FADN Bilgilerinin Kullanıcıları

FADN verilerinin başlıca kullanıcıları, başta OTP’ye yön veren Birlik kurumları olmak üzere tarımsal işletmeler ve tarım sektörü ile ilgisi bulunan diğer bütün birimlerdir.

4570. Politika Yapıcılar

FADN tarafından üretilen bilginin ilk kullanıcıları başta Avrupa Komisyonu olmak üzere Birlik kurumlarıdır. Bu kurumlardan gelen bilgi talebi öncelikli olarak değerlendirilmektedir. FADN'ın temel kullanıcıları da Genel Tarım Direktörlüğü alt birimleridir. Bu birimler de ortak pazar organizasyonlarının işletimi, kırsal kalkınmada faaliyetlerin işletimi ve bütün analizler ile OTP'ye karşı sorumludurlar. Ayrıca FADN, Birlik bünyesindeki kurumlara dışarıdan gelen bilgi taleplerine de cevap vermektedir. Bu talepler, üye ülkelerin Tarım bakanlıkları, üniversiteler, üreticileri temsil eden organizasyonlar ve ulusal araştırma enstitüleri gibi çeşitli kamu ve özel kurumlardan gelebilmektedir (<http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2083/16#benefits>).

4571. Tarımsal İşletmeler ve Diğer Kullanıcılar

FADN kapsamında toplanan veriler ve elde edilen bilgiler aracılığı ile tarımsal işletmelerin daha iyi yönetilmeleri mümkün olmaktadır. Ayrıca FADN verileri tarımsal işletmelere devlet tarafından yapılan ödemelere de yön vermektedir. Ayrıca sadece tarımsal işletmeler değil tarım ile ilgili olan bütün birimler de FADN verilerinden yararlanabilmektedir (<http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2083/16#benefits>).

46. AB'de Bazı FADN Ülke Uygulamaları

AB ülkelerinin FADN sistemine geçişleri sorunsuz ve çok kolay gerçekleşmemiştir. Sistem uygulanmaya ilk başladığında ülke uygulamaları arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ancak bazı ülkeler daha önceki dönemlerden tarım işletmelerinde muhasebe kayıt sistemini uyguladıkları için FADN'a geçişleri diğer ülkelere göre daha kolay olmuştur.

Bu kısımda AB ülkelerindeki FADN sisteminin uygulanmasına yönelik bilgiler verilecektir. Bu kapsamda İspanya, İtalya, Almanya, Polonya ve Macaristan'da FADN sisteminin uygulanması ele alınmıştır.

460. İspanya'da FADN

İspanyada yaklaşık 1.140.000 tarım işletmesi bulunmakta olup bu işletmelerin 300.000'i ticari işletme niteliğindedir. İspanya'da FADN sistemine dahil olan işletme sayısı 2006 yılı itibariyle 9.500 adet, 2007 yılı itibariyle ise 8.000 adettir. Sistemdeki işletme sayısının ileriki dönemde 7.000'e indirilmesi planlanmaktadır.

Ticari işletmelerin özelliklerine bakıldığında ekonomik büyüklüklerinin 4 ESU'dan fazla olduğu görülmektedir. Bu işletmeler yılda 4.000 saatten fazla ve tam gün çalışan profesyonel işletmelerdir.

İspanya'da FADN'in uygulanmasından sorumlu kuruluş İspanya Tarım Gıda ve Balıkçılık Bakanlığı (MAPA)'dır. FADN'in uygulanmasında; Tarım Gıda ve Balıkçılık Bakanlığı'ndan 4 kişi, ayrıca her yıl ihale yöntemiyle seçilen 15 adet muhasebe bürosu ve 12 kişilik ekipten oluşan ulusal komite, gıda sektörünü temsil eden 1 müdür yardımcısı, otonom bölgelerden gelen 4 temsilci çalışmaktadır. Muhasebe ofislerinde de toplam 250 kişi çalışmaktadır. FADN uygulamasında ayrıca III. Carlos Üniversitesi ile işbirliği yapılmakta olup, Bu üniversite işletmelerin seçim planının oluşturulması ve SBK'nın hesaplanması konularında çalışmaktadır. Üniversiteye 2007 yılı itibariyle yıllık 100.000 € ödeme yapılmıştır.

İşbirliği yapılan bir diğer kuruluş ta Ulusal İstatistik Enstitüsü (INE)'dür. Enstitü her yıl işletme yapı anketlerini uygulamaktadır. Ayrıca uygulamada WEB tabanlı bir muhasebe ağından da yararlanılmaktadır (ULUSOY, 2007, s.5-8).

İspanya'da FADN verileri, toplam 17 bölgeden 4-16 ESU, 16-40 ESU, 40-100 ESU ve 100 ESU'den büyük olmak üzere 4 ekonomik büyüklükteki işletme grubundan derlenmektedir. İşletmeler faaliyet alanlarına göre de sınıflandırılmıştır.

Anket formları MAPA ve III Carlos Üniversitesi ile hazırlanmakta ve anketörler muhasebe ofisleri tarafından konuyla ilgili olarak eğitilmektedir. Her bir anketör yılda 30 işletmeye FADN anketi uygulamaktadır. İşletmeler faaliyet alanına göre yılda 2-4 kez ziyaret edilmektedir.

Her yıl işletmelere 140 € ödeme yapılmaktadır. İspanya’da FADN’ın bir işletme için maliyeti 330 € olup, bunun %40’ı (140 €) AB’den sağlanmaktadır. FADN için Tarım Gıda ve Balıkçılık Bakanlığı 2006 yılı için yaklaşık 3.1 milyon € tutarında ödeme yapmıştır. Bunun 1.3 milyon €’luk kısmı AB den karşılanmıştır (ULUSOY, 2007, s.4).

461. İtalya’da FADN

İtalya tarım sektöründe 2000 yılından itibaren önemli yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Tarımsal işletme sayısı 2000 yılından 2005 yılına kadar %19,7 oranında azalma göstermiştir. Bu yapısal değişimler dolayısıyla FADN sistemi ile elde edilebilecek güvenilir ve doğru bilgi ihtiyacı da giderek artmıştır. 2003 yılından itibaren FADN sistemi ile Ulusal İstatistik Enstitüsü (ISTAT) koordinasyon halinde çalışmaktadır (BODINI, 2008, p.2).

FADN sistemine dahil edilen işletme sayısı, uygulamanın başladığı 1985 yılından 2005 yılına kadar 18.000, 2006 yılında 17.000 ve 2007 yılında ise 12.000’dir. Tarımsal işletmelerin özelliklerine bakıldığında ekonomik büyüklüklerinin 8 ESU’dan fazla olduğu görülmektedir. FADN sistemindeki işletmeler İtalya’nın toplam tarımsal üretiminin yaklaşık %80’ini oluşturmakta olup toplam tarımsal alanın ise %72’sini işlemektedirler.

İtalya’da sistemin uygulanmasından sorumlu kuruluş, Ulusal İtalya Tarımsal Araştırma Enstitüsü olup, ayrıca 21 adet bölgesel ofis, tarımsal sendikalardan ve kooperatiflerden oluşan muhasebe büroları, ulusal komite, tarım bakanlığı ve tarım sendikaları temsilcileri, bölgesel ofis temsilcileri ve İtalya İstatistik Kurumu da sistem için işbirliği yapılan birimlerdir. FADN verileri, toplam 21 bölgeden 4-8 ESU, 8-16 ESU, 16-40 ESU, 40-100 ESU, 100-250 ESU ve 250 ESU’dan büyük olmak üzere 6 ekonomik büyüklükteki işletme grubundan derlenmektedir. İşletmeler faaliyet alanlarına göre de 17 sınıfa ayrılmıştır (BODINI, 2008, p.3).

İtalya’da FADN konusunda çiftçiye yönelik herhangi bir para ödemesi yapılmamaktadır. Tarımsal işletmeler istatistiksel veri toplama kapsamında çalışan kurumlara bilgi sağlamakla yükümlüdür. İşletmelerin bu kapsamda kimlere bilgi vereceği her yıl belirlenerek çiftçilere bildirilmektedir. (ULUSOY, 2007, s.17).

FADN anket formları Ulusal İtalya Tarımsal Araştırma Enstitüsü tarafından hazırlanmakta ve anketörler konuyla ilişkin olarak eğitilmektedir. Anketör tarafından her yıl 20-25 işletmeye FADN anketi uygulanmaktadır. Hayvancılık işletmeleri yılda 4-6 kez, bitkisel üretim işletmeleri ise yılda 2-4 kez ziyaret edilmektedir. Anketörlere anket başına 250 € ödeme yapılmaktadır. Bu ödemenin 140 €'su AB tarafından karşılanmaktadır. 2006 rakamlarına göre İtalya'da FADN anketine yapılan harcama 4,3 milyon € olup, bunun 1,87 €'su İtalya ulusal bütçesi tarafından karşılanmıştır (ULUSOY, 2007, s.18-19).

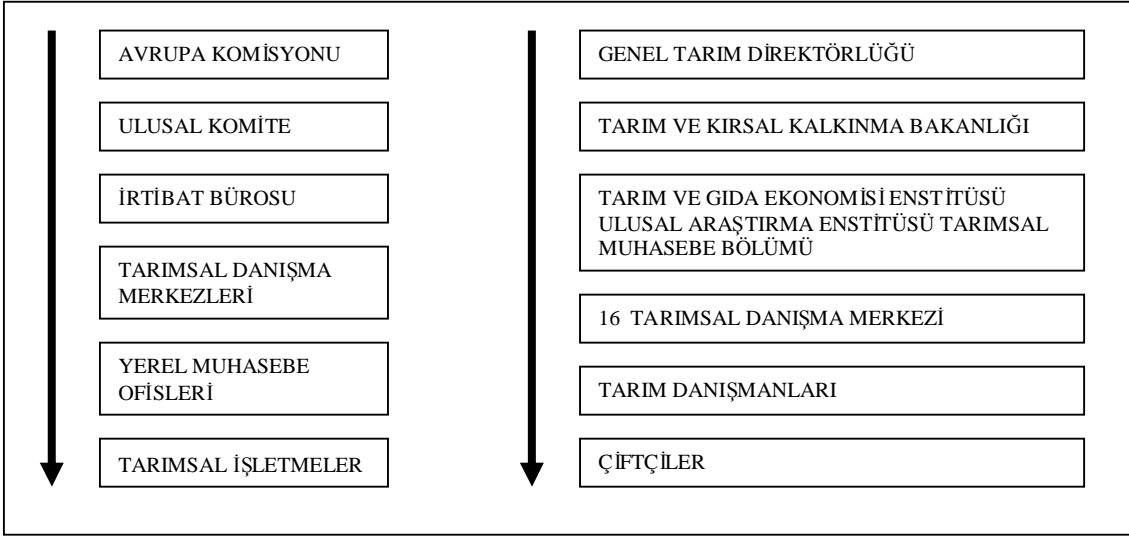
462. Almanya'da FADN

Almanya'da uygulanan FADN kapsamında çiftçilere gönüllü olarak sisteme katılım karşılığında 55 € prim ödenmiştir. Almanya'da FADN uygulamasının yıllık maliyeti 4,8 milyon €'dır. Bu bedelin 878 bin €'luk kısmı AB tarafından karşılanmış olup geri kalanı Almanya tarafından karşılanmıştır (ULUSOY, 2007, s.14).

463. Polonya'da FADN

Polonya'da tarımsal işletmelerden muhasebe verilerinin toplanması ve kullanımına ilişkin FADN sisteminin yasal temelleri, 29 Kasım 2000 tarihinde atılmış ve ilgili yasa tam üyeliğin gerçekleştiği 1 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak ilk pilot çalışma 1997 yılında yapılmış olup tam üyelikten önce 2002 yılından itibaren veriler FADN metodolojisiyle toplanmaya başlanmıştır.

Polonya'da FADN verilerinin toplanması ve kullanımı görevi Ulusal Komiteye ve İrtibat Bürolarına verilmiştir. Polonya'da irtibat bürosu olarak görev yapan Tarım ve Gıda Ekonomisi Enstitüsü ve Ulusal Araştırma Enstitüsü örnek tarımsal işletmelerden gerekli verileri toplamaktadır. İrtibat bürolarından başlayarak muhasebe ofisleri, danışmanlar ve tarımsal işletmeler arasındaki işbirliği her yıl yenilenen sözleşmeler ile düzenlenmektedir. (<http://www.fadn.pl/index.php?id=156>).

Şekil: 7

Polonya'da FADN'ın Organizasyon Şeması

Kaynak: <http://www.fadn.pl/index.php?id=151>.

Polonya'da 4 FADN bölgesi mevcuttur. Gözlem alanına ekonomik büyüklüğü 2 ESU'yu aşan işletmeler dahil edilmiştir. 2007 verilerine göre Polonya'da FADN sistemi içerisindeki işletme sayısı 12.100 olup sistemdeki her bir işletme 62 işletmeyi temsil etmektedir. 2.139.784 tarımsal işletme sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. FADN gözlem alanı içerisinde 745.023 tarımsal işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler toplam SBK'nın %89,3'ünü oluşturmaktadır (<http://www.fadn.pl/index.php?id=151>).

FADN sisteminde tarımsal işletmeler ile ilgili 1.500 farklı veri toplanmaktadır. FADN verileri, 4 ESU'den küçük, 4-8 ESU, 8-16 ESU, 16-40 ESU, 40-100 ESU ve 100 ESU'den büyük olmak üzere 6 ekonomik büyüklükteki işletme grubundan derlenmektedir (GORAJ-OSUCH-PLONKA, 2008, p.10-12).

464. Macaristan' da FADN

Macaristan'da FADN sisteminin yasal temelleri ilk olarak 2001 yılında atılmıştır. 7 FADN bölgesi bulunmaktadır. Ekonomik büyüklüğü 2 ESU'dan fazla olan işletmeler sisteme dahil edilmektedir. Macaristan'da toplam tarımsal işletme sayısı 2002 yılında 1.000.000 iken 2005 yılına gelindiğinde 715.000'e düşmüştür. FADN'ın gözlem alanını oluşturan tarımsal işletme sayısı 91.861 olup sisteme dahil edilen örnek işletme sayısı

1.940'dır İşletmelerin seçiminde coğrafi bölge, işletme büyüklüğü ve işletme tipi kriterleri göz önüne alınmaktadır. Macaristan'da işletmeler tiplerine göre 16 gruba ayrılmıştır (PODRUZZSIK ve diğ. 2008, p. 2-3).

Macaristan'da FADN'ın temel ortakları Tarım Bakanlığı Bölgesel Kalkınma Komitesi, tarımsal işletme sahipleri ve saymanlıklardır. Komite, projenin gerçekleştirilmesi için finans sağlar ve politika oluşturmak için bilgi toplar. Tarımsal Ekonomi Araştırma ve Bilgi Enstitüsü istenilmesi halinde danışmanlık, veri girişi ve saymanlıklar için gerekli olan yazılımları sağlar ve tarımsal işletmelerin kazançlarıyla ilgili verileri toplar. Saymanlıklar, yapılan seçim planı çerçevesinde tarımsal işletmelere ulaşmak ve onlarla anlaşma yapmak görevini üstlenmişlerdir. Ayrıca fatura veya diğer gerekli belgeleri bu işletmelerden almaktadırlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRK TARIM SEKTÖRÜNÜN ORTAK TARIM POLİTİKASI VE FADN SİSTEMİ'NE UYUM ÇALIŞMALARI

Türk tarımının AB tarımına uyumu, AB'nin tarım ile ilgili müktesebatının üstlenilmesini gerektirmektedir. AB bütçesinin, mevzuatının ve bürokrasisinin yaklaşık olarak yarısını oluşturan ve sürekli bir değişim sürecinde bulunan AB tarım müktesebatı, çok ayrıntılı düzenlemeleri içermektedir. Bu düzenlemelerin Türkiye tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

50. Ortak Tarım Politikası'na Uyum Çalışmaları

Türkiye'nin OTP'ye uyumda yaşayacağı sorunların temeli, tarımsal yapısındaki ve uygulanan tarım politikalarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Türk tarımı; ekonomideki yeri ve önemi, uygulanan politikalar, tarımın yapısı, işletmelerin büyüklüğü, organizasyonu, dağılımı, üretim deseni, üretim hacmi, verimlilik düzeyi, genel performansı vb. itibarıyla AB tarımına göre çok önemli farklılıklar göstermektedir. Ancak yapılacak olan yapısal reformlar ve iyileştirmeler sonucunda Türkiye AB tarımına uyum sağlayabilecektir.

AB'nin ilk ortak politikası olan OTP, AB ile 3 Ekim 2005'te Müzakere Çerçeve Belgesi'nin imzalanmasıyla tam üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye'nin AB müktesebatına uyum aşamasında da en çok zorlanacağı konuların başında yer almıştır.

Tam üyelik müzakereleri çerçevesinde tarım sektörü için 3 başlık (fasıl) belirlenmiştir. Bunlar;

11. Fasıl; Tarım ve Kırsal Kalkınma,
12. Fasıl; Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası,
13. Fasıl; Balıkçılıktır.

Türkiye 3 Ekim 2005 öncesi, özellikle tarım konusunda AB ile müzakereleri başarı ile tamamlamak üzere çeşitli hazırlıklar içerisine girmiştir. Türkiye'nin tarım konusunda AB'ye uyum çalışmalarının temeli AB'nin ilk kuruluş yıllarına kadar uzanmaktadır.

500. Türkiye AB Tarımsal İlişkilerinin Gelişimi

5000. 1963-Ankara Anlaşması Kapsamında İlişkiler

Türkiye ile AB arasında tarım alanındaki ilişkilerin çerçevesini 1963 tarihli Ankara Anlaşması, 1973 tarihli Katma Protokol ile Ortaklık Konseyi Kararları belirlemiştir.

Ankara Anlaşması kapsamında oluşturulan “Ortaklık Rejimi”, OTP’de göz önünde bulundurulan özel usullere göre tarım ve tarım ürünlerini kapsamaktadır. AB, Ankara Anlaşması ekinde yer alan Geçici Protokol ile tek taraflı olarak Türkiye'nin bazı tarım ürünlerine indirimli tarife kontenjanları tanımıştır (SAÇLI, 2007, s.114). Bu kapsamda AB, Türkiye kaynaklı ve çıkışlı tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık gibi ürünler için tarife kontenjanları açmıştır.

Ortaklıkta, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olmak üzere üç aşama öngörülmüştür.

5001. Hazırlık ve Geçiş Dönemi

Hazırlık dönemi, AB ile Türkiye arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmak üzere daha ziyade Türkiye'ye tek taraflı olarak verilen tavizlerin olduğu dönemdir. AB, bu dönemde birçok üründe tarife kotaları açmış ve kota miktarı sınırlamasında tercihli tarifeler uygulamıştır. Hazırlık döneminin 5 yıl olarak belirlenmesine karşın Türkiye'nin talebi üzerine 1968 yılında ikinci döneme geçiş koşulları görüşülmeye başlanmıştır. Bu arada hazırlık dönemi uzatılmış ve 1 Ocak 1973 tarihinde de Katma Protokol onaylanarak Geçiş dönemine girilmiştir. Katma Protokol’de, Geçiş döneminde taraflar arasında sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin gerçekleştirilmesi yanında tarım ürünlerinde giderek genişleyen bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması da öngörülmüştür (IŞIN, 2005, s.4).

1973 yılında yürürlüğe giren 1971 tarihli Katma Protokol ile Geçiş döneminin süresi ve bu döneme ilişkin, tarım da dahil olmak üzere, taraflar arasındaki ticarete geçerli olacak kurallar tespit edilmiştir (ATAKAN, 1998, s.7). Katma Protokolde, 22 yıllık dönem sonunda (1995 yılında), Türk tarımının OTP'ye uyumunun sağlanması için Türkiye'nin gerekli OTP tedbirlerini alması gerektiği belirtilmiştir. Ortaklık Konseyi'nin, Türkiye'nin gerekli tedbirleri aldığını belirlemesini takiben de tarım ürünlerinin serbest dolaşımı ile ilgili hükümleri tespit etmesi ve Türkiye ile AB'nin birbirlerine tarım ürünleri ticaretinde karşılıklı tercihli bir rejim uygulamaları öngörülmüştür. Bu çerçevede, AB Türkiye'den ithal ettiği bazı ürünlere gümrük muafiyeti, bazılarında da çeşitli oranlarda gümrük indirimi uygulamıştır. Türkiye ise ilk defa, 1993 yılı İthalat Rejimi Kararı ile bazı tarım ürünlerinde AB'ye yaklaşık %30 gümrük indirimi şeklinde bir taviz sağlamıştır. Bu tavizler daha sonraki yıllarda iyileştirilmiştir. Katma Protokol'de öngörülen dönem içerisinde Türk tarımının OTP'ye uyumu konusunda önemli bir gelişme sağlanamaması nedeniyle, tarım ürünleri Gümrük Birliği Anlaşması dışında bırakılmış, işlenmiş tarım ürünleri ise Gümrük Birliği (GB) kapsamına alınmıştır (SAÇLI, 2007, s.114).

5002. Gümrük Birliği Anlaşması Kapsamında İlişkiler

AB ile Türkiye arasında GB uygulaması, 1 Ocak 1996 tarihinde başlamış ve uygulamanın esasları 6 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi Kararları ile belirlenmiştir. Konsey Kararlarınının 2. Kısımında bulunan tarım ile ilgili maddeler şunlardır; (http://www.abgs.gov.tr/files/_files/Gumruk_Isbirligi/1-95.doc)

22. madde, Ortaklık Konseyi, Tarafların aralarında tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlama hedeflerini teyit etmektedir. Bu ürünlerin serbest dolaşımını sağlamak amacıyla gerekli koşulların oluşturulması için ek bir sürenin gerekli olduğu da vurgulanmıştır.

23. madde, Türkiye, tarım politikasını, tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gerekli olan OTP tedbirlerini benimseyecek biçimde uyumlaştıracağını belirtmiştir. Türkiye, bu doğrultuda alınan kararları Topluluğa bildirecektir. Topluluk, tarım politikasını geliştirirken mümkün olduğu ölçüde Türk tarımının çıkarlarını göz önünde bulunduracak ve ilgili Komisyon önerileri ile bu öneriler temel alınarak benimsenen kararlar konusunda Türkiye'ye bilgi verecektir.

24. madde, Topluluk ve Türkiye, tarım ürünleri ticaretinde birbirlerine tanıdıkları tercihli rejimleri, aşamalı olarak ve karşılıklı avantajlar yaratacak biçimde geliştireceğini belirtmiştir. Ortaklık Konseyi, bu tercihli düzenlemelerde yapılan iyileştirmeleri düzenli olarak inceleyecektir.

25. madde, Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin belirlenen OTP tedbirlerini aldığı tespit ettikten sonra, Toplulukla Türkiye arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gerekli hükümleri benimseyeceğini karara bağlamıştır.

Ortaklık Konseyi 22. maddede tarım ürünlerinin serbest dolaşımını teyit etmekle birlikte, bu ürünlerin serbest dolaşımını sağlamak amacıyla gerekli koşulların oluşturulması için ek bir sürenin gerekli olduğunu da vurgulamıştır. Bu kapsamda GB'ye tarım ürünlerinin de dahil edilmesinin bu sürenin bitiminden sonra olabileceği öngörülmüştür. Türkiye'nin tarım ürünlerinin GB kapsamına ancak, Türkiye'nin tarım sektörünün GB'den zarar görmeyecek ve OTP'ye uyum sağlayacak duruma geldiğinde alınacağı ifade edilmiştir. GB'ye dahil edilen işlenmiş tarım ürünleri kapsamına giren ürünler ise; makarna, meyveli yoğurt, margarin, tatlı mısır konserveleri, çikolata, kakao, şekerleme, ekmek, pasta, kek, bisküvi, gibi unlu mamuller, patates unu ve ezmesi, çay, dondurma, meyve suları hariç alkolsüz içkiler ve çocuk mamaları olarak sıralanmaktadır. GB'yi tesis eden 1/95 sayılı Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde söz konusu işlenmiş tarım ürünleri sisteminin uygulamaya girmesi sonrasında Türkiye, bu ürünlerde herhangi bir ayrıma tabi olmayan mevcut korumasını, Birlik sistemine benzer bir şekilde "tarım payı" ve "sanayi payı" olarak yeniden belirlemiş ve bu bağlamda toplam korumanın sanayi payına karşılık gelen kısmını AB'ye karşı sıfırlamıştır. Buna paralel olarak AB tarafından da Türkiye menşeli işlenmiş tarım ürünleri ithalatında sınai korumaya karşılık gelen ad-valorem vergiler tahsil edilmemektedir (DPT, 2007c, s.64).

5003. Gümrük Birliği Sonrası İlişkilerin Gelişimi

50030. 1998 Cardiff Zirvesi “Türkiye İçin Avrupa Stratejisi” ve Tarım

Türkiye'nin adaylık sürecinde tarım sektöründe yapması gereken çalışmalar, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye için Avrupa Stratejisi uygulamaya yönelik başlangıç önerileri kapsamında, 1998'de Cardiff Zirvesi'nde onaylanan “Türkiye İçin Avrupa Stratejisi Raporu”nda belirlenmiş ve üç aşamalı süreç önerilmiştir. Birinci aşama, uygulanan tarımsal politikalar hakkında bilgi akışı ve değerlendirilmesi; ikinci aşama, AB, OTP ve Türk tarım politikası hakkında görüşmeler; üçüncü aşama ise, politika farklılıklarının ortaya koyulması şeklindedir (DPT, 2000, s.49).

Türkiye İçin Avrupa Stratejisi Raporu'nda tarafların tarım politikalarına ilişkin bilgi ve mevzuat değişikliği yapılması, ayrıntıların karşılıklı görüşülmesi, Türk tarım politikası ile OTP arasındaki farklılıkların ortaya konulması ve Türkiye'nin OTP'yi üstlenmesi için teknik ve mali yardım yapılması konularında düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye ile AB arasındaki uyumu kolaylaştırmak ve AB ile ilişkilerde koordinasyonu sağlamak amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılması için AB Genel Sekreterliği koordinasyonunda 2000 yılında 9 adet “Alt Komite” oluşturulmuş olup, bunlardan “Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi”nin faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonu Tarım Bakanlığı'na verilmiştir. Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi'nin görev alanına giren AB mevzuatının çok kapsamlı olması dolayısıyla bu komitenin altında 8 adet Alt Çalışma Grubu oluşturulmuş ve AB mevzuatına uyum çalışmaları başlatılmıştır. Bu Alt Çalışma Grupları şunlardır;

- 1) Arazi Kayıt ve Çiftçi Kayıt Sistemi Alt Çalışma Grubu
- 2) Hayvan Kimlik Sistemi Alt Çalışma Grubu
- 3) Veterinerlik Alt Çalışma Grubu
- 4) Bitki Sağlığı Alt Çalışma Grubu
- 5) Balıkçılık Alt Çalışma Grubu
- 6) Kontrol Alt Çalışma Grubu

7) Tarımsal Piyasalara İlişkin Topluluk İdari Yapılarının İzlenmesi ve Oluşturulması Gereken Başlıca Sistemler ile Kırsal Kalkınma Alt Çalışma Grubu

8) Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum Alt Çalışma Grubu

Daha sonra bu Alt Çalışma Grupları, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından Haziran 2004 tarihinde yapılan bir düzenleme ile sayıları 7'ye düşürülerek yeniden oluşturulmuştur. Bu düzenleme ile oluşturulan yeni Alt Çalışma Grupları sırasıyla;

- 1) Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum Alt Çalışma Grubu
- 2) Veterinerlik Alt Çalışma Grubu
- 3) Bitki Sağlığı Alt Çalışma Grubu
- 4) Balıkçılık Alt Çalışma Grubu
- 5) Kontrol Alt Çalışma Grubu
- 6) Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Alt Çalışma Grubu
- 7) Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum Alt Çalışma Grubu'dur.

AB ve Türk tarımı ile ilgili yine önemli bir adım da Katılım Ortaklığı Belgesi ile atılmıştır. Katılım Öncesi Strateji'nin en önemli aracı olan Katılım Ortaklığı Belgesi'nin ilki Mart 2001 tarihinde, ikincisi de Nisan 2003 tarihinde AB Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Türk tarım sektörünün alt yapısının ve idari yapılarının güçlendirilmesine yönelik unsurlara ağırlık verilmiştir. 14 Nisan 2003 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan ve tarım ile ilgili olarak ortaya koyulan kısa ve orta vadeli öncelikler şunlardır (DPT, 2003, s.12);

Kısa Vadeli Öncelikler;

1) Entegre İdare Kontrol Sisteminin kilit unsurlarından olan hayvan kimlik sisteminin oluşturulmasının tamamlanması, ayrıca arazi-parcel tanımlama sistemleri gibi diğer unsurlar için hazırlık çalışmalarının başlatılması.

2) Türkiye için, AB kırsal kalkınma politikası ve ormancılık stratejisine giriş için bir stratejinin belirlenmesi.

3) Hayvan sağlığına ilişkin çerçeve bir kanun ve müktesebat ile uyumlu ikincil mevzuatın çıkartılması, ilgili idari ve bilimsel yapıların, test ve kontrolden sorumlu birimlerin beşeri, teknik ve bilgi kaynaklarının güçlendirilmesi, mevzuatın etkili uygulanmasının sağlanması, hayvan hastalıklarını yok etme çalışmalarının hızlandırılması, muhtemel sorunlara ilişkin planlamanın ve izleme kapasitesinin iyileştirilmesi.

4) AB ile uyumlu bir Sınır Kontrol Noktaları Sistemi'nin üçüncü ölkelerle birlikte geliştirilmesi ve yürütölmesi amacıyla söz konusu noktaların belirlenmesi.

5) AB'nin hayvan ve bitki sağlığı müktesebatının iç hukuka aktarılmasına yönelik bir program kabul edilmesi; özellikle laboratuvar testleri olmak üzere bitkilerin korunmasına ilişkin müktesebatın etkili bir şekilde uygulanması için idari, bilimsel ve teknik yapıların güçlendirilmesi; yerli üretime, bitki ve bitkisel ürün ithalatına ve gıda işleme tesislerine ilişkin denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi.

Orta Vadeli Öncelikler ise şunlardır (DPT, 2003, s.18);

- 1) Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin oluşturulmasının tamamlanması.
- 2) AT kırsal kalkınma politikası ile ormancılık stratejisinin uygulanması için gerekli idari yapıların kurulması.
- 3) Ortak piyasa düzenleri kurulması ve tarımsal piyasaların etkin bir şekilde izlenmesi için gerekli yasal temelin kabul edilmesi, idari yapılar ile uygulama mekanizmalarının oluşturulması.
- 4) Müktesebata uyumlu olarak, üçüncü ölkelere yönelik sınır kontrol noktalarında uygulanan sistemin iyileştirilmesine ilişkin bir plan ve takvimin sunulması.
- 5) Gıda güvenliği ve denetimi sisteminin yeniden düzenlenmesi ve güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi.

6) AB hijyen ve kamu sağlığı standartlarının karşılanabilmesi için gıda işleme tesislerinin modernizasyonuna yönelik, takvime bağlanmış bir iyileştirme planının oluşturulması ve ayrıca test ve tanı tesislerinin kurulması.

2001 yılında Türkiye tarafından Katılım Ortaklığı Belgesi'ne paralel olarak hazırlanan AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda, Türkiye, tarım sektöründeki eksikliklerini ve bu eksiklikleri gidermek için hangi düzenlemeleri yapacağını AB'ye bildirmiştir. Ulusal Program'da tarım alanında Türkiye-AB ilişkilerinde en öncelikli konunun, Türk tarımının OTP'ye uyumu olduğu vurgulanmıştır. Uyum konusunda verilen taahhütlerin başlıcaları şunlardır (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=194&l=1>);

- Tarım sektörünün idari yapısından, üretim, tüketim, fiyat ve pazar politikalarına, verimlilik ve rekabetten, kırsal, bölgesel ve çevresel kalkınma politikalarına kadar geniş bir alanı içeren ve AB sistemine uygun bir altyapının oluşturulması,
- OTP'ye uyum sürecinin önemli unsurlarından birisi olan ve Adıyaman, Ankara, Antalya ve Trabzon illerinde pilot proje uygulamaları gerçekleştirilen DGD'nin 2001 yılından itibaren tüm yurt genelinde yaygınlaştırılması,
- DGD'nin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için ihtiyaç duyulan Çiftçi Kayıt Sistemi ve Tapu Kadastro Sistemi'nin yanı sıra Coğrafi Bilgi Sistemi, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı'nın geliştirilmesi ve tarımsal veri tabanını kullanan Tarım Bilgi Sisteminin kurulmasına yönelik olarak sürdürülen çalışmaların hızlandırılması,
- Hayvanlarda ortaya çıkabilecek bulaşıcı hastalıkların denetim altına alınabilmesi, bu suretle, hayvan hareketlerinin ticaretinin de güvenilir bir şekilde gerçekleşebilmesi ve süt ve et ürünleri üreticisi çiftçilerin DGD'ye dahil edilmelerinin mümkün olmasını sağlamak üzere, Hayvan Kimlik ve Kayıt Sistemi'nin ülke genelinde oluşturulması için gerekli idari yapının tamamlanması,

- Hayvan sağlığı alanında, hayvancılık sektöru için önemli sorun oluşturan hastalıkların mümkün olabildiğince kısa süre içerisinde kontrol altına alınarak bertaraf edilmesi için Topluluğun veterinerlik mevzuatına uyumun sağlanması ve salgın hayvan hastalıklarıyla mücadeleye ilişkin AB uygulamalarının üstlenilmesi. Bu konudaki idari yapılanma ile ilgili olarak ise, yetki paylaşımını ve koordinasyon karmaşasını ortadan kaldıracak şekilde merkezin taşra teşkilatı ile doğrudan irtibatının sağlanması, canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin gümrüklerden çekilmesi konusunda sınır kontrol noktalarında denetimi etkin hale getirmek amacıyla Topluluk standartlarına uygun karantina laboratuvarlarının oluşturulmasına yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,
- Topluluk mevzuatı ile büyük ölçüde uyumlu olan ve farklılığın daha ziyade mevzuattan kaynaklandığı bitki sağlığı ile ilgili tespit edilen noktaların mevzuata dahil edilmesi ve bitki sağlığı ile ilgili kurum ve kuruluşların başta laboratuvarlar olmak üzere alt yapıların geliştirilmesi,
- Özellikle süt ve et tesislerinin AB standartları düzeyine getirilmesine yönelik düzenlemelerin sonuçlandırılması,
- Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan Kırsal Kalkınma Projeleri çerçevesinde ise Güneydoğu Anadolu Projesi ve TKB bünyesinde yürütölen çalışmaların genişletilerek sürdürölmesi ve AB uygulamalarına paralel Kırsal Kalkınma önlemlerini içeren yeni stratejilerin tespit edilmesi,
- Türkiye’de çiftçilerin kooperatifler şeklinde teşkilatlanmasını sağlayabilecek hukuki altyapı mevcut olmasına rağmen AB normlarına uygun Tarımsal Üretici Birlikleri Mevzuatı henüz bulunmadığından, bu bağlamda, üretici birliklerinin AB normlarına uygun bir şekilde teşkilatlanmasına imkan tanıyacak olan Tarımsal Üretici Birlikleri Kanun Tasarısının yasalasmasının sağlanması,
- Tarım kesiminde var olan yetki dağınıklılığının giderilmesinin yanı sıra tarımsal destekleme politikalarının yeniden yapılandırılması ve tarımsal veri tabanı çalışmalarının yürütölmesi amacıyla kurulan ve sektörde görev alan kurumların üst

düzy temsilcilerinden oluşan Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu'na, özel sektör kuruluşları ile çiftçi örgütleri temsilcilerinin dahil edilmesi suretiyle etkinlik kazandırılması.

Ulusal Program'da uyumlaştırılması taahhüt edilen AB mevzuatının karşılığı Türk mevzuatının belirlenen sürelerde hazırlanarak yayınlanması için Mevzuat Uyum Takvimi oluşturulmuştur. Bu çerçevede, her bir Alt Çalışma Grubu tarafından birer eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planlarında ilgili AB mevzuatının uyumlaştırılmasına ilişkin öncelikler belirlenmiştir. Taranan AB mevzuatına karşılık gelen ulusal mevzuattaki eksik yönler tespit edilerek, duruma göre yeni mevzuat çıkarılmakta veya mevcut mevzuatta düzenlemeler yapılmakta ve mevzuat uyumu için gerekli idari yapılanma önlemleri saptanmaktadır (TKB, 2007b, s. 28-29).

Ulusal Program 2003 yılında tekrar revize edilmiş ve aşağıdaki düzenlemelerin hayata geçirilmesi taahhüt edilmiştir;

- Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin (IACS) temel unsurlarının oluşturulması,
- Türkiye'nin tarım politikalarının yönlendirilmesinde etkin bir biçimde kullanılabilir olan FADN'ın kurulmasına ilişkin mevzuat uyumu sağlanması ve gerekli kurumsal kapasite çalışmalarına başlanması,
- EAGGF benzeri yapılanma,
- Veteriner mevzuatına uyum,
- Bitki sağlığı mevzuatına uyum,
- Ulusal kırsal kalkınma ve ormancılık stratejisi oluşturulması,
- Gıda güvenliği ve kontrolü,
- Ortak piyasa düzenlerinin kurulması ve tarım piyasalarının etkin biçimde izlenmesine yönelik yasal dayanak, idari yapılar ve uygulama mekanizmalarının oluşturulması (hububat ve çeltik, sığır ve dana eti, süt ve süt ürünleri, taze meyve ve sebze, işlenmiş meyve ve sebze, zeytinyağı, şarap, şeker ve tütüne yönelik ortak piyasa düzenleri oluşturulması).

Ulusal Programlar kapsamında Türkiye tarafından gerçekleştirilen başlıca düzenlemeler ise şunlardır;

- Çiftçi Kayıt Sistemi Yönetmeliği (16.04.2005)
- Tarım Bilgi Sistemi (devam ediyor)
- Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (devam ediyor)
- Hayvan Kimlik Sistemi (devam ediyor)
- Şeker Kanunu (19.04.2001)
- Tütün Kanunu (09.01.2002)
- TZOB Yasası Değişikliği (03.06.2004)
- Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu (29.06.2004)
- Hayvan Islahı Kanunu (10.03.2001)
- Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu (26.04.2001)
- Zirai Karantina Yönetmeliği (06.07.2003)
- Gıda Yasası (25.02.2004)
- Türk Gıda Kodeksi Yönetmelikleri (devam ediyor)
- Organik Tarım Kanunu (01.12.2004)
- Kontrollü Örtüaltı Yönetmeliği (27.12.2003)
- İyi Tarım Uygulamaları Yönetmeliği (08.09.2004)

501. Türk Tarımının OTP'ye Uyumu Kapsamında Yapılan Düzenlemeler

5010. Tarım Stratejisi (2006-2010)

2004 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 2006-2010 yılları arasında, AB'ye uyum gözetilerek, tarım sektörü ile ilgili kesimlerin karar almalarını kolaylaştırmak, sektörün kalkınma hedef ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesini sağlamak Tarım Çerçeve Kanunu ile bu kanuna dayalı olarak hazırlanacak ikincil mevzuatın temelini oluşturmak amacıyla "Tarım Stratejisi" yayınlanmıştır. Tarım Stratejinin amaçları belgede şu şekilde sıralanmıştır (2004/92 Sayılı YPK Kararı. 30.11.2004.);

1) Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye dayalı üretim artışı ile gıda güvenliği ve gıda güvencesinin sağlanması,

2) Üreticilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi ve gelir istikrarının sağlanması, üretim maliyetlerini azaltıcı ve teknolojik gelişimi hızlandırıcı tedbirlerin uygulamaya konulması yoluyla üreticilerin rekabet düzeylerinin yükseltilmesi,

3) Tarımsal pazarlama altyapısının iyileştirilmesi ve üreticilerin pazara erişim düzeylerinin artırılması, tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayinin rekabet edebilirliğini artırıcı nitelikte uygun ve kaliteli ham maddenin temin edilmesi ile tüketici tercihlerinin karşılanması amacıyla yönelik tedbirlerin alınması,

4) Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan yaklaşıma dayalı kırsal kalkınma projelerinin oluşturulması ve söz konusu projelerin kırsal yaşam şartlarını iyileştirecek biçimde uygulanması,

5) Kamudan bağımsız bir yapıda üreticilere, üretimden pazarlamaya kadar olan safhalarda hizmet vermek üzere; kar amacı gütmeyen tarımsal üretici birliklerinin kurulması ve geliştirilmesi ile tarımsal nitelikli diğer üretici örgütlerinin geliştirilmesi, söz konusu örgütlerde denetimin özzerkleştirilmesi.

5011. 5488 Sayılı Tarım Kanunu (2006)

18.04.2006 tarih ve 5488 Sayılı Tarım Kanunu ile birlikte Türkiye, ilk defa resmi bir tarım kanununa kavuşmuştur. Tarım Kanunu'nun amacı 1. maddede, tarım sektörünün ve kırsal alanın, kalkınma plan ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesi ve desteklenmesi için gerekli politikaların tespit edilmesi ve düzenlemelerin yapılması olarak belirtilmiştir.

Tarım sektöründe uygulanacak politikaların amaçları ise 4. maddede, tarımsal üretimin iç ve dış talebe uygun bir şekilde geliştirilmesi, doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesi, verimliliğin artırılması, gıda güvenliği ve güvenliğinin güçlendirilmesi, üretici örgütlerinin geliştirilmesi, tarımsal piyasaların güçlendirilmesi, kırsal kalkınmanın sağlanması suretiyle tarım sektöründeki refah düzeyinin yükseltilmesi olarak belirlenmiştir.

Kanunda tarım politikalarının ilkeleri; tarımsal üretim ve kalkınmada bütüncül yaklaşım, uluslararası taahhütlere uyum, piyasa mekanizmalarını bozmayacak destekleme araçlarının kullanımı, örgütlülük ve kurumsallaşma, özel sektörün rolünün artırılması, sürdürülebilirlik, insan sağlığı ve çevreye duyarlılık, yerinden yönetim, katılımcılık, şeffaflık ve bilgilendirmek olarak sıralanmıştır (madde 5). Tarım politikalarının öncelikleri ise şu şekilde sıralanmıştır (T.C.Resmi Gazete, 25.04.2006/26149);

- a) Tarımsal üretimde verimlilik, ürün çeşitliliği, kalite ve rekabet gücünün yükseltilmesi,
- b) Yeterli ve güvenilir gıda arzının sağlanması,
- c) Tarımsal işletmelerin altyapılarının geliştirilmesi,
- d) Tarımsal faaliyetlerde bilgi ve uygun teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması,
- e) Tarımsal girdi ve ürün piyasalarının geliştirilmesi ve üretim-pazar entegrasyonunun sağlanması,
- f) Tarımsal üretimin tarım-sanayi entegrasyonunu sağlayacak şekilde yönlendirilmesi,
- g) Tarım sektörünün kredi ve finansman ihtiyacının karşılanmasına ilişkin düzenlemeler yapılması,
- h) Destekleme ve yönlendirme tedbirlerinin alınması,
- i) Doğal afetler ve hayvan hastalıklarına karşı risk yönetimi mekanizmalarının geliştirilmesi,
- j) Kırsal hayatın sosyo-ekonomik açıdan geliştirilmesi,
- k) Üretici örgütlenmesinin geliştirilmesi,
- l) Tarım bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılması,
- m) Toplulaştırma, arazi kullanım planının yapılması ve ekonomik büyüklükteki tarım işletmelerinin oluşturulması,
- n) Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve rasyonel kullanımı,
- o) AB'ye uyum sürecindeki gelişmelerden doğacak ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde ortak piyasa düzenlerinin öngördüğü idari ve hukuki düzenlemelerin yapılması.

5012. İyi Tarım Uygulamaları

OTP'ye uyum kapsamında, İyi Tarım Uygulamalarına (İTU) ilişkin Yönetmelik, 08.09.2004 tarihinde çıkarılmıştır. İTU'nun amacı; doğal çevreye ve insan sağlığına zarar vermeyen tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanmasıdır.

Yönetmelikte İTU kriterlerine göre üretim yapan üreticilerin görev ve sorumlulukları şöyle belirlenmiştir (T.C. Resmi Gazete, 08.09.2004/25577);

- 1) Üretim alanlarında yaptıkları gübre, bitki koruma uygulamalarını ve gerekli olan diğer zorunlu uygulamaları kayıt altına almak,
- 2) Bitki koruma ve hayvan sağlığı ürünlerini tavsiyesine uygun olarak kullanmak,
- 3) Üretimde hastalıklar, zararlılar ve yabancı otlar ile mücadele yapmak,
- 4) Toprak, su, çevre ve insan sağlığını koruyucu tedbirler almak,
- 5) Toprak ve yaprak analizlerini yapmak/yaptırmak, gübrelemeyi analiz sonuçlarına göre uygulamak ve analiz sonuçlarını kayıt altında tutmak,
- 6) Sulama suyunu analiz ettirmek, önerilen miktar ve metotlarda uygulamak ve kayıt altına almak.

Bu kapsamda öncelikle yaş meyve sektöründe, TKB'ndan yetki almadan EurepGAP¹ adı altında ürün belgelendirmesi yapan kuruluşların İTU Yönetmeliği çerçevesinde Bakanlıktan yetki almak suretiyle faaliyetlerine devam etmelerini sağlayacak çalışmalara başlanılmıştır. Bu amaçla, İTU Yönetmeliğinin üç maddesinde değişikliğe gidilmiş olup, yönetmelik değişikliği 15.05.2006 tarih ve 26169 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Üreticilerin tarımsal üretimlerini, İTU kriterleri doğrultusunda sürdürmelerini; pazarlama zincirinde bulunan müteşebbislerin iyi tarım teknikleri ile üretilen ürünleri İTU kriterleri doğrultusunda tüketicilere ulaştırmalarını; tüketicilerin ise İTU kriterlerine göre

¹ AB'de uluslararası büyük tedarikçilerin temsilcilerinden oluşan Eurep Avrupa Perakendecileri Ürün Çalışma Grubu, uluslararası kabul görenek, tarımsal ticarete minimum gereklilikleri ortaya koyan EurepGAP Protokolünü oluşturmuştur. EurepGAP, İTU esas alınarak şekillendirilmiş, uluslararası tarımsal ticarete tüm ülkelerin kendi yasal mevzuatına uygun düşecek minimum zorunlulukları ortaya koymaktadır. Türkiye açısından EurepGAP, gönüllülük esasına dayanan bir standart olmakla birlikte İTU Yönetmeliği Türkiye'nin yasal mevzuatını temsil etmektedir (ALTUNLU, 2006, s. 103).

üretileen tarımsal ürünleri talep etmeleri konusunda duyarlı olmalarını sağlamak üzere yayın ve enformasyon materyalleri hazırlanmıştır. Türkiye'nin İTU kriterlerinin oluşturulması ve uluslararası standartlarla eşdeğer sayılmasına yönelik çalışmalara ise halen devam edilmektedir (TKB, 2008, s. 28-29).

5013. Organik Tarım

AB Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin yayınlanan Türkiye Ulusal Programında, tarım başlıklı öncelikler listesinde yer alan düzenlemeler doğrultusunda Organik Tarım Kanunu ve ilgili yönetmelik 01.12.2004 tarihinde çıkarılmıştır. Buna göre, TKB organik tarımla ilgili uyum çalışmalarının yürütülmesi ve yasal mevzuatın uygulanması ile doğrudan sorumludur.

Organik Tarım Kanunu ile Türkiye'de organik tarım konusunda AB'ye uyum ile ilgili yasal mevzuat tamamlanmıştır. Buna göre AB'de olduğu gibi Türkiye'de de organik tarım yapmak çiftçiler için bir zorunluluk değildir. Yapılan düzenlemeler daha ziyade organik tarımın nasıl yapılacağına ilişkindir. Dolayısıyla Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği halinde de sadece organik tarım yapmaya yönelik bir zorunluluk içine girmesi söz konusu olmayacaktır. Zira AB'de toplam tarım alanının ancak %4,3'ü organik tarım için tahsis edilmiştir. Organik tarım konusunda AB'den bir yaptırım veya baskı gelmesi söz konusu olmamakla birlikte, önemli olan nokta, organik ürünlere olan talebin hızla artması nedeniyle AB'de ve Türkiye'de organik tarım üretiminin giderek artma eğiliminde olmasıdır. Dolayısıyla Türk tarım üreticilerinin azami fayda sağlamak üzere bu konuda daha fazla bilgilendirilmesi gerekmektedir (<http://www.avrupa.info.tr/Files//File/PressPacks/AgricultureFair/efsane.pdf>).

5014. Kırsal Kalkınma

04.05.2007 tarihinde AB ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakların, Türkiye'de kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için kullanılmasını sağlamak amacıyla "Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu" kurulmuştur. Kurumun görevi; ulusal kalkınma planı, program ve stratejilerindeki ilke ve hedefler çerçevesinde, kırsal kalkınma programlarının

uygulanmasına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Kurum, idari ve mali özerkliğe sahip olup özel bütçeli olarak faaliyet göstermektedir. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), Türkiye'nin AB desteklerinden yararlanabilmesi amacıyla tanıtım, eğitim, danışmanlık ve yönlendirme faaliyetlerini yürüterek, proje ve faaliyet başvurularını almakta, ön incelemeleriyle yerinde kontrolleri yapmaktadır. TKDK, desteklenecek proje ve faaliyetleri belirleyip, uygulama sözleşmelerini hazırlayarak başvurusu uygun görülenler ile sözleşme imzalamaktadır. Ayrıca kendi görevleriyle ilgili konularda tüzel ve gerçek kişiler ile sivil toplum örgütleri, Avrupa Komisyonu ve uluslararası kuruluşlarla gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamaktadır (T.C. Resmi Gazete, 18.05.2007/26526).

Türkiye'de, AB'ye üyelik perspektifini de içerecek şekilde, kırsal kalkınma politika ve uygulamalarına bütüncül bir çerçeve oluşturmak amacıyla "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi"(UKKS) hazırlanmış ve 2006 yılında yürürlüğe konulmuştur. Bu belgede kırsal kalkınmada temel amaç "yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması" olarak ifade edilmiştir. Ayrıca kırsal kalkınmanın, Türkiye açısından aşağıdaki alanlarda sağlayacağı katkı nedeniyle önem taşıdığı belirtilmiştir (DPT, 2006, s.4);

- Kırsal alanın ülke ekonomisine katkısının artırılması ve kırsal toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi suretiyle bölgeler ve kır-kent arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması,

- Göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması dengeli ve sürdürülebilir kalkınma hedefiyle uyumlu bir nüfus yapısına ulaşılması,

- Tarımın yeniden yapılandırılması sürecinde ortaya çıkabilecek sosyo-ekonomik ve çevresel olumsuzlukların azaltılması,

- Çevrenin ve doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kullanımı,

- AB ile ekonomik ve sosyal yakınsamanın ve müktesebat uyumunun sağlanması.

Tarım politikalarını ve sektördeki yapısal dönüşümü desteklemek üzere UKKS'de belirlenen öncelikler şu hususlarda yoğunlaşmaktadır;

- Verimliliğin artırılması,

-Tarım-sanayi entegrasyonunun sağlanması ve üretimin pazar koşullarına yönlendirilmesi,

-Teknoloji kullanım düzeyinin ve yenilikçilik kapasitesinin artırılması,

-AB ve diğer dış pazarların standartlarına uygun, tüketici sağlığını gözeterek üretimin sağlanması,

-Yerel bilgi, beceri ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı yoluyla; arıcılık, ipek böcekçiliği, süs bitkileri, organik tarım, tıbbi ve aromatik ürünler üretimi, bıldırcın, ördek, kaz ve devekuşu yetiştiriciliği ve bunun gibi yerel koşullara uygun yeni türlerin adaptasyonu gibi faaliyetlerle tarımsal üretimin çeşitlendirilmesi.

Türkiye’de OTP’ye uyum konusunda kırsal kalkınmayla ilgili olarak önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Katılım Öncesi Yardım Aracının V. bileşeni (IPARD) altında hazırlanan ve tarım ve kırsal kalkınma alanlarında politikalar geliştirilmesi ile OTP’nin yönetimi ve uygulanma hazırlıklarına destek olmak amacıyla tasarlanan 2007-2013 Türkiye Kırsal Kalkınma Programı Şubat 2008’de AB Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Bu, IPARD’ın Türkiye’de uygulanmasına yönelik önemli bir adımı teşkil etmektedir (2008 Yılı İlerleme Raporu).

5015. Sınır Kontrol Noktalarının Yapılandırılması

Bilindiği üzere Türkiye, AB’ye üye olması durumunda Birliğin güney doğudaki en uç sınırı olacaktır. Bu nedenle doğal olarak AB, Türkiye için gerek güvenlik, gerekse dış ticaret konusunda sınır kontrollerine büyük önem vermektedir. Nitekim AB tarafından Sınır Kontrol Noktalarının modernizasyonu veya yeni noktaların kurulması konusunda hibe destekleri de sağlamaktadır. Yine bilindiği gibi, Türkiye’nin doğu ve güneydoğu sınırlarından özellikle kaçak hayvan ve hayvansal ürün girişi önemli bir sorun halindedir. Türkiye bu konuyla çözüm için gerekli bütün önlemleri alması gerekmektedir (SAÇLI, 2007, s.149-150).

5016. Tarım Ürünlerinde Lisanslı Depoculuk Uygulaması

Lisanslı depolar, iç ve dış ticarete konu olan ve uzun süreli depolamaya uygun niteliğe sahip tarım ürünlerinin depolanmasına yönelik hizmet veren kuruluşlardır. Lisanslı

depoculuk bir ülkenin tarım sektöründe ve tarım ürünleri ticaretinde köklü değişim ve dönüşümleri öngörmekte olup başarılması kolay olmayan bir uygulamadır. Türkiye’de Umumi Mağazalar Kanunu 1982 yılından beri yürürlükte olmakla birlikte, piyasanın ihtiyaçlarına yeterince cevap verememiş, geleneksel standart dışı depolama alışkanlığından vazgeçilememiş, malları masrafsız ve kolayca devretme imkanı veren makbuz senedi ve varant kullanımına ilişkin düzenleme ve güvence mekanizmaları oluşturulamamıştır. Bu nedenlerle bu kanun amacına ulaşamamış ve dünya gelişmelerine paralel şekilde lisanslı depoculuk uygulaması kurulamamıştır. Umumi Mağazacılık yapma yetkisi Türk Ticaret Kanunu’nun 744. maddesi gereğince Toprak Mahsulleri Ofisi’ne (TMO) verilmiştir. TMO’nun asli görevi ise; hububat fiyatlarının üreticiler yönünden normalin altına düşmesine, tüketiciler yönünden ise anormal şekilde yükselmesini önlemek için bu ürünlerin piyasasını düzenleyici önlemler almaktır (KAYA, 2007, s.10).

10.02.2005 tarihinde “Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu” kabul edilmiştir. Kanunun amacı, tarım ürünleri ticaretini kolaylaştırarak depolanması için yaygın bir sistem oluşturmak, ürün sahiplerinin mallarının emniyetini sağlamak ve kalitesini korumak, ürünlerin sınıf ve derecelerinin yetkili sınıflandırıcılar tarafından saptanmasını sağlamak, tarım ürünleri lisanslı depo işleticilerinin kişiler arasında ayırım yapmaksızın tarım ürünlerini kabul etmelerini temin etmek, ürünlerin mülkiyetini temsil eden ve finansmanını, satışını ve teslimini sağlayan ürün senedi çıkartmak ve standartları belirlenmiş tarım ürünlerinin ticaretini geliştirmek üzere, tarım ürünleri lisanslı depoculuk sisteminin kuruluş, işleyiş ve denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir (T.C.Resmi Gazete, 17.02.2005/25730).

Lisanslı depoculuk sistemi ile birlikte tarım ürünleri ticaretinin kolaylaşması, makbuz senedi sahiplerinin mallarının depolanması, tarımsal pazarlama sistemindeki işlem masraflarının azalması, depolanan ürünlerde arz talep dengesinin sağlanması ve dolayısıyla da istikrarlı ürün fiyatlarının oluşması mümkün olmaktadır (KAYA, 2007, s.12).

5017. Ortak Piyasa Düzenlemeleri

Ortak Pazar düzenlemeleriyle ilgili olarak, hububat, pirinç ve çeltik alım satımına ilişkin iki tüzüğün kabul edilmesiyle biraz gelişme kaydedilebilmiştir. Meyve ve sebze

Türk yasal mevzuatının AB pazarlama standartlarına uyumunda da ilerleme kaydedilmiştir. Bütün taze meyve sebzelerin AB'ye ithalatı yapılmadan önce Türk makamları tarafından yapılan uygunluk kontrol işlemleri AB tarafından tanınmaktadır (http://www.ihb.gov.tr/bilgi_bankasi/raporlar_reports/ilerleme_raporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf).

502. OTP'ye Uyum Sürecinde Türk Tarımının Önündeki Engeller

Tarım sektörünün karşı karşıya olduğu başlıca yapısal sorunlar; tarımsal nüfusun ve istihdamın yüksekliği, tarımsal üretimde verimlilik düşüklüğü, tarımsal üretimin modern tekniklerle yapılamaması, tarımsal arazilerin çok parçalı olması ve tarımsal eğitimin yetersizliği olarak sıralanabilir. Bu sorunlar aşağıda açıklanacaktır.

5020. Tarımsal Nüfus ve İstihdam Oranının Yüksekliği

Türk tarımının AB tarımı karşısındaki en önemli sorunlarından biri tarımsal nüfusun fazlalığıdır. Türkiye'de toplam nüfusun yaklaşık %30'unu kırsal nüfus oluşturmaktadır. İstihdam açısından bakıldığında ise, AB'de tarımsal istihdam toplam istihdamın %6'sını oluşturmakta iken, Türkiye'de tarımsal istihdam oranı %25'ten fazladır. Tarımsal nüfusun fazlalığı beraberinde sektörde gizli işsizlik sorununu da getirmektedir. Tarımsal nüfusun önemli bir kesimi üretime katkı sağlamamaktadır. Bu kesimin hizmetler veya turizm gibi sektörlere kaydırılması sağlanmalıdır.

Tarımsal nüfusun ve istihdamın bu kadar yüksek olmasının sonucunda da tarım sektörüne yapılan destekler toplam bütçe içerisinde oldukça yüksek pay almaktadır. Tarımsal nüfusun fazla olması tarımsal işletme sayısının da fazla olması sonucu doğurmaktadır. Dolayısıyla işletme başına sağlanabilecek destek miktarı da azalmaktadır.

Tarımsal arazi büyüklüğü sabit iken tarım sektöründe faaliyet gösteren nüfusun sürekli olarak artması bu sektörde verimlilik düşüklüğüne de sebep olmaktadır. "azalan verimler kanunu" gereği, arazi genişliği artmaz iken üzerinde yaşayan ve geçimini sağlayan kişi sayısı arttıkça toplam üretime yapılan katkı da giderek azalmaktadır (ACAR, 2006,s.154).

5021.Tarımsal Arazilerin Çok Parçalı ve Küçük Olması

Türkiye’de tarımsal arazilerin miras yoluyla giderek küçülmesi düşük verimliliğe yol açmaktadır. 2007 yılında AB’de ortalama işletme büyüklüğü 11.5 hektar iken Türkiye’de bu oran yaklaşık 6 hektardır. Türkiye’nin ortalama işletme arazi büyüklüğünün AB ortalamasının ancak yarısı kadar olduğu görülmektedir. Tarım işletmelerinin parçalı ve küçük yapıda olması, tarımsal yatırımları ve buna bağlı olarak yeni teknolojilerin kullanımını kısıtlamaktadır. Bu da arazilerin verimli bir şekilde kullanımını engelleyerek üretimin kapasitenin çok altında gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Tarım işletmelerinin küçük olması bu işletmelerin pazarlama faaliyetlerinden ziyade kendi tüketimlerini karşılamak için üretim yapmaları sonucunu doğurmaktadır. Böylece de yeterli sermaye birikimi sağlanamamaktadır.

5022. Kurumsal Yapının Yetersizliği

Türkiye’de tarımsal politikaların yürütülmesinde Tarım Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı başta olmak üzere birçok kuruluş için hizmet tanımlaması yapılmıştır. Bu kurumlar arasında sağlıklı bir koordinasyonun bulunmamaktadır. AB tarımsal destekleme politikalarını, sağlıklı olarak yürüten müdahale kuruluşlarını güçlendirirken, Türkiye bu görevi yapan TMO, TEKEL, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. vb. kurumlarını özelleştirmekte ya da tasfiye etmektedir (BAYRAÇ-YENİLMEZ, 2006, s.10-11).

2008 İlerleme Raporu’nda Türkiye’nin TKB’nın yeniden yapılandırılması konusunda bir ilerleme kaydedemediği belirtilmiştir. Türkiye’de tarımsal konularda yetki ve sorumlulukların birçok kurum ve kuruluş arasında dağılmış bulunmaktadır. Ayrıca TKB’nın yeniden yapılandırılma gereksinimi mevcuttur. TKB gerekli işlevi görebilmesi için yeniden örgütlenmelidir. Ayrıca Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı gibi birçok kuruluş ve bakanlıklara dağıtılmış olan yetkilerin ve tüm sivil ve resmi kurumların organizasyonunun TKB’da toplanması gerekmektedir.

5023. Tarımsal Örgütlenmenin Yetersizliği

Türkiye’de çok sayıda tarımsal amaçlı kooperatifler ve ziraat odaları bulunmasına rağmen bu kuruluşların tarım sektörüne ve katılımcılara yaptığı katkılar oldukça sınırlı kalmaktadır. AB’de ise ekonomik ve mesleki amaçlı çiftçi örgütlenmesi en ileri düzeye ulaşmış, ve ulusal boyutları aşan, yatay ve dikey entegrasyonlarını Birlik bazında gerçekleştirerek AB karar alma sürecinde aktif bir rol üstlenmişlerdir (TKB, 2007, s.4).

Türkiye’de çok farklı yasal dayanağı olan ve “Birlik” adını taşıyan çok sayıda örgüt bulunmasına rağmen, üreticiler kendilerini ilgilendiren pek çok konuda örgütlenememişlerdir. Türkiye’de tarımsal örgütlenmenin en önemli sorunlarından birisi çiftçilerin üyesi oldukları örgütlere karşı güven eksikliklerinin olmasıdır. Türkiye’de çiftçilerin gönüllü ve bilinçli desteğini yeterince sağlayamayan, çiftçi düzeyinde örgütlenmede yetersiz kalan, devletin destek ve gözetiminde faaliyetlerini sürdüren üretici örgütleri (özellikle ziraat odaları ve TZOB), gelişmiş ülkelerde olduğunun aksine etkin bir lobi faaliyeti yürütememektedir.

Tarım sektöründe faaliyet gösteren üretici örgütlerinin, bağımsız finansman kaynağına sahip olmadıkları da görülmektedir. Bağımsız finansman kaynağına sahip olmayan üretici örgütlerinin, sadece kamu kaynaklarıyla etkin çıkar temsil faaliyetlerinde bulunması olanaksızdır.

Türkiye’de tarımsal örgütlerin baskı grubu olarak faaliyet gösterememelerinin en önemli nedenlerinden biri Türk tarımında küçük işletmelerin hakim olmasıdır. Ayrıca üreticilerin eğitim düzeyleri böyle bir yapılanmayı yeterince güçlendirecek ölçüde değildir. Türkiye’de etkin bir tarımsal örgütlenme ve lobi faaliyeti olmadığı için, TKB, tarım politikalarının belirlenmesinde ve politika karar alma sürecinde resmi veya resmi olmayan kanallardan ve tarımsal örgütlerden görüş almamaktadır. Oysa Türk tarımında sürekli, istikrarlı ve uzun vadeli politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun gerçekleştirilmesi, baskı grubu niteliğinde karar alma sürecinde etkin bir tarımsal örgütlenme ile mümkün olabilecektir (YILMAZ, 2008, s.12-13).

Son yıllarda Türkiye’de tarımsal örgütlenmenin ürün birlikleri halinde gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. 2004 yılında hazırlanan Tarım Stratejisi’nde üretici örgütlenmesinin geliştirilmesi konusuna yer verilmiş ve tarım işletmelerinin küçük ölçekli olması nedeni ile üreticilerin teknoloji kullanımı, pazar ve sanayi ile entegrasyonu açısından problemler oluşturduğu ve bu nedenle de üretici örgütlenmesinin teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için ise aşağıdaki öncelikler tespit edilmiştir (DPT, 2004, s.7);

- a) Üreticilerin bir araya gelerek pazara entegrasyonunu sağlayacak destekler,
- b) Üreticilerin birlikte yapacakları hayvansal üretim faaliyetlerinin desteklenmesi,
- c) Sulama birlikleri ve kooperatiflerinin desteklenmesi,
- d) Üretici örgütlerinin özleştirilmesi, yönetim yapılarının güçlendirilmesi ve ilgili yasal düzenlemelerin sonuçlandırılması,
- e) Üretici örgütlerinin geliştirilmesi için mali ve teknik destek sağlanması.

Üreticilerin ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelerek, tarımsal üretici birlikleri kurmalarını sağlamak amacıyla, OTP’ye uyum kapsamında 2004 yılında 5200 Sayılı Üretici Birlikleri Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı, üretimi talebe göre planlamak, ürün kalitesini iyileştirmek, kendi mülkiyetine almamak kaydıyla pazara geçerli norm ve standartlara uygun ürün sevk etmek ve ürünlerin ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama gücünü artırıcı tedbirler almak üzere tarım üreticilerinin, ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelerek, tüzel kişiliği haiz tarımsal üretici birlikleri kurmalarını sağlamaktır (T.C. Resmi Gazete, 06.07.2004/25514). Bu kanunun ardından da 16.260 ortağı olan 268 Birlik kurulmuştur.

2006 yılında yürürlüğe giren Tarım Kanunu’nda üretici örgütlenmesi ile ilgili olarak üretici ve yetiştiricilerin çeşitli kanunlara dayanarak kurdukları tarımsal amaçlı kooperatif ve birliklerin faaliyetlerinin tarım politikaları doğrultusunda desteklenmesini ve yönlendirilmesini, ilgili bakanlık ve kuruluşlarla işbirliği içinde yapmaya TKB’nın yetkili olduğu belirtilmiştir (Tarım Kanunu, md.12).

5024. Uygulanan Tarım Politikalarından Kaynaklı Sorunlar

Türkiye’de AB’nin aksine tarım politikalarının yürütülmesinde ve destekleme mekanizmasının oluşturulmasında kullanılan etkin bir sistem mevcut değildir. Üretici birliklerinin de zayıf olması dolayısıyla özellikle destekleme politikalarında siyasi kaygılar ile günübirlik düzenlemeler yapılmaktadır. Uygulanan kısa vadeli politikalar Türk tarımının önemli bir sorunudur. Özellikle seçim dönemlerinde desteklerin ve teşviklerin farklılık göstermesi ve günü kurtarma mantığı ile uygulaması tarım sektöründe istikrarsızlıklara sebep olmaktadır.

AB’de uygulanan destekleme politikaları DGD’ne yöneliktir. AB Komisyonu tarafından hazırlanan 2006, 2007 ve 2008 yılı İlerleme Raporlarında, Türkiye’de uygulanan DGD’nin azalarak, üretime bağlı tarım desteklerinin artış gösterdiği ve bunun da OTP’de gerçekleştirilen reformlar kapsamında OTP ile ters düştüğü ve uygulamada AB’den uzaklaşıldığı dile getirilmektedir.

2008 Yılı İlerleme Raporu’nda Türkiye’nin, üretimden bağımsız tarımsal alan ödemelerini kaldırarak, yerine üretimle bağlantılı ödemeler getirilmesine ilişkin niyet beyanının endişe verici olduğu ve bunun Türkiye’nin tarım politikasının; reforme edilen OTP, rekabetçilik ve pazar yöneliminden uzaklaşmasına yol açabileceği vurgulanmıştır.

5025. Tarımsal Kayıtların Yetersizliği

Tarım konusunda AB’ye uyum için tarım verilerinin ve kayıtların gerçekçi olması büyük önem taşımaktadır. OTP, veterinerlik ve bitki sağlığı, gıda güvenliği gibi konuların yanı sıra, tarımsal ürünlerin pazarlanması ve piyasaların düzenlenmesi ile üretim alanlarının, üreticilerin, işletmelerin, ürünlerin ve hayvanların kayıt altına alınmasına ilişkin sistemleri de kapsamaktadır. Bu verilerin AB desteklerinin dağıtılmasında esas teşkil etmesi sebebiyle, Türkiye’nin bu verileri sağlıklı hale getirmesi gerekmektedir. Oysa Türkiye’de bitkisel üretim rakamları ve hayvan varlıkları kayıttan ziyade tahminlere dayanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye oldukça yetersiz durumdadır. Günümüze kadar Türkiye’de derlenen ve yayınlanan tarım istatistikleri dört grupta toplanabilir. Bunlar;

1. Genel Tarım Sayımları
2. Cari Tarım İstatistikleri
3. Tarımsal İşletme Anketleri
4. Tarımsal İstatistiklere İlişkin Diğer Anket ve Çalışmalar.

Türkiye’de bugüne kadar 1927, 1950, 1963, 1970, 1980, 1991 ve 2001 yıllarında olmak üzere toplam 7 adet Genel Tarım Sayımı uygulanmıştır. Ayrıca 1984 yılında Genel Hayvancılık Sayımı uygulanmıştır (SAÇLI, 2009, s.10).

Tarımın kayıt altına alınabilmesi amacıyla 2003 yılından itibaren Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) uygulanmaktadır.

ÇKS, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) tarafından ÇKS Yönetmeliğiyle oluşturulan ve çiftçilerin kimlik, arazi ve ürün bilgileri ile tarımsal desteklemelere ilişkin bilgilerin de kayıt altına alındığı veri tabanını ve buna bağlı kayıt sistemlerini ifade etmektedir. 2004 yılında yayınlanan “Tarım Stratejisi”nde ÇKS’nin, Hayvan Kayıt Sistemi ile birlikte üreticilere yapılacak her türlü destekleme ödemelerinde esas alınacağı belirtilmiştir (DPT, 2004. s.5).

ÇKS’nin, TKB ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nun işbirliğiyle oluşturulması ve sürekli güncellenerek yapılacak tarımsal araştırmalar için çerçeve olarak kullanılması kararlaştırılmıştır. İstatistiki amaçlara hizmet edecek olan sistemin 2011 yılında yapılacak olan Genel Tarım Sayımına kadar tamamlanması hedeflenmiştir (http://www.tuik.gov.tr/rip/temalar/1_5.html).

ÇKS ile bu sisteme kayıtlı olan üreticilerin her türlü tarımsal desteklemeden faydalanabilmesi ve böylece gerçek üreticiye ulaşan şeffaf ve verimli bir destekleme sistemi kurulması söz konusudur. Sistem girdi desteklemelerinde yaşanan olumsuzlukları da büyük ölçüde ortadan kaldırmış olmaktadır. Destekleme sisteminde arada herhangi bir aracı olmadığından destekleme olarak aktarılan kaynağın tamamı üreticiye ulaşabilmesi mümkün olmaktadır. Tarımda uygulanacak tüm desteklemelerin ÇKS bilgileri doğrultusunda gerçekleşmesi ile tarım dışına giden desteklemelerde yolsuzluklar ve adaletsizlikler önlenmektedir. Ayrıca ÇKS ile tarımın ürün deseninin gerçekçi olarak

ortaya çıkarılabilmesi ve bu sayede de, üretim planlaması ile uygulanacak politikaların verimliliğinin artırılması sağlanabilmektedir. Planlı üretim ile de arz fazlası olan ve tüketilemeyen ürün stoklarının önüne geçilerek, ihtiyaç duyulan diğer ürünlerin üretimlerinin özendirilmesi ve bu ürünlerin ithalatı için ödenen dövizden tasarruf edilmesi söz konusudur.

2008 yılı İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin, Tarımsal Alan Kimliklendirmesi ve ÇKS stratejisinin geliştirilmesi hazırlıkları ile AB müktesebatıyla uyumlu tarımsal istatistik stratejisi geliştirmede sınırlı da olsa ilerleme sağladığı belirtilmiştir (2008 yılı İlerleme Raporu).

2008-2012 yıllarını kapsayan “Tarım İstatistikleri Strateji Belgesi” kapsamında Türkiye'nin 2010 yılına kadar istatistiksel amaçlı kullanılabilen “Çiftlik Kayıt Sistemi”nin oluşturması öngörülmektedir. Bu çerçevede yaklaşık 35.000 köyde tüm ÇKS listeleri kontrol edilerek, 2011 yılında yapılacak olan Tarım Genel Sayımı için zemin oluşturacaktır (ASLAN, 2008, s.65).

AB sürecinde Türkiye'nin tarım sektörüne ilişkin olarak; Entegre İdare ve Kontrol Sistemi, ÇKS, Hayvanların Kimliklendirilmesi ve Soykütüğü Çalışmaları ve FADN konularında düzenlemeler yapması gerekmektedir.

Entegre Kontrol Sistemi AB tarafından; çiftçilere yönelik desteklemelerin doğru olarak ödenmesinin ve tahsisinin sağlanması ve yanlış beyanların engellenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Sistem, AB'de yapılan her türlü doğrudan yardımların dağıtımını ve kontrolünde kullanılmaktadır. Entegre Sistem; Bilgisayarlı Veri Tabanı, Arazi Parselleri İçin Tanımlama Sistemi, Ödeme Yetkilisinin Tanımlanması ve Tescili İçin Bir Sistem, Yardım Müracaatları, Entegre Bir Kontrol Sistemi ve Yardım Başvurusu Yapan Çiftçi Kimliğinin Kaydı İçin Bir Bilgi Sistemi alt başlıklarını kapsamaktadır (SAÇLI, 2008, s.61).

5026. Tarımsal Pazarlama Faaliyetlerinin Yetersizliği ve Fiyatlardaki İstikrarsızlıklar

Türkiye’de tarımsal ürünlerin pazarlanmasına yönelik kurumsal yapılanma henüz oluşturulamamıştır. Üretici örgütlenmesine dayalı pazar yapısı, endüstriyel hammadde olan veya ithalat gücü yüksek belirli ürünlere yönelik düzenlemeler dışında oldukça yetersizdir. İthalata yönelik yapılanma, iç piyasaya yönelik yapılanmadan daha sağlıklıdır.

Ayrıca, Türkiye gibi küçük ölçekli işletmelerin ağırlıklı olduğu tarımsal yapıya sahip ülkelerde, üretim ve pazarlama zincirinin uzunluğu, nihai ürün piyasalarında fiyat dalgalanmalarına neden olabilmektedir. Türkiye’de tarımsal ürün piyasaları genel olarak aracılardan hakimiyetindedir. Bu durum hayvansal ürünlerde daha yoğun gözlenirken bitkisel ürünlerde sanayileşmeye de bağlı olarak nispeten azdır. Nitekim hayvansal ürünlerde üreticiden nihai tüketiciye kadar 6-7 civarında olan ürünün el değiştirme yoğunluğu, bitkisel ürünlerde 4-5 düzeyindedir. Oysaki gelişmiş ülkelerde bu sayı 2-3’ü geçmemekte olup, aracı sıfatında olanlar da genel itibarıyla üretici örgütleri olmaktadır. Pazarlama zincirindeki, üreticilere göre daha yüksek pazarlama gücü olan aracı aktörlerin ürünün arz durumu ve uluslararası borsa fiyatlarını gözetmenin yanı sıra sektörel nitelikli olmayan döviz kurlarındaki değişimler, navlun ücretleri ve stok maliyetlerini de fiyata yansıtmaları söz konusu dalgalanmanın yoğunluğunun da artmasına neden olmaktadır (SAÇLI-KIYMAZ, 2008, s.52-53).

5027. Tarımsal Mevzuattan Kaynaklı Sorunlar

Dağınık karmaşık yapıdaki Türk tarım mevzuatında bütünlük sağlanmalıdır. Türk tarım mevzuatının belirli aralıklarla güncellenmesi sağlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle tarım mevzuatı belirli aralıklarla incelenmeli ve artık uygulanmayan kurallar mevzuattan çıkarılmalıdır.

Türkiye’de tarım mevzuatının uygulanmasına yönelik idari prosedürler basitleştirilmelidir. Böylece mevzuatın ve prosedürlerin karmaşık yapısından kaynaklanan etkinsizlik ortadan kaldırılabilir. Ancak bu değişiklikler ve basitleştirme çalışmaları AB’ye uyum çalışmaları ile paralel yürütülmelidir. Böylece tam üyelikten sonra mevzuatın

yeniden ele alınması ve basitleştirilmesi ile vakit kaybedilmeyecektir (UYANIK, 2006, s.12).

5028. Tarımsal Verimliliğin Düşüklüğü

Türkiye'nin sahip olduğu tarımsal istihdam yaklaşık olarak AB'nin tamamındaki tarımsal istihdam kadar olmasına rağmen AB'nin tarımsal üretiminden oldukça düşük bir seviyede üretim gerçekleştirilmektedir. Verimliliğin arttırılamaması halinde AB ile rekabet edebilme durumu söz konusu değildir. Tarım sektöründe verimliliğin arttırılması aslında sektörün karşı karşıya olduğu ve yukarıda da değinilen diğer sorunların çözümü ile sağlanabilecek bir durumdur. Çünkü verimlilik düşüklüğü sorunu diğer sorunlardan ayrı olarak düşünülemez.

Verimlilik düşüklüğünü ortadan kaldırmak için alınabilecek önlemler şu şekilde sıralanabilir; Tarımsal nüfusun azaltılması, arazi ölçeğinin büyütülmesi, arazi parça sayısının azaltılması, tarımda teknoloji kullanımının geliştirilmesi, tarım sektöründe istihdam edilenlerin eğitilmesi, tarımsal örgütlenmenin güçlendirilmesi, tarım sektörüne yön veren kurumsal yapının yeniden düzenlenmesi.

Türkiye'de tarımsal verimliliği artırabilmek için yatırım eksikliğinin giderilmesi, bilgi ve teknolojinin tarımda kullanılması gerekmektedir. Kaynak koruyucu etkileri de bulunan damla sulama teknikleri, tarımsal mekanizasyon, işleme-paketleme-nakliye süreçlerinde AR-GE kapasitesinin yükseltilmesi, tarımsal işgücünün eğitilmesi, ziraat mühendisi ve veteriner hekimlerin çalışma olanaklarının artırılması da bu kapsamda sayılabilir (GÜNAYDIN, 2006, s.12).

5029. Teknik Bilgi Eksikliği ve Eğitim Sorunu

Türk tarım sektöründe karşılaşılan sorunlardan bir diğeri de, kullanılan teknolojinin eski olmasıdır. Yeni teknolojiler de etkin bir şekilde kullanılmamaktadır. Bunun sonucu olarak üretim, kapasitenin çok altında kalmaktadır. Verimlilik ve üretim kalitesi düşük olmaktadır.

Teknolojinin yanı sıra eğitilmiş işgücü de tarımsal verimliliği arttıracak bir etkidir. Ancak Türkiye’de tarım sektöründe istihdam edilen işgücünün iyi eğitilmiş ve teknik bilgi sahibi olduğunu söylemez.

Üreticiler eğitimsiz, konusu bağlamında bilgisizdir. Sulama imkanı gelen GAP bölgesi köylerinde “vahşi sulama” ile, verim artışı beklenen alanlarda toprakların çoraklaştırılması, buna iyi bir örnektir. Eğitimsizlik verim artışında ciddi bir engeldir. Özellikle istihdamın yarısını sağlayan kadınların çoğunluğu okur-yazar dahi değildir (KAZGAN, 2008, s.3).

503. Ortak Tarım Politikası’na Uyumun Türk Tarımı Üzerine Etkileri

AB’ye katılım süreci ile birlikte Türkiye’de, hayvanların kayıt altına alınması, hayvan kaçakçılığının önlenmesi, veteriner hizmetleri altyapısının iyileştirilmesi, salgın hastalıkların kontrolü, hayvansal ürünlerde kalite ve hijyen, pazar fiyatlarının istikrarı ve işletme ölçeklerinin iyileştirilmesine yönelik önemli gelişmelerin yaşanacağı muhtemeldir. Buna karşılık geleneksel yapıda üretim faaliyetlerinde bulunan aile işletmelerinin giderek azalması beklenmektedir (DPT, 2007b, s.79). AB’ye uyum sürecinin etkileri şu şekilde sıralanabilir;

1) Uyum kapsamında sektörün daha ciddi ve güvenilir bir şekilde kayıt altına alınması ve ürün kalitesinin denetlenmesi, haksız rekabeti büyük ölçüde önleyecek bir gelişmedir (DPT, 2007b, s.79).

2) OTP’ye uyum ile daha koruyucu ve destekleyici bir fiyat ve pazarlama politikasına kavuşulacaktır. Ayrıca kırsal ve çevresel destekler ile kırsal kesime yönelik çeşitli fonlar, tarım sektörünü ve dolaylı olarak ta fiyat ve pazar politikalarını olumlu etkileyecektir.

3) Türk tarımının OTP’ye uyumu durumunda, Türkiye ve AB tarımsal ürün fiyatları eşitlenecektir. Türkiye’de özellikle hayvansal ürün fiyatları olmak üzere pek çok tarım ürün fiyatları AB fiyatlarının oldukça üzerindedir. Ancak bu fiyat düşüşlerinin tarımsal üretimde azalmalara sebep olması muhtemeldir.

4) OTP'ye uyum sürecinde tüketiciler açısından fiyatlar konusunda olumlu etkiler ortaya çıkaracaktır. Bu kapsamda tüketiciler, daha sağlıklı ve kaliteli ürünleri daha ucuza sağlayabileceklerdir (<http://www.e-konomet.net/wp-content/dosyalar/ortaktarim.pdf>).

51. Türkiye'nin Tarımsal İşletme Muhasebe Veri Ağı (FADN) Sistemine Uyumuna Yönelik Çalışmalar

510. FADN Sisteminin Gerekliği

Türkiye ekonomisinde tarım sektörünün etkisinin büyüklüğü, tarım politikalarının çok sağlıklı bir şekilde ortaya konması ihtiyacını hayati kılmaktadır. Sağlıklı tarım politikalarının belirlenebilmesi ise, büyük ölçüde, tarım işletmelerinin ekonomik yapısı hakkında sürekli, düzenli ve güvenilir bilgi sahibi olmakla mümkün olabilmektedir.

Uygulanan tarım politikalarının hangi işletmelerde ne tür sonuçlara yol açtığıın zaman içinde izlenebilmesi ve gelecek dönemler için hedeflenen yapıya ulaşmak amacıyla daha sağlıklı politikalar üretilebilmesi için sürekli, düzenli ve güvenilir bilgilerin sağlanmasının önemi büyüktür. AB bu amaçla 1965 yılında FADN Sistemi'nin temellerini atmıştır. OTP politikalarına bu sistemden elde edilen bilgilerle yön verilmektedir. Türkiye'de de OTP'ye uyum çabalarının bir parçası olarak ve daha da önemlisi sağlıklı bir tarım politikası üretilebilmesi amacıyla benzeri bir veri tabanının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de uygulanan FADN Sistemi çalışmaları yasal dayanağını, Tarım Kanunu'ndaki, "FADN Sisteminin tarımsal işletmelerin gelirlerine ve faaliyetlerine ilişkin muhasebe verilerinin toplanması ve veri ağı kurulmasına yönelik olduğu" ibaresinden almaktadır (NAZLI, 2008, s.37).

Türkiye, AB müktesebatına uyum konusunda hazırlanan İkinci Ulusal Programda OTP'te uyum kapsamında sıralanan kısa vadeli taahhütlerde; FADN Sistemi'nin işler hale getirilmesi ile ilgili çalışmalar yapacağını belirtmiştir.

511. Türkiye’de FADN Sisteminin Kurulmasına Yönelik Çalışmalar

Türkiye’de tarımsal işletmelere yönelik olarak yapılan çalışmalar ve projeler aslında bu tarihten önce başlatılmıştır. Ancak, Türkiye’de bugüne kadar FADN konusunda yapılan çalışmalar yeterli düzeyde olmamıştır. AB uyum çalışmaları çerçevesinde TÜİK tarafından bazı çalışmalar yapılmış fakat arzu edilen sonuçlar alınmamıştır. Türkiye’de günümüze kadar yapılan çalışmalar aşağıda açıklanmıştır.

512. FADN Çalışmalarının Gelişimi

1998 yılında DPT destekli bir yatırım projesi olarak, bu konuda çalışmalara başlanmıştır. 1998 yılında 3 ilde, 1999 yılında Ege Bölgesi’nde ve 2001 yılında Türkiye genelinde pilot çalışmalar yapılmıştır. 2001 yılında uygulanan anketlerin sonuçları değerlendirildikten sonra kurum içi hesaplarda kullanılmaya başlanmıştır.

5120. 1998 Yılında Yapılan Pilot Çalışma (Afyon-Hatay-İzmir)

AB’ye uyum çerçevesinde FADN konusunda aktif çalışmalar, ilk olarak TÜİK tarafından Kasım 1998’de başlatılmıştır. TÜİK, DPT’den sağladığı finansal destek ile fiili çalışmalarını Afyon, Hatay ve İzmir’de başlatmıştır. İlk etapta 3 ili kapsayan bu pilot çalışmada, tarım işletmelerinin hemen hiçbirinin muhasebe kaydı tutmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmalar için gerekli olan SBK değerlerinin hesaplanabilmesi amacıyla Ziraat Bankası Ürün Bütçesi formları göz önüne alınmış ve 1996, 1997, 1998 yılları ve 7 coğrafi bölge ortalaması olarak ürün bazında SBK değerleri elde edilmiştir (NAZLI, 2008, s.28).

Çalışma sırasında tarımsal işletmeler; tarla ürünleri yetiştiriciliği, sebze yetiştiriciliği, meyve yetiştiriciliği, hayvancılık ve karma çiftçilik (bitkisel ve hayvansal üretim yapan) olmak üzere 5 ana tarımsal faaliyet alanına ayrılmıştır. Çalışmada Afyon, Hatay ve İzmir’de bulunan 20 köyde 115 tarım işletmesine yapılan anket çalışmasında tarım işletmeleri tarafından kayıt tutulmadığı için asıl anket formları yanında çiftçinin faaliyetlerini hatırlaması ve doğru tespitini kolaylaştırmak üzere yardımcı kayıt formları kullanılmıştır (NAZLI, 2008, s.28).

5121. 1999 Yılında Yapılan Pilot Çalışma (Ege Bölgesinde)

1999 yılında, Ege Bölgesi'nde bölge tahmini verecek şekilde daha geniş çaplı bir pilot çalışma uygulanmıştır. Çalışmada, tarım politikalarına veri tabanı oluşturmak üzere, piyasaya yönelik tarımsal üretim faaliyetleri sonucu belirli bir eşik değerin üzerinde brüt kar sağlayan işletmelerden, üretim ve pazarlamaya ilişkin verilerin derlenmesi amaçlanmıştır. Böylece AB üyesi ülkelerde uygulanan FADN benzeri bir veri tabanı sisteminin oluşturulmasına katkı sağlayacak düzeyde bilgilerin elde edilmesi ve sonuçların kullanıcıların yararına sunulması sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada tarım işletmeleri 11 ekonomik büyüklüğe göre sınıflandırılmıştır. Örnek tarım işletmelerinin tiplerinin ve ekonomik büyüklüklerinin belirlenmesinde, 1997 yılında uygulanan Köy Envanteri Çalışması sırasında elde edilen tarım işletmesi listeleri kullanılmıştır. Anketler örnek olarak seçilen 350 köyde bulunan yaklaşık 2700 adet tarım işletmesine uygulanmış ve tarım işletmelerinde kayıt tutulmaması nedeniyle bu anketlerde sağlıklı bilgilere ulaşabilmek amacıyla birbirini kontrol eden sorular sorulmuştur (NAZLI, 2008, s.29).

5122. 2001 Yılında Yapılan Uygulama (Türkiye Genelinde)

2001 yılında Türkiye genelinde FADN Sistemine yönelik olarak kapsamlı bir çalışma yapılmış olup bu çalışma, FADN için gerekli değişkenleri elde etmeye yönelik yapılan ilk ciddi çalışma olarak ta kabul edilmektedir. Esas itibarıyla çalışmanın amacı, tarım politikalarına veri tabanı oluşturmak üzere, piyasaya yönelik üretim yapan tarım işletmelerinden (tarımsal faaliyetlerinden belirli bir eşik değerin üzerinde brüt kar sağlayan işletmelerden), üretim ve pazarlamaya ilişkin verilerin derlenerek, Türkiye'de AB ülkelerinde uygulanan FADN benzeri bir veri tabanı sisteminin oluşturulmasına katkı sağlayacak düzeyde bilgilerin elde edilmesi olarak belirlenmiştir (SAÇLI, 2009, s.69).

Bu çalışmada anket, ülke genelindeki tarla ürünleri yetiştiriciliği, sebze yetiştiriciliği, meyve yetiştiriciliği, hayvancılık ve karma çiftçilik tarımsal faaliyetlerinde bulunmakta olan ve üretiminin çoğunu, düzenli olarak pazarlayan, yani ticari anlamda çiftçiliğin yapıldığı tarım işletmelerinde uygulanmıştır. Anket çalışması 78 ilde yapılmıştır. Tüm

Türkiye ve 7 coğrafik bölge için tahmin verilmesi amaçlanmış ve nüfusu 5.000'den az olan tüm yerleşim yerleri ile nüfusu 5.000'den fazla ancak köy statüsünde bulunan bütün yerleşim yerleri araştırma kapsamı içine alınmıştır. Anket uygulaması, bu kriterlere uygun olan 5.000 adet yerleşim yerini temsilen belirlenen 766 örnek köyün her birinden seçilen 15 tarım işletmesine uygulanmıştır. Sonraki aşamada AB'de kullanılan sistemle uyumlu olarak çalışmalar sürdürülmüş ve işletmeler her bir faaliyet tipi içinde ekonomik büyüklüklerine göre sıralanmıştır. Daha sonra, bitkisel ürün ve canlı hayvan yetiştiriciliğinde, 1 dekardan ya da 1 hayvandan 12 aylık dönemde elde edilen üretim değerinden, bu değeri üretmek için gerekli değişken masrafların çıkartılmasıyla 3 yıllık dönemin ve 7 coğrafi bölgenin ortalamaları olarak, FADN'ın temeli olan SBK değerleri bulunmuştur (SAÇLI, 2009, s.70).

Bu çalışma ile, uygulanan tarım politikalarına veri tabanı oluşturmak üzere, tarımsal işletmelerden veriler derlenerek, FADN benzeri bir veri tabanı sisteminin oluşturulmasına katkı sağlayacak bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

5123. FADN İle İlgili Son Çalışmalar

Türkiye'de tarım alanında karşılaşılan en büyük eksikliklerden birisini tarımsal işletmelerde kayıt tutulmaması oluşturmaktadır. Bu nedenle yukarıda bahsedilen girişimlerden de kayda değer sonuçlar alınamamıştır.

Ancak Türkiye OTP kapsamında FADN benzeri bir yapıyı oluşturmayı AB'ye taahhüt etmiş bulunmakta olup üyelik durumunda bu sistemi uygulamak zorundadır. Bu kapsamda sistemin ülkedeki tarım üreticilerine tanıtılması ve gerekli alt yapının oluşturulması için tekrar girişimlerde bulunmuştur.

513. Türkiye'de FADN Sisteminin Kurulmasına Yönelik Pilot Türk Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Kurulumu Projesi (ÇMVA)

OTP'ye uyum için FADN Sistemine alt yapı oluşturacak olan en önemli ve sistemli çalışma TKB tarafından uygulanan ve AB'deki FADN sistemini Türkiye'de kurmayı amaçlayan "Pilot Türk Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA) Kurulumu Projesi" olmuştur.

Projenin temeli, 2003 yılı Ulusal Programında Türkiye tarafından verilen ‘‘Türkiye’nin tarım politikalarının yönlendirilmesinde etkin bir biçimde kullanılabilir olan FADN’ın kurulmasına ilişkin mevzuat uyumu sağlanması için gerekli kurumsal kapasite çalışmalarına başlanması’’ taahhüdü olarak kabul edilmektedir. AB mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında, Ulusal Programın Tarım Kısmında, Yatay Öncelikler arasında yer almış ve Ulusal Programda, FADN ile ilgili olarak orta vadede düzenlemeler yapılması öngörülmüştür (<http://sgb.tarim.gov.tr/>).

5130. ÇMVA Projesi’nin Amacı

AB müktesebatına uyum kapsamında Türkiye’de ÇMVA Sistemi’nin kurulması, tanıtılması, 9 ili kapsayan pilot düzeyde oluşturulması ve sistemin uygulanması için gerekli kurumsal altyapı ve yasal düzenlemenin gerçekleştirilmesi amacıyla Katılım Öncesi Mali İşbirliğinin 2006 Yılı Programlamasına yönelik olarak hazırlanan ‘‘Eşleştirme (Twinning) Projesi’’ uygulanmıştır.

Projenin amacı; karar alıcı mekanizmaya Türkiye’deki tarım işletmelerinin mali ve ekonomik yapısını ortaya koyan bir bilgi seti sağlamak, Türk çiftçisine muhasebe kaydı tutma alışkanlığı kazandırmak ve Türkiye’nin OTP’ye uyumuna katkıda bulunmaktır. Bunu sağlamak üzere de ÇMVA Sisteminin Ocak 2009 itibariyle pilot olarak seçilen 9 ilde oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu iller Adana, Bursa, Erzurum, Giresun, Konya, İzmir, Nevşehir, Tekirdağ, Şanlıurfa’dır.

Proje, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Bilgi Sistemleri ve Değerlendirme Daire Başkanlığı koordinatörlüğünde, TÜİK ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) ile işbirliği içerisinde yürütülmüştür. Ayrıca Proje süresinde Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünden de danışmanlık hizmetleri sağlanmıştır.

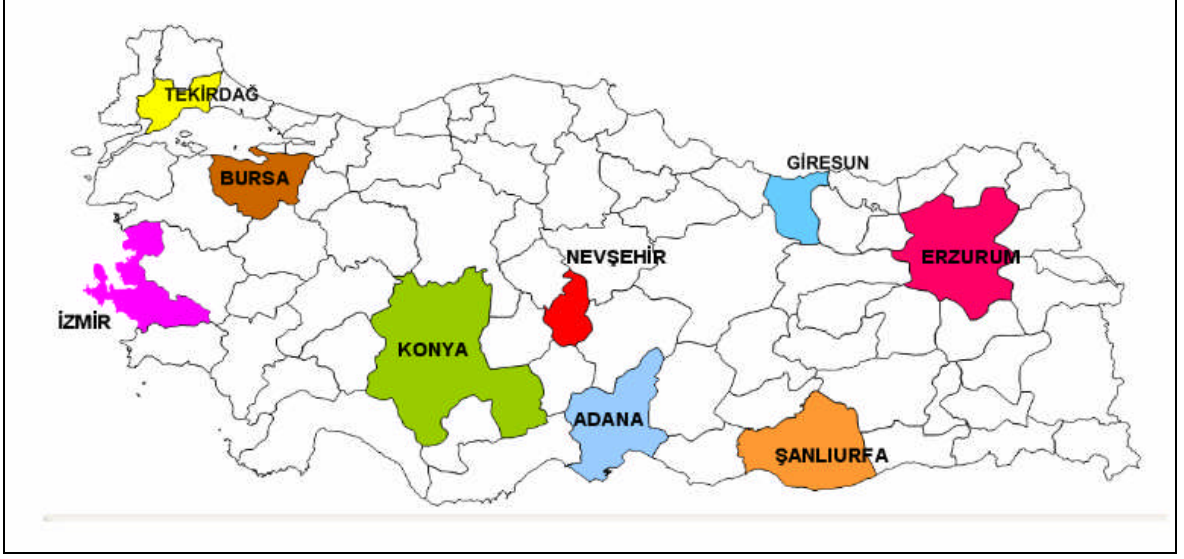
Proje eşleştirme ve yatırım bileşenlerinden oluşmaktadır. Projenin toplam bütçesi 1.240.000 €’dur. Eşleştirme bileşeni için ayrılan pay 600.000 €, yatırım bileşeni için ayrılan pay ise 640.000 €’dur. Eşleştirme ile ilgili bütçenin tamamı AB tarafından, yatırım kısmının %25’lik bölümü olan 160.000 € ise ulusal bütçeden karşılanmıştır. Eşleştirme

bileşeni, strateji, yasal ve kurumsal düzenlemelerle ilgili faaliyetleri kapsamaktadır. Bu kapsamda AB’de uygulanan FADN ile ilgili AB müktesebatı ve ulusal mevzuat incelenerek karşılaştırmalar yapılmış ve Türkiye’de bu sistemin kurulabilmesi için gerekli olan yasal ve kurumsal düzenlemelerin kapsamı ortaya konulmuştur.

Proje, Danimarka Gıda ve Kaynak Ekonomileri Enstitüsü ve Danimarka Tarımsal Danışmanlık Hizmetleri ile birlikte yürütülmüştür. AB’den eş ülke olarak Danimarka kabul edilmiştir. Daha önce Romanya’da yürütülen FADN konusundaki eşleştirme projesinde partnerlik yapmış olmasından dolayı Danimarka tercih edilmiştir. Ayrıca, Danimarka İstatistik Enstitüsü ve Polonya Tarım ve Gıda Ekonomisi Enstitüsü ile de işbirliği yapılmıştır. Projenin hazırlık aşamasında TKB Strateji Geliştirme Başkanlığı koordinatörlüğünde, TKB’nın ilgili birimlerinden ve TÜİK, TZOB, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünden oluşan bir çalışma grubu oluşturulmuştur.

5131. Projenin Uygulandığı İllerin Seçimi

AB’de FADN içerisinde yer alan işletmeler, FADN bölgelerinden belirli bir plana göre seçilmektedirler. Sınıflandırmanın ekonomik büyüklük, işletme tipi ve coğrafi bölgeler temelinde göre yapıldığı dördüncü bölümde açıklanmıştı. Türkiye’de yürütülen ÇMVA projesinde de pilot illerin seçiminde NUTS 1 sınıflandırması dikkate alınmış ve bu iller; Adana, Konya, Bursa, İzmir, Erzurum, Giresun, Nevşehir, Tekirdağ, Şanlıurfa olarak belirlenmiştir.

Şekil: 9
Türkiye’de ÇMVA Projesi Pilot İlleri

Projeye dahil olan ve veri toplanan 365 adet tarımsal işletme Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olan işletmelerden olup TÜİK’ten alınan yaklaşık 1.000 adet işletme arasından belirli bir plan dahilinde seçilmiştir.

ÇMVA kapsamında tarımsal işletmelerden veri toplamada kullanılan soru formları üzerinde uzun süreler çalışılmış ve son şekli verilerek pilot illerde yapılan eğitim ve bilgilendirme toplantılarında veri toplayıcı personele tanıtılmıştır. Personelin eğitilmesi soru formlarının doğru ve eksiksiz doldurulması ve elde edilen verilerin sağlıklı olması açısından oldukça önemlidir (NAZLI, 2008, s.34).

5132. ÇMVA Soru Formları

Soru formlarının hazırlanmasında, AB ülkelerinde uygulanmakta olan FADN soru formları esas alınmıştır. Soru formunun elektronik formatında işletme bilgileri, tablolar arasında doğrulama ve tamamlama görevini yerine getirmeye yönelik hesaplamalar, testler ve veri toplama işlemi sonrasında hesaplanan işletmenin genel değerlendirme bölümleri yer almaktadır. Soru formunda yer alan tablolar ve bu tablolarda yer alan bilgiler Tablo 51’de verilmiştir.

Tablo: 51
ÇMVA Bilgilerinin Kaydedildiği Tablolar

1.Kapak Sayfası	Soru formunun kapak sayfasında işletmenin adresi, kodu ve anket numarasının yanı sıra işletmecinin kimlik bilgileri ve veri toplayıcının bilgileri
2.İşletme Genel Bilgileri Tablosu	İşletmenin yasal durumu, yüksekliği, organik üretim durumu, sulama yöntemi ve kullanılan tarımsal alan ve işletmenin toplam arazi varlığına yönelik bilgiler yer almaktadır.
3.İşgücü Tablosu	Hanehalkı ve ücretli işgücü tabloları yer almaktadır. (Yıllık İşgücü Birimi (YİB) tespit edilmekte ve işgücüne verilen toplam ücret belirlenmektedir.
4.Hayvan Alım Satım Tablosu	İşletmede bulunan büyük ve küçükbaş hayvanların yerli, melez ve kültür ırkı ayrımı yapılarak dönem başı ve sonu sayıları, alış ve satış tutarları ve ölüm, doğum ve tüketim bilgileri. Ayrıca kümes hayvanları, at, arı kovanı, manda ve ipekböceği gibi çiftlik hayvanlarına yönelik bilgiler.
5.Masraflar Tablosu	Muhasebe yılı içerisinde tarımsal üretime yönelik tüm harcamalar. (Bitkisel ve hayvansal üretim giderleri, işgücü masrafları, makine tamir ve bakım masrafları, arazi ve işgücü genel giderleri kalemleri toplanarak işletme toplam giderleri elde edilmektedir).
6.Arazi Varlığı ve İşletme Sermayesi Tablosu	Kuru ve sulu tarım bilgileri de dahil olmak üzere tarla arazisi, meyve bahçeleri ve ağaçlık arazi bilgileri. Ayrıca işletmenin sahip olduğu kotalar, arazi üzerine yapılan yatırımlar ve işletme sermayesi bilgileri.
7.Arazi Islahı, Bina ve Makine Sermayesi Tabloları	İşletmenin sahip olduğu arazi ıslahı unsurları, tarım makineleri ve işletme binaları bilgileri. (Bu varlıkların ekonomik ömürlerinden amortisman tespiti yapılmakta ve işletme için ekonomik değerleri tespit edilmektedir)
8.Borçlar Tablosu	İşletmenin kısa, orta ve uzun vadeli borçlarının sene başı ve sonu değerleri ve bu borçların faiz ödemeleri.
9.Alman ve Ödenen Katma Değer Vergisi ile Ödenen Stopaj Tabloları	Üreticinin tarımsal üretim için satın aldığı mal ve hizmetler için ödediği ve ürününü sattıktan sonra iade olarak aldığı KDV bilgileri ile ürün satışı sırasında kesilen stopaj miktarı.
10.Alman Hibe ve Destekler Tablosu	İşletmenin muhasebe yılı içerisinde almış olduğu hibe destekler.
11.Bitkisel ve Örtüaltı Üretim Tabloları	İşletmenin yıl içindeki bitkisel üretiminin, sulanan ve sulanmayan araziler için ayrı olarak hesaplanan üretim, tüketim, stok, kayıp ve hane içi kullanım miktar ve tutarları.
12.Diğer Gelirler Tablosu	Tomruk ve kereste satışı, işletme dışına verilen sözleşmeli işler, çiftlik turizmi, çayır alanlarının kiralanması, likit varlıklardan sağlanan faiz ve geçmiş yıllardan kalan alacaklar gibi tarımsal üretim haricinde elde edilen gelirler.
13.Hayvansal Üretim Tablosu:	İnek, koyun, keçi ve manda gibi çiftlik hayvanlarından elde edilen sütler ve yumurta, bal, ipekböceği kozası ve et tavuğu gibi ürün bilgileri.
14.Süt Ürünleri Tablosu	Üretilen süttten yapılan yoğurt, peynir ve tereyağı gibi ürünlerin miktar ve tutarları.

Kaynak: TKB, <http://sgb.tarim.gov.tr/>

5133. Verilerin Değerlendirilmesi

ÇMVA personeli tarafından soru formları işletmelerde doldurulduktan sonra Ankara'da bulunan merkeze gönderilmiş ve burada test edilen bilgiler olası hatalar veya çelişkili verilen bilgilerin tespit edilmesi halinde illere tekrar gönderilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Tekrar merkeze gönderilen formlardaki veriler değerlendirilerek işletmelerin ekonomik durumları ortaya koyulmuştur.

5134. Türkiye'de ÇMVA Sisteminin Uygulanmasında Sınırlılıklar

ÇMVA Projesi ile, Sistemin ülke genelinde uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek bazı olumsuzluklar da tespit edilmiş olmaktadır. Bunlar, Türkiye'de tarım işletmelerinde herhangi bir kayıt tutma alışkanlığı olmaması ve işletme sahiplerinde AB'ye, OTP'ye ve FADN Sistemine karşı mevcut olan önyargı olarak iki başlıkta incelenebilir (NAZLI, 2008, s.31).

51340. Kayıt Tutma Alışkanlığının Olmaması

Türkiye'de ÇMVA Projesinin uygulanmasına kadar geçen dönem incelendiğinde tarımsal işletmelerde muhasebe kaydı tutma alışkanlığı olmadığı görülmektedir. Bu nedenle işletmelerden verilerin elde edilmeye çalışılması sırasında eksik veya yanlış bilgiler söz konusu olmaktadır. Gönüllülük esasına göre işletme sahipleri sisteme katılmayı kabul etmiş olsalar bile sağlıklı bilgiler sunmaları zorlaşmaktadır.

AB ülkelerinde, FADN uygulamasına geçilmesi sırasında Türkiye'ye oranla daha kolay bir süreç yaşanmıştır. Bu ülkelerin genelinde uzun yıllardan bu yana var olan tarım işletmelerinin kayıt tutma alışkanlığı, FADN sisteminden daha sağlıklı verilerle, daha doğru bilgilerin elde edilmesi gibi olumlu sonuçları da beraberinde getirmektedir. Birçok ülkede 100 yılı aşkın süredir tarım işletmeleri tarafından kayıtlar tutulmaktadır. Örneğin Danimarka'da tarım işletmeleri tarafından 150 yıldır, Polonya'da ise 90 yıldır muhasebe kaydı tutulmaktadır (NAZLI, 2008, s.37).

51341. Tarımsal Üreticilerde AB'ye ve ÇMVA Sistemine Karşı Önyargı

Ayrıca Proje'nin uygulanmasında karşılaşılan bir diğer sorun ise Türk tarımsal işletme sahiplerinin AB'ye ve FADN Sistemi'ne önyargılı olarak yaklaşmalarıdır. Projenin ilk aşamalarında seçilen bütün pilot iller tek tek dolaşarak sistemin tanıtılması için eğitim programları düzenlenmiştir. Bu toplantılar sırasında ya tarım işletmelerinden yeterli katılım sağlanamamış ya da katılan işletme sahipleri bu bilgileri sisteme sunmaları halinde hangi amaçla kullanılacağı konusunda endişe duyduklarını dile getirmişlerdir. Hatta bir kısım tarım işletmesi sahipleri tarafından, AB'nin Türk tarımı ile ilgili bütün bu detaylı verileri toplayıp ülke aleyhine kullanabileceğine dair görüşler bile üretilmiştir. Projenin uygulayıcıları sistem için gerekli verilerin toplanmasına ve bu konuda üreticilerin eğitilmesine geçmeden önce bu önyargıları ortadan kaldırmak için oldukça yoğun gayretler sarf etmişlerdir.

Pilot projenin sona ermesinin ardından faaliyetlerin devamlılığını sağlamak amacıyla "Pilot ÇMVA Projesinin Yaygınlaştırılması ve Uygulamaların Sürdürülebilirliğinin Sağlanması" adlı ikinci eşleştirme projesi hazırlanarak sunulmuştur. Böylece de AB'ye tam üyelik tarihine kadar Sistem, bütün Türkiye geneline tanıtılmış ve yaygınlaştırılmış olacaktır.

5135. FADN Sisteminin Oluşturulması-Yasal Düzenleme "Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"

Projenin tamamlanmasının ardından TKB tarafından çıkarılan "Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" 22.01.2009 yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı; tarımsal işletmelerin yıllık gelirlerinin tespit edilmesi, ekonomik analizlerinin yapılması, tarım sektörü ve tarımsal ürün pazarlarındaki durumun değerlendirilmesi amacıyla; işletmelerden yapısal, fiziki ve mali nitelikte veri ve bilgilerin toplanmasına imkan sağlayan, AB uygulamaları ile uyumlu bir veri ağı sisteminin, ulusal ihtiyaçlar da göz önünde bulundurularak kurulmasını sağlamaktır. Türkiye'de ÇMVA Sisteminin kurulması, sisteme dahil olacak tarımsal işletmelerin seçilmesi, verilerin toplanması, derlenmesi, değerlendirilmesi, raporlanması, kullanılması, veri gizliliğinin ve güvenliğinin sağlanmasına ilişkin usul ve esasları Yönetmelikte

düzenlenmiştir. Böylece AB’de uygulanan FADN sisteminin Türkiye’de yasal temelleri atılmış bulunmaktadır.

Sistemin uygulanmasında işletmelerin ekonomik büyüklüklerinin tespitinde esas teşkil eden SBK’nın (bitkisel ürün ya da canlı hayvan yetiştiriciliğinde, 1 dekar ya da 1 baş hayvandan bir yılda elde edilen üretim değerinden, bu değeri üretmek için kullanılan bazı değişken girdi masraflarının çıkartılması ile hesaplanan değer), birbirini takip eden üç yıllık ortalaması yoluyla elde edilmesi karara bağlanmıştır.

ÇMVA Sisteminde verilerin çiftçilerden anket formu yoluyla toplanmasından ve kontrolünden, bu konuda sorumlu birimden eğitim almış olan Bakanlık teknik personeli sorumlu olacaktır. Yönetmelikte ÇMVA sistemine katılan tarımsal işletmelere şu sorumluluklar yüklenmiştir (T.C. Resmi Gazete, 22.01.2009/27118);

- a) Kendilerine verilen ÇMVA kayıt defterini düzenli ve sistematik bir şekilde tutmak,
- b) Görüşme için belirlenen gün ve saatte, işletmede hazır bulunmak,
- c) Tarımsal faaliyetlerine ilişkin doğru bilgi vermek.

51350. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi Süreci

Türkiye’de kayıt sistemi ve alışkanlığı henüz yerleşmemiş olduğu için üreticilerin muhasebe dönemi içerisinde verilerini kaydetmeleri amacıyla ÇMVA Çalışma Grubu, özel olarak kayıt defterleri hazırlayıp üreticilere dağıtarak bu alışkanlığı oluşturmaya çalışacaklardır. Üreticiler de yıl boyunca yaptıkları tüm harcamalarını ve gelirlerini bu defterlere kaydederek veri toplayacak personelin daha sağlıklı bilgiler elde etmesine yardımcı olacaklardır.

Bu kapsamda Sistemin işleyişi şu şekilde belirlenmiştir; Muhasebe yılı başında il ve ilçe müdürlükleri tarafından ziyaret edilen örnek işletmelere personel tarafından hazırlanmış olan ÇMVA kayıt defteri ilgili bölümler doldurulduktan sonra bırakılır. Belirli aralıklarla işletme ziyaret edilerek kayıt defterlerinin kontrolü yapılır. Takip eden yılın ilk yarısında kayıt defteri bilgilerinden yararlanılarak ÇMVA verileri il veya ilçe müdürlükleri tarafından toplanır (Yürürlükteki mevzuat hükümleri gereği muhasebe kaydı tutan

işletmelerin kayıtlarından da anket esnasında yararlanabilmektedir). Toplanan veriler, Tarım İl Müdürlükleri tarafından kontrol edildikten sonra onaylanır. Onaylanan veriler il müdürlüğü tarafından sorumlu birime iletilir. Sorumlu birimde derlenen veriler doğrulama testlerine tabi tutularak değerlendirilir. Doğrulanmayan veriler ÇMVA veri tabanına aktarılır. Doğrulanamayan veya hatalı olduğu tespit edilen veriler ise tekrar işletmelere dönülerek düzeltilir. ÇMVA verileri, üst yönetime ve talep etmeleri durumunda çiftçilere sunulmak üzere raporlanır. Çiftçiler için hazırlanan raporlar, il veya ilçe müdürlükleri tarafından kendilerine verilir. ÇMVA verilerinin mali, ekonomik ve ekonometrik analizleri sorumlu birim tarafından yapılarak Bakanlığın ilgili birimlerine ve bilimsel araştırma çalışmalarında kaynak olarak kullanılmak üzere ilgili mercilere verilir (T.C. Resmi Gazete, 22.01.2009/27118).

51351. Verilerin Gizliliği

Çalışmanın dördüncü bölümünde de açıklandığı gibi FADN Sisteminden elde edilen veriler, bireysel olarak işletmenin bilgilerini kapsayacak şekilde açıklanamamakta ve bu veriler vergi vb. gibi idari amaçlarla kullanılamamaktadır. Türkiye'deki 5488 Sayılı Tarım Kanunu'nun 20. maddesinde, ÇMVA kayıtlarına ait bilgilerin yalnızca kontrol ve istatistiki amaçlı olarak kullanılabileceği ancak ifşa edilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Bu hükme uymayanlar için genel hükümler çerçevesinde cezai işlem yapılacağı belirtilmiştir.

51352. Gönüllülük ve Motivasyon

FADN Sistemi'nin gönüllülük ilkesi kapsamında sisteme katılmak isteyen işletme sahiplerine bir defaya mahsus olarak motivasyon sağlanması amacıyla 150 TL destek primi verilmiştir. Sisteme katılacak işletmeler için kesinlikle herhangi bir zorlama yapılamamaktadır. Çiftçiler ancak kurumlar ile iyi ilişkilerinden dolayı ve ekonomiye katkı sağlamak amacıyla sisteme dahil olmaktadır.

51353. Projenin Sonuçlanması

2007 yılı Ağustos ayında başlayan ve 9 pilot ilden 365 tarımsal işletmenin verilerinin toplandığı ÇMVA Projesi 18 ay sürmüştür. 2009 yılı Ocak ayı sonunda tamamlanan Proje ile, Türkiye’de FADN Sistemi’nin temeli atılmış olmaktadır.

ÇMVA Sisteminin 2012 yılına kadar 9 pilot ile ek olarak Malatya ve Samsun illerinin de sisteme katılımıyla birlikte 11 ilde uygulanmaya devam etmesi kararlaştırılmıştır. 2014 yılından sonra ise Türkiye genelinde 10.000 tarımsal işletmenin sisteme dahil edilmesi hedeflenmiştir. Sistem ülke geneline yaygınlaştırıldığında bu 11 il “Bölgesel Ofis” olarak görev yapacak ve sorumlu oldukları diğer illerden muhasebe verilerinin toplanmasını sağlayacaklardır.

ÇMVA Sistemi Türkiye genelinde uygulanmaya başladığında elde edilen veriler ile çiftlik düzeyinde bilgilerin yer aldığı bir veri tabanına sahip olunacak ve böylece politikacılar tarafından uygulanan tarım politikalarının etkilerinin ölçülebilmesi sağlanacaktır. Ayrıca Sistem, çiftçilerin kendi performanslarını benzer tarımsal işletmeler ile karşılaştırmasında, araştırmacıların ve tarım danışmanlarının yararlanabilecekleri sağlıklı verilerin sağlanmasında ve bu verilerin tarımsal ekonomik hesaplarda kullanılabilmesinde etkin rol oynayacaktır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Tarım, politika yapıcılarının gündeminde her zaman ön sıralarda bulunan bir sektördür. Bu tarım sektörünün, hayatın devamı için beslenmenin zorunlu olması, tarım üretiminin doğaya bağımlı olması dolayısıyla risk ve belirsizliğe diğer sektörlerden daha açık olması gibi bazı karakteristik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ekonomilerdeki ağırlığı ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermekle birlikte tarım sektörü, az gelişmiş ve gelişme yolundaki ülkelerde halen öncü konumundadır.

Dünya genelinde uygulanan tarım politikalarının merkezini DTÖ ve AB oluşturmaktadır. DTÖ'nün tarım sektörüne yaklaşımı tarım ürünleri ticaretindeki kısıtlamaların kaldırılması şeklindedir. AB ise tarım sektörünü, ilk ortak politikası olan OTP kapsamında şekillendirmektedir.

OTP'nin amaçları, tarım sektöründe teknik gelişmenin teşvik edilmesi, üretim faktörlerinin verimliliğinin yükseltilmesi, çalışanların gelirlerinin arttırılması, nüfusun yaşam standardının yükseltilmesi, tarımsal ürün piyasalarına istikrar kazandırılması, ürün arzının güvence altına alınması ve bu ürünlerin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanmasıdır. OTP öncelikli hedeflerine ulaşmakta başarı göstermiştir. Ancak OTP yıllar içinde önemli değişimler göstermiş ve reform arayışları başlamıştır. İlk olarak 1968 yılında başlayan reform girişimleri, temel amaçlarından ve temel politika araçlarından köklü sapmalar gözlenmeden günümüze kadar devam etmiştir.

AB, OTP çerçevesinde uygulanacak politikaların ve alınacak önlemlerin en doğru şekilde tespiti için elde edilecek verilerin düzenli ve sürdürülebilir olması gerekmektedir. Bu nedenle 1965 yılında FADN oluşturulmuştur. FADN ile elde edilen bilgiler, tarım sektörüne yönelik karar alma süreçlerinde yardımcı olma ve yol gösterme niteliği taşımaktadır. FADN, AB kapsamındaki tarımsal işletmelerin gelirleri ve performansları ile ilgili muhasebe verilerinin yıllık olarak toplanmasını hedeflemektedir. Bu veriler mikro düzeyde tarımsal işletmelerden elde edilen verilerdir. Tarımsal işletmelerden; işletme ile

ilgili genel bilgiler, faaliyetin türü, işgücü, canlı hayvan sayısı ve değeri, canlı hayvan alım ve satımı, maliyetler, binalar, arsalar, makineler ve işletme sermayesi, borçlar, katma değer vergisi, yardımlar ve sübvansiyonlar, üretim (bitkisel ve hayvansal üretim, canlı hayvanlar hariç), kotalar, bitkisel ürünler ve hayvanlar için yapılan doğrudan ödemeler ile ilgili veriler toplanmaktadır.

FADN'ın temel amaçları; tarım işletmelerine ait doğru ve geçerli bilgilerin toplanarak tarım işletmelerinin yıllık gelirlerinin izlenmesine, OTP'nin hedeflerinin belirlenmesine, OTP'nin sonuçlarının değerlendirilmesine, tarımsal ürün pazarları hakkında bilgi edinilmesine, tarımsal işletmelere ait teknik ve mali bilgilerin değerlendirilmesine ve tarımsal destekleme mekanizmasının şekillenmesine olanak sağlamak ve aday ülkeleri tarım konusunda müzakere sürecine hazırlamaktır.

FADN kapsamına alınan işletmeler ticari nitelikteki tarımsal işletmelerdir. Bu işletmeler coğrafi bölgelerine, işletme büyüklüğüne ve tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Bu işletmelerin FADN sistemine dahil olmasında gönüllülük esas alınmakta ve FADN verileri gizli tutulmaktadır. İşletmelerden bireysel olarak elde edilen veriler açıklanmamakta, ancak toplu olarak sonuçlar ilan edilmektedir. Bilgiler, vergilendirme amaçlı olarak kullanılamamaktadır.

FADN sisteminin işleyişi, sisteme katılacak tarımsal işletmelerin belirlenmesi, bu işletmelerin sınıflandırılması, verilerin toplanması, toplanan verilerin değerlendirilmesi ve çeşitli testlerden geçirilerek kontrol edilmesi ve en sonunda da Komisyon'a sunulması şeklinde olmaktadır.

FADN tarafından üretilen bilginin ilk kullanıcıları başta Avrupa Komisyonu ve Birlik kurumları olmak üzere politika yapıcılarıdır. FADN bilgileri politika yapıcılar dışında tarımsal işletmeler ve diğer kullanıcılar tarafından da kullanılmaktadır. FADN kapsamında toplanan veriler ve elde edilen bilgiler aracılığı ile tarımsal işletmelerin daha iyi yönetilmeleri mümkün olmaktadır. Ayrıca FADN verileri tarımsal işletmelere devlet tarafından yapılan ödemelere de yön vermektedir.

AB ülkelerinin FADN sistemine geçişlerinin sorunsuz bir şekilde ve kolaylıkla olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak birçok ülke daha önceki dönemlerden tarım muhasebe kayıt sistemini uyguladıkları için bu ülkelerde çok önemli aksaklıklarla karşılaşılmamıştır.

Türk tarımının OTP'ye uyumu konusunda AB müktesebatının Türkiye tarafından uygulanması bir zorunluluktur. Tarım, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum aşamasında da en çok zorlanacağı konuların başında yer almıştır. Tam üyelik müzakereleri çerçevesinde tarım sektörü için; Tarım ve Kırsal Kalkınma, Gıda Güvenliği ve Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası ve Balıkçılık olmak üzere üç başlık belirlenmiştir.

Türkiye AB ile tarımsal ilişkilerin başladığı 1963 yılından beri OTP'ye yum kapsamında çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Yine OTP'nin uygulama aracı olan FADN ile ilgili de çalışmalar yapılmıştır. Yapılan düzenlemelerden bazıları şunlardır;

- 2004 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından "Tarım Stratejisi" yayınlanmıştır.
- 18.04.2006 tarihinde 5488 Sayılı Tarım Kanunu çıkarılmıştır.
- OTP'ye uyum kapsamında, İyi Tarım Uygulamalarına ilişkin Yönetmelik 2004 yılında çıkarılmıştır.
- Organik Tarım Kanunu çıkarılmıştır. Organik Tarım Kanunu ile Türkiye'de organik tarım konusunda AB'ye uyum ile ilgili yasal mevzuat tamamlanmıştır.
- 2007 yılında AB ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakların, Türkiye'de kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için kullanılmasını sağlamak amacıyla "Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu" kurulmuştur.
- Türkiye'de, AB'ye üyelik perspektifini de içerecek şekilde, kırsal kalkınma politika ve uygulamalarına bütüncül bir çerçeve oluşturmak amacıyla "Ulusal

Kırsal Kalkınma Stratejisi” hazırlanmış ve 2006 yılında yürürlüğe konulmuştur.

- 2005 tarihinde “Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu” kabul edilmiştir.
- Ortak pazar düzenlemeleriyle ilgili olarak, hububat, pirinç ve çeltik alım satımına ilişkin iki tüzüğün kabul edilmesiyle biraz gelişme kaydedilebilmiştir. Meyve ve sebze Türk yasal mevzuatının AB pazarlama standartlarına uyumunda da ilerleme kaydedilmiştir. Bütün taze meyve sebzelerin AB’ye ithalatı yapılmadan önce Türk makamları tarafından yapılan uygunluk kontrol işlemleri AB tarafından tanınmaktadır.
- OTP’ye uyum için FADN Sistemine alt yapı oluşturacak olan en önemli ve sistemli çalışma Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından uygulanan ve AB’deki FADN sistemini Türkiye’de kurmayı amaçlayan “Pilot Türk Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA) Kulumu Projesi” 2007 yılında uygulanmaya başlanmış ve Proje 2008 yılında tamamlanmıştır. Projenin amacı; Türkiye’deki tarım işletmelerinin mali ve ekonomik yapısını ortaya koyan bir bilgi seti sağlamak, Türk çiftçisine muhasebe kaydı tutma alışkanlığı kazandırmaktır. Projede AB’de uygulanan FADN ile ilgili AB müktesebatı ve ulusal mevzuat incelenerek karşılaştırmalar yapılmış ve Türkiye’de bu sistemin kurulabilmesi için gerekli olan yasal ve kurumsal düzenlemelerin kapsamı ortaya konulmuştur.

Türk tarımının OTP ve FADN’a uyum konusunda atılan adımlar ve yapılan düzenlemeler olmasına rağmen önündeki yapısal sorunlardan kaynaklı olan önemli sorunlar mevcuttur. Mevcut sorunlar ve çözüm önerileri şöyle sıralanabilir;

- Türk tarımının AB tarımı karşısındaki en önemli sorunlarından biri tarımsal nüfusun fazlalığıdır. Türkiye’de toplam nüfusun yaklaşık %30’unu kırsal nüfus oluşturmaktadır. Tarımsal nüfusun fazlalığı ise beraberinde sektörde gizli işsizlik sorununu da getirmektedir. Tarımsal nüfusun bir kesimi üretime katkı

sağlamamaktadır. Bu kesimin hizmetler veya turizm gibi sektörlere kaydırılması sağlanmalıdır.

- Miras yoluyla ekilen arazinin bölünmesi Türk tarımının verimliliğini olumsuz etkilemektedir. Arazilerin miras yoluyla giderek küçülmesi düşük verimliliğe yol açmaktadır. Her ne kadar 2007 yılında çıkarılan bir kanun ile belli bir büyüklüğe kadar olan toprağın bölünmez kabul edilmesi sağlanmışsa da daha önce bölünenlerin birleştirilmesi ve büyük tarım arazilerinin oluşturulması yolunda henüz herhangi bir adım atılamamıştır. Tarım işletmelerinin parçalı ve küçük yapıda olması, tarımsal yatırımları ve buna bağlı olarak yeni teknolojilerin kullanımını da kısıtlayarak arazilerin verimli bir şekilde kullanımını engellemekte ve üretimin kapasitenin çok altında gerçekleştirilebilmesine neden olmaktadır.
- Tarımın kurumsal yapısında yeni düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Türkiye’de tarım ile ilgili konularda yetki ve sorumluluklar birçok kurum ve kuruluş arasında dağılmıştır. Ana kurum olan TKB’nın yeniden yapılandırılma gereksinimi gibi önemli bir sorun mevcuttur. TKB gerekli işlevi görebilmesi için yeniden örgütlenmelidir. Ayrıca Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı gibi birçok kuruluş ve bakanlıklara dağıtılmış olana yetkilerin ve tüm sivil ve resmi kurumların organizasyonunun TKB’nda toplanması gerekmektedir.
- Türkiye’de çok sayıda tarımsal amaçlı kooperatifler ve ziraat odaları bulunmasına rağmen bu kuruluşların tarım sektörüne ve katılımcılara yaptığı katkılar oldukça sınırlı kalmaktadır. Türkiye’de çok farklı yasal dayanağı olan ve birlik adını taşıyan çok sayıda örgüt bulunmasına rağmen, üreticiler kendilerini ilgilendiren pek çok konuda örgütlenememişlerdir. AB Müzakereleri kapsamında üretici örgütlerinin rolü daha da önemli hale gelmektedir. Üye ülkelerin müzakere deneyimleri incelendiğinde görülmektedir ki, müzakere sürecine üretici örgütlerinin önemli katkıları olmuştur. Bu süreçte üretici örgütleri önemli faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu nedenle Türkiye’deki üretici örgütlerinin de etkin bir şekilde çalışması gerekmektedir.

- Türkiye’de tarımsal ürünlerin pazarlanmasına yönelik kurumsal yapılanma henüz oluşturulamamıştır. Üretici örgütlenmesine dayalı pazar yapısı, endüstriyel hammadde olan veya ithalat gücü yüksek belirli ürünlere yönelik düzenlemeler dışında oldukça yetersizdir. İthalata yönelik yapılanma, iç piyasaya yönelik yapılanmadan daha sağlıklıdır.
- Dağınık ve karmaşık yapıdaki Türk tarım mevzuatında bütünlük sağlanmalıdır. Türk tarım mevzuatının belirli aralıklarla güncellenmesi sağlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle tarım mevzuatı belirli aralıklarla incelenmeli ve artık uygulanmayan kurallar mevzuattan çıkarılmalıdır.
- Türkiye’de tarım mevzuatının uygulanmasına yönelik idari prosedürler basitleştirilmelidir. Böylece mevzuatın ve prosedürlerin karmaşık yapısından kaynaklanan etkinsizlik ortadan kaldırılabilecektir. Ancak bu değişiklikler ve basitleştirme çalışmaları AB’ye uyum çalışmaları ile paralel yürütülmelidir.
- Türkiye’nin sahip olduğu tarımsal istihdam yaklaşık olarak AB’nin tamamındaki tarımsal istihdam kadar olmasına rağmen AB’nin tarımsal üretiminden oldukça düşük bir seviyede üretim gerçekleştirmektedir. Verimlilik düşüklüğünü ortadan kaldırmak için alınabilecek önlemler şu şekilde sıralanabilir; Tarımsal nüfusun azaltılması, arazi ölçeğinin büyütülmesi, arazi parça sayısının azaltılması, tarımda teknoloji kullanımının geliştirilmesi, tarım sektöründe istihdam edilenlerin eğitilmesi, tarımsal örgütlenmenin güçlendirilmesi, tarım sektörüne yön veren kurumsal yapının yeniden düzenlenmesi.
- Tarım konusunda AB’ye uyum için tarım verilerinin ve kayıtların gerçekçi olması büyük önem taşımaktadır. Bu verilerin AB desteklerinin dağıtılmasında esas teşkil etmesi sebebiyle, Türkiye’nin bu verileri sağlıklı hale getirmesi gerekmektedir. Oysa Türkiye’de bitkisel üretim rakamları ve hayvan varlıkları kayıttan ziyade tahminlere dayanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye oldukça yetersiz durumdadır. Türkiye’de derlenen ve yayınlanan tarım istatistikleri; Genel Tarım Sayımlarından, Cari Tarım İstatistiklerinden, Tarımsal İşletme Anketlerinden ve Tarımsal İstatistiklere İlişkin Diğer Anket ve Çalışmalardan elde edilmektedir.

Türkiye tarımsal faaliyetlerin gelişimini ve değişimini takip edebilmesi, bölgesel ve ulusal düzeyde tarım politikasına yön verebilmesi amacıyla, tarım işletmelerinin ekonomik yapılarını ortaya koyacak ve işletmelerin analizini sağlayacak FADN benzeri bir sisteme ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle başlatılan çalışmaların sürekliliği, eksikliği duyulan ekonomik verilerin karar alıcılara objektif bilgiler sunması bakımından oldukça önemlidir. Sistem Türkiye genelinde uygulanmaya başladığında elde edilen veriler;

- Politikacıların uygulanan tarım politikalarını etkilerini ölçmelerinde,
- Çiftlik düzeyinde bilgilerin yer aldığı bir veri tabanına sahip olmakta,
- Çiftçilerin kendi performanslarını etkin bir şekilde takip edebilmelerinde, gerekli tedbirleri önceden alabilmelerinde ve benzer tarımsal işletmeler ile karşılaştırma olanağı bulabilmelerinde,
- Araştırmacıların ve tarım danışmanlarının elde edilen bilgilerinden faydalanabilmelerinde,
- Elde edilen verilerin tarımsal ekonomik hesaplarda kullanılabilmesinde

kullanılabilecektir.

ÇMVA Projesi ile, Sistemin ülke genelinde uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek bazı olumsuzluklar tespit edilmiş olmaktadır. Bunlar, Türkiye’de tarım işletmelerinde herhangi bir kayıt tutma alışkanlığı olmaması ve işletme sahiplerinde AB’ye, OTP’ye ve FADN Sistemine karşı mevcut olan önyargı olarak iki başlıkta incelenebilir.

Sonuç olarak Türkiye’nin AB tarımına uyum sağlaması için öncelikle yukarıda sayılan yapısal sorunlarını çözmesi, OTP’nin etkin şekilde işleyebilmesi için de FADN sistemine yönelik gerekli zemini hazırlaması gerekmektedir. Üreticiler, OTP ve FADN sisteminin uygulama koşulları ve yararları konularında bilinçlendirilmelidirler. Bunun sağlanmasında

da yine üretici birliklerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. TKB, illerdeki kuruluşlar ve üretici birliklerinin ortak çalışmaları, sistemin anlaşılıp uygulanmasını kolaylaştıracaktır. AB'ye üye ülkelerde tarım muhasebesi tutma alışkanlıkları uzun yıllara dayandığı için FADN'dan elde edilen verilerin daha kaliteli ve güvenilir olması ve sistemin uygulanmasının daha kolay olması söz konusudur. Dolayısıyla Türkiye'de tam üyelikten önce, sağlıklı veriler elde edilebilmesi için mutlaka tarım işletmelerinde muhasebe kaydı tutulması konusunda adımlar atılmalıdır. Ülke çapında oluşturulacak projelerle tüm tarım işletmelerinin kayıt tutmalarını sağlayacak önlemler alınmalı ve hatta bu uygulama zorunlu hale getirilmelidir. Tarımsal danışmanlık hizmetlerinin hız kazanması, danışmanların üreticileri muhasebe kaydı tutmaları konusunda teşvik etmeleri ile ülke çapında işletme tabanlı kayıt sisteminin oluşturulmasına katkı sağlayabilecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- ACAR, Mustafa : DTÖ ve AB Işığında Türk Tarımının Geleceği, Orion Yayınevi, Ankara, 2006.
- AKDER, Halis
ÇAKMAK, Erol H. : DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı, TÜSİAD Yayını, No: 397, İstanbul, 2005.
- ALTUNDAĞ, Hüseyin : AB Kırsal Kalkınma Politikasında LEADER Yaklaşımının Yeri ve Türkiye'de Uygulamaya Yönelik Yapılan Çalışmalar, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
- ASLAN, Murat : Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA) Uygulamalarında Örneklem Seçimi ve Türkiye'deki Tarımsal Yapıda Uygulanabilirliği, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
- ATAKAN, Mehtap : Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı AT ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1998.
- AYDIN, Ceren : Dünya Ticaret Örgütü Tarım Müzakereleri, AB ve Türkiye'nin Pozisyonları, ABGS Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004.

- AYSU, Abdullah : Avrupa Birliği ve Tarım, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- BAŞ, Erhan : Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 Yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci ve Türkiye'nin Adaylığı Göz Önüne Alınarak İncelenmesi, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara, 2003.
- BAYANER, Ahmet : Türkiye'de Tarım, Editör: Fahri YAVUZ, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara, 2006.
- BOZ, İsmet : Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Politikaların Uyumlaştırılması, Editörler: Muhsin KAR, Harun ARIKAN, Beta Basım, İstanbul, 2003.
- CAN, Fatma : Avrupa Topluluğunda Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Yayını, Ankara, 2005.
- CANDAN, Armağın : Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası (15 Soruda 15 AB Politikası No:2), İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, 2003.
- ÇELİK, Kenan : Uluslararası İktisat, İkinci Kitap, Derya Kitabevi, Trabzon, 2008.
- DİNLER, Zeynel : Mikro Ekonomi, Onüçüncü Basım, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000.
- DPT : Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000.

- DPT : Dokuzuncu Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007a.
- _____ : Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007b.
- _____ : Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007c.
- DTM : Avrupa Birliği ve Türkiye, DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını, 6. Baskı, Ankara, 2007.
- EUROSTAT : European in Figures, Eurostat Yearbook 2006-2007, European Commission, Brussel, 2007.
- GORAJ, Lech
OSUCH, Dariusz
PŁONKA, Renata : Standards Results of Agricultural Holdings in the Year 2007, Institute of Agricultural and Food Economics-National Research Institute, Warsaw, 2008.
- GÖKDEMİR Bülent : Tarımda Piyasa Reformu-Türk Tarımı Özelinde Tarım ve Rekabet Politikası İlişkisi, Türkiye Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Yayın No: 0143, Ankara, 2004.
- GÜLTEKİN, Saadettin : Dünya Ticaret Örgütü Kapsamında Tarım Ürünleri Ticareti ve Türkiye, Basılmamış Doktora Tezi, KTÜ-SBE, 2005.
- GÜRBÜZ, Mahir : Türkiye İçin Tarım-Durum-Sorun ve Çözüm Arayışları, TEMA Vakfı Yayınları, No:47, İstanbul, 2005.

- IŞIN, Ferruh : AB-Türkiye Tarımsal İlişkilerinin Gelişim Süreci, Türk Tarım Politikasının Avrupa Birliği Tarım Politikasına Uyumu, Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Yayınları, Yayın No: 134, Ankara, 2005.
- KARLUK, Rıdvan : Türkiye Ekonomisi, İstanbul, Betaş Yayınları, 2002.
- KASNAKOĞLU, Haluk
AKDER, Halis
ÇAKMAK, Erol H : Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye, TÜSİAD Yayını, No: 275, İstanbul, 1999.
- KIYMAZ, Taylan : Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Temel Ürünlerde (Hububat, Şeker ve Süt) Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikaları Bunların Ham Madde Temini Açısından Gıda Sanayine Etkileri, DPT Yayını, Ankara, 2000.
- KIYMAZ, Taylan : Dünya Tarım Piyasalarında Serbestleşmenin Türk Tarımına Fiyat ve Gelir Yönünden Yansıması, DTP Yayını, Ankara, 2008.
- MİRAN, Bülent : Türkiye'de Tarım, Editör: Fahri YAVUZ, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara, 2006.
- NAZLI, Cihan : Avrupa Birliği Çiftçik Muhasebe Veri Ağı Sistemi ve Türkiye'de Pilot Uygulaması, Tarım ve Köyişleri Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, 2008.

REHBER, Erkan

TİPİ, Tolga

AKSÜYEK, Mustafa : Tarım İşletmeleri Muhasebe Veri Ağı (TİMVA) Tanımlar ve Uygulama Rehberi, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayını, Yayın No: 230, Ankara, 2002a.

_____ : AB Tarım İşletmeleri Muhasebe Veri Ağı Sistemi (FADN) ve Bunun Türkiye’de Seçilmiş Bir Alandaki Tarım İşletmelerine Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayını, Yayın No: 231, Ankara, 2002b.

SAÇLI, Yurdagül : AB’ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı, DPT-İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2707, 2007.

SAÇLI, Yurdakul

KIYMAZ, Taylan

: Tarım ve Gıda Ürünleri Fiyatlarında Yaşanan Sorunlar ve Öneriler, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yayın No: 2767, Ankara, 2008.

SAÇLI, Yurdakul

: Türkiye’de Tarım İstatistikleri-Gelişimi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yayın No: 2792, Ankara, 2009.

SEYİDOĞLU, Halil

: Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulamalar, Güzem Yayınları, İstanbul, 2003.

ŞAHİNÖZ, Ahmet

ÇAĞATAY, Selim

TEOMAN, Özgür

: Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası Aracı Olarak Fark Ödeme Sistemi’nin Uygulanabilirliğinin Tartışılması ve Sistemin İktisadi Analizi, TEAE, Yayın No:155, Ankara, 2007.

TEAE

: Ekonomik Göstergelerle Türkiye’de Tarım, Editörler: İlkay DELLAL, Celile Ö. DÖLEKOĞLU, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 150, Ankara, 2006.

: AB ve Türkiye’de Tarımda Sektörel Analizler, Editörler: İlkay DELLAL, Celile Ö. DÖLEKOĞLU, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007.

: Ekonomik Göstergelerle Türkiye’de Tarım, 2007, Editörler: İlkay DELLAL, Celile Ö. DÖLEKOĞLU, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 167, Ankara, 2008.

TEKELİOĞLU, Yavuz

AKTAŞ ÇİMEN, Zeynep

: Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası; Avrupa Birliği ve Türkiye, Ezgi Kitabevi, 2003.

TÜİK

: Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara, 2004.

: Türkiye İstatistik Yıllığı, Yayın No:3248, Ankara, 2008a.

: İstatistiki Göstergeler 1923-2007, Yayın No: 3206, Ankara, 2008b.

UZUNOĞLU, Sadi ve diğ.

: Tarım Kesiminde Yeniden Yapılanma, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No. 2000-52, İstanbul, 2000.

YENİ, Rahim

DÖLEKOĞLU, Celile Ö. : Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 98, Ankara, 2003.

YILMAZ, Serpil

: AB'ye uyum sürecinde Türkiye'de Yaş Sebze ve Meyve Toptancı Hallerinin İşleyişinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Antalya İli Toptancı Hali Örneği, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, TEAE Yayın No: 169, Ankara, 2008.

b. Makale ve Bildiriler

ABAY, Canan ve diğ.

: “Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim”, VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi’nde Sunulan Bildiri, Ankara, 2005.

AĞAOĞLU, Y. Sabit ve diğ. :

“Yirmibirinci Yüzyıl Başlarında Türkiye Tarımının Vizyon ve Misyonu”, VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi’nde Sunulan Bildiri, Ankara, 2005.

AHNER, Dirk

: “CAP Reform and EU Enlargement The Future of European Agricultural Policy”, European Commission DG Agriculture, Sofia, (14-16 March 2004).

ALTUNLU, Sakip

: “İyi Tarım Uygulamaları”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Sayı: 78-79 (2006), ss.103-104.

AY, Ahmet

YAPAR, Sinem

: “Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ve Türkiye”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:13 (2005), ss.57-80.

- BATUR, Fulya : “Ortak Tarım Politikasının Sağlık Taraması”, Ortak Piyasa Düzenleri ve Öngörülen Yeni Düzenlemeler”, **Ekonomik Forum**, (Ağustos 2008), ss.74-79.
- BAUM, Sabine ve diğ. : “Agricultural Employment Trends in an Enlarged European Union: Does the CAP Reform/Introduction Matter?”, International Association of Agricultural Economists Conference, Australia, (12-18 August 2006).
- BAYRAÇ, Naci
YENİLMEZ, Füsün : “Tarım Sektörünün Yapısal Analizi ve Avrupa Ortak Tarım Politikası”, 2006, www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/Naci2.doc (12.09.2008).
- BODINI, Antonella : “FADN Data Collection and Processing in Italy: The Renewal Process”, **PACIOLI 16 Workshop**, Changing Agricultural Markets: Consequences for FADN, (8-11 June 2008).
- BOEL, Mariann Fischer : “Standing The Test of Time: The Past, Present and Future of the CAP”, Opening Ceremony at Accademia Dei Georgofili, Italy, (11 April 2008).
- CSAJBOK, Ildiko : “Specific Evaluation Methods in FADN”, <http://www.avacongress.net/ava2005/presentations/szamvite1/1.pdf>, (12.09.2007).
- CSAJBOK, Ildiko : “Analysis of the Accounting System of the Farm Accountancy Data Network”, 4. Apecst and Vision of Applied Economics and Informatics, (26-27 March 2009).
- DELAYEN, Celine : “The Common Agricultural Policy: A Brief Introduction”, Institute For Agriculture and Trade Policy, Global Dialogue Meeting, (14-15 May 2007).

- DEMİRCİ, Sevinç : “Doğrudan Gelir Sistemi ve Uygulamalar: Literatür İncelemesi”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2000, <http://www.aeri.org.tr/PDF/40-PRDGDLt.pdf> (12.05.2007).
- ERSOY, Yurdağül : “Ülkemizde Üretici Örgütlenmesi Sorunları”, **Türk Tarım Dergisi**, Sayı:169 (Mayıs-Haziran 2006), ss.18-20.
- ERTUĞRUL, Cemil : “Gündem 2000 Çerçevesinde AB Ortak Tarım Politikasının Yeniden Yapılandırılması ve Türkiye”, **Planlama Dergisi**, DPT'nin Kuruluşunun 42. Yılı Özel Sayısı (2002), ss.293-310. <http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/ertugruc.pdf> (23.04.2008).
- FISCHLER, Franz : “The EU Commission’s Proposals for Reform of the CAP” **Intereconomics**, (September-October 2002) pp.232-243.
- GLIPO, Arze : “The WTO-AoA: Impact on Farmers and Rural Women in Asia”, Asia-Pacific Network for Food Sovereignty, 2003, pp.1-11.
- GÜNAYDIN, Gökhan : “Türkiye’deki Tarım Sektörüne Genel Bir Bakış”, **AB-Türkiye Görünüm**, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu’nun Periyodik Yayını, Sayı 3 (2006), ss.12-13. <http://www.avrupa.info.tr/Files/File/AB-gorunum/Sayi%20-%202003/Gorunum-06072006.pdf> (12.10.2008).
- GÜNER, Günay : “Tarımsal Ekonomide Üretim Fiyat İlişkiler”, **Türk Tarım Dergisi**, Sayı:165 (Eylül-Ekim 2005), ss.36-41.
- GÜNGÖR, Mahmut : “Türk Tarımının Geleceği Açısından Devlet Destekli Tarım Sigortasının Önemi”, **Türk Tarım Dergisi**, Sayı:172 (Kasım-Aralık 2006), ss.46-49.

HALDERMAN, Michael

NELSON, Michael : “EU Policy-Making:Reform of the CAP and EU Trade in Beef&Dairy with Developing Countries”, **PPLPI Working Paper**, Nr.18 (2005), pp.1-4.

HASANOĞLU, Mürteza

ALİYEV, Ziya : “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:60 (Ocak- Mart 2006), ss.81-103.

İNAN, İ. Hakkı

BARIŞ, Özlem : “Tarımda Üretici Örgütlenmesi ve Pazar yapılarının AB’ye Uyumu”, **Türk Tarım Dergisi**, Sayı 169 (Mayıs-Haziran 2006), ss.12-17.

JONES, Carys

: “EU Common Agricultural Policy: 2008 Health Check”, National Assembly for Wales Commision 2008, Paper Number: 08/007, pp.1-12.

JOSLING, Tim

BABINARD, Julie : “The Future of the CAP and Prospects for Change–The Policy Environment for Agri-food Competitiveness”, European Forum Institute for International Studies Stanford University, 1999, pp.1-40.

KAYA, H.Gazi

: “Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Sistemi Beklentileri Karşılabilir mi?”, **Türk Tarım Dergisi**, Sayı: 175 (Mayıs-Haziran 2007), ss.8-12.

KAZGAN, Gülten

: “Tarımın Türkiye İçin Önemi ve Günümüzdeki Sorunları” , 2008, www.ikt.yildiz.edu.tr/sempozyum/metin/kazgan.pdf (09.03.2008).

KELCH, David

NORMILE, Mary Anne : “CAP Reform of 2003-04”, United States Department of Agriculture, August 2004, <http://www.ers.usda.gov/publications/WRS0407/wrs0407.pdf> (03.03.2007).

KESBİÇ, C. Yenal,

BALDEMİR, Ercan

DOĞAN, Sibel

: “Rekabet Gücü Ölçümü ve Önemi: Türk Tarım Sektörü İçin Bir Analiz”, VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumunda Sunulan Bildiri, 2005, www.ekonometridernegi.org/bildiriler/o10s3.pdf (01.04.2007).

KESKİN, Gülşen

: “AB’de Tarım İşletmelerinin Sınıflandırılması ve Türkiye’de Uygulanabilirliği (Tarımsal Muhasebe Veri Ağları FADN)”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, **T.E.A.E-Bakış**, Sayı:3 (Haziran 2003), ss.1-4.

KRYN, Jeremy

: “A United Front: European Union Enlargement, the Common Agricultural Policy, and Polish Agriculture”, CIPE, Center for International Private Enterprise, 15 June 2003, pp.1-5.

NIEMI, Jyrki,

KOLA, Jukka

: “Renationalization of the Common Agriculture Policy: Mission Impossible?”, **International Food and Agribusiness Management Review**, Vol.8, Nr.4 (2005), pp.23-41.

ÖREN, M. Nejat

BAHADIR, Betül

: “Türkiye’de ve OECD Ülkelerinde Hayvansal Ürün Politikaları ve Bu Politikalar Sonucu Ortaya Çıkan Transferler”, **Hayvansal Üretim Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 46 (2005), ss.1-7.

- ÖZKAYA, Tayfun ve diğ. : “Türkiye Tarımsal Destekleme Politikaları Dünü-Bugünü-Geleceği”, TZOB Yayını, 2003,
www.arip.org.tr/documents/raporlar_makaleler/TUSES.doc (12.11.2007).
- PODRUZYK, Szilard ve diğ. : “Farm Income Variability in Hungary: A Comparison With the EU Based on FADN Records”, 108. EAAE Seminar: Income Stabilisation in a Changing Agricultural World; Policy and Tools, Poland (8-9 February 2008).
- POPPE, J, Krijn : “New Roads For Farm Accounting and FADN”, PACIOLI 11, Agricultural Economics Research Institute, Report No: 29090 (January 2004).
- SARAÇOĞLU, Metin
BULUT, Erol : “Tarımın Kalkınmadaki Rolü ve Türkiye’de Tarımsal Teşvikler”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, I/2004, ss.47-62.
- SAYIN, Cengiz : “Avrupa Birliği’nde Organik Tarıma Yönelik Politikalar”, **Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:15 (2003), ss.31-38.
- SLOF, Eric John
ARGILES, Josep Maria : “An Analysis Of The Accounting Principles Applied By The European Farm Accountancy Data Network”, **Working Papers:342**, Pompeu Fabra University, 1998, pp.1-15.
- SLOF, Eric John
ARGILES, Josep Maria : “New Opportunities For Farm Accounting”, **The European Accounting Review**, Vol.10, Nr.2 (2001), pp.361-383.
- STRINGER, Randy : “How Important Are The “Non-traditional” Economic Roles of Agriculture in Development?”, **CIES Discussion Paper**, No: 0118 (May 2001), pp.1-30.

TAN, Sibel

DELLAL, İlkey : “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, **T.E.A.E-Bakış**, Sayı: 2 (2003), ss.1-4.

TUNÇSİPER, Bedriye
SÜREKÇİ, Dilek

KAN, Elif Öznur : “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımına Yansımaları; Balıkesir İli Örneği”, 2. Ulusal İktisat Kongresi, İzmir, (20-22 Şubat 2008).

ULUSOY, Vuslat : “İspanya ve İtalya’da ÇMVA Yapısı ve Uygulama”, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Kurulması Pilot Projesi (ÇMVA) Konusunda Ulusal Seminer Sunumu, Ankara, 2007, www.sgb.gov.tr (12.06.2008).

UYANIK, Selenge Banu : “AB Ortak Tarım Politikası’nda Basitleştirme Çalışmaları ve Türkiye İçin Birkaç Örnek Strateji”, **Türk Tarım Dergisi**, Sayı:167 (Ocak-Şubat 2006), ss.12-15.

VAROL, Sinan : “Dünden Bugüne OTP ve AB Tarımının Yönetim Yapısı”, AB Genişleme Sürecinde Türkiye “Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu, Ankara, 2003.

WESTCOTT, Paul : “Agricultural Projections to 2017”, 2008, <http://www.ers.usda.gov/publications/oce081/oce20081.pdf> (05.03.2009).

WILKINSON, Alan : “The SAPARD Instrument on The Eve of Accession”, The Common Agriculture Policy-Opportunities and Perspectives Conference, Bulgaria (14-16 March 2004).

YALÇINKAYA, Neslihan

YALÇINKAYA, M. Hakan

ÇILBANT, Coşkun : “Avrupa Birliği’ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi”, Celal Bayar Üniversitesi, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 12 (2006), ss.97-118.

YERCAN, Murat : “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler” **Tarım Ekonomisi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:13 (2007), ss.19-29.

YILMAZ, Hasan : “Türkiye’de Tarım Politikalarının Demokratikleşmesi ve Alternatif Tarım Politikaları Oluşturulması Sürecinde Baskı Grupları Olarak Üretici Örgütleri”, 2. Ulusal İktisat Kongresi, İzmir, (20-22 Şubat 2008).

c. Kanun, Tüzük ve Diğerleri

ABGS : http://www.abgs.gov.tr/files/_files/Gumruk_Isbirligi/1-95.doc
(08.01.2007).

_____ : T.C. Türkiye Ulusal Programı, 2001.
<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=194&l=1> (08.08.2007).

_____ : <http://www.abgs.gov.tr/indextr.html> (27.02.2007).

DPT : Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi, 14 Nisan 2003 Tarihinde AB Konseyi Tarafından Kabul Edilen Nihai Metin.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/> (27.08.2007).

_____ : Tarım Stratejisi, YPK Kararı, 30.11.2004, 2004/92

_____ : Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Ankara, 2006.

- DPT : 2008 Yılı Programı, 2007d, Ankara.
- _____ : Temel Ekonomik Göstergeler, 2008a.
- _____ : Ekonomik Gelişmeler, 2008b.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ueg/2008/2008.asp> (02.04.2009).
- _____ : Temel Tarımsal Göstergeler, 2008c.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/tarim/gosterge/2008.pdf> (02.04.2009).
- _____ : http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/EuromedEntegrasyonDb/sectorl_ab.xls, (15.03.2009).
- EU Commission : “EU Fundamentally Reforms It’s Farm Policy to Accomplish Sustainable Farming in Europe”, Luxembourg, 2003.
<http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/898&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
 (20.01.2009)
- _____ : EU Budget 2006, Financial Report, European Commission.
http://ec.europa.eu/budget/library/publications/fin_reports/fin_report_06_en.pdf (12.05.2008).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/pay_en.pdf#search=%22single%20payment%20system%20CAP%22
 (15.04.2008).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/publi/newsletter/2007/01/01_en.pdf
 (11.03.2008).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/annex001_en.cfm
 (11.03.2008).

- EU Commission : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm?Version=12697 (14.05.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/diffusion_en.cfm (14.02.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm (14.02.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology2_en.cfm#t uafooraamoc (14.02.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology2_en.cfm (15.02.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/pdf/site_en.pdf (15.02.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/reference_en.cfm#bview (11.03.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/rica/regioncodes_en.cfm?CodeCountry=EUR (14.03.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/budget/library/publications/fin_reports/fin_report_06_en.pdf (11.03.2008).
- _____ : http://ec.europa.eu/budget/pdf/agenda2000/allocrep_en2003.pdf (19.01.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nuts/basicnuts_regions_en.html (20.02.2009).
- _____ : <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2083/5637> (14.12.2009).

- EU Commission : <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2083/16#benefits>
(17.04.2009).
- _____ : http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/rurdev2007/RD_Report_2007.pdf (28.01.2008).
- _____ : <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2083/5637> (12.05.2008).
- FAO : "The State of Food and Agriculture, 2007"
<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/a1200e/a1200e01.pdf> (27.04.2008).
- Hazine Müsteşarlığı : Aylık Ekonomik Göstergeler, 2009
<http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Treasury%20Web/Statistics/Economic%20Indicators/egosterge/PDF/III-ISTIH DAM, VERIMLILIK%20VE%20UCRETLER.pdf> (05.03.2009).
- ILO : Global Employment Trends, 2008,
<http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/download/get08.pdf> (12.04.2009).
- OECD : OECD-FAO Agriculture Outlook: 2006-2015, 2006
<http://www.oecd.org/dataoecd/48/34/37190526.pdf> (28.06.2008).
- T.C. Resmi Gazete : 13487 Sayılı Doğrudan Gelir Desteği 2007 Uygulaması
Birim Ödeme Miktarlarına İlişkin Karar, 16.04.2008/
26849.
- _____ : Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), TBMM Kararı,
01.07.2006/26215.
- _____ : İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik,
08.09.2004/25577.

- T.C. Resmi Gazete : Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu, 17.02.2005/25730.
- _____ : Tarım Kanunu, Tarih: 25.04.2006/26149.
- _____ : Çiftçi Kayıt Sistemi Yönetmeliği, 16.04.2005/ 25788.
- _____ : Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2009/45), 21.05.2009/27234.
- _____ : Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu, Tarih: 06.07.2004, Sayı: 25514.
- _____ : İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik, 08.09.2004/25577.
- _____ : Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 22.01.2009/27118.
- _____ : Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 22.01.2009/27118.
- TEDGEM : <http://www.tedgem.gov.tr/takooperatif.htm> (19.07.2008).
- TKB : Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme, II. Tarım Şurası, X. Çalışma Komisyonu, 2007a.
- _____ : Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve AB'ye Uyum, II. Tarım Şurası, XI. Çalışma Komisyonu, 2007b.
- _____ : Tarımsal Veriler Kitabı, 2007c.
<http://sgb.tarim.gov.tr/> (12.10.2008).

TKB : 2007 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2008.
sgb.tarim.gov.tr/2007_yili_bakanlik_faliyet_raporu.pdf (07.06.2008).

TÜİK : 2007 Yılı Mali Performans Programı, Ankara, 2007.
http://www.sp.gov.tr/documents/TUIK_PP2007.pdf (13.01.2009).

_____ : Ulusal Hesaplar Veritabanı,
<http://www.tuik.gov.tr/ulusalhesapapp/ulusalhesap.zul?tur=1> (23.08.2008).

USDA : The EU's CAP: Pressures for Change/WRS-99-2/October 1999.
<http://www.ers.usda.gov/publications/Wrs992/Overview.pdf>
(12.04.2007).

Vakıflar Bankası : Küreselleşme Sürecinde Dünya ve Türkiye Ekonomisinde
Sektörel Yapıdaki Dönüşüm Üzerine Bir İnceleme, 2007.
http://www.vakifbank.com.tr/dokumanlar/earastirma/Kureselleşme_Surecinde_Dunya.pdf (11.12.2008).

WTO : Agriculture Agreement, 1995.

_____ : International Trade Statistics, 2007.

<http://213.253.134.43/oecd/pdfs/browseit/5107031E.PDF> (11.04.2008).

http://www.unizar.es/euroconstitucion/library/historic%20documents/Rome/TRAITES_1957_CEE.pdf
(10.04.2007).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31965R0079:EN:HTML>
(02.04.2009).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:051:0004:01:EN:HTML>
(25.12.2008).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:069:0735:0737:EN:PDF>
(10.10.2009).

http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999/l_160/l_16019990626en_01030112.pdf
(27.02.2007).

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1981&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=tr> (01.02.2009).

http://kibritcioglu.com/iktisat/Kibritcioglu_1996-Ch03-Merkantilistler.pdf, (13.04.2008).

<http://sgb.tarim.gov.tr/> (14.04.2009).

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_129093.pdf (10.12.2008).

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_129093.pdf (30.03.2008).

<http://www.avrupa.info.tr/Files//File/PressPacks/AgricultureFair/efsane.pdf> (11.05.2009).

<http://www.copa-cogeca.be/Main.aspx?page=CogecaHistory&lang=en> (20.12.2008).

<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=10&prnId=17&hnd=1&docId=327&ord=16&fop=0> (20.02.2007).

<http://www.drtarsa.com/Haber.aspx?id=160> (21.09.2008).

<http://www.dtm.gov.tr/ab/AB%20Sayfasi/ortktar.htm> (17.03.2006).

<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/Naci2.doc> (05.05.2008).

http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_tarim.html (13.04.2008).

http://www.ekodialog.com/Konular/iktisatcilar/quesnay_fizyokrasi.html (13.04.2008).

<http://www.e-konomist.net/wp-content/dosyalar/ortaktarim.pdf> (11.12.2007).

<http://www.ers.usda.gov/Briefing/EuropeanUnion/PolicyCommon.htm> (15.04.2008).

<http://www.euractiv.com/en/cap/dutch-view-future-reform-common-agricultural-policy/article-117070> (12.03.2007).

<http://www.fadn.pl/index.php?id=156> (23.08.2008).

http://www.hm-treasury.gov.uk/media/E76/04/A_Vision_for_the_CAP.pdf (13.10.2006).

http://www.ihb.gov.tr/bilgi_bankasi/raporlar_reports/ilerleme_raporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf (02.05.2009).

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/0b08abbf.pdf> (21.04.2007).

<http://www.tobb.org.tr/abm/raporlaryayinlar/abbutcesi.pdf#search=%22AB%20b%C3%BCt%C3%A7esi%20%C3%BClkelerin%20katk%C4%B1lar%C4%B1%22> (15.04.2008).

http://www.tuik.gov.tr/rip/temalar/1_5.html (18.01.2009).

<http://www.turkiyeavrupavakfi.org/haber139.asp> (12.02.2009).

http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/art20_e.htm (12.06.2008).

www.actionaid.org.uk/content_document.asp?doc_id=423 (04.06.2008).

ÖZGEÇMİŞ

Serap OVALI, 1975 yılında Samsun'da doğdu. İlköğrenimini Alaçam-Habilli Köyü İlkokulunda, ortaokul ve lise öğrenimini Alaçam Lisesi'nde tamamladı. 1994 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Artvin Meslek Yüksekokulu İşletmecilik Programında önlisans öğrenimine başladıktan sonra 1995 yılında KTÜ Giresun Meslek Yüksekokulu'na yatay geçiş yaptı. 1996 yılında bu programı derece bitirdi. Aynı yıl KTÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'ne dikey geçiş yaptı. 1999 yılında lisans eğitimini tamamlayarak KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programında öğrenime başladı. 2000 yılında KTÜ, SBE'de Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 2003 yılında yüksek lisans programını tamamlayarak aynı yıl doktora eğitimine başladı. 2005 yılında KTÜ Beşikdüzü Meslek Yüksekokulu İktisadi ve İdari Programlar Bölümü'ne öğretim görevlisi olarak atandı. Halen aynı görevi sürdüren OVALI bekar olup, İngilizce bilmektedir.